

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KÂZIM KARABEKİR

BİR DÜELLO ve BİR SUİKAST

EMRE
YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://ranney.org>

**GENİŞLETİLMİŞ
YENİ BASKI**

TÜRK TARİH KURUMU
KÜTÜPHANESİ

KAYIT No. 83361

YER No. A.V/8350

Kâzım Karabekir

●
**BİR DÜELLO
VE
BİR SUİKAST**

Emre Yayınları: 45
Yakın Tarih Serisi: 28

Dizgi-İç Düzen
Ceylan

Tashih
Y. Özkan Özburun

Baskı-Cilt
Umut Kağıtçılık ve Matbaacılık

Kapak
AjansSel

Kapak Baskısı
Has Matbaacılık

ISBN 975-7369-39-X

Ekim -1995-İSTANBUL
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Kâzım Karabekir

BİR DÜELLO VE BİR SUİKAST

**Nefret, müstebidlere.
Nefret, istibdadı yaşatanlara.**

Yayına Hazırlayan
**Prof. Dr.
Faruk Özerengin**

**EMRE
YAYINLARI**

Cağaloğlu Yokuşu, Evren Han
No: 27 Kat: 2/50 Cağaloğlu- İstanbul
Tel: (0 212) 522 10 60 - 520 98 22

© All rights reserved Copyrights, translation, Video, Tv, film etc. rights reserved.

Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen de olsa iktibas edilemez.

Emre Yayınları

83361
A3/850

Satın: Emre Yayınları 1997 12.000.000 TL (500)

İÇİNDEKİLER

Takdim.....	7
Önsöz.....	9
<i>Birinci Kısım</i>	
Bir Düello.....	11
<i>İkinci Kısım</i>	
Mağlubiyetin İtirafı, Baskınlar, Tedhişler.....	89
<i>Üçüncü Kısım</i>	
Suikastlar.....	121
Milli Yemin.....	206
Zeyil.....	208
Belgeler.....	231

TAKDİM

1933 yılı Mayıs ayında o zamanki Milliyet Gazetesi'nde, "Millici" imzası ile İstiklâl Harbi ile ilgili bir yazı serisi yayımlanmaya başlar. Gün geçtikçe, bu yazılarda İstiklâl Harbi Komutanlarının hizmetlerinin küçültülme-ye çalışıldığı göze çarpar.

Nihayet birgün "Davaya Sadakat Böyle mi Olur?" başlıklı yazı ile, doğu cephesi komutanı Kâzım Karabekir Paşa'nın Kurtuluş Savaşı'na taraftar olmadığı anlatılmaya çalışılır. Hakikatin tam tersi olan bu kasıtlı yazıların düzeltilmesi için, Karabekir Paşa gazeteye bir mektup gönderir. Fakat gazete iddialarını daha da şiddetlendirir ve tarihî hakikatları değiştirmeye çalışarak yazılarına devam edince, Karabekir Paşa hatanın düzeltilmesi için bazı belgeleri göndermeye başlar, gazete bunlara cevap vermeye çalışır. Fakat sonunda belgelerin açıklamaları karşısında, kasten yapılan hatayı düzeltmektense, Paşa'nın gönderdiği son belgeyi ve cevabı yayımlamaz. Bunun üzerine Paşa, "İstiklâl Harbimizin Esasları"(*) adıyla hazırladığı bir kitabı Sinan Matbaasında bastırmaya başlar, ancak son iki forma daha baskıya verilmeden matbaa polis tarafından aranır, bütün kitaplar toplanır ve o gece Yeşilköy yolundaki bir kireç ocağında yakılır.

(*) İstiklâl Harbimizin Esasları; son baskı : Emre Yayınları, 1995

Bununlada kalmaz hemen ardından 4 Haziran 1933'te sabaha karşı saat 4'te Erenköy'deki köşk de aranır ve 96 adet dosya alınarak götürülür.

Bu kitapta Paşa, gazete ile olan münakaşaları, bas-kın gecesindeki ve sonraki olayları anlatmaktadır.

Uygun bir zamanda yayımlanmak üzere varislerine bıraktığı bu hatırayı da, aradan uzun bir süre geçmiş ol-masına rağmen, diğer eserleri gibi bıraktığı şekilde ay-nen tarihsever okuyuculara sunuyoruz.

Kitabın yayınlanmasındaki katkılarından dolayı Emre Yayınları sorumlularına teşekkürü bir borç biliriz.

Aile Adına

Prof. Dr. Faruk Özerengin

ÖNSÖZ

En küçük yaşlarımdan beri kimsenin şerefine dokunmaktan kimseye zarar vermekten daima sakınmışımdır. Bu yaradılışımın olduğu kadar aile terbiyesinin tesiriyledir. Babam da annem de pek ciddi ve pek selabetli insanlardı. Kardeşlerimde hep böyle idi. En küçükleri olan ben bu muhit içinde, tabiatıyla onlar gibi labubalilikten hoşlanmaz, şirretlikten de nefret eder bir hal aldım.

Ciddiyeti bozan ve dolayısıyla seciyeyi gevşeten işret ve kumarı bizim ailemiz bilmez. Ailemizin en neşelisi ben idim. Şiir ve müziğe merakım da bu hususta rol oynamış olacak ki çabuk kızma huyum da yoktur. Bu hasa, yaşıma kemale geldikçe tekemmül etti, herhangi bir şeyi, en büyük tehlike içinde dahi olsam sükunetle düşünür, öyle karar veririm.

Beni uzaktan görenler ciddi tavrımdan olacak pek sert ve mağrur sanır, fakat arkadaş olduktan sonra hayretini saklayamaz ve bana yanlış görüşünü itiraf eder. Bu hal mektep hayatımda da, kıt'a hayatımda da hala değişmiş değildir. Ailem arasında dahi, en çetin elemli günlerde bile neşemi kaybetmeyerek ahengi bozmamışımdır.

Birine sertlik yapmak lazım geldiği zaman, kızgın görünürüm. Fakat sinirlerim daima dimağımın emrinde ve sükunetlidir. Kumandanlık hayatımda müthiş kızgınlık göstermek lazım gelen işler olurdu. Bunu yapardım

ve tabîî tesirini gösterirdi. Arkasından en mühim ve sükunet isteyen iş geldi mi, bu vaziyete girmiş bulunurdum.

Ekseri kimseler, burunlarından solurlar ve uzun zaman bu halleri geçmez. Birine kızarlar, haksız yere birçoklarını kırarlar. Ben madunlarımda böyleleri ile latife ederek, gramla kızmaya alışmalarına, bunun için de kızdıkları zaman en ziyade hürmetle sevdiklerini göz önüne getirmelerini tavsiye ederdim.

Bu hassanın tesiri olacak ki, kimseye çatmak değil, muziplik etmek bile aklımdan geçmez. Fakat küçüklükten beri "şeref kavgası"nı severim ve "Ölüm, şerefsiz yaşamaktan bin kat iyidir" derim.

Harbiyede meç kılıncı en iyi kullananlardandım. Ordu sınıflarında da en iyi nişancıydım. Tüfekte ve rovelle atışlarda daima birinci geliyordum. Bilmem bunların da tesiri oldu mu ama düelloya bile bir zamanlar taraftar oldum.

Dilime ve kalemime de tamamıyla hâkim olduğum için en şiddetli mübarezelerde bile sükunetimi ve nezaketimi bozmayarak ve atış tutuşlara kızmayarak şerefimi müdafaaya da idmanımı yapmışımdır. Kimseye taarruz etmedim, fakat bana taarruzlara karşı da sert müdafaalarda bulundum. Bunun en korkunç ve tehlikelisinin adına "Bir düello" adını vermeye değer. Sonu, hayatıma karşı "Bir suikastla" bağlandığında bu adı da ekliyerek bu eseri yazdım.

Vatan çocukları ! ...

Daima kendinizden evvelkilerin yaşayış tarzını iyi bilin ve onlardan ibret ve örnek alın ...

İnsanlara hürmet etmek kadar hürmet ettirmekte bir borçtur.

Birinci Kısım

BİR DÜELLO

İstiklâl Harbi'ni zaferle bitirdikten ve istiklâlimizi Lozan sulhuyle de tamamladıktan sonra, milletin fakirlik ve cahillikten kurtulması için hür bir hava içerisinde ilmi esaslara istinad edecek bir programın hazırlanması teklim ehemmiyet görüşüne alınmadı. Bu hususdaki layihalarım ki, bir eser halindedir, birtakım şahsî düşünceler ve yeni türedilerin riyakarlıkları arasında boğuldu gitti. Muhalefete geçmeye kadar karara, hem de İstiklâl Harbinin ilk temelini atan arkadaşlarla birlikte, mecbur kaldık. Bu esnada, İstiklâl Harbi esaslarının neşrini ve hiç değilse münasip bir fırsatta meclis kürsüsünden hülâsa ederek hakikati milletin gözü önüne koymak hakkındaki fikrimi, yakın arkadaşlarım doğru bulmadı. Gösterdikleri sebep: "Gazi'nin kendi samimi muhitini kaybetmesinin mühim bir âmili de, "her şeyi ben yaptım" iddiasıdır. Şimdi aynı vaziyete siz düşeceksiniz" dediler.

Ben bu fikirde değildim: "Bunu yapmazsak, riyakâr bir muhitle birlikte, "Milleti kurtarana muhalefet ne demektir?" diye bize hücum edeceklerini, sonra da matbuatın tazyikiyle hakikatin boğulup gideceğini ve bu halin çok ziyade aleyhimize olacağını ve madem ki milleti Gazi kurtardı, istikbali de o yaratsın diye, zaten başlayan tehlikeli gidişin vatan ve millet için felaket olacağını,

eğer benim yazmak ve söylemekliğim şahsımı medhediyor gibi telakki edilirse, bunu başka bir arkadaşımızın yapabileceğini söyledimse de, iyi bir telakki görmedi. Bu hususda en ziyade fırka (parti) liderlerimizden Rauf Bey mani olmuştur. Tabii ben de sustum, netice benim korktuğum gibi oldu, fakat bu hakikat görünmesine rağmen Rauf Bey ve bazı arkadaşlar fikirlerinde sebat ettiler ve "nasıl olsa hakikat meydana çıkar, milletin size büyük teveccühünün bir sebebi de, büyük tevazuunuzdur. Gazi, Nutkunda her şeyi kendisine alarak, kendisini düştürmüştür, şimdi siz, "hayır esası ben kurdum ve cereyanı ben yoluna koydum" iddiasına kalkışırsanız aynı netice hasıl olur"dediler.

Halbuki mekteplerde tarih diye, İstiklâl Harbi yalan yanlış okunduğu gibi, konferanslar, makaleler, eserlerde bol bol yazılıyordu. Pek güç bir vaziyette idim. Bildiklerim ve yaptıklarım vatan evlatlarına hakikaten pek uzak öğretildiği ve devrin adı da Cumhuriyet olduğu ve onuncu yılı da tes'id edildiği halde, bu ölü susması pek gücüme gidiyordu. Âdeta kendi şahsiyetimden utanıyordum.

1933 yılı Nisanında Milliyet gazetesi "Ankaralının Defteri" başlığı altında fırkamız erkanına çatmaya başladı. Ali Fuad Paşa cevap vermedi. Cafer Tayyar Paşa cevap verdi. Nazikâne idi, gazete bunu neşretti. Her iki arkadaş da fena hücum ediyor, hiç bir hizmet görmediklerini yazarak millet gözünden düşürölmek isteniyordu.

Bu aralık mühim bir haber aldım :

Gazi'nin ağır rahatsızlanmış bir zamanında, bu devrin devamıyla saadetlerini temin edecek bazı adi ruhlu insanlar, kendisine müracaatla, tabîî lazımı kadar dualardan sonra, bir felaket zuhurunda kimin etrafında toplan-

maları lazım geldiğini sormuşlar. Gazi de "Budalalar, siz uyuyorsunuz, muhalifler sinsi sinsi milletin ruhunda yaşıyor. Benden sonra Karabekir vaziyete hakim olacaktır" demiş. Böylece muhaliflerin millet gözünden düşürülmesi için İstiklâl Harbi'nde bir iş görmediklerini ve hatta muhalefet bile ettiklerini daha canlı bir surette ve şahıslarımıza geçit resmi yaptırılarak istikbalimizin bitirilmesi ne karar verilmiş. Bu işi Milliyet gazetesi sahibi Mahmut Bey üzerine almış. Bu Mahmut Bey ki, Manastır'da bir karakolda mülazım iken, ben mıntıka erkanı habiyesinde idim. Kendi halinde sessiz otururdu, değerli bir hizmetini görmemiştım. Meşrutiyet'de şehzadelerin mualimliğinde hoşça vakit geçirmiş. İstiklâl Harbi'nde dahi Gazi'nin yaveri binbaşı Mahmut Bey olarak yaşamış, Cumhuriyet devrinde ise, birkaç mühim müessesenin idare meclisi reisi ve azalıklarında vatan borcunu ödemekte...Milliyet gazetesi gibi, Gazi'nin parası ile açılan ve kökleşen bir gazeteye sahip görünmekde ve tabîî milletin gözbebeği olarak Millet Meclisi'nin de kiram uzuvlarından.

Bu kadar çok ve yorucu vazifelere hayatını, rahatını feda eden bu Yaver Bey'in on bin liralık bir otomobile ve muhtelif renkdeki gözleri ile, ayrı ayrı neş'e saçan dört metrese de malik olması çok görülmez.

Bu kadar çok ve ağır vazifeye rağmen "Ankaralının Defteri"ni de başarmada ve bu suretle Ankara yaranı aşkına bir marifet yapmaktadır.

27/4/1933 günkü Milliyetin "Ankaralının Defteri" başlığı altında kalın yazı ile:

"Tek Cepheye Sadakat Böyle mi Olur"? diye müthiş bir ithamname ve resmim, altında da adımı neşretti. En mühimi de, "Anlaşıyor ki cephe kumandanını da bu

fikre çevirmişler" diye bir sarhoş hezeyanı var. Tefrika aynen şöyledir :

Tek Cepheye Sadakat Böyle mi Olur?

Tehlikeli Oyunlar -Celaledin Arif Bey Erzurum'da..
.. Ankara- Teşrini sani 1920.

Kurtuluş Savaşı'nda, vatandaşların yapacakları en büyük fenalık rejijyonel fikirlere, mahalli menfaatlere sapmalarıdır... Büyük gaye etrafında toplanması lazım gelen millî kuvvetler, eğer ikinci derecedeki hedeflere, hele şahsî ve hususî emellere verilirse savaş kuvveti faydasız yere zayıflar.

Celaledin Arif Bey'in Erzurum faaliyeti hakkında hayret ve endişe ile karışık rivayetler var. Maliye Vekili Ferit Bey'in, Meclis'de söylediği sözler arasında Celaledin Arif Bey'e atfedilen (hususî vaziyet)in, (dahili mesele)nin hakikî mahiyetini kimse bilmiyor. Herkes Büyük Millet Meclisi ikinci reisi Celadeddin Arif Bey'in sadece mezun olduğunu sanıyor. Fakat daire-i intihabiyesinde neler yaptığından haberdar olan yoktu.

Ankara ile Erzurum arasında bu münasebetle geçen şifreli telgraf muharebelerini okumak fırsatını buldum. Ferit Bey'e hak verdim. Gerçekten Celâleddin Arif vaziyetinin derin, acıklı bir hususiyeti varmış...

Celaledin Arif Bey iki ay evvel izin almış...Hem yorgunluğunu gidermek, hem de intihab (seçim) dairesini gezmek istemiş....Erzurum mebuslarından Hüseyin Avni Bey'e izin verilmesini Mustafa Kemal Paşa'dan hususi olarak rica etmiş...Bu ricası a is'af edilmiş. Bu, herkesin bildiği şeydir. Asıl bilinmeyen şeyler de şudur: Celaledin Arif Bey Erzurum'a vardıktan sonra, ardı sıra bir kaç telgraf çekmiş... Bu telgramelerde Erzurum ahali-

sinin galeyan halinde bulunduğunu, ordu ambarlarında suistimal yapıldığını isimlerini saydığı bazı memurlar arasında vali vekili Kâzım Paşa'nın (şimdiki İzmir Valisi) değiştirilmesini, valinin yerine de ahali ile mutabık kalarak eski Adana Valisi Nazım Bey'in tayininin ve Nazım Bey gelinceye kadar halkın ârâ-yı umumiyesine (genel reyine) müracaat ederek vekil seçimini istiyor.

, Celaleddin Arif, bütün bu taleplerini sadece bir mü-talaa ve dilek olarak atmıyor:

"Eğer bu dileklerime muvafakat cevabı verilmezse, bu havalinin Ankara'ya olan itimadı zail olacak, öyle bir hal karşısında, ben de halkın heyecanından doğacak vahametın mesuluyetini kabul edemem." diye bir de tehdit savuruyor...

(Tek cephe ve her şey bu tek cephe için) parolası böyle mi yürütülecek? Millet Meclisinde yüksek mevki alan bir zat bu yola giderse, başkalarına bir şey demeye hakkımız olur mu?

Mustafa Kemal Paşa, işin farkına vardı. Bu tehditlerdeki mânâyı anladı. Bununla beraber, işi resmi yollardan idareye mecburdu. Celaleddin Arif Bey'in telgrafnamelelerini Heyet-i Vekile de (Bakanlar Kurulu) okudu. Mesele hakkında şark cephesi kumandanlığından malumat istedi. Fakat bu malumattan evvel, cephe kumandanı Kâzım Karabekir Paşa'dan şifreli bir telgraf geldi. Telgrafın hü-lasası şu:

"Lazistan, Trabzon, Erzurum, Erzincan, Van, Bayazıt vilayetlerini ihtiva etmek üzere vilayat-ı şarkiye (Doğu vilayetleri) umumi valiliği yapılması ve umumi valiliğe Celaleddin Arif Bey'in tayin edilmesi çok muvafık olur. Bu, hem işleri kolaylaştırır, hem de burada milletvekili olarak bir zâ'atın PDF Üstel Arsi Mestek/Arif Bey, zong Celaleddin

Arif Bey'le mutabık kalarak yazıyorum..."

Anlaşıyor ki, cephe kumandanını da (Karabekir Paşa) bu fikre çevirmişler. Bir taraftan onunla görüşmüşler, diğer taraftan orduda suistimal olduğunu ileri sürerek, Büyük Millet Meclisi'ne şikayetde bulunmuşlar. Artık vaziyet açıktır. Mustafa Kemal Paşa diyor ki:

"Bakınız, politika hırsı insanları nerelere sürüklüyor: Ordunun suistimalinden, ahalinin galeyanından, Erzurum'a arayı umumiye ile vali intihabından, çabuk muvafakat cevabı verilmezse Ankara'ya karşı itimatsızlık uyanacağından telgrafla bize bahseden celaleddin Arif Bey, ordunun kumandanı ile görüşüyor, kendisinin vilayet-i şarkıye valiliğine tayinini teklif ettiriyor."

Şark cephesi kumandanından beklenen cevap da çok gecikmedi. Kâzım Karabekir Paşa, şimdi anlamış görünüyor. Cevabının hülasası şudur :

"Celadeddin Arif Bey'in yazdıkları, burada bir kaç adamın vali vekili Kâzım Bey'i Erzurum'dan uzaklaştırmak için yaptıkları dedikodulara müsteniddir. Halkın galeyanı ve arayı umumiye ile vali seçimi fikirleri, Celaleddin Arif Bey'in maatteessüf yanlış bir istikamet tutturmasından ileri geliyor. Büyük, küçük herkesin hürmetini kazanan bana şikayet edecek yerde, şikayetlerini Ankara'ya bildirmesi, dolap çevirmek isteyenlere mani olacağımı bildiklerindendir. Celaleddin Arif Bey, valinin değiştirilmesini bana da söyledi. Bunu ancak dahiliye vekaleti yapabilir, yahut bizzat siz vali olursunuz, cevabını verdim..."

Bu telgrafnamenin ruhuna bakılırsa, Kâzım Karabekir Paşa'nın meseleyi hâlâ olduğu gibi anlamadığına hükmetmek lazımdır. Bir defa rejijonal (bölgesel) bir fikir ile hareket eden bu zâim valinin teklif etmek doğru

değildir. Kaldı ki, "Büyük Millet Meclisi azalığı ile memuriyet, herhangi bir zatın uhdesinde toplanamaz" diye hususi kanun var. Garibi şu ki, kanunun bu hükmünü unutan yalnız cephe kumandanı değildir. Bir kumandan, nihayet böyle bir kanun maddesinin vücudunu hatırlamayabilir. Fakat bizzat kanun adamı olan ve belki bu kanun maddesinin tesbitinde karar ve mesaisi lahik olmuş bulunan Celadeddin Arif Bey gibi bir hukuk üstadı da bunu ihmal etmiş... Kendi kendini vali vekili yapmış. Bu kararını da merkeze bir telgrafla bildirmiştir. Telgrafta da hülasası şu :

"Karabekir Paşa halin vahametini anlamıyor. Suistimal meselelerini tahkik etmek, halkın galeyanını söndürmek için burada herkesin sevdiği dokuzuncu fırka kumandanı Halid Bey'in (Halid Paşa merhum) memur edilmesi lazımdır. Vali Kâzım Bey'in daha ziyade yerinde kalması, karışıklıkları mucib olabilir. Onun için bizzat ben vali vekaletini üzerime aldım. Erzurum ahalisi, vali vekili olarak Hüseyin Avni Bey'i istiyorlar. Bu tekliflerim kabul edilirse efkar-ı umumiye (kamuoyu) sükunet bulur..."

Bütün bu haller Mustafa Kemal Paşa'ya vaziyetin her cephesini daha iyi anlatıyordu, fakat o yine; "her şey tek cephe için" parolasına sadık kalmak, o cepheyi zayıflatmamak için, işi resmi yollardan yürütüyor, Heyet-i Vekile'de (Bakanlar Kurulu'nda) konuşuyor, karar ve tebliğlerini, herkesi inandırarak bizzat alakadarlara tebliğ ettiriyor. Fakat işin bir de nazik tarafı var: Bu öyle bir hareket ki, başka vilayetlere de sirayet edebilir. Nihayet, şark cephesinde askeri mühim karar ve hareketlerin arefesinde bulunuyoruz. Bu mesele üzerinde konuşulurken bir gece Mustafa Kemal Paşa dedi ki :

"Arkadaşlar... Sakın bu işi küçük gördüğümü sanmayınız. Elimde bir ölçü var. İşin muayyen bir noktaya kadar gelmesine ses çıkarmam. Oraya geldimi, hiç bir şey harekete geçmeme mani olmaz. Bir dakika içinde, tek bir karar ile meseleyi kökünden halleder, eğilmeyen kafaları taşa çarparım."

***

Birkaç gün bütün gazeteleri takip ettim. Hiç ses çıkmıyor, Milliyet sarhoşluğunda devam ediyor, yalan yanlış, bütün muhaliflere çatıyor. Artık bu yalanları kökünden kesmek için kimsenin şu veya bu mütalaasına ehemmiyet vermeyerek hakkımı ve şerefimi, daha doğrusu milletin malı olan İstiklâl Harbi'nin kudsiyetini müdafaya karar verdim. Neticenin bir çok elemli günler doğuracağını kestirdim fakat susmak, artık ebediyyen şerefsiz ölmek demekti. Bütün ailem, refikam) çocuklarım, yakınlarım, sevenlerim daha sonra bütün ordu ve millet gözümün önünde canlandı. Şerefsiz yaşamak ne bana ve ne de refikam ve çocuklarıma layık değildi. Bunun için neye malolursa olsun, pek çetin bir savaşa girmeye karar verdim. Ve aşağıdaki mektubu yazdım, Milliyet gazetesine gönderdim. Bu mektup İstiklâl Harbi'nin bir hakikat güneşi idi. Karanlıkta öten kuşları çıldırtacaktı. Onların yırtıcı pençelerine karşı benim elimde hakikat nuru vardı. Vuruşmaya hazırdım, hem de daimi zaferle, çünkü, karşıki cephe ne kadar kalabalık olursa olsun, hakikatin delici nurları karşısında yüksek bakamıyacaklardı. Belki sonunda hayatıma kıyacaklardı. Bence bu da en son zaferim olacaktı.

Mektubum aynen şudur :

Milliyet Gazetesi

Erenköy

Umum Neşriyat ve Yazı Müdürlüğüne 30/4/1933

Efendim,

27/4/1933 tarihli gazetenizde "Ankaralının Defteri" tefrikasında Celaleddin Arif Bey meselesini ve şahsıma ait mütalaanızı okudum. Pek yanıltır. Aradan on üç sene geçmesine rağmen İstiklâl Harbi'ne aid hadiselerin hala hakikatini bilmemekliğin iki mühim sebebi vardır: 1- Yapanların şimdiye kadar bir şey yazamaması. 2- Yazarlarımızın da, yapanlardan hakikati öğrenmek için birşey sormamalarıdır. Bu iki sebep medeniyet ve hakikat karşısında mühim sonuçlardır ki, azı yapanların, çoğu da yazarlarındadır.

Suç bu suretle taksimden sonra, bu hadiseyi anlatayım :

Celaleddin Arif Bey Erzurum'a geldiği zaman, harici vaziyet şu idi : Ermeniler katliamlarına devamla Kars ve Ardahan vilayetlerindeki Türkleri bitiriyorlar, ve "Sivas'a" "kızıl ırmak'a" diye bağırıyorlardı. Ne benim ve ne de Hariciye Vekilimizin müracaatları hüsnü kabul görmüştü. Bu hal aylardan beri böyle devam ediyordu.

Dahili vaziyet ise: Ankara, bir türlü mukabil harekete müsaade etmiyor ve böyle bir hareketin millî felaketin başlangıcı olacağını zannediordu. Hatta bir aralık garp isyanlarını tedib için, şarkın tahliyesine ve kıtaatımı garbe nakle bile kalkışmıştı. Ben ise, Ankara'nın bu mütalaalarını pek tehlikeli bulmuş ve bazı tedbirlerle beraber, iki fedai müfrezesi ile işi hallettirmiştim. (Bu hususdaki muhaberelerimiz uzundur.) Seferber halde bulunan hudut boylarındaki fırkaların yükü, şark halkını ve bilhassa Erzurum'u eziyordu. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İşte böyle nazik bir zamanda, Millet Meclisi ikinci Reisi ve Adliye Vekili olan Celaleddin Arif Bey, refakatinde, Erzurum meb'usu Hüseyin Avni Bey'le Erzurum'a geldiler. Ben bunların niçin geldiklerini veya gönderildiklerini bilmiyordum ve Celaleddin Arif Bey'i de, evvelce hiç de tanıımıyordum. Mahaza (bununla beraber), millî hükûmetimize karşı halkın ve ordunun ve şahsımın sarsılmaz hürmet ve muhabbetini göstermek için Millet Meclisi'mizin bu ikinci Reisi'ne karşı pek parlak bir karşılama yaptırdım. İlk mülakatımızda bana şu malumatı verdi: "Şarkda umumi valilik yapılmasını ve buraya sizin tayininizi (Ankara) düşünüyor." Bu haber beni ye'se düşürdü. Çünkü:

1- Ben daha Mütareke'nin başlangıcında millî istiklalimizin ancak millî bir kuvvetle kurtarılabileceğini ve bunun da, Erzurum'da yapılacak millî bir teşekkül ile mümkün olabileceğini bir çok zatlara ve bu meydana M.Kemal Paşa Hazretlerine de Şişli'deki evlerinde bizzat söylemiş ve kendilerini Şark'a davet etmiştim. Bu davetin mühim bir sebebi de, benim Harbi Umumi'nin (I. Dünya Savaşı) son safhasında, şarkta muvaffakiyetli hareketler yapmış olmaklığımdan, halk ve ordu ile karşılıklı itimat ve rabıtamız ve düşmanlarla da yine karşılıklı iyi tanışmaklığımız dolayısıyla, millî hükûmetimizin temelini benim Erzurum'da kurabileceğime imanım vardı. Fakat, Şark vaziyetinin ve şark hareketinin başka bir elde makus bir netice vermesini pek muhtemel gördüğümünden, millî harekâtı akamete uğratmamak için, benim şarkda kalarak kendilerinin garbe teveccühünü düşündüğümündendi.

2. M. Kemal Paşa Hazretleri henüz İstanbul'da

iken, ben şarkda işe başlamış ve Erzurum Kongresi'yle millî nüveyi hazırlamıştım. 2,5 ay sonra Erzurum'a gelen müşarünileyh, tekliflerimle tekinden mutabık kalmış ve bu suretle ben şarkdaki, kendileri de garpdaki siyaset ve harekatı idare etmeyi millî planımız olarak tesbit etmiştik.

3. Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılincaya kadar bu fikirde bulunan M.Kemal Paşa Hazretleri bundan sonra nedense bu fikirlerinden sarfı nazar ettiler (vazgeçtiler.) Fakat ikna edici bir çok muhaberatım (haberleşmem) neticesi, yine muayyen vazifeye intizar ediyordum (bekliyordum).

4. Celaleddin Arif Bey'in getirdiği malumata nazar, şarkdaki kurtarıcı vazifemden mahrum edilecektim. Bunun, millî felaketin başlangıcı olacağı hakkındaki kanaatim ise değişmemişti. Bunu Celaleddin Arif Bey'e de anlattım. Tasavvur olunan umumi valiliğe, benim değil, kendisinin tayininin muvafık olacağı fikri o da kabul etti, ben de Ankara'ya yazdım. Teklifimden sonra M. Kemal Paşa Hazretlerinden aldığım şifrede de, Celaleddin Arif Bey'in kolordu ambarlarında suistimal var diye, kolordu kumandan vekili ve vali vekili Manastırlı Miralay Kâzım Bey'e hücumunu öğrendim. Celaleddin Arif Bey'e silah ambarlarını gezdirdim ve hatasını gösterdim. İkinci bir şifre ile Ankara'ya durumu tashih etti. Bazı ifadelere ve hallerinden asıl maksadının M. Kemal Paşa Hazretlerine karşı olduğunu hissettim. Derhal Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi (Genel Kurmay Başkanı) İsmet Bey'e sordum: "M. Kemal Paşa ile C. Arif Bey'in arası nasıldır?" Aldığım cevapda "Samimi olmadıklarını ve Meclis vasıtasıyla beni düşürdükten sonra istinadgahdan mahrum kalacak olan M.Kemal

Paşa'yı da Erzurum halkı vasıtasıyla düşüreceklerini" öğrendim.

İstiklâl mücadelemizde bu hareket, millî birliği esassından mahvedeceği cihetle, derhal řu tedbirleri aldım :

1- Üzerindeki müessir makamlarla gayrı mes'ul ve amir bir tarzda Erzurum'da bulunmasını tehlikeli gördüğüm Celaleddin Arif Bey'i derhal vali vekaletine getirmek ve bu suretle mes'ul ve mâdûn vaziyete sokmak. Ordu ambarlarındaki hırsızlık iş'arının doğru olmadığını anlayan müşarünileyh, bu teklifimi kabul ıztırarında (zorunda) kaldı. Ankara'ya düşeni de, kanun mucibince derhal diğer vazife ve salahiyetleri üzerinden almak idi. Ben ahvalin icabatı ile kanunu mezc ederek, doğru hareket ettim.

2. Şunun bunun istediği bir kimsenin vali olamayacağı Erzurum'da temin ettim, Ankara'ya da bildirdim.

3. Devam eden Türk katliamlarını durdurmak, şark halkının endişelerine nihayet vermek ve tehlikeye düşmekte olan millî hareketimizi kurtarmak için taarruz etmekte devam eden Ermeni ordusuna mukabil bir taarruz yaptırdım. Ve Ermeni mevzilerini muvaffakiyetle işgal ettirdim.

Harekâtın Ankara'ca da tasvible, taarruza devamım nihayet muvafık görüldü. İşte bu tedbirlerim sayesinde ki, Erzurum'dan elli imza ile Büyük Millet Meclisi reisi M.Kemal Paşa Hazretlerine çekilen isyankar telgrafın tevali edebilecek vahim neticelerini önledim.

Askerî hareketi da, malum olan sür'at ve muvaffakiyetle ikmal ederek, Ermeni ordusuna teslim-i silah

ettirdim ve garp cephesine külliyetli silah, mühimmat, para ve kolordularla yardım ederek millî davamızın muvaffakiyetini teminde uhdeme düşen millî vazifemi tamamladım.

Bir vazifeyi yapmak, bana, onunla öğünmekten daha kolay geldiği içindir ki, bu ve benzeri hakikatleri hülasa (özet) veya mufassal (tafsilatlı), şimdiye kadar neşrettirmemiştim. Bu hakikatleri, alakadar zat ve makamlardan dahi öğrenebilirsiniz. millî İstiklâlimizi kurtarmak için canla başla uğraşanların bu hizmetlerini yazmayabilirsiniz. Fakat bari bunları borçlu çıkarmayınız.

Lütfen bu mektubumu aynı sütunlarda neşir buyurmanızı rica ve selam eylerim efendim.

Kâzım Karabekir.

***

Mektubuma Milliyet gazetesi âtideki cevabını 4/5/1933 tarihli nüshasında yazdı, bir resmimi de koymuş. Ertesi günü de, bazı ufak tefek atlama veya tahrifle mektubumu neşretti.

Her taraftan, muazzam bir yalanı himaye için hücumlar da başladı. Fakat her hücum hakikat nurunun daha feyyaz saçılmasına sebep oldu.

Milliyet gazetesi de, güya mektubuma cevap verdi. Bana, "Şarkılı İbret" eseri yerine, İstiklâl Harbi'nin birkaç safhasını vatan çocuklarına öğretecek başka bir eser hediye etselerdi) diyerek, gazetesinin emrime amade olduğunu ilan etti. Bu şaheser kepezeliği de aynen yazıyorum:

K.Karabekir Paşa
ve

Milliyet
4/5/1933

Ankaralının Defteri

K.Karabekir Paşa Millici'ye bir mektup yazdı. Yarın neşredeceğimiz bu mektuba da Millici cevap yazacaktır.

(Ankaralının Defteri) bir aydan beri hergün son sahifemizde muntazâman çıkıyor. Bu defterin bir yaprağında Celaleddin Arif Bey'in Erzurum'da çevirmek istediği şahsî ve rejijyonel politika izah edilmişti. Bu yazıda tabi olarak şark cephesi kumandanı Kâzım Karabekir Paşa'nın da ismi geçmişti. Ankaralının defterini takib edenler, hatırlarlar ki, bu yazıda Karabekir Paşa'ya dokunan bir şey yoktu. Dün, eski Şark Cephesi Kumandanı Paşa'dan geç vakit bir mektup aldık. Mektubunun bir yerinde:

- "Milli istiklalimizi kurtarmak için canla başla uğraşanların bu hizmetlerini yazamayabiliriz, fakat bari onları borçlu çıkarmayınız." diyen Kâzım Paşa, bu mektubunda hadiselerin yanlış tesbit edildiğini söylemekten ziyade, kendisinin İstiklâl Harbi'ndeki hizmetlerini, tesirlerini anlatmaya çalışıyor. Lütfen inansınlar ki, gazetemizin asıl gayesi, millî mücadele tarihine dair olan hakikatleri tesbit etmektir. Onun için Paşa'nın mektubunu, -yalnız malik oldukları kanuni hakka istinaden değil- tarihî bir iddiada bulundukları için de, gazetemize aynen koyacağız. Yalnız şu da tabii görülmeli ki, Ankaralının Defterinde, imzasını (Millici) diye atan arkadaşımızın bu mektuba vereceği cevabı, Kâzım Karabekir Paşa'nın iddialarına karşı bildiklerini, mevcut malumat ve vesikalara göre aynı sütunlarda neşredeceğiz.

Kâzım Karabekir Paşa'ya Cevap Milliyet
 "Gazi, daha İstanbul'da iken 6/5/1933
 ben şarkta işe başlamıştım."

Yalnız kanunen mecbur olduğumuz için değil, mücadele tarihimizin bir köşesini daha iyi aydınlatacağı için, Kâzım Karabekir Paşa'nın mektubunu olduğu gibi dünkü nüshamıza koyduk. Gayemiz, tarihe, hakikate hizmettir. Bu itibarla, Karabekir Paşa Hazretlerinden rica ederiz. mektuplarında temas buyurdukları bazı noktalar üzerinde bizim de durmamıza müsaade buyursunlar.

Muhterem Kâzım Karabekir Paşa'ya göre, İstiklâl Harbi'ne ait hadiselerin hakikatini bilmemenin iki mühim sebebi varmış.

- 1- Yapanlar, şimdiye kadar bir şey yazmadılar.
- 2- Yazanlar, yapanlardan hakikati öğrenmek için birşey sormadılar.

İnkılap ve mücadele tarihine ait hatıraların şimdiye kadar tesbit edilmemesi Paşa'nın buyurduğu gibi bir suçtur, hatta millî bir günahdır. Fakat mes'uliyetin büyüğünü yazıcılara vermekte, ne dereceye kadar adalet var, bilemeyiz. Milli mücadelenin içinde yaşamış, bu mücadelede büyük roller almış olan Karabekir Paşa'nın hiç olmazsa bizzat içinde yaşadığı kısımlarını yazmasına şimdiye kadar kim mani oldu?. Her halde muhterem Paşa neşrettikleri "Şarkılı İbret" eseri yerine İstiklâl Harbi'nin birkaç safhasını vatan çocuklarına öğretecek başka bir eser hediye etselerdi, tarih ve hakikat namına daha büyük bir hizmet görmüş, efkar-ı umumiyenin kendi haklarında, millî mücadeledeki hizmet ve tesirleri hakkında kafalarda yaşattığı müphem hükümlere, kendi elleriyle, kendi yazılarıyla-

la hakiki istikametlerini vermiş olurlardı. Kanaatımızca, bugün bile vakit geçmiş değildir. Muhterem Paşa Hazretlerine arz edebiliriz ki, hatıralarını neşrettirmek için sütunlarımız her vakit emirlerindedir.

Paşa Hazretlerinin mektuplarındaki bir fıkrayı aynen geçiyorum:

"Ben, daha mütarekenin başlangıcında millî İstik lâlimizin ancak millî bir kuvvetle kurtarılabilceğini, bunun da Erzurum'da yapılabilecek millî bir teşekkülle mümkün olabileceğini, birçok zatlara ve bu meyanda Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine de Şişli'deki evlerinde bizzat söylemiş ve kendilerini şarka davet etmiştim. Bu davetimin mühim bir sebebi de, benim Harb-i Umumi'nin son safhasında, şarkta muvaffakiyetli hareketler yapmış olmaklığımdan halk ve ordu ile karşılıklı itimat ve rabitamız ve düşmanlarla iyi tanışmaklığımız dolayısıyla millî hükûmetimizin temelini benim Erzurum'da kurabileceğime imanım dı. Fakat şark vaziyetinin ve şark hareketinin başka bir elde makus bir netice vermesini pek muhtemel gördüğümünden, millî hareketi akamete uğratmamak için, benim şarkta kalarak, kendilerinin garba tevecühünü düşündüğündendir. Mustafa Kemal Paşa Hazretleri henüz İstanbul'da iken, ben şarkta işe başlamış, Erzurum Kongresi ile millî nüveyi hazırlamıştım. İki buçuk ay sonra Erzurum'a gelen müşarüni-leyh, tekliflerimle mutabık kalmış ve bu suretle ben şarktaki, kendileri de garptaki siyaset ve hareketi idare etmeyi millî planımız olarak tesbit etmiştik."

Hayatta en kolay şey, insanın büyük iddialarda bulunumasıdır. Kendi nefesine ve işlerine olduğundan fazla kıymet vermesidir. Her müsbet işde rolünün,

tesirinin mühim olduğunu söylemesidir. Fakat bunlar kadar kolay olmayan birşey daha var ki, o da bütün bunların şahidlerle, vesikalarla teyid edilmesidir.

Herkes bilir ki, Gazi Mustafa Kemal Hazretleri, Anadolu'ya geçmeden evvel, İstanbul'da aylarca uğraştı, pek çok temaslar yaptı, yerli ve yabancı bir çok adamlarla görüştü; halkın, halk içinde yaşayanların iş başında olanların temayülllerini araştırdı, taşıdığı emniyet ve itimada göre herkese derece derece açıldı. Anadolu'da açacağı mücadelede kendisine kimlerin yardım edebileceğini, İstanbul'da kalabilenlerden hangilerine bel bağlayacağını anlamaya çalıştı. Bütün bu zevat arasında, hatta hepsinden daha evvel Anadolu'da Paşa Hazretleri gibi, aynı zamanda yakından tanıdığı bir kumandanla görüşmesinden, anlaşmasından tabii birşey olur mu?

"Anadolu'da millî kuvvetlerin nüvesini hazırlamıştım" diyen Karabekir Paşa pekâlâ bilirler ki, kurtuluş gayesiyle teşekkül eden her cemiyet, hatta bu gaye için savaşmayı göze alan her vatandaş millî davanın müdafaası için ihmal edilmez bir kuvvetti. Bu bakımdan Erzurum'da kurulan (Vilayat-i Şarkiye Müdafaayı Hukuk Cemiyeti)nden istifade etmek tabii idi. Fakat daha ziyade mahalli ihtiyaç ve sebeplerle kurulmuş olan bu teşkilat, -Karabekir Paşa'nın sandığı gibi-memleketi kurtarmaya kafi gelemezdi.

Hatıralardadır ki, bu cemiyetin maksadı, nizamnamesinin ikinci maddesinde şöyle izah edilmişti.⁽¹⁾

(Şark vilayetlerinde mütemekkin bilcümle unsurların dinî ve siyasî haklarının serbesti inkişafını temin

(1) Bu eski nizamnamesidir. Mektubta bahsedilen nüve ise, Erzurum kongresidir.

edecek meşru sebeblerle teşebbüs etmek mezkur vilayetler ahali-i islamiyesinin tarihi ve millî haklarını indelhace âlem-i medeniyet huzurunda müdafaa etmek, şark vilayetlerinde vaki olan mezalim ve cinayetlerin sebep ve amilleri fail ve müsebbibleri hakkında bitarafane tahkikat icrasıyle mücrimlerin müsaareaten cezalandırılmalarını, tecziyelerini talep etmek, anasır arasındaki su-i tefehhümün izalesiyle kemafis-sabık güzel rabıtalara teyidine gayret etmek, hal-i harbin vilayat-ı şarkiyede tevliid ettiği harabi ve sefalete, hükûmet nezdinde teşebbüsat'da bulunmak suretiyle mümkün mertebe çaresiz olmak..."

Görölüyorki, vilayat-ı şarkiyeye cemiyeti, daha ziyade mahalli sebep ve mülâhazalarla kurulmuş, faaliyet programını da o daire içinde tesbit etmişti. Maksat, bu havaliye göz diken Ermenistan'a buralarını bırakmamak, müdafaaya hazırlanmaktı. Şüphe yok ki, bu kararın asaleti karşısında saygı ile eğilmeyen tek vatandaş olmaz. En mühim mesele memleketin kurtuluşu için yalnız bu teşkilat ile iktifa edilip edilemeyeceğinin takdiri meselesi idi.

Mustafa Kemal Paşa, daha İstanbuldayken, bütün memlekete şamil bir teşkilatı düşünmüş, hareket ve faaliyet programını ona göre kurmuş, hatta kendisi ile teşrik-i mesaiyi kabul eden arkadaşlarıyla o yolda anlaşılmıştı. Nitekim Erzurum Kongresini'de bulunduktan sonra, işi daha geniş bir bakışla yeniden tetkik etti. Sivas'da bir kogue toplamak kararı, işte bu tedkikin neticesidir.⁽²⁾

Sivas kongresinin gayesi memleket şümül olacak, şark vilayetlerinin, garp vilayetlerinin ve hatta Trak-

(2) Karar daha Samsun'da verilmisti.
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

ya'nın hasılı parçalanmayı kabul etmiyecek olan bütün Türkiye'nin birliğini temin edecekti. Öyle oldu.(3)

"Şark vilayetlerinde mutlaka ben kalmalı idim, burada başkası muvaffak olamazdı. Halkın bana mutlak bir itimadı vardı" diyen muhterem Karabekir Paşa, hatırlarlar ki, Gazi Mustafa Kemal'in Sivas'a ve ondan sonra Ankara'ya gitmeye karar vermesi, kendilerini fazla telaşa düşürmüş, ciddi endişelerini mucib olmuştu. Karabekir Paşa'nın o vakit görüşüne, düşünüşüne nazaran Mustafa Kemal Paşa'nın şark havalisinden uzaklaşması buradaki teşkilatın zayıflamasına sebep olabilirdi. Hatta muhterem Paşa, bu telaş ve endişesini Mustafa Kemal Paşa'ya şöyle bir telgrafla bildirmişti (4).

Heyet-i Temsiliye'ye

Kuva-yi milliyeyi temsil eden heyet-i âliyenin, değil Ankara'ya hatta Sivas'ın garbına bile geçmemesi fikrindeyim. Çünkü şarkî vilayatin kuva-yı milliyesini teşkil eden heyetin bütün bütün uzaklaşması dolayısıyla, bu memleketin teşkilatsızlığını mucib olacağı gibi, şimdiye kadar pek meşru ve mantıken idare edilmekte olan hareket-ı milliyenin, öteden beri daima her şebübümüzü fena görmek ve göstermek isteyen düşmanlarımızca sabıka misillu bir yerde muhafaza için heyeti Temsiliye'nin Sivas'dan garbe geçmemesi mütalaasında bulunduğumu arzeylerim.

Kâzım Karabekir

(3) Türkiye değil, Osmanlı camiası denilmişti.

(4) Derdest edilecekti, karardan sonra bile gidemedi.

"..." Bu kelimeyi PDF kitaplar için <https://www.trantey.org>

Bilmiyoruz bu telgrafnameyi okuduktan sonra Kâzım Karabekir Paşa'nın: "Ben şarkta kendileri de garptaki siyaset ve hareketi idare etmeyi millî bir plan olarak tesbit ettik" deyişinin mânâsını, hududunu nasıl anlamalı?

"...Mustafa Kemal Paşa daha İstanbul'da iken, ben şarkta işe başlamış, millî nüveyi hazırlamıştım..." Mektuplarında böyle bir söz daha var.

Kendilerine karşı saygı ile mütehassis olduğumuz Karabekir Paşa'nın böyle bir hevese kapılmalarını hiç istemezdi. Bu hataya düşenler çok olmuştu. Bu yoldaki iddiaları, vaktiyle de, Kuva-yı Milliye kumandanlarının bazılarından sık sık işitirdik. Çerkes Etem ve kardeşleri bir düziye aynı şeyi söylüyorlardı. Bu mantığa göre, istilaya uğrayan garp vilayetlerimizde, ya bir teşekküle bağlı olarak yahut kendi karar ve iradeleri ile düşmana karşı cephe teşkil eden her kuva-yı milliye kumandanı bu iddiada bulunmakta haklı olamaz mı? -Ben Mustafa Kemal'den evvel mücadeleye başlamıştım- Hakikat şu ki, hemen her felaket ve mağlubiyetten sonra bu memlekette daima millî kuvvetler bulunurdu, kahraman kumandanlar ve zabitler bulunurdu, inandıkları kumandanların peşinde millî kurtuluş için ölüme gitmeye hazır bir millet bulunurdu. Buna mukabil her zaman bulunmayan şey ise, bütün bu dağınık kuvvetleri, birbirlerinden haberi olmayan enerjileri, kurtuluş gayesinin etrafında toplayacak bir şef olmuştur. Böyle vaziyetlerde en büyük marifet, millî faaliyetleri dar çerçevelerden kurtararak, onlara müsbet neticeler üzerinde müessir olacak bir genişlik vermektir. Mustafa Kemal'i başkalarından ayıran hususiyet ve kabiliyet işte budur.

Celaleddin Arif Bey'in umumi valilik teşebbüsü nasıl oldu?

Mustafa Kemal ile Karabekir Paşa arasında umumi vaziyeti görüşte ne gibi farklar var ?

Kâzım Karabekir Paşa'nın mektubundaki bazı tezatları ...

Bunları da, yarınki yazımızda okuyacaksınız.

***

Beni, mektubumu isbata davet etmek ve Milliyet gazetesini bu hususda emrine hazır bırakmak... Buna pek hayret ettim. Mahmut Bey hakikati bilmeyebilir, fakat bunları bilenlerin nasıl buna cür'et ettiklerini bir türlü anlayamadım. Vakta ki, 8/5/1933 tarihli Milliyet ve diğer gazetelerde şu garibeyi okudum, işi anladım:

Gazi benim mektubuma şu cevabı vermiş: "Evet... Bu mektubu yazan üzerine akıl doktorlarının dikkat nazarını celbederim.

Gazeteler

8/5/1933 Gazi Hz. Karabekir Paşa'nın mektubu hakkındaki intibalarını bir cümle ile ifade buyurdular. Ankara, 7 (telefonla) -Gazetemizde "Milici" imzası ile neşrolunan hatıralar münasebetiyle, Kâzım Karabekir Paşa'nın gönderdiği mektup hakkında, Hakimiyet-i Milliye baş muharriri Falih Rıfkı Bey, Reis-i Cumhur Hazretlerinin mütalaalarını istifsar etmiştir.

Falih Rıfkı Bey'in, mektubun kendileri tarafından görülmüş olup olmadığına dair olan sualine, Gazi Hazretleri kısaca şu cevabı vermişlerdir.

-Bu hususdaki intibainızı sormaklığımıza müsaade buyurur musunuz, sualine de :

-Evet, bu mektubu yazan üzerine akıl doktorlarının dikkat nazarı celbederim, cevabını vermişlerdir.

***

Anlaşıyor ki, İstiklâl Harbi'ni masal olarak dinleyenler, benim mektubumu okuyunca şaşırmışlar ve Gazi'ye koşmuşlar. O da işin içinden böyle çıkmış... Artık korku kalmadı... Beni isbata davete koşuyorlar.

İşittiğime göre, Gazi de, İsmet de, cevaplarımın bastırılmamasını istemişler. Fakat, Fevzi Paşa şu mütalaada bulunmuş: "Mutbuat kanununu siz yaptınız, tatbikatına neden mani oluyorsunuz? Bir tecavüzü reddedenin yazısını o gazete basmaya mecburdur, aksi halde mahkemeye müracaat hakkıdır. Kâzım Karabekir de, durmayacak bunu yapacaktır. Buna şüpheniz olmasın. O zaman vaziyet pek kötü bir şekil alır. Halbuki yazılarına bir çok kimseler resmi ve hususi cevap verebilirler."

Bu mütalaa doğru görülmüş ve gazetelere mektuplarımın basılması emri verilmiş. Fakat İstanbul müdde-i umumiliğine (savcı) de emir verilmiş ki, yazılarımı pek dikkatli okusun, Cumhur Reisine ufak bir tariz görölünce dava açsın.

Milliyet gazetesi benim mektubumdaki sözlerimin isbatını istiyordu. Gerek bu ve gerekse Reis-i Cumhurun hakkımdaki menfi iltifatı üzerine ikinci mektubumu gönderdim. Benimle Gazi arasına giren ve her devrin dalkavukluğunu yapan ve Mahmut Bey gibi, hem meb'us, hem bir gazete baş yazıcısı ve tabîî mühim iç ve dış vazifelerde ömür eskiten bir tufeyliyi de millete göstermek istedim.

İkinci Cevabım :

Milliyet

Cumhuriyet

Son Posta Gazetelerine.

Efendim,

Erenköy

9/5/1933

Şimdiye kadar neşrolunan eserlerde İstiklâl Harbi'ndeki hizmetlerimden bahis olunmamasından ve ya haksız tenkidlerden müteessir değildim. Çünkü, ben uhdeme düşen vazifemi yapmıştım. Fakat "Ankaralının Defteri" tefrikasında büyük yazı ile (Tek Cepheye Sadakat Böyle mi Olur?) serlavhası altında, "Anlaşıyor ki, cephe Kumandanı'nı da bu fikre çevirmişler" ibaresi ile beni de bu çerçeve içine sıkıştırıyorlar. İstiklâl Harbi'mizin başından nihayetine kadar, her türlü feragatla tek cepheyi tutmak ve kuvvetlendirmek için bütün mevcudiyetimle çalıştığım halde, böyle ağır bir ithama karşı susmamayı büyük bir hak ve bir vazife bilmiş ve hakikati bir kaç misal ile göstermiştim. Millî harekatta başdan nihayete kadar nasıl istinadgah olduğumu gösteren vesikalardan bazılarını da, şimdi takdim ediyorum. Ancak 8 Mayıs 1933'de bütün gazetelere tebliğ olunan beyanata karşı, bugün vukuuna inanılmayan geçmiş hakikatler gözlerimde canlanırken, mektubum hakkında Reis-i cumhur Hazretlerine mütalaalarını soran insanın, Sakarya muharebeleri sırasında okuduğum yazıları da kulaklarımda çınladı :

"Bizim genç ihtilalcilerimiz, iptida vatanperverlik, sonra milliyetperverlik örneklerini, Rumeli'nin katil ihtilalcilerinden aldılar. Renkli mitingler ve feryatlı nümayişler, birer birer, Rumeli'nden, Yunan gar-

sonlarının bergüzar bıraktığı emsalsiz çirkinliklerdir. Meşrutiyet İstanbul'a iki Rumeli cemaatinin, Bulgar ve Rum ihtilalcilerinin gıbtasıyla beraber geldi."

Yunan ordusu vatanın bağına çökmüş, Anadolu içlerinde Türk'ü boğmaya gidiyor. Türk'ün genç ihtilalcileri tek dağ başı mezar oluncaya kadar çarpışarak Türk'ün İstiklâl ve hürriyetini kurtarmaya uğraşırken, her yerde millet mitinglerle, feryatlarla zafer ve adalet diye haykırışırken, şarkın en ücra köşelerine kadar sokulan ve (Falih Rıfkı) imzasını taşıyan bu makaleyi havi Dergah gazetesinin 20 Haziran 1337 tarihli nüsnası ibretle okunmağa değer. Gerçi bu gün bu zat Cumhuriyet merkezinde bir gazetenin baş muharriridir ve yüksek işlerde dahi dolaşmaktadır. Fakat İstiklâl Harbi hakikatlerinin meydana çıkması için açılan münakaşadaki rolünün ne dereceye kadar muvafık olduğunu, efkar-ı umumiyenin takdirine arz ediyoruz.

Vesika 1.

Onbeşinci Kolordu Kumandanı

Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine

11 Haziran 335 tarih ve 15 No. şifreye :

Madde 4.te vermiş olduğum kararın, milletin hukuk ve istiklâlini tayin uğrunda millet ile çalışmaktan ibaret olduğunu zatı biraderlerine evvel ve âhir arz etmiş idim. Bu gaye milletin sinesine iltica ederek namus ve vicdan vazifesini ifaya fedakarane devam etmeyi amirdir. Emsalimiz vechile, İngilizler'e esir olmak üzere İstanbul'a gitmekte mazurum. Vatanî vazifeme devam edebilmekliğim, bittabi Zât-ı Âliniz gibi aynı fikir ve kanaatte bulunan kardeşlerimin dai-
ma ve her halde dest-i vîfak ve muavenetlerine me-

nuttur. Bugün benim vermeye mecbur olduğum bu fiilî kararın yarın bütün namus ve hamiyet erbabı olan arkadaşlarımız tarafından da verilmesi lüzumu tahakkuk edeceğine şüphe yoktur. Binanaleyh, bugün meydan-ı aleniyete vaz'a (koymaya) mecbur olduğum bu kararımız, arkadaşlarımla muhassala-i kanaatine müsteniddir. Bu hususa dair kıymetdar mütalaa-yı biraderanelerine intizar eylerim. Hükümet-i merkeziye, bil iğfal İstanbul'a celb edebilmek planını takib eylediğinden; ben de mümkün olduğu kadar zaman kazanmak ve karargâhımı dahi memlekete sokmak için aynı usûlde mukabele ve muhabere etmekteyim.

Üçüncü ordu Müfettişi

Fahri Yaver-i Hazreti Şehriyari

Mirliva

Mustafa Kemal

***

Vesika 2.

Üçüncü Ordu Müfettişi

Erzurum

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine 16/6/335

C. 11 Haziran ve 15 NO.

Geç gelen emri devletlerine cevapta geciktim. Fikri samilerine tamamiyle iştirak ediyorum. İstanbul, harice bütün kıymetli vücutlarını atacağına, birer birer kendi eliyle alıyor. Evvela mezunen Dersaadet'e celb emri verilen kaymakam Halid Bey'in, İngilizlere teslimi olunacağını haber alarak, İstanbul'dan sordum. Nezâret, Trabzon'da taht-ı nezarete bulundurulmasını ve tahkikat icrasını yazıyor. Bayburt'ta ikameti daha muvafık olan Halid Bey'in neok değerli bir vatan

evladı olduğunu ve Ermenilerin tezviratı uğruna ifna etmek reva,yı hak olamayacağını yazdım. Zâtı samileri lüzum görüldüğü zaman mıntika-i aciziye teşrif buyururlarsa arz-ı minnetdarî eylerim.

15.Kolordu Kumandanı

Mirliva

Kâzım Karabekir

***

Vesika 3.

16 Haziran 1335 tarihli Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin bana yazdıkları şifre:

(Anadolu'nun sakin taraflarında teşkilatın şark vilayetleri gibi kolay olmadığını....Erzurum'da tek mil vilayat-ı şarkîye murahhaslarından mürekkep bir heyet bulundurmak hususundaki fikir ve teşebbüsünüzü takdir ederim.

***

Vesika 4.

30 Temmuz 335 Harbiye Nezaretinden gelen emir :
Erzurum'da K. 15. Kumandanlığına.

Bizzat açılacaktır.

Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey'in mukarrerat-ı hükûmete muhalif efal ve harekatlarından dolayı hemen derdestleriyle Dersaadet'e izamları, Bab-ı Âlice bittensib mahalli memuriyetine evamir-i lazıme verildiğinden, Kolorduca da ciddi muavenetde bulunulması ve neticesinden malumat îtası rica olunur.

Merkez dairesi

Harbiye Nazırı

Tarafımdan verilen cevap : (Bu cevabı bütün kolordulara ve valilere tamim ettim.)

Vesika 5.

Harbiye Nezaretine

Erzurum

1 Ağustos 1335

C. 30/7/335 Merkez dairesi 2733 şifreye :

Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey'in mukarrerat-ı hükûmete muhalif efal ve hareketlerinden dolayı derdestleriyle Dersaadet'e izamları hakkında mahalli memuriyetlere emir verildiği cihetle, kolorduca da ciddi muavenetde bulunulması emir buyruluyor. Hükûmetin mukarrerat ve siyaseti ne olduğunu bilemiyorsam da, Erzurum'da bulunan Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'in efal ve hareketinde vatan ve milletin maksad ve menfaatine ve mevcut kanunlara muhalif telakki edilecek hiç bir hal ve harekât olmadığını görüyorum. Müşarünileyhler mülk ve milletin saadeti ve selameti ile alakadar her ferd-i vatanperver gibi yaşamaktadırlar.

Pontus hükûmeti kurmak hülyasıyla Trabzon ve Samsun havalisine muhacir sıfatıyla akın akın müs'el-lah Rum çeteleri çıktığı ve Ermenilerin büyük Ermenistan hayalini besledikleri ve hudutlarımıza kadar her türlü fecaat ve şenaati yapmakta ve "Sivas'a!" diye feryatda devam eyledikleri ve itilaf mensuplarının da bunda gizli ve açık her türlü muavenet ve müzaharetde bulundukları herkesçe malum ve bu hal İstanbul gazetelerinin bile neşriyatı ile sabit olduğu halde; hükûmetin mevcudiyetimiz aleyhine hazırlanan bu müthiş tehlikeden bihaber vaziyette kalarak millete hücrisiz PDF Kitap Arşivi - <https://trtlib.org> memesı ve

bilakis en münevver ve kıymetdâr zevat ve kumandanların birer suret ve bahane ile millet arasından tecrid, hapis ve tevfik edilmesi ve bir taraftan da esliha ve sairenin alınması bilhassa tehlikeyi pek yakın gören ve muhafaza-i namus ve hayat endişesiyle çırpınan bu mıntika halkında pek haklı olarak Ermeni ve Rumların İzmir gibi nagihani olarak buraları da işgal edeceği ve bütün Müslümanları ayakları altında çiğneyeceği kanaatini hasıl ettirmiştir. Ve bundan dolayı , milletin kendi kuvvetine istinad ederek bu ihtisasatını hükümet-i celilelerine duyurmaya ve bunun için her fedakârlığı yapmaya ve her ümidden mahrum bir halde namussuzca Ermeni ve Rumların süngü ve baltaları altında ölmekten ise, namuskârane müdafaaya karar vermiş olduklarını evvelce arz etmiştim.

Geçenlerde vukua gelen, sürgü kolu ve kamaların sevkine mâni olan ahvalde, böyle bir azim ve kararın neticesi olduğuna şüphe yoktur.

Üçüncü fırka kumandanı kaymakam Halid Bey'in bile mahfuzen sevkinin efkâr-ı umumiye üzerinde fek fena tesirler yapacağını ve belki de fırkasının mümanaat göstermesini ve isyanını intac edeceğini arzetmiştim. Mustafa Kemal Paşa gibi, memlekette namusuyla ve hidemat-ı güzide-i askeriye ve vatanperveranesiyle tanınmış ve bütün askerlerin de pek ziyade hürmet-i mahsusasını kazanmış ve bahusus henüz yirmi gün evvel memleketin yarısına kumanda etmiş olan ve hal-ü hareketinde menafi-i vataniye ve millîye aykırı bir şeyi mahsus ve meşhut olmayan bir zâtın tevkifine bir sebep-i kanunî olmayacağını ve yukarıda arzettiğim ahval dolayısıyla halk ve ordu nazarında da iyi bir hareket olarak telakki edilmeye-

ceği cihetle, müşarünileyhin tevkiğine ve kolorduca da, bunun için muavenette bulunulmasına hal ve vaziyetin katiyen müsaid olmadığını arzeylerim. Ba husus ki, memleketi helak ve inkiraz tehlikesinden kurtaracak yegane çarenin tevekkül değil, ancak milletin hak ve ruhunu âleme karşı izhar ve teyid kanaatinde olan vilayat-ı şarkiyede ve henüz Ermeni süngü ve baltalarının âlâm-ı namusşikenanesini unutmuş bir tek insan ve bir tek hanümen bulunmayan bu muhitte, böyle bir teşebbüsün icrası değil, hatta ihssası bile büyük fenalıklar intac eder. Esasen günden güne daha bariz ve pek vasi bir şekil almakta olan endişe-i milliyeyi tatmin edecek tedabir-i samime ve vakıfanenin ittihazi ve buna bilhassa zât-ı samileri gibi dindar ve pek namuskâr tanınmış bir recul-ü kıymetdarın imal-i nüfuz ve irşad buyurması, pek ulvî ve tarihî olur. Her halde bura ahvalinin İstanbul'da mâkus telakki edildiğini zannediyorum. Hükümetin en sadık ve hürmetkar bir cüz'ü olduğuna katiyen şüphe caiz olmayan âcizleri, Anadolu'ya Dersaadet'den bu kadar yanlış ve hatalı nazarlarla bakılmasını ve çünkü bu bakış neticelerinin pek elim ve nedametaver olacağı kanaatini bilmünasebe tekrar arzetmeyi bir vecibe-i hamiyet ve bir farize-i namus addeder ve bugün acizleri dahi şek ve meçhuliyet içerisinde bulunduğumdan siyaset-i umumiyemizden ve hükümetin takib ettiği makasid ve mukarreratdan haberdar edilmekliğimi istirham eylerim.

K. 15 Kumandanı
Kâzım Karabekir

Vesika 6.

Makam-ı Celil-i Sadaretpenahiye

Erzurum

Harbiye Nezaretine 5 Ağustos 1335

Erzurum kongresi hakkında son maruzatımla ahval ve vaziyeti, acizane tenvire müsaraat ve bununla büyük bir vazife ifa etmiş olduğumu zannediyorum. Bu münasebetle de tekrar arz ediyorum ki; vilayat-ı şarkiye Erzurum Kongresini, şarkî eyalatın milleti toplamıştır. Elyevm yetmiş kadar azasiyle Erzurum'da toplanti halinde bulunan kongre, M.Kemal Paşa ve Rauf Bey henüz İstanbul'da iken ve hatta buraca isimleri bile işitilmemiş iken büyük ve hunîn tehlikelerin vukua geleceğini muhakkak addeden şarkî eyalatın halkının karar ve teşebbüsleri ile vukua gelmiştir. Bu toplanışda siyasî veya şahsî hiç bir tesirin mevcut olmadığı kat'iyen anlaşılmıştır. İntibahını kat'i surette felaketden alan, milletin ruhundan kopan bir heyecan ve kuvveti, ecanip bir iki şahsa atfetmek suretiyle, milletin ruh ve mevcudiyetini setr ve inkâr tarikini iltizam ile, kendi milletini iğfal ve bu suretle kendi menfaatini tevsî ve temine çalışıyor. Vatan ve milletimiz için telafisi gayr-ı mümkün zararları bâdi olan bu telakki tarzının bizzat hükûmetimiz tarafından dahi bilinmeyerek kabul ve ısrarı ile, âmal-i ecanibin kolaylaştırıldığını görmek, umumu me'yus ve dağidar etmektedir. Şark vilayatında endişe-i hayatdan doğmuş olan bu cereyan-ı millînin inkişafına ve hali hazırına M. Kemal Paşa ve Rauf Bey'in zerre kadar tesiri olmadığı ve ahiren kongreye herkes tarafından büyük bir hürmet ve tazimle kabul edilen bu iki zâtın, mevki-i siyasîmizi daha ziyade müdrîk olmalarından, bilakis hükûmetimizin mevkiini düşünerek mevcut küçümsedikleri bir meselede de birane

bir şekle irca ile, hüsn-ü idare ettikleri alenen görülmektedir. Binaenaleyh, kongrenin heyet-i umumiyesi ve gerek M. Kemal Paşa ve Rauf Bey hakkında Dahiliye Nezaretin'den vilayetlere yazılan tamimler, efkar-ı umumiye de hüsn-ü tesir yapmamıştır. Namus ve hayat endişesinden mütevellid cereyan-ı millî, hal-i galeyanda olup, teskini ve efkarın tatmini için çare ancak meclis-i millînin hemen bilfiil toplanmasının temini olduğu ve batı davranıldığı takdirde vekayi-i millîyenin kendi kendine bu gayeye varacağını nazar-ı fahimanelerine arz eylemeyi, vazifemin gereği addederim. Çünkü burada meşhud ve mahsus olan efkar-ı umumiye millet vekillerinin kanaat ve tasdikine iktiran etmeyecek herhangi bir siyaset ve mukarreratın şayan-ı kabul ve payidar olamayacağı ve bu azim ve tarihî mes'uliyetin mahdud birkaç zâtın düşü hamiyetine tahmilden ise, efkar ve arzu-yu millete istinad ettirilmesi merkezindedir. Ve hatta eğer şerait-i hazırda içinde meclis-i millînin Dersaadet'de kuvva-yı ecnebiye karşısında toplanması mahzurlu görünmek yüzünden, bu lazime-i meşruta şimdiye kadar tehir buyurulmuş ise, Anadolu'nun Bab-ı Âlice tasvip ve nezd-i ulya-yı cenab-ı şehriyaride irade buyrulacak bir mahalde toplanması sözlerinin bile söylenmekte olduğunu, sırf saika-i vatanperveri ve vazife-i mevkiam dolayısıyla arzeliyorum.

3. Ordu Müfettiş vekili

Mirliva

Kâzım Karabekir

***

Milli davamız için tek cephenin kurulmasına ve yaşamasına ve millî muzafferiyetin üssülharekesi olacak

olan şarkda, nasıl bir ruhla çalıştığıma misal olmak üzere, ilk zamanlara ait bu vesikalardan başka bir de, yine aynı nokta-i nazarı ve samimi ruhlarımızın rabıtai ve heyecanını gösteren Sakarya muharebesi zamanına ait bir vesikayı daha ilave ediyorum :

Vesika 7.

Şark Cephesi Kumandanı

Ankara

Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine

6/8/1337

Son muharebatı müteakip, garp cephesi kısm-ı küllîsinin Sakarya hattı gerisine kadar çekilmesi üzerine, efkar-ı umumiyyede husule gelen heyecan, bilhassa Meclis'de büyük akisler tevliid etmiş ve bir haftadan beri geceli gündüzlü devam eden gizli celse-lerde, efkarı tatmin için askerî vaziyet-i hazıramız hakkında hükûmetçe lazım geldiği vechile izahat verilmiş ise de, Meclis'in ekseriyet-i azime ile vaki olan talebi neticesinde, Büyük Millet Meclisi'nin emir ve kumandaya ait salahiyetini Meclis namına fiilen istimal etmek üzere, resmi tebliğde zikrolunan kuyud dahilinde Büyük Millet Meclisi Reisi'nin başkumandınlığı derûhde eylemesi zarureti ve İsmet Paşa Hazretlerinin münhasıran ordusuyla iştigalini temin için esasen istifayı lüzumlu görmesi üzerine, Millî Müdafaa Vekâleti ile Erkân-ı Harbiye-i Umumiye riyasetinde resmi tebliğde arz olunan tadilat yapılmış ve efkar-ı umumiyedeki heyecan ancak bu suretle teskin edilebilmiştir. Kıymetdar şahsiyet-i devletleri her zaman olduğu gibi, bugünkü vaziyetde dahi millî gayenin en metin istinadgâhlarındanır.

Bilvesile tezkâr eder, hürmetle gözlerinizden öperiz efendim.

Cevabım :

Vesika 8.

Mustafa Kemal, Fevzi ve Refet Paşa Hazeratına

Büyük millî gayemizin, birlik ve azmimizin va'd ettiği zaferleri temin ve tetvicde muvaffakiyat-ı samilerini dilerim. Şark cephesinin, bu mukaddes gayeye sarsılmaz bir aşk ve imanla mevcut olan sadakatini teyid eder, arz-ı samimiyet ve tazimat eylerim efendim.

Kâzım Karabekir

***

Dört adet mektubdaki sual ve mütalaalara gelince, bunlara da birer birer cevap göndereceğim. İstiklâl Harbi'nin esrarına vakıf olmayanların işi kolayca kavraması mümkün değildir. Bunun için hadiselerin tahlilinde yanlış görüşlerle, hakkımda şu veya bu iltifatlarda acele buyrulmasın. Bunların cevabından sonra hasıl olacak kanaate göre, ibzal buyurursunuz efendim.

Kâzım Karabekir

***

Son cümleyi Gazi'nin iltifatına karşı yazdım. Gazeteler benim mektubumla beraber akla gelen herzeleri de yazıyor. Fakat yalanın müdafaası nasıl mümkün olur. Hususiyetle onu yere serene karşı....

Hakikatı bütün çıplaklığı ile, şahıs ve zaman tayin ederek, mektublarla açıklamaya devam ettim. Gazetelerde yalan yazı yazmak cür'etinde bulunanlara, lazım geldiğini görünce bir sille vuruyordum. Gazeteciler köşküme adam gönderiyorlar, bilhassa Milliyet on binlerce nüsha basılmaya başladı. Gazeteler kapış

kapış oluyormuş. Artık adam gönderen gazeteye mektubun suretini veriyorum. Her gün muhtelif yerlerden tebrik mektupları da başladı. Bilhassa hakikatı bilenler pek seviniyor, riyakarlara ve bunlara meydan verenlere lanetler yağdırıyorladı.

***

Üçüncü mektup :

Milliyet

Vakit

Erenköy

Cumhuriyet Gazetesine

11/5/1933

Efendim,

İstiklâl Harbi'mizin hakikî çehresini tesbit için gazetenizin gösterdiği samimiyete teşekkür ederim. Tefferüata ait bir çok sualleri havi olan mektuplarınıza vereceğim cevapların kavranabilmesi için, bu teferuatı sona bırakarak esas davayı teşrih ediyorum :

Safha 1.

Mütareke ilanıyla beraber, beni şarktaki kolordumdan ayırarak İstanbul'a getirmişlerdi. 28 Teşrini sani 1334 (1918) İstanbul'a geldim. Tehlikede kalan millî istiklâlimizi kurtarmak için İstanbul'da yaptığım teşebbüsler :

29 Teşrini sani 1334 (1918) Harbiye Nezareti müsteşarı en yakın ve aziz arkadaşım Miralay İsmet Bey'e, milletin istiklalini kurtarmak için düşüncelerimi şöylece izah ettim: "Genç kumandanların İstanbul'a toplatılması ve hususiyle beni şarkdan ayırmak büyük bir gaflet olmuştur. Beni derhal şarka iadeye çalış. Ben orada milleti tenvir ve onlara yardım ederek memleketi kurtarmak için çalışıyorum. Bir millî

Türk hükümeti vücuda getirerek, memleketin şerefini tehlikeden kurtardıktan sonra garp tehlikesi bertaraf edilebilir. Ve bu suretle mütareke hududu dahilinde kalan anavatanımız kurtarılabilir. İtilaf devletlerinin harekâtı idame etmiyor. Bizimle mütarekeyi kabul etmelerinden, itilafın bu hudut dahilinde yeni bir cidale kalkışacağını tahmin etmiyorum."

1 Kânun-u evvel 1334 Erkan-ı Harbiye-i Umumiye reisi Cevad Paşa Hazretlerini ziyaretle, İstanbul'da toplanmaklığımızın gafletini izah ve benim şarka iademi ve ordunun zayıflatılmamasını rica ettim. Yine aynı günde Sadaretten istifa etmiş bulunan müşir İzzet Paşa Hazretlerini de ziyaretle: "Milletin istiklalinin mahvına gidildiğini ve bunu ancak şarkdan temin etmek imkanımız bulunduğunu taktir ederek beni getirtmemeniz lazımdı, sulhun akdinden evvel ordunun kuvvetden düşürülmesini ve benim şarka iademi ve kendisinin de, iş başından uzaklaşmasının doğru olmadığını" söyledim.

6 Kânun-u evvel 1334 selâmlık merasiminde usûlen huzura kabul olundum. Padişah'a dahi sulhun temini görülmeden evvel ordusunu zayıflatmaması ve bilhassa genç kumandanlarını iş başından ayırmaması, aksi halde ikinci bir Endülüs vaziyetinin pek uzak olmadığını anlatarak, benim şarka ve İstanbul'da toplanan genç kumandanların da, Anadolu'ya orduları başına iadeleri halinde Türklüğün öldürülemeyeceğini söyledim.

Bu mülakat benim ve diğer genç kumandanların iş başına geçmesini temin eden amillerden biri olmuştur.

şa'yı tebrike gidişimde, beni Tekirdağ'daki 14'ncü kolorduya tayin ettiklerini ve bunun ilk kademe olduğunu ve ilk fırsatta şarka iade edileceğimi söyledi. Müsteşar İsmet Bey de teyid etti.

2 Kanun-u sani 1335'de Tekirdağ'ına muvasalatımda, orada kalmak hususundaki beyhudeliği görerek bir an evvel kolordumun Anadolu'ya nakli için teşebbüsatta bulundum ve müsaade almaya muvaffak oldum.

28 Kanunu sani 1335'te Tekirdağ'ına ziyaretime gelen Edirne'deki kolordu kumandanı Cafer Tayyar Bey'e de, millî istiklâlimizi kurtarmak hakkındaki mütalaamı izah ve şarka gitmek için uğraştığımı ve şimdilik bu kolordunun da Anadolu'ya naklini temin ettiğimi söyledim.

14 Şubat 1335'de bir aralık Harbiye Nazırlığında ve bir aralık Erkan-ı Harbiye-i Umumiye riyaseti vazifesinde bulunan ve evvelce kumandanım olan Şevket Turgut Paşa Hazretlerini de ziyaret ettim. Fikirlerimi açtım. Kanaatlerimi söyledim ve benim şarka tayini-me delaletlerini rica ettim.

13 Mart 1335'de, şarktaki iki kolordudan mürekkep dokuzuncu ordunun ismine on beşinci kolordu namı verilerek beni kumandanlığına tayin ettikleri emrini aldım. Fakat bu aralık bir rütbe tasfiyesi meselesi meydana atıldı. Muharebe meydanlarında kazandığımız rütbeler bizden alınacaktı. Bunun için benim şarka gitmekliğim bir müddet tehir ettirildi. Büsbütün sarf-ı nazar edilmesinden endişe ederek esasen benim de şarka gitmeye pek heveskâr olmadığımın propaganda edilmesini İsmet Bey'den rica ettim.

23 Mart 1335'de, Mustafa Kemal Paşa'nın Ahmet Rıza Bey'le görüşerek, müşarünileyhin riyasetinde İstanbul'da bir kabine teşkilini ve kendilerinin Harbiye Nazırlığına geçmesini ve benim de kabinede bir mevki almaklığımı arzu ettiklerini öğrendim. İsmet Bey vasıtasıyla da, bu yolda bir teklif aldım. Bunun felaket-i millîyi tacilden başka birşeye yaramayacağını, bir an evvel genç kumandanların Anadolu'ya atılmasından başka çare olmadığı hakkındaki nokta-i nazarımı tekiden İsmet Bey'e söyledim.

10 Nisan 1335'de, Erkan-ı Harbi*ye-i Umumiye reisi Fevzi Paşa Hazretlerini de ziyaretle, daha ziyade intizar ettirilmeyerek hemen şarka gitmekliğim lüzumunu kendilerine söyledim ve müsaade istihsal ettim.

11 Nisan 1335 'de, Liman Paşa'nın hatası yüzünden mahvolan ve yetmişbeş bin esir, üç yüz altmış top zayi ederek, ondört günde altı yüz kilometrelik bir ricat neticesi, kadro haline inkılap eden Yıldırım Orduları grubu lağvelidilmiş ve bu suretle açıkda kalmış olan Mirliya Mustafa Kemal Paşa Hazretlerini, ziyaret ettim. Ziyaret sebeplerinden birisi de, müşarünileyhin İstanbul'da kalıp kabineye dahil olmak hususundaki arzularından sarf-ı nazar ettirmek gayesine matuf idi.

Ben, Paşa Hazretlerini ziyarete bir yaverimle gittim. Kendileri hasta yatıyorlardı. Üçüncü bir ziyaretçi olarak gelmiş bulunan bir zât, Paşa tarafından Ruşen Eşref Bey diye takdim olundu. Ben, Paşa Hazretleri ile pek mühim olan millî dava hakkında görüşeceğim için, böyle henüz takdim edilmiş bulunan bir zat yanında konuşmak gafletinde bulunmamak için, ilk teklifim, Ruşen Eşref Bey'in biraz istirahat etmek

üzere yaverlerin yanına gitmesi oldu ve Paşa Hazretlerinin ihtarıyla gitti. Ve biz de muhaverelerimizde Paşa ile başbaşa kaldık.

Teklifimin kabulünden, Paşa Hazretlerinin bilahare sarf-ı nazar ettiğini ve bir ay sonra, kalmak arzusuna rağmen, kendisinin İstanbul'dan uzaklaştırıldığını âti-deki yazılardan öğrendim:

1. Gazi'nin Nutk'ı, Sahife 7: "Beni İstanbul'dan ne-fi ve teb'id maksadıyla Anadolu'ya gönderenler..."

2. Gazi'nin Hayatı, Sahife 79 "Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'ya kendisini uzaklaştırmak isteyen huseması tarafından gönderilmişti."

3. 4 Kânun-u evvel 1339, İleri Gazetesi: "İstanbul'da mütehayyiz bir ecnebi Paşa ile olan müsahabelerinde, Rumların yakında İzmir'i işgal edecekleri havadisini veriyor ve kendisine mühim bir zabitan kadrosu ile birlikte Anadolu'ya geçmesini teklif ediyor."

Selam. Dördüncü mektubum gelecektir.

Kâzım Karabekir

***

Not:

Tokatlayan da, İngiliz erkan-ı harbiyesi, M. Kemal'i davetle, Çanakkale harekatı hakkında malumat alıyorlar. Paşa diyor ki:

- Ne fayda ki bugün mahvolduk.

Bir İngiliz generali kendisine diyor:

- Yine kurtarabilirsiniz. Mühim bir zabitan kadrosuyla Anadolu'ya geç ve bolşevikliği ilan et. Memleketinizde ne İngiliz kalır, ne Fransız ne de baskası.

Vakit Gazetesi'nden bir sersem de, İzmir Valisi Kâzım Paşa'yı ben zannederek, o zaman Mustafa Kemal Paşa'nın erkan-ı harbiye reisi olan bu zâtı tasvir edip, ben imişim gibi ortaya atıyor. Buna şu cevabı verdim:

Vakit Gazetesi'ne

Erenköy

11/5/1933

Efendim,

11 Mayıs 1933 tarihli gazetenizin üçüncü sahifesinde "Bir Hatıra" serlevhalı ve Selâmi İzzet imzalı makale doğru değildir. Aynı sütuna âtideki mektubun dercini rica eylerim efendim.

1- Benim Ali Rıza Paşa ile hiç bir muarefem yoktur. Ve dediği eve gitmedim ve evin nerede olduğunu da bilmiyorum. Ve Ali Rıza Paşa ile de bir yerde görüşmedim. Ailesi tarafından başka sağ kimseler varsa tahkik olunmalıdır.

2- Selâmi İzzet Bey'i tanımıyorum. Eğer Selâmi İzzet Bey Başkası ile görüştü de ben zannettiye buna da hayret ederim.

3- Selâmi İzzet Bey'in tavsif ettiği vücuda müşabehetim olmadığı gibi, ömrümde, elimde örme meşin kırıbaç kullanmadım. Siyah kalpak da taşıımıyordum. Elbiselerimiz de hâkî idi. Hele başıma, koca kalpak hiçbir zaman giymedim.

4- En mühimi de, ilk tanıştığım insanın yanında vazifemden, hele o zaman pek mahrem tutulması tabîi olan işlerden bahsedecek kadar gaflet, bir yerde etmedim.

5- Yine mühim bir mesele de, M. Kemal Paşa Hazretleriyle görüştüğümü, ben değil Ali Rıza Paşa'ya

çok yakından tanıdığım ve hususiyet ve samimiyetim olan ve daha evvel bu hususta bir dereceye kadar görüştüğüm zâtlara bile açmadım. Çünkü mesele, istirahat çekilmiş veya Anadolu'ya gelmek niyetinde olmayan kimselerle münakaşa edilecek bir iş değildi.

6- Tarifinize nazaran bahsettiğiniz zâtın Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin erkan-ı harbiye reisi Manastırlı Kâzım Bey olması muhtemeldir. Şimdi İzmir valisidirler. Kendisinden tahkik ederek bu şayan-ı teessüf hatanızı aynı sütunda tashih buyurmanızı rica ederim.

7- Memleketinizin senelerce müdafaasını yapmış bir emektar kumandanını, hâlâ vechen tanımayarak ulu orta bu mühim davaya karıştığınıza müteessirim efendim.

Kâzım Karabekir

***

Selâmi İzzet'in kokain mübtelası bir şaşkın olduğunu öğrendim. Ben bir başıma idim, fakat doğan hakikat güneşi idi. Karşı tarafta kar ve buz kabilinden riyakar bir çığ vardı. Müsait havada toplanmışlar, fakat şimdi elim mahcubiyetlerle eriyorlardı.

İstiklâl Harbi'nin esaslarını nasıl kurduğumu öğrendikçe trenle gelip gidenler, haykırıyor ve eller, mendiller sallıyorlardı. Mektuplarıma devam ediyordum:

Döndüncü mektup:

Erenköy
12/5/1933

Safha 2.

Erzurum ve Sivas Kongreleri

19 Nisan 335'de (1919) Trabzon'a çıktım. Barutçuzâde Ahmet Efendi riyasetindeki Muhafaza-i Hu-

kuk Heyetine tasavvurlarımı anlattım ve bir nam altında bütün şarkda birleşmek hususundaki fikrimi söyledim. İngiliz donanmasının tesirinden korktuklarını söylediler. Açık şehirlere karşı birşey yapamıyacağını, harb-i umumiye misal göstererek, Rus donanması şehri yakmadığı halde, daha medeni bir milletin donanması neden yaksın dedim ve Yunan vapurlarıyla gelmekte olan Rum muhacirleri ve İngiliz erkan-ı harbiyesi haritasının tespit ettiği (bu haritayı bir yaverim Pangaltı İngiliz karargâhında görmüştü) hudedu anlatarak fikrimle yürümezlerse, Ermeni veya Rum satırları altında namus ve hayatlarının mahvolacağını izah ederek, ikna ettim. Benden ayrılmayacaklarına söz verdiler.

3 Mayıs 335'de Erzurum'a geldim. Hoca Raif Efendi riyasetindeki Erzurum Müdafaa-i Hukuk Heyeti ile bu millî esaslarda samimi görüştüm. Trabzon'da İngiliz donanmasından korkulduğu gibi, burada dahi ordunun tahliye veya terhisinden korkulduğunu Raif Efendi söyledi. Ben buna katiyen meydan vermeyeceğimi ve Erzurum'un şarkında ölmedikçe, Erzurum'un tahliye edilmeyeceğini ve ordunun terhisi mevzuu bahis olamayacağını söyledim ve kendilerinden şu ricada bulundum:

“Şarkî vilayetlerin teşekküllerinin birleştirilmesi ve silah teslim etmemek ve maruz kalacağımız tecavüzlere karşı harbe geçmek fikir ve kararının benden sadır olduğunu veya olacağını muvafık görmüyorum. Behemehal halkın ruhundan kopacak millî gaye, millet kuvvetiyle bana emir edilecektir. Bu işte İngiliz kontrol heyetinin ve hükûmetin haberi olmamalı ve cidalimiz bir generalin isyanı değil, millî istiklâlimizin kurtarılması için milletin birlik ve azminin

tecellisi olduğu cihana gösterilmelidir. Bunun için, benimle temas, mühim hususlara hasredilmeli ve buna bir veya iki zâtı memur ederek diğer ihtiyaçlar için fırka kumandanı Miralay Rüştü Bey'le görüşmelisiniz. Her askerî makama, sizlere yardım için emir verdim.”

Benimle temasta bulunmak üzere Hoca Raif Efendi ile Necati Bey memur edildi.

İşte bu esaslar üzerinde halk benim hiç müdahale etmediği halde, yer yer birbiri ile yazışarak anlaştılar ve Erzurum Kongresine karar verdiler.

Bu tarihte kolordumun kuvve-i umumiyesi 17.860 insan ve 33.323 silah idi.

Halk, millî nüveyi teşkil edecek olan kongrenin ictimasını ihzar ederken, ben de mesaimi âtideki noktalara hasrettim:

1- Ordunun taarruzî bir harbe hazırlanması.

2- Çocuklar ordusu teşkili. (Ölüme mahkum kim-sesiz çocukların ordu himayesinde kurtarılması ve yetiştirilmesi.) (Harb-i Umumi fecayiidinden kalan bu kabil dört bin çocuğun hayatını kurtardım ve bunlardan iki bin çocuğun da muhtelif sanat şubeleri veya mektepler vasıtasıyla hayatta muvaffak olmalarını temin ettim.)

3- Millî taazzuvun her sahada inkişafı için orduca muavenet.

4- Türklerle Kürtler arasında ayrılık gayrılık olmadığının, her iki milletin ırken ve dinen bir olduğunun ve karşımızdaki tehlikenin müşterek olduğunun telkini ve aşiret alaylarının da harbe kabiliyetli bir hale getirilmesi. (Her ihtimale karşı bir Kürt isyanını da derpiş ederek askerî ve hususî tedbirler de aldım.)

Bunlardan başka İstanbul Hükûmeti ve İngiliz kontrol heyetinin birlikte uğraştığı:

- 1- Askeri teşkilatın küçültülmesi.
- 2- Bazı kumandanların İngilizlere teslimi veya İstanbul'a istenilmesi.
- 3- Silahların sürgü kolu ve kamaları ve cephanenin İngilizler tarafından alınması.

Birinci ve ikinci maddeyi ben temin ediyordum, üçüncü maddenin temini için dahi, bidayetde bazı tedbirlerle bir hayli zaman kazandım. Nakil vasıtası ve para olmadığı için Trabzon'a sevkine imkân olmadığını ileri sürerek, işi İstanbul ile muhabereye döktüm. Şimendüferle Ermenistan ve Gürcistan içinden Batum'a sevk meselesini dahi, geceleri yarları yıktırarak, yağmur ve fırtınadan yıkılmış vaziyetinde rapor ettirerek bir hayli vakit kazandım. En son olarak da, zabitlerimizi köylü kıyafetine sokarak, İngiliz müfrezesi nezaretinde gitmekte olan bir trene hücum ettirerek, kendi muhafızlarımı döğdürttüm, İngiliz muhafızlarını tehdit ettirdim ve treni de Erzurum'a çevirttim. İngiliz heyetiyle de ipi koparmamak için, Müdafaa-yı Hukuk'dan bir heyet celb ettim. Müftü Sadık ve belediyesi reisi Zakir ve Müdafaa-yı Hukuk'dan daha birkaç zât geldiler. Kendilerine şu talimatı verdim:

“Siz, beni ‘silah ve cephaneyi neye teslim ediyorsunuz?’ diye tehdite gelmiş olacaksınız. Ben de size, İngiliz heyetinin ve hükûmetin ısrarları karşısında kaldığımı söylemiş olacağım. Buradan, doğru İngiliz kontrol heyeti reisinin karargâhına gideceksiniz. Ve: % ‘Silah ve cephanelerin gönderilmemesi için kumandanı tehdit ettik, bunu siz yaptırıyormuşsunuz.

Bu, hayatınıza ml olur.' diyeceksiniz. Ben şimdi kendilerine haber veriyorum" diyerek Lord Gürzon'un kardeşi miralay Ravlinson'a şu haberi gönderdim: "Şimdi bir heyet nezdime geldi. Silah ve cephane teslim ederseniz, seni de Ravlinson'u da taş'a tutarız dediler. Şimdi size geliyorlar. Halkın şiddetinden ben korkuyorum" dedim. Aradan bir müddet geçtikten sonra, belediye reisi Zakir Efendi, bana şu malumatı getirdi: "Paşam işi berbat ettik... Haberin olsun. Biz Ravlinson'un yanına girdiğimiz zaman, Ravlinson çok kızgın bir halde ayağa kalkarak yumruklarını sıktı ve daha biz lafa başlamadan şöyle dedi: "Siz mi silahları vermiyorsunuz? Şimdi İstanbul karargâhına ve Londra'ya yazayım da, Trabzon'a yüz dritnot, Erzurum'a da yüzbin kişilik bir ordu göndersinler. Silahlar nasıl alınır mış size göstereyim, haydi buradan defolun..." İçimizden biri, nasılsa şöyle söyleyiverdi: "Biz buraya silah işi için gelmedik. Onu siz kumandanla halledin..." Bunun üzerine Ravlinson: "Ya.... Demek bu oyunları şimdiye kadar Karabekir yapıyormuş.... Şu halde buyurun oturun. Şimdi size bir teklifim var: Erzurum'un Ermenistan'a verilmesi mukarrerdi. Fakat namusum üzerine söz veriyorum, eğer Kâzım Karabekir Paşa'yı öldürtürseniz veyahut buradan atarsanız, hududun Erzurum'la Hasankale arasından geçmesini ben temin ederim." dedi. Ve heyete izzet ve ikram etti. "

Bu hâdiseyi müteakip Ravlinson: "Erzurum Erzurumlularındır. Yabancıları kovun" propagandasını yapmaya başladı. Vaktiyle "Mısır Mısırlılarındır" propagandasıyla Mısırın felaketini ihzarda tecrübe sahibi olan İngilizler, bu defa da şark için, bu boğucu gazı salmaya başladılar. İşte Celaleddin Arif Bey zamanın-

da zannedilen bu iftirak dedikodusu daha Erzurum Kongresi'nin başlangıcında bu suretle kokusunu gösterdi. Bir müddet sonra İttihat ve Terakki reislerinin de, yeniden dahilde hâkim olmak için ortaya attıkları o propaganda aynı esasta idi. Bununla, hemen aynı zamanda gelen bolşevik propagandalarıda bunların üzerine zam olundu. Fakat şark halkının nezh ah-lakları ve basiretkar duyguları karşısında kök salamayarak ehemmiyetsiz dedikodu vaziyetinden ileri geçemedi.

Selam. Beşinci mektup gelecektir.

Kâzım Karabekir

***

Dört mektubum işi hal etmişti. Karşı tarafın gayretleri pek koftu pek gülünçtü. İşle alâkası olmayan bir sürü laf, bu suretle gazete sütunları dolduruluyordu. O zaman Erzurum'dan İstanbul'a gitmek üzere olan valilerden Mazhar Müfid'i göndermemiş, lazım olur diye alıkoymuştum. İş bilmesine rağmen, şimdiye kadar gördüğü nimetlerin mukabele-i şükranı olmak üzere, o da işe karışarak bir şeyler yazmış. Bir tokadı da o hak etti. Fakat cevabımın yazılmasına Ankara müsaade etmemiş. Bilmem bu tarz vurduğum darbelerin şiddetini azaltır mı, çoğaltır mı?

Asıl işin tuhafı, şimdiye kadar beni ziyarete gelmeyen tanıdıklarım bile koşup geliyor ve mektuplara devam etmemekliğimi yalvarıyordu. Neticede Gazi'nin bana kıyacağı tehdidi savruluyordu. Bunu kulağıma gönderenler karşı taraftı. Beni sevenlerin ağzından, bu "hayata kıymak" sözünü duymak epeyce bir şeydi. Hususiy-le bazıları, refikamın yanında da bunu söyleyerek onun da bana müessir olmasına çalışıyorlardı. Şüphe etmiyor-

dum ki, beni sevenler, bu hususuta beni koruduklarından böyle yapıyorlardı. Fakat ben de kendilerini ikna ediyordum: "Taarruzu ben yapmadım. Ben şerefimi muhafaza ediyorum. Benden ispat istediler, bunu bitirmeye mecburum. Hususiyle gazeteciler gelip mektup istiyorlar. Şerefsiz yaşamaklığım mümkün olamayacaktır. Ben şerefimi tamamlayayım, varsın zafer çelengini de başkası koysun. Bu, benim umurumda değildir diyordum. Vaktim pek müsait olmadığından, bu hususta çekişenlere de nezaketle yol gösteriyor, bu iş bitinceye kadar beni ziyaret etmemelerini rica ediyordum.

Mazhar Müfid'e yazdığım cevabı, beşinci mektupla birlikte gazetelere gönderdim:

Milliyet

Cumhuriyet

Vakit Gazetesi'ne.

Erenköy

13/5/1933

Mazhar Müfid Bey'in 13 Mayıs 1933 tarihli Milliyet Gazetesi'nde ve "Ankaralının Defteri" sütunundaki mektubuna cevap:

Mazhar Müfid Bey beni iki nokta ile ilzam etmek istiyor. Biri, Kumandanlığı, millî işin başında bizzat bulunmaya tercih etmek. İkincisi de, İngilizlerin kongreye taarruzuna mani olmak. Her ikisine de cevap veriyorum:

1- Benim o günlerde telakkim ve hâlâ bugün de iddia ettiğim mesele, "İşi millet yapıyor ve kumandanlar milletin emri altında bulunuyor" dur. Erzurum Kongresi toplanmış, millî mevcudiyet ve kudret görülmüş olduğu bir anda, bir kumandanın kongreyi idareye davet edilmesinin sakatlığını anlattığım za-

man, Mazhar Müfid Bey'in de bunu anladığını zan ediyordum. Ancak, bu gibi fevkalade zamanlarda memuriyet zihniyetinin fevkine çıkamayanlar, millî davaya karıştığı gün değil, on beş sene sonra dahi, hâlâ bu ruhu anlamıyorlar. Ve başta, muhakkak bir tahakküm istiyorlar. Milletimizin bu zihniyet yüzünden neler çektiğini, yine milletin takdirine bırakıyorum.

2- " Kongrenin küşadına mâni olmamak ve taarruza uğramamak için kuvvet gönderilmesini söyledim, razı olmadı" diyor.

Ravlinson maiyetindeki dört İngiliz neferinin, kongrenin küşadına mâni olması veya taarruz etmesi.... Bu gülünç hikâyenin bugün dahi Mazhar Müfid Bey tarafından tekrar edilmesi ve gazetelerde mevzuu münakaşa olan âlemşümül millî davamız arasında bir hadise olarak gösterilmesine karşı, o günkü verdiğim cevabı aynen tekrara vesile olmuştur: "Dört İngiliz neferinin değil, dört bin İngiliz neferinin dahi, ellerinden silahını alacak kadar Erzurum halkı silahlı ve kudretlidir. Kongreye dahil olan vilayet-i şarkiye murahhasları bile, yine yalnız dört İngiliz neferinin değil, dört yüz İngiliz neferinin silahlarını alabilecek kudret ve kabiliyettedir."

Bazı iradesini kaybetmiş ruhlar, mutlak olarak her hususta emir, kumanda ve himaye beklerler. Hangi makama suud eyleseler bile, yine kumandanların emrine ve himayesine sığınmak gibi meş'um bir seciye yarattığına diğer bir misal şudur:

" 16 Mart 336 (1920) İstanbul felaketi üzerine, Erzurum telgraflıhânesinde Heyet-i Temsiliye ile görüşürken, hadiseyi haber alan o günkü Erzurum valisi

bana şunu söylemiştir:" -Eyvah... Şimdi Ravlinson da hükûmeti ve telgrafhâneyi işgal ettirirse ne yaparız?"

Bu zihniyetin milletimizin tarihinde devam ede-
 gelen maddi ve manevi tahribatı cildler doldurur.

Kâzım Karabekir

***

Beşinci mektup:

Milliyet

Cumhuriyet

Erenköy

Vakit Gazetesi'ne.

13/5/1933

Safha 2. nin devamı.

15 Mayıs 335 (1919) de millî iktisadımızın canevi olan sevgili İzmir'imizi Yunanlıların işgal ettiğini, 16 Mayıs 335'de haber aldık. Her tarafta halk ve ordu mensupları müthiş bir galeyan-ı hamiyetle çırpındılar. Günlerce halkın feryatları, mitingleri devam etti.

19 Mayıs 335'de, M. Kemal Paşa Hazretlerinin Samsun'a çıktıklarını 21 Mayıs 335'de gelen âtideki şifrelerinden anladım:

Vesika 9.

Onbeşinci Kolordu Kumandanı

Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine.

Zâta mahsustur.

Ahval-i umumiyeimizin almakta olduğu şekl-i vahimden pek müteallim ve pek müteessirim. Millet ve memlekete medyun olduğumuz en son vazife-i vicdaniyeyi yakından mesai-i müştereke ile en iyi ifa etmek mümkün olacağı kanaatiyle bu son memuriyeti kabul ettim. Bir an evvel zâtı âlinize mülaki olmak

arzusundayım. Ancak Samsun ve havalisinin vaziyeti, asayişsizliği yüzünden fena bir akibete duçar olmak mahiyetindedir. Bu sebeple burada birkaç gün kalmak zarureti vardır. Bendenizi şimdiden tenvire maddar olacak hususat var ise, iş'arını rica eder ve gözle-rinizden öperim.

9. Ordu kıtaatı müfettişi

Fahri Yaver-i Şehriyari

Mirliva

Mustafa Kemal

***

Birkaç gün kalarak Erzurum'a hareket edeceğini bildiren Paşa Hazretleri Erzurum'a 3 Temmuz 335'de teşrif ettiler. Yani bir buçuk aylık bir müddetle havallide kalmak zaruretini hissettiler. Bu fasıladaki vukuat şunlardır:

29 Mayıs 335'de ordu müfettişi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinden aldığı ve üçüncü, onbeşinci ve yir-minci kolordu kumandanlıklarına tebliğ olunan direktif şudur:

Vesika 10.

Onbeşinci Kolordu Kumandanı Havza

Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine 29/335

1-İtilaf devletlerinin milletimize itisafkâr bir siyaset tatbik ve istiklâl-i millîmizi ve devletimizi idama mahkum etmekte oldukları tahakkuk etmiştir. İzmir, Manisa'yı Yunanlılara işgal ettirmeye başlayan son zalimane icraatları, İtalyanların Antalya ve Konya taraflarında işgal-i askeriyelerini tevsi etmeleri ile bir kat daha vahim bir şekil alacak.

Samsun ve Trabzon gibi Karadeniz mahreçlerimizin de aynı akibete uğratılması tedarikatına başladıkları anlaşılıyor. Ermenistan hülyası saha-i hakikate iktiran ettirilerek millî hayat haklarımıza bir idam darbesi indirilmesi uzak değildir. Kavi bir surette işgal altında bulunan makam-ı hilafet ve merkez-i hükûmette, itilaf mümessillerinden âdetâ esir muamelesi gören hükûmet-i merkeziyenin ima eylemek suretiyle taşraya ahiren işittirdiği ses, bizlere bulunduğu elim vaziyet-i siyasiyeyi pekâlâ ihsas eyledi. Milletin esaretten kurtuluşu, hâkim ve müstakil olarak topraklarımızda yaşayabilmesi, ancak azimkar ve namuslu ellerin milleti kısa ve doğru yoldan müdafaa-yı hukuk ve istiklâl sevgiyle kabil olacaktır. Mülkî memurların şayan-ı itimat zevâtıyla elele verecek, istiklâlimizin müdafaası emrinde teşkilat-ı lazıme (bittabi mahrem) ve harice karşı gayr-ı mahsus bir surette tevessül kılınmasını zaruri addediyorum. Bu husus, ihtisası dolayısıyla, biz askerlerin uhde-i vatanperveranesine terettüp etmektedir.

2- Vilayat-ı şarkiyede ecnebi işgalini iki şekilde ta savvur etmekteyim. Ya, Karadeniz sahilindeki Rum ahalisi isyan ederek cumhuriyet ilan ve bir taraftan da kuvvetli dahilî ve bilhassa haricî çeteleri vilayati-mızı tarac edecektir. Buna karşı mukabele jandarma ve asker müfrezeleriyle ve kemal-i şiddetle takibat yapacağız ve İslâm köylüleri de ellerindeki silahlarıyla köylerini bizzat müdafaa edecektir. Veyahut böyle bir isyanla gerek müteradif olsun ve gerek olmasın, sahile ufak veya büyük ecnebi kuvvetleri çıkarken sahilde birleşecek ve belki dahile de sarkacaktır. Çıkan yalnız Yunan kuvveti olursa, ahali ve kuva-yı askeriyemizle tardı çaresine tevessül olunabilir. Diğer

İtilaf devletlerinin kıtaatı olursa, sahilde birleşmelerin .....ve dahilde mukabelenin de zirdeki suretle ve mitingler ve tezahürat-ı günagün ile millî protestolar yapılabilir. Fakat bu kuvvetlerin dahile sarkmasına, yani memleketimizi bilfiil istila eylemelerine karşı, bittabî halk ve asker yekvücut olarak, fiilen silahla müdafaa-yı istiklâle uğraşacaktır.

Bu ihtimallerle beraber, şarkdan Ermenistan ve Gürcistan cihetlerinden vuku bulabilecek tecavüzatın nazar-ı dikkate alınarak, başlıca istikametlerin Gerilla (çeteci harbi) tarzında müdafaaası hususunun şimdiden ihzarı, sahile yakın olup ecnebi kontrollerinden hariç kalmış mahallerdeki esliha (silahlar), cephane, teçhizat ve malzeme-i sıhhiye-i askeriye'nin münasip surette, sezdirilmeden dahile nakillerinin temini, hatta kontrole tâbi olanlarının da, vaziyet-i kat'îye halinde kaçırılmasının şimdiden ihzarı.... Köylerin vaziyetine göre, halkın kendi köyünü müdafaa veyahut civar kıtaat-ı askeriye'yi de takviye etmelerine göre, ihzarat-ı lazıme'ye tevessül ve bunun için esliha (silahlar) ve cephane ve iâşe tarzının vaktiyle kararlaştırılması ve kıtaat mevcutlarının tezyidi ve kıtaat elinde mevcut eslihanın mümkün mertebe birleştirilmesi, tevazünü müddeti, iâşe sebeplerinin emniyet ve cephanenin ikmâl tarzı, mühim güzergahlardaki inşaat-ı cesimenin, icabında tahrib edilmek üzere ihzarı gibi hususların şimdiden teemmülü ile, son derece mahrem bir tarzda ikmali lazımdır. Yirminci kolordunun garpdan şarka ve on ikinci kolordunun Adana havalisinde şarka gelen istikametleri temin eylemesine ihtiyaç olacağı mütalaasındayım.

Arzedilen hususlara dair mütalât-ı âliyelerinin iş'ar buyrulmasını rica ederim.

3- Yalnız mahrem olarak üçüncü, on beşinci, yirminci kolordu kumandanlıklarına yazılmıştır.

Üçüncü Ordu Müfettişi

Mustafa Kemal

(Üçüncü kolordu merkezi Sivas'ta, onbeşinci Erzurum'da, yirminci Ankara'da idi.)

Teferruat esasen yapılmıştı. Debarkmanlara gelince: Ben İtilaf devletlerinin aleyhimize harekete geçceklerini, bugün dahi tahmin etmiyordum. Asıl ve esası tahakkuk etmeyen bu gibi şayialar üzerine, kıtaatımı çete halinde dağıtmak, inhilalini ve bir Ermeni taarruzuna mukabele edemeyecek bir hale gelmesini mucib olurdu. Ben geldiğimden beri bir şark taarruzu hazırlığında bulunduğum için, bu emri tatbik mevkiine koymadım.

31 Mayıs 335'de Havza'dan ordu müfettişi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri tarafından gelen 3 maddeli şifrede:

Vesika 11.

"Erzurum vilayetinin iş'arına atfen Ermenilerin Kars ve Sarıkamış'a on bin asker tahşid ettiklerini ve Ant-ranik'in otuz bin kadar kuvvetle Van cihetine inmekte olduğu ve Ermenilerle garpdada olduğu gibi, İngilizlerin küçük biri müfreze ile gelmeleri ve bu suretle ekalliyetin ekseriyete hâkim olma nazariyesini tatbik edecekleri" bildirildi. Ve mütalaamı sordular.

Verdiğim cevap:

Vesika 12.

"Antranik gibi bir sergerdenin otuz bin kişiyi nasıl sevk ve idare ve o havalide iâşe edebileceğini ve böyle bir kuvvet ancak Kars veya Sarıkamış havali-sinde toplanabileceğini fakat bu gibi şayiaların aslı esası olmadığını ve valilerin böyle mübalağalı ve temmülden uzak haberlerine ehemmiyet verilmemesini" yazdım. Valilere de, bir daha bu gibi malumatın ahvale yakından hâkim olan kolordu kumandanlığı-na bildirilmesini tebliğ ettim.

Selam. Altıncı mektubum gelecektir.

Lütfen takdim ettiğim Mazhar Müfid Bey'in mektu-buna verdiğim cevabımın da, gazetenizde neşrini rica ederim efendim.

Kâzım Karabekir

***

Milliyet, elden gelen şu mektupla, basmakta mazur olduklarını bildirdi. Aynı zamanda davayı kazandığımı gazetelerden gelen murahhaslar itiraf ettiler. Ve kitap bahçemdeki mesaimi de takdir ettiler. Hatta Gazi'nin de, "Keşke benim gibi hareket etseydi" diye samimi duygu-larını söylemekten çekinmediler.

Milliyet
Günlük Siyasî Gazete

Hususidir.

İstanbul, 14 Mayıs 1933

Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine

Erenköy

Efendim,

Gazetemizde "Millîci" imzasıyla intişar eden makalelere verdiğiniz cevapları günü gününe neşrediyö-

ruz. Denizli mebusu Mazhar Müfid Bey'in mektubuna verdiğiniz cevabı da aldım. Ancak, matbuat kanununun hükümlerine göre neşrini mahzurlu buldum. Esasan Mazhar Müfid Bey'e pek de cevap teşkil etmeyen mektubunuz, aynı zamanda bütün devlet memurlarını müteessir, hatta rencide edecek ibareleri muhtevidir.

Bu noktayı ve matbuat kanunun hükümlerini bilvesile ve halisane hatırlatmayı faideli buldum. Mahaza, mektubunuzun behmehal neşrinde ısrar ediyorsanız, bu arzunuzu da kanunun emrettiği çerçeve dahilinde yerine getirmeye çalışacağımı arz ve bilvesile selâm ederim efendim.

Milliyet

Umumi Neşriyat ve Yazı İşleri

Müdürü

Etem İzzet

***

Altıncı mektup:

Milliyet

Cumhuriyet

Akşam

Vakit Gazetesi'ne.

Erenköy

14/5/1933

Safha 2. nin devamı.

15 Haziran 336 'da Mustafa Kemal Paşa Hazretleri, İstanbul'un kendisini istediğini, fakat kendisinin sine-i millete iltica ederek vazife görmek kararını verdiklerini gösteren 11 Haziran 335 tarihli; " Anadolu'nun sakin taraflarında teşkilatın, şark vilayetleri gibi kolay olmadığını Erzurum'da tek mil vilayat-i şarki-

ye murahhaslarından mürekkep bir heyet bulundurmak hususundaki fikir ve teşebbüsünüzü takdir ederim" şifrelerini almıştım.

Paşa Hazretlerinin vaziyete göre orta Anadolu'da veyahut ki, istilaya maruz kalan garp mıntıkasında teşkilat yapmak ihtiyacını görerek hareket ederler ve müşkilat olduğunu bildirmelerine göre de, her hangi bir nazik vaziyet karşısında kalmasını düşünerek ay-nı günde verdiğim cevapda: "Zât-ı samileri lüzum görüldüğüzaman, mıntika-i âciziye teşrif buyururlar" dedim.

Şimdi tahaddüs eden vaziyeti tahlil ediyorum: Be-şinci mektubumdaki 10 No.lu vesika ve âtideki 13,14 ve 15 No'lu vesikalardan anlaşılacağı üzere, içinde bulunduğumuz vaziyet, iki muhtelif surette görülüyor. Ve bu iki görüşe nazaran da, yine iki zıt fikir ve tedbir meydana çıkıyor.

Bunlardan birinci fikir: İtilaf orduları ve Yunan ve Ermeni orduları karadan ve denizden hemen taarruza geçecek ve memleket muhtelif istikametlerden gelen kuvvetler tarafından az zamanda istilaya uğrayacak ve millî istiklâl ve belki de millî mevcudiyetimiz sona ermiş bulunacaktır. Bu vaziyete göre bulunan çare emr-i vakileri beklemeden, derhâl siyasî ve askeri harekete geçmek. Bunun için de, elde bulunan şahsiyetlerle bir ictimada seri bir karara vasıl olmak.

İkinci fikir: Böyle ani bir tehlike melhuz değildir. Çünkü itilaf devletleri barbarlara karşı harp yaptıklarını senelerce cihana haykırmış iken ve kaybolmuş milletlerin mevcudiyetleri yeniden ortaya çıkarılır iken ve bu işler Wilson prensipleriyle dahi teyid olu-

nurken, Türk Milletinin istila veya imhası cihetine gidilmesi varid olamaz. Gerçi, bizi acele ve tehlikeli bir karara sevk ile, kendi kendimizi inhilale sevk için bu kabil propagandalar yapıyorsa da, gerek gazetelerden ve gerek ajanslardan toplanan malumat ve itilaf ordularının vaziyeti, bu tehlikeyi göstermiyor. Şu halde, bu mütalaanın gerektirdiği tedbirde acele edip mevcudiyetimizi elimizle tehlikeye düşürmeyecek, millî hükûmet nüvesini halka çıkartmak ve sulh esasatımızın tecellisine göre, icab ediyorsa, onu red edecek kabiliyet ve kudrette millî bir hükûmet ilan etmek.

İşte aşağıdaki vesikalardan, işbu iki zıd zihniyetten doğan Erzurum ve Sivas Kongrelerinin mahiyetleri tecelli edecektir:

Vesika 13.

On beşinci Kolordu Kumandanı Amasya'dan
Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine 16/6/335
 Gayet müstaceldir.
 Zâta mahsusdur.

1- Konya'da ordu müfettişi Cemal Paşa Hazretlerine vuku bulan iş'arıma cevaben Yunan işgaline ve İtalyan ve Fransız ve İngiliz kuvvetlerinin tecavüzatına karşı mukavemete karar verdiğini ve ihzaratın buna göre yapılmakta olduğunu ve kafi derecede esliha ve mühimmat ve sair iaşenin mevcut bulunduğunu ve kıtaat mevcudlarının tezyidine çalışıldığını, şimendüfer güzergahında mühim sanayi müesseselerinin icabında tahribi ihzar edilmekte olduğunu ve yalnız ahali-i İslâmiyenin var kuvvetleriyle kıtaata

celp ve tahaşşüdü meseleleriyle uğraşıldığını ve ahalinin ihzarı için ihtiyat zabitlerinden istifade olunduğu bildiriliyor.

Ayrıca vilayat-ı şarkiyenin şarkdan ve sahilden tecavüzüne karşı müttehiden hareket için beyan ettiği mütalaada, bu halin bilfiil vukuunu mu bekleyeceksiniz, yoksa siyasî vaziyetimizin salah hali göstermesine karşı, bu vukuata evvelce mâni olmak için icraata başlamak mı icab edecektir ?

Müşarünileyhe verdiğim cevab-i âcizide emr-i vakilere intizar etmek taraftarı olmadığımı ve fakat hazırlığımızı iyi yapabilmek için biraz zaman kazanmayı muvafık mütalaa ettiğimi ve yeni bir hadise tacili harekete bizi mecbur etmezse, Sadrıâzam'ın sulh konferansında göreceği tarz-ı kabul ve muameleyi sıkı bir irtibat ile takib ederek, ona göre hareketi tanzim etmemiz lüzumunu bildirdim.

3- İşbu telgrafnamenin tarihi vüsulünün sür'at-i iş'arını rica ederim.

Mustafa Kemal

Vesika 14.

Üçüncü Ordu Müfettişi

Erzurum'dan

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

17/6/335

C. 16/6/335 Gayet müstaceldir ve zâta mahsusdur.

Vaktinden evvel yapılacak bir hareket, birinci ordu müfettişliği kıtaat ve devairini ve İstanbul müessesesatını ve kıymetli şahsiyetleri mahvedebilir. Bunun için, herhangi bir hareket kendiliğimizden değil, haricin tazyikiyle olması daha muvafık olur ve cihan efkar-ı umumiyesinde dahi, yeniden fena bir mevki

tutmuş olmayız. Hâlâ mühim olan husus ihzaratla beraber kıymetli vücudların İstanbul'dan çıkarılması ve mütareke ahkâmı diye elimizden kama ve sürgü kolları vesairenin çıkarılmaması ve birtakım kıtaatın lağvı cihetine gidilmemesidir. Bolşeviklerle yakında temas hasıl olunca maksad ve hedefleri anlaşılacak ve memleketimizi bilcümle İtilaf kuvvetlerinin tahliye etmesi, yani ne İtilaf ve ne de bolşevikler tarafından bitaraflığımızın ihlaline sebebiyet verdirilmemesi talebine, bize hak verdirecek ve bu suretle bitaraflığımızı ihlal ve hakkımızı tanımayanlara karşı silaha sarılmak meşru olacaktır.

Mütalaat ve tasavvurat-ı a âcizi ber vech-i bâlâ olduğunu arz eylerim.

15.Kolordu Kumandanı

Kâzım Karabekir

***

19 Haziran 335 (1919) Amasya ictimaindaki müzakereye ait vesika. (Bu vesikayı gazeteler neşretmedi.)

Vesika 15.

23 Haziran 335 tarihli Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin şifrelerinin üçüncü maddesi:

3- Bolşevizmin suret-i telakkisi ve tecellisi dahi müzakere edilerek, esasen Kazan, Orenburg, Kırım ve saire gibi ahali-i İslâmiye bunu kabul ederek diyanet ve an'ane gib işlerle zaten alakadar olmadığından, bunun memleket için mahzuru olmayacağı düşünüldü. Yalnız 17/6/335 tarihli mütalaa-yı âliyeleri etrafında düşünülerek, hakikaten bolşeviklerin daha

müessir bir vaziyete girmeleri halinde bîtaraf görünmek azmiyle İtilaf kuvvetlerini memleketimizden uzaklaşmaya icbar ve aksi takdirde vatanımızın bolşevik pay-i istilâsına maruz kalmak tehlikesine sebebiyet vereceklerini iddia etmek ve ona göre icabatı fiiliyesine kalkışmak muvafık olacaktır.

Mustafa Kemal

***

Altı mektubumdaki izahatdan Erzurum ve Sivas Kongrelerini icap ettiren sebepler anlaşılabilir.

Gelecek mektuplarım şimdiye kadar sorulan suallere cevap olacaktır.

Selam. Yedinci mektubum gelecektir.

Kâzım Karabekir

***

Ben, Erzurum Kongresi'nde millî hükûmet esasını hazırlarken, vaktiyle Kâzıma rağmen Mustafa Kemal Paşa da, Sivas kongresini bolşeviklik için hazırladığı ve benim tesirimle bu felaketin önüne geçildiği vesikalarıyla ilan edilmiş oldu. Fakat mızıkçılık da başladı... Telefonla Ankara'ya yazdırılan mektuplarım sansüre başlandı. Mustafa Kemal Paşa'nın bolşeviklik ilanı hakkındaki on beş numaralı vesikayı basmadılar. Gazeteleri bana açtı, mektuplarımı günü gününe neşrediyorlardı. Fakat bu darbem pek ağır geldi ve oyunları bozuldu. İşi bitirmek için gazetelere şu telgrafı çektim.

Milliyet

Cumhuriyet

Vakit

Akşam

Telgraf

Son Posta Gazetesi'ne

Bugünkü gazetenizde 14 numarayı takip eden 15 numaralı vesikamın neşredilmediğini gördüm. Bu vesika ile vaziyet kavranacağı için, mektuplarınıza cevabımı bunun neşrinden sonra vereceğim.

15/5/1933

Erenköy

Kâzım Karabekir

***

Milliyet Gazetesi elden bir mektupla şu cevabı verdi: "16 Mayıs'da bir muharrir elden bir mektup getirdi. İşin sarpa sardığını da söyledi. Gazetesinin açtığı çığır-dan dolayı utanıyordu.

Dedim:"O halde bu mazeretinizi bana hususi bir mektupla yazmak kafi gelmez. Millet bunu bilmelidir. Bunun için gazetenizle vesikamdan bahsetmeli ve yazmadığının sebebini de anlatmalısınız."

Buna muvafakat etti. Mektup aynen şöyledir:

Milliyet

Günlük Siyasî Gazete

15 Mayıs 1933

Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine

Erenköy

Efendim,

Gazetemize tevdi buyurduğunuz vesikalardan birisinin adem-i neşri sebeplerini zât-ı âilelerine bildirmeye hazırlanırken, telgrafınızı aldım. Bahs ve işaret buyurduğunuz fıkra matbuat kanununun hüküm ve emirleri icabatı, devletin Rusya ile münasebeti ve siyaset-i hazırasıyla alakadar olduğundan neşredileme-

miştir. Mezkur vesikanın neşri, naşiri sıfatıyla bendenizi, muharrir ve mürseli sıfatıyla da zât-ı âlinizi kanun nazarında mes'ul eder. İki taraf hakkında da hayırhane bir endişeyi mahmul olan bu kanuni mecburiyetin hatırlanmış ve yerine getirilmiş olmasındaki mazereti takdir buyuracağınızı ümit, müteakip cevaplarınıza da gazetemiz sütunlarının, yine kanun hükümlerinin itaate şüpheşiz mecbur olduğumuz hudutları dahilinde açık bulundurulduğunu arz ve bilvesile selam ederim efendim.

Milliyet Umum Neşriyat ve
Yazı İşleri Müdürü
Etem İzzet

***

18 Mayıs 1933 Milliyet Gazetesi kalın çizgiler içinde "Bir izah" başlığıyla Sivas Kongresinin bolşeviklik için kurulduğu hakkındaki vesikayı neden yazmadığını anlatıyor. Bu makale, sakat bir adam gibi sağına soluna birer yardımcı almış. Halbuki onlar kendinden sakattırlar. Şöyle ki: Sol taraftaki gazetenin baş makalesi, Falih Rıfkı'nın. Sultan Hamid devrinin en alçak bir hafiyesinin bir irtikab etmediği bir alçaklıktır. Sağ tarafta da, Kütahya mebusu Selanikli Nuri'nin, hakikati değil, Almanya'da batırdığı milletin bir milyon lirasından dolayı hesap sorulması lüzumuna karar verdiğimizden (benim reisliğim altındaki bir komisyonda buna karar vermiştik) dolayı bana karşı saldırıyor. Kendisini terbiye eden Efendi'sine bu suretle sadakat gösteriyor. Sırasıyla bunlardan da bahsedeceğim. Önce tavzihi aynen yazıyorum:

Son Münakaşalara Dair Bir İzah

Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri, tarihî hakikatleri

aydınlatmak için değil, daha ziyade şahsî propagandası için günlerden beri yazdığı mektuplarını sütunlarımızda neşrettik. Son aldığımız bir telgrafnamesinde artık mektup yazmakta devam edemeyeceğini bildiriyor. Şüphesiz bu karar yalnız kendini alakadar eder.

Muhterem Karabekir Paşa, mektuplarını niçin kesiyor? Bunun için bulduğu vesile şudur: 15 Numaralı vesikasındaki bir fıkrayı gazeteye koymamışız...

Hemen ifade edelim ki, neşrini münasip görmediğimiz o fıkra, (fıkra diyor halbuki 15 Numaralı vesika olduğunu bir satır evvel yazmıştı) beynelmilel siyasetimize taalluk eden ve bugün de memleketin yüksek menfaatleri noktasından bütün ehemmiyetini muhafaza eden bir mânâyı haizdir. Bundan başka, neşre demediğimiz o birkaç satırlık yazı, münakaşamızın başından beri takip edilen şahsî iddialarla, şahsiyetlerle hiç münasebeti olmayan tekrar edelim münhasıran haricî siyasetimize taalluk eden mülahazalardır. Bilmiyoruz, bunların mutlaka neşrolunmasında, Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerinin takib ettiği dava bakımından ne gibi faydalar tasavvur ediyor ?

Haricî siyasete taalluk eden, bugünün vaziyet ve şartları içinde de aynı mânâ ve ehemmiyeti taşıyan ve nihayet neşrinde zarar muhakkak olan dünkü yakın tarihin bazı safhalarını açmak mes'uliyetini üzerimize almıyorsa, bizi mazur görsünler... Bizim mevkiimizde bulunan ve millî vazifelerini, memleket menfaatlerini müdrik neşriyatçı her vatandaş başka türlü hareket edemezdi. Bundan başka haricî siyasete ait sırların ifşasına kanunî mevzuatımızın ne dereceye kadar müsaid olduğu da ayrı bir meseledir.

Meselenin bütün bu cihetlerini, Umumi Neşriyat Müdürümüz, Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine hususi bir mektupla yazmıştır. Eğer kendisi mes'uliyeti üzerine alır da yazdırmakta ısrar buyurursa, beğendiği neşir vasıtasını müracaat edebilir. Buna hiç bir mâni yoktur. Umarız ki, bu izahatımız, üç satırlık yazısını koymadığımız için mektuplarını kesmenin bir bahane olduğunu kafi derecede efkar-ı umumiyeeye anlatacaktır.

Paşa Hazretlerinin bu kararları karşısında biz de şimdiye kadar çıkan mektuplarındaki maddelere kısa kısa cevaplarımızı verdikten sonra artık herkesi rahatsız etmeye başlayan bu neşriyat iddiaları münakaşasına nihayet vereceğiz. Ondan sonra da, istiklâl ve mücadele tarihimizde -denize nisbetle katre mahiyetinde olan- bugünkü münakaşa mevzuunu bir tarafa bırakarak, aynı tarihin, daha bir çok köşeleri aydınlatacak olan "Ankaralının defteri"ndeki notlarımızı neşre devam edeceğiz.

Siirt Mebusu

Mahmud

İstiklâl mücadelesinin temelini nasıl kurulduğunu gösteren bir vesikayı neşredemeyen Mahmud Bey, tabîî bu vesikayı ve daha bunun kadar mühim olanlarını, ihtimal, bilmediğinden gazetesinin emrime âmâde olduğunu ilan etmekle beraber, 11 Mayıs 933 günkü gazetesinde dahi "İki Mustafa Kemal Var" başlığı altındaki ibretle okunulmaya değer yazılarının sonunda şöyle söylüyordu:

"Yalnız lafla, kuru iddialara değil, eser ve vesikalarla gösterenlerin karşısında saygı ile eğilmekten geri durma-

yız. Çünkü, bizim için herşeyden üstün olan dilek, tarihî hakikatlerin aydınlanmasıdır. Vaktiyle aldığımız notlar bunun içindi. Bu notları bugün neşretmekten beklediğimiz şey de aynı gaye içindir."

11 Mayıs'ta hâlâ meydan okuyan Siirt Mebusu'nun, 14 Mayıs tarihinde, yani üç günü sonra gönderdiğim bir vesikaya karşı yazdığı bu izahı hayasızlık örneğidir. Asıl rezaletin büyüğü 7'nci mektubumu hiç basmamasıdır. Bundan bahis bile edemiyordu. Günlerce birtakım riyakarların maksatlı ve hakikatle alakası olmayan yazılarını yazdığı halde, benim mektubumu basmıyordu. Yahut ki, bastırılmıyordu. Bu suretle düştükleri mahcubiyetten güya kurtuluyorlardı.

7'nci mektubum şudur. Bu, hayasızlara hak ettikleri tarihî bir şamardı:

Milliyet

Cumhuriyet

Vakit Gazetesi'ne.

Efendim,

Erenköy'den

22/5/1933

Tarihî hakikatlerin tesbiti azmiyle verilen cevaplar da gerek tarih ve gerekse metin itibariyle bazı mühim yanlışlıklar görüyorum:

1- Ermenistan taarruzu: 13 Eylül 1336'da emrimle Ermenilerin Soğanlı Dağları geçitlerindeki mevzilerine taarruzla, bu mevziler işgal edilmiş, sekiz top, iki makinalı tüfek, bir çok esliha ve mühimmat ganimet olarak alınmış ve Ermeniler yüzlerce maktul bırakarak tard olunmuşlardı. Altı aydan beri gösterdiğim zaruri esbaba rağmen, harekata müsaade etmeyen Ankara hükûmeti, bu emr-i vakinin dahilî ve haricî vaziyetimizin istilzam ettiği zaruretler neticesi oldu-

ğuna hâlâ şüphe ediyor ve bana, bu hareketin fayda ve mahzurunun sormakla meşgul oluyordu. 20 Eylül 1336 tarihli Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin hareket müsaade ettikleri şifresini aldığım zaman, kıtaatım şu hattı tutmuş bulunuyordu:

(Çakır Baba Tandırlı Dağı Kurucak Dağı Zakim, Hasan Gazi Penek); yani Ankara'nın geçilmesine henüz müsaade ettiği 93 hududunun 10-40 kilometre harita mesafesi ötesinde ve Soğanlı Dağlarının mühim geçitlerini elde etmişti. Karargâhım dahi, hududun ötesinde Bardiz'e nakil ve tarassud mahallim de Ak Mezar Tepesinde teessüs etmişti.

2- Beşinci mektubumda Antranik hakkındaki şifrenin tarihi 31 Mayıs 1335'dir. Ve Erzurum valisi Münir Bey'in iş'arına atfen, re'sen müfettişlikten tebliğ olunmuştur.

Milliyet Gazetesi'nin 21 Mayıs 1933 tarihli nüshasında fotoğrafını neşrettiği 14 Haziran 1335 tarihli Harbiye Nezaretinden Müfettişliğe ve bana tebliğ olunan şifre değildir. Büsbütün başkadır.

3- Yine 21 Mayıs 1933 tarihli gazetenizde vesika diye neşrolunan fotoğraf kopyalarının, neşrolunan mektuplarımdaki esaslarla alakası yoktur.

4- Gerilla harbine misal olmak üzere, yüzbaşı Halil Bey'in defter-i hatıratına ait olan kısım hakkında muameleyhin istifasına mebni, kendisine celb emrimde "hem istirham, hem de ora hakkında bizi tenvir eylemek üzere Erzurum'a gelmeniz" cümlesindeki istirham kelimesi istirham olmayıp "istirahat"tır.

Çete muharebesine misal gösterilen Halil Bey vakası, hududumuzdan günlerce uzakta ve aramız İran memaliki ile ayrılan bir mıntıkadaki Türk ahalinin talebi üzerine, yardım makamında vaki olan bir teşeb-

büstür. Bunun, mevzubahis istilaya karşı gerilla emriyle hiçbir alakası yoktur.

Esbak Erzurum valisi ve bugün Giresun Mebusu Münir Bey'in beyanatına gelince: Erzurum'a vardığım zamanda ve Erzurum Kongresi'nin in'ikadı sıralarında, millî teşekküllere karşı bir temayül ve alaka görmediğim için, kendilerine bu hususta bir teklifte bulunmuş değilim. Yalnız mumaileyhin gazetelere vaki olan bazı beyanatına karşı şu üç hadiseyi zikretmek zaruretinde kaldım:

a- M. Kemal Paşa Hazretlerinin derdest edilmesi emirlerini aldığı zaman, bana gelerek, ne yolda hareket edeceğini sordu ve ben de cevaben:

"Bir cürm-ü kanuniye istinad etmeyen ve hususiyetle sine-i millete girerek memleketin felaketini önlemeye çalışanlar arasında mevki alan herhangi bir zâta karşı, hürmetkar bulunmaktan başka birşey yapamayacağınızı, size emir verenlere yazarsınız" dedim.

b- Kongrenin kapatılıp "şearzüme-i kalile" diye tavsif edilen murahhaslarının derdestiyle İstanbul'a izamları hakkında gelen emrin suret-i tatbiki için gönderilen Jandarma Kumandanı'nı o zaman nezdimde mevcut bulunanlar huzurunda, takdir ile "Millî teşekküller karşısında muti ve hürmetkar birer bende olacaksınız" diye tardedtim.

c- Münir Bey'e, münevver insanlara ihtiyacımız varken, İstanbul'a gitmemesini ben ve Mustafa Kemal Paşa Hazretleri söylediğimiz zaman "Ben daha ileri gidemem, mes'uliyetten korkarım" diyerek, İstanbul'a gitmişlerdi.

Selam.

Kâzım Karabekir

'Gazete sütunları emrinizdedir' diyenler, artık önüne bakıyordu. Bilhassa Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinden benimle mülakata gelenler, daha ilk mektuplarımda hakikati itirafla müthiş bozgunluğu saklamamışlardı. Fakat, Cumhuriyet devrine yakışan tarz bu mu idi? Tahriflere, kaçamaklara sığınmak ve nihayet benim mektuplarımı hiç basmamak mı? Birkaç gün bazı gayretli budaların abuk sabuk yazıları devam etti ve bu bahis kesildi. Hakem intihab olunan akıl doktorları bu işe bilmem ne dedi?

Bu adamlar bana "Şarkılı İbret yazacağına İstiklâl Harbi'ne ait bir eser yazsa idin" diyorlardı. Bu bahsi de suratlarına çarpmak için böyle bir eserin neşrine karar verdim. Sinan Matbaası bunu basmayı deruhde etti. Vaktiyle şarkda maiyetimde bulunan ihtiyat zabiti Feridun, benimle matbaa arasında çalışıyordu. Samimi arkadaşım Cafer Tayyar Paşa, bu düelloda biricik yardımcım olmuştur. Var olsun...

Bu işi görürken Milliyet Gazetesi'ne bir sille daha savurdum:

Milliyet Gazetesi'ne mektup:

25/5/1933

Gazete sütunlarınızın yazılarıma açık olduğunu bildirmenize rağmen, mektuplarımı dercetmediğinizi teessürle gördüm. Tarihî hakikatlerin tezahürü için gönderdiğim yedinci mektubumun dercini rica ederim. Bunu dercettiğiniz takdirde, şimdiye kadar sorduğunuz suallerin cevaplarını göndereceğim efendim.

Selam.

Erenköy / 25/5/933

Kâzım Karabekir

Hiç bir ses çıkmadı, fakat, köşkünün etrafında sıkı bir gözetleme başladı.

***

Yukarıda bahsettiğim 18 Mayıs tarihli Milliyet Gazetesi'nin ilk sahifesindeki birbirine yardımcı üç malûlden Siirt mebusunun "Bir İzah"ını anlatmışım. Buna destek olan Falih Rıfkı'nın başmakalesi ve Selanikli Nuri'nin makalesindeki birkaç noktayı da şerh ediyorum:

Falih Rıfkı, "Bu Zâtla Konuşulmaz" başlığı altındaki hezeyanından bir cümleyle mühim meseleyi hallediyor: Benim mektuplarımın gazete sütunlarında serbestçe yazdırılmasına nasıl müsaade olundu? Birinci mektubumu yazar yazmaz, Falih Rıfkı Gazi'ye neden koştu ve Gazi neden mevkiinin şerefine yakışmayan şu cevabı verdi:

"Evet. Bu mektubu yazan üzerine akıl doktorlarının dikkat nazarını celb ederim."

Neden, "Şarkılı İbret yazacağına, İstiklâl Harbi hakkında bir eser yazaydın, hâlâ dahi vakit geçmemiştir, bekliyoruz" diyerek meydan okundu.

Falih Rıfkı, hususi defterimden bahsederek "Bu defter nasılsa yakılmamış olup da benim elime geçseydi, en buhranlı politika kavgalarında bile ondan istifade etmez, milletin nasılsa kendisine bir gün hürmet etmiş olduğu bir Kumandan'ı bu kadar merhametsiz yere vurmak istemezdim" diyor.

Bir kere Ankara'da, bir kere de İstanbul'da Eren köy'de köşküm arandı ve bazı kağıtlarım alındı. Hatıratımı aradıklarını gelenler söylediler ve nerede olduğunu sordular. "Ancak başımdakiler kaldı" demiştim. Falih Rıfkı'lara kadar malum olmuş ki, hatıra defterim yakılmıştır. Şu halde hepsi birer arslan... Siirt Mebusu önde olmak

ber aldım. Eserimin neşrine mümanaat olunmaması
nı rica ederim efendim.

28/5/1933

Kâzım Karabekir

Aslı gibidir.

***

Vesika 2

Vekaletin 1/6/1933 tarih ve 5486 numarasıyla
İstanbul Valisi Muhiddin Beyefendi'ye
yazılan tahriratın suretidir.

Kâzım Karabekir Paşa tarafından Büyük Millet
Meclisi Reisi Paşa Hazretleri ile, Başvekil Paşa Haz-
retlerine çekilip ve Vekaletle tevdi buyrulan telgraflar
leffen gönderilmiştir. Kâzım Karabekir Paşa'nın mü-
racaatında hiç vüzuh ve sarahat yoktur. Bahsettiği
eser neye dairdir? Nerede, ne zaman bastırılmıştır?
Eserin neşir ve tevziine ne suretle ve kimler tarafın-
dan mümanaat edilmiştir? Münasib bir memur vasıta-
sıyla kendisinden sordurularak alınacak tahrirî cev-
abının veya zaptedilecek şifahî ifadesinin vekaletle
gönderilmesini ve bu evrakın da birlikte iadesini rica
ederim.

Dahiliye Vekili

Aslı Gibidir.

***

Vesika 3

İstanbul Vilayetin 4/6/1933 tarihli ve 7298

No. tahriratı suretidir.

(4/6/933 köşkümün arandığı gün,
bu muamele de devamda.)

Emniyet U. Müdürlüğü 5486 Numaralı tahrirat-ı ali
yeleri cevabıdır.

İş'ar buyrulduğu veçhile, Kâzım Karabekir Paşa'ya

tahriren yapılan tebliğ'e karşı alınan tahrirî cevap, aynen bağlı olarak arz ve takdim kılındı efendim.

İstanbul Valisi

Muhittin

Aslı gibidir.

***

Vesika 4

Kâzım Karabekir Paşa'nın Erenköy

3/6/1933 tarihli mektubu suretidir.

İstanbul Vilayetine

3/6/1933 ve 1942 sayılı mektubunuza cevaptır.

1. Eserim İstiklal Harbi'mize aittir.

2- İstanbul'da "Sinan" matbaasında bastırılmıştı. Tab'ı 28/5/1933'te bitmişti.

3. Eserimin tab ve neşri hususunda, son güne kadar benimle aynı fikirde olan matbaa sahibi Sinan Bey, eserimin tab'ı bittiği 28/5/933 öğle vakti, eserin intişarına karşı mania karşısında kaldığını ve kitapları yakarak diyar-ı ecnebiyeye gitmek üzere pasaport almaktan başka çaresi kalmadığını, bilvasıta bana haber göndermiştir. İşte bundan dolayı 28/5/933 tarihiyle Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine ve Başvekalet'e ve İstanbul Müdde-i Umumiliğine yazdığım şikayette aynen şunu bildirdim: (Üzerinden on üç sene geçen ve artık tarih sayfelerine intikal etmiş bulunan İstiklal Harbi Esasları'nı havi eserimin tab'ı bittiği bugün, matbaadan tevziine müsaade edilmediğini haber aldım. Eserimin neşrine mümanaat olunmamasını rica ederim efendim.)

Kâzım Karabekir

Aslı gibidir.

***

Vesika 5

3/6/1933

Vali Muhittin Beyefendi'ye

Muhterem Efendim,

Mayıs'ın on ikinci günü, arkadaşlarımdan, muharrir Feridun Bey matbaama geletmek, Kâzım Karabekir Paşa'nın (İstiklal Harbimizin Esasları) namındaki kitabını bastırmak istediğini ve tab işinin nezaretine Feridun Bey'i tevkil ettiğini söyledi. Paşa, esasen daha evvel eserini bastırmak için müteadid yerlere de müracaat etmişse de, Feridun Bey kendisinin emin adamı olduğu için, neticede ona bırakmış, Feridun Bey de bana teklif etti.

Esasen (Zindan Hatıraları) neşriyatı dolayısıyla, bundan dört ay evvel, Paşa bize gelmiş, kendisinin de hatıratı olduğunu ve bunu tab ettirmek istediğini söylemişti.

Milliyet neşriyatı münakaşası üzerine Feridun Bey, Paşa'ya gitti ve eserin neşrine muvafakatını aldı. Ben matbaacıyım ve tabiiim. Kâzım Karabekir Paşa'yı İstiklal Harbinde bir mıntıkada kumandanlık etmiş bir kimse diye tanırım. Basılacak eserin bir harb hatırası olduğu söylendiği için ve benim de işim ve ticaretim icabı bulunduğundan kabul ettim. Fakat eserin tab'ı ilerledikçe, münderecatı içinde, Matbuat Kanunu ahkamına ve inkılap esaslarına ve bilhassa devletin en mahrem eseri olarak mahfuz kalması lazım gelen bir çok mülkî ve askerî mühim siyaset ve mevzulara temas eden şifrelerin ifşa ve ilan edilmiş olması nazar-ı dikkatimi celbetti. Bunların matbaamda ve tarafımdan neşrolunmasını vicdanıma ve memle-

ketin menfaatine muvafık bulmadım. Bu husus, bu eserin tab'ı ve tevziini takib eden Feridun Bey'in ve bununla alâkadar olan Cafer Tayyar Paşa'nın, hal-i hareketlerinde gördüğüm heyecan, hüküm ve kanaatımı takviye etti. Aramızda tekrar eden şifahî mukavele mucibince, (görüşmedik bile, bunu yukarıda söylemiştim) esasen mülkiyeti bana ait olan, (yalan) bu kitapların tab'ı bitmek üzere iken, ihtiyar ettiğim masrafın (hangi masraf, parayı veren ben) benim için mucib olacağı zararı düşünmiyerek imha ettim.

Memleketin selamet ve emniyetini ihlal edeceği zannında bulunduğum vaziyeti arz eder ve o zaman muhtelif el yazılarıyla bana müsvedde olarak tevdi edilen ve iade edilmeyip matbaada kalmış evrakı da, leffen takdim ederim efendim.

Sinan matbaası sahibi
Sinan (Omur)

Aslı gibidir.

***

Vesika 6

Sinan Matbaası Sahibi Sinan Efendi'nin İfadesi (tarihi nedir?)

S: 1- Müracaatınızın sebebi ne ise söyleyiniz? (hangi tarihte?)

C: 1- Milliyet gazetesi Kâzım Karabekir Paşa'nın İstiklal Harbine ait hatıralarını neşretmeye başladığı bir zaman, nezdimde çalışan muharrir Feridun Bey, Paşa'nın köşküne giderek, Paşa'nın evvelce neşrini arzu ettiği hatıralarının matbaamda basılmasını söylemiştir. Paşa da kendini öteden beri iyi tanıdığı ve itimat ettiği için, başka müracaat eden kitapçılara vermiyerek, bize bunun tab'ını verdi. Lakin eserin son-

larına gelince ve Milliyet gazetesindeki son neşriyat üzerine şüpheye düştüm. Eseri iyiden iyiye tedkik etmeye ve hatta akrabamdan Abidin Haşim Bey'le, bunu uzun uzadıya tedkik ederek, bugün için, bu kitabın neşri, ihanet-i vataniye teşkil edeceğini ve memleketin emniyet-i dahiliye ve hariciyesini ihlal ve bugünkü kanunlarımızla dahi kabil-i telif olmadığını anlayarak imha etmeye mecbur oldum. Ve esasen bunun hakk-ı mülkiyeti bana ait olduğundan, imhada hiç tereddüt etmedim. Mes'uliyetim altında imha ettim. Ve son kalan müsveddeleri de leffen takdim ediyorum.

S:2- Kâzım Karabekir Paşa ile ilk temasınız nasıl başladı?

C: 2- Ben "Zindan Hatıraları" namında 306'dan 325 senesine kadar, yani Meşrutiyet'in ilanına kadar olan tarihî eseri, "Zindan Hatıraları"nı neşretmişim. Bu eser Feridun Bey'indi. Neşriyatımı matbaanın önünde teşhir ediyordum. Bir gün, Paşa matbaanın önünden geçerken, gözü bu kitaplara ilişti. Ve burada "Zindan Hatıralarını" gördü. Bunu kim yazıyor, dedi. Kitabın içinde yazılı olan, İstanbul teşkilatına dair bir vak'anın yanlış olduğunu söyledi. Ve ben de, kendilerini içeride yazıhanede oturan Feridun Bey'e takdim ettim. Feridun Bey'le derhal tanıştılar. Eskiden maiyetlerinde istihbarat müdürlüğü yapmıştı. Oradan tanışıyorlardı. Bu İstanbul teşkilatına dair malumatlarını söylediler ve bu suretle tashih edilmesini, bunu bilen adamlardan tahkik ederek yapılmasını söyledi. Ve bundan sonra da, "Benim de hatıralarım var, basarmısınız?" dedi. Ben de, şimdilik mevsimi olmadığını söylemişim. İşte, Paşa ile tanışıklığımız buradan başlıyor.

S: 3- Feridun Bey'le sizin münasebetiniz ne zaman başlamıştır ve Feridun Bey'in ikametgâhı nerededir?

C: 3- Feridun Bey'le tanışıklığım, Akşam gazetesinde çıkan ve pek çok rağbet gören "Zindan Hatıraları" namındaki eserini kitap halinde çıkartmak için bana satmasını teklif ettiğim günden itibaren başlamıştır. Ve bu eser bittikten sonra, "Tarzan" namındaki romanı kendisine tercüme ettirdim. Ve bu suretle yardım ediyordum. O da benim yazılacak ve görülecek kitaplarımı görür, ekseri zamanlarını matbaada geçirir ve benden aldığı fazla para olursa gider otelde yatardı. Muayyen ikametgâhını bilmiyorum. Lakin bundan üç dört gün evvel kendisinin muayyen bir ikametgahı olması için bir pansiyon tutmasını söyledim ve bu sefil hayattan kurtulmasını kendisine verdiğim beş on kuruşla temin ettim, zannediyorum. Bunun üzerine Yenişehir civarında bir pansiyon tuttuğunu, bana Perşembe günü söylemişti.

S: 4- Kâzım Karebekir Paşa'nın eserinin tab'ını ilk defa kim teklif etti? Ve bu eser müsveddeleri size verilmeden evvel, Paşa muhteviyatı hakkında size neler söyledi?

C: 4- İlk teklifin nasıl olduğunu yukarıda söyledim.

Müteakiben, Milliyet gazetesinde neşriyat başlayınca, Feridun Bey, bana: "Görüyor musun? Gazete Paşa'nın yazılarını basıyor. Bunun kitap halinde basılması için ben gidip Paşa ile görüşeyim mi?" dedi. Ben de; "Pekâlâ, görüş" dedim. Bunun üzerine gitti. Avdetinde, Paşa'yı evinde gördüğünü ve Paşa'nın hatıratının kitap halinde basılmasını istediğini ve eserin 18-20 forma tutacağını ve Paşa'nın sözüne bakılacak olursa, diğer iki kitapçının eserin tab'ına talip olduk-

larını söyledi. Onun üzerine, ben Feridun Bey'i tekrar Paşa'nın nezdine gönderdim. Bu 20 formalık eserin 15 güne kadar basılması için 800 lira kadar para ister. Ben bu kadar kısa müddet içinde bu kadar parayı sarf edemem. Paşa, bize hiç olmazsa kağıt parası için karzan 300 lira yardım etsin dedim. Feridun Bey, Paşa da bu suretle yardım edeceğini söylemişti. Ve o gün müsveddelerin bir kısmını Feridun Bey'e vererek göndermişti. Ben de, tab'a başladım. Basılanlar, beher forması 16 sahife olmak üzere, şimdiye kadar 16 forma bastım. 17'ncisi geldi, fakat basmadım.

S: 5- Paşa ile basma şartlarını mukaveleye bağlamış mı idiniz?

C: 5- Bir mukavele yapılmamıştır. (Mülkiyeti sana kim verdi?) Yukarıda söylediğim gibi Feridun Bey vasıtasıyla söylenen sözleri üzerine işe başlanmıştır.

S: 6- Bu formaların müsveddelerini matbaaya kim getiriyordu?

C: 6- Müsveddeleri Feridun Bey gidip, Paşa'nın evinden getiriyor. Tashihi yapıp tekrar Paşa'ya götürerek ondan basılmasına dair mezuniyet alıyor ve bana getiriyor, basıyorduk.

S: 7- Cafer Tayyar Paşa'nın ve bunun kardeşi bulunan Hamdi Bey'in bu kitapla bir alâkası var mıdır?

C: 7- Feridun Bey müsveddeleri almak için birinci veya ikinci defa Kâzım Karabekir Paşa'nın evine gittiği zaman, orada Cafer Tayyar Paşa'ya tesadüf etmiş, ikisi birlikte yemek yemişler. Avdetinde bu ciheti bana söyledi. Ve bu kitap işinde, Kâzım Karabekir Paşa'nın, Cafer Tayyar Paşa ile birlikte çalıştıklarını bildirdi. Bundan sonra, bir gün ben matbaada oturu-

yordum. Tanımadığım bir zat geldi. Feridun Bey'i sordu, ben yok dedim. Bu zat bana, "Ben, Cafer Tayyar'ım" dedi. Ben de, Feridun Bey'in, Kâzım Karabekir Paşa'nın evine gittiğini bildirdim. Gitti, bundan başka matbaama gelmedi. Yalnız, geçen Mayıs ayının 28'nci günü, Tefeyyüz Kütüphanesinin önünden geçerken, Cafer Tayyar Paşa'ya tesadüf ettim. Kendisine hitaben: "Paşa'nın eserini mahzurlu gördüğüm-den imha ediyorum" dedim. (Paşa'ya aynen ifadesi şu idi: Gördüğüm tesir üzerine, kitapları imha edeceğim. Bana hiç bir şey sormayınız. Pasaport alıp gitmekten başka çarem yoktur. Feridun Bey sizi arıyor, onu görün.) O da, bana hitaben, "Olmaz, kitaplar nerede?" diye sordu. "Pekâlâ oluyor, bu kitapları imha ediyorum" dedim. "Başka bir diyeceğiniz varsa Feridun Bey'i görün" dedim. Bundan bir gün evvel-di. Matbaama gelen Feridun Bey'e, bu eserin kanuna uygun olmadığından dolayı neşrini muvafık görmediğimi ve imha edeceğimi söyledim. Feridun Bey'de "Nasıl olur? Ben söz verdim ve bir çok da para aldık" dedi. Ben kararımın kat'î olduğunu ve gidip bunu söylemesini tekrar ettim. Feridun Bey akşam üstü matbaaya geldi. "Söyledin mi" dedim. "Cafer Tayyar Paşa'ya tesadüf ettim amma, utandım, söyleyemedim" dedi. Cafer Tayyar Paşa'nın kardeşi Hamdi Bey'i hiç görmedim. Yalnız kararımı Feridun Bey'e söyledikten bir gün sonra idi. Feridun Bey, tekrar matbaaya geldi. Cafer Tayyar Paşa'nın kardeşi Hamdi Bey'i Ankara Caddesinde dolaşırken gördüğünü ve kendisini aradığını zannettiğini ve görünmemek maksadıyla kahveye girdiğini söyledi. Hamdi Bey hakkındaki malumatım bundan ibarettir.

kaç lira aldınız? Kitap bunun hesabına mı, yoksa sizin hesabınıza mı basıldı?

C: 8 - Kâzım Karabekir Paşa'dan Feridun Bey vasiyetiyle 100 ve 30 ve 60 ve 150 ve 130 ve 10 ki, cem'an 570 lira aldım. (cem'an 710 lira verdim). Bu karzan idi (yalan). Kitabın mülkiyeti bana aitti (yalan).

S: 9 - Kâzım Karabekir Paşa, Cafer Tayyar Paşa ve Hamdi Bey'le bu söylediğinizden gayrı bir yerde şifahen konuşmadınız mı?

C: 9 - Bu yazdıklarımdan başka, ne şifahen ve ne de tahriren kendileri ile konuşmadım.

S: 10 - Paşalarla Hamdi Bey, bu yazdıklarınızdan başka matbaanıza hiç gelmediler mi?

C: 10 - Hiç gelmediler.

S: 11 - Bu suretle uzaktan ve yakından kimler alâkadar oldu?

C: 11 - Ben yukarıda söylediğim gibi, bu eseri Milliyet gazetesindeki neşriyattan sonra basmağa başladım. Vaktâ ki Milliyet bir gün Kâzım Karabekir Paşa'ya hitaben: (Yazıların memleketin menfaatine muhayirdir ve siyaset-i hariciyemizi bozacak mahiyettedir) diye yazı yazdı. Bunun üzerine ben intibaha geldim. (yalan, eser bundan sonra basıldı). O akşam matbaamda beni ziyarete gelen Akşam gazetesi muharrirlerinden Avni, Vakit'den Cemal Ahmet, muallim akrabamdan Abidin Haşim Beyler gelmişlerdi. (Malumatı olanlar: Akşam'dan Avni, Vakit'den Cemal Ahmet, Muallim Abidin Haşim) Bunlara Milliyet'in neşriyatını, ve benim tab ettiğim eseri bahsettim. Bunun üzerine tabî bir konuşma oldu. Ve bu zevat bana tab işinin doğru olup olmadığının anlaşılması için se-

lahiyetdar makamlardan sormaklığım lazım geldiğini söylediler. Aklıma Milliyet muharrirlerinden Nizamettin Nafiz bey (Nizamettin Nafiz mi, Nazif mi?) geldi. Gittim, Meserret kıraathanesine bu zatı çağırdım. Ona da, "Ne dersin, bunu basayım mı?" dedim. O da "Milliyet sahibi Mahmut Bey'e söyleyeyim, sana cevap veririm" dedi. Ertesi günü matbaaya geldi. Mahmut Bey'e götürmek üzere, basılmış formalardan istedi. 7-8'inci formalardan birer tane verdim. (Hepsinden neden vermedin?) Götürdü. Akşam üstü Nafiz Bey matbaaya geldi. Formaları Mahmut Bey'e verdiğini ve bu zatın Ankara'ya gittiğini, şayet bir mahzur görürse oradan telefonla haber vermeleri muhtemel olduğunu söyledi. Bekledim. Bir şey çıkmadı. Fakat akrabamdan olduğunu söylediğim Gelenbevi Mektebi muallimlerinden Abidin Bey'le birlikte evime gittik. O zamana kadar verilen müsveddeleri bir daha okuduk ve ben orda imhasına karar verdim ve yukarıda söylediğim gibi bir tek forma alıkoymaksızın bir kısmını matbaanın altındaki ocakta ve bir kısmını Topkapı haricinde kırdı imha ettim. (yalan). Matbaada yakarken, bana yeğenim Kemal Bey'le, hademem Bayram şahit oldular. Bir kısmını da otomobille yeğenim Kemal Bey'le Topkapı haricine götürerek ve bunun yardımı ile yaktım. Eserle bundan başka uzaktan ve yakından alâkadar olmuş kimse bilmiyorum.

S: 12 - Feridun Bey'in bu eserle alâkasının derecesi, söylediğiniz derecede midir?

C: 12 - Feridun işsiz ve sefil bir haldedir. Benden yardım görür. Bu işe girmesinin sebebi, hem benden gördüğü iyiliklere mukabele etmek, hem de maddî menfaat temin eylemektir.

S: 13- Feridun Bey'in, Kâzım Karabekir Paşa ile münasebeti derecesi nedir?

C: 13- Feridun Bey, İstiklal mücadelesi sıralarında Kâzım Karabekir Paşa'nın maiyetinde istihbarat müdürlüğü yaptığını ve Kâzım Karabekir Paşa tarafından şark tarafında bir yerde "SADAKAT" namında (Varlık olacak) çıkarılan gazeteyi idare ettiğini söylemişti. Münasebetlerinin bu şekilde olduğunu biliyordum. Bu hususta başka malumatım yoktur.

S: 14 - Nizamettin Nafiz, Avni, Çığcı Mümtaz, Behzat, Şinasi, Fikri, Kara Kemal, İhsan Altay, Hikmet Hüsnü, Kamil, ressam Kamuran, namlarında tanıdıklarınız var mıdır? Ve münasebet dereceniz nedir?

C: 14- Bunlardan Kamuran Bey'i tanımıyorum. Diğerlerini tanırım. Münasebetlerimi birer birer söylüyeyim: Nizamettin Nafiz Bey'i: Kayınpederim malı olan İkdam gazetesinde çalışırken tanıdım.

Avni Bey'in, (Bir yarım müstemlike olur) namındaki tarihi kitabını ibastım, oradan tanıdım.

Avni Bey'in, (Bir yarım müstemlike olur) namındaki tarihî kitabını bastım, oradan tanırım.

Mümtaz Bey'i: (Çığ) namındaki gazetesini bizim matbaada çıkarması münasebetiyle tanıyorum.

Behzat Bey'i: (El harbi, S. harbi S. O.) namındaki şiir kitabını tab ettim, o yüzden tanırım.

Fikret Bey'i: (Çığ) gazetesini muharriri olmak sıfatıyla tanırım.

Kara Kemal Bey, Yarın gazetesi muharrirlerindendi. Ve bizim matbaada basıldığı için tanırım.

İhsan Altay'ı, ben tanımam, fakat arkadaşım Avni Bey'i matbaamda görünce, gelip oturur. Kendisinden

hoşlanmam. Hatta bir iki defa kovmuşumdur.

Hikmet Hüsnü Bey'i, (Çığ) gazetesi muharrirlerinden olması dolayısıyla tanırım.

Kamil Bey'i, tanımıyorum. Bu zatla aramızdaki münasebet ilerlemiş, samimiyet halinde değildir, şöyle böyledir.

S: 15- Tanıdığınızı söylediğiniz zevatın, Kâzım Karabekir, Cafer Tayyar ve bunun kardeşi Hamdi Bey'le ne dereceye kadar münasebetleri vardır?

C: 15- Münasebetleri olmadığını ve hatta bunları sevmediklerini biliyorum.

S:16- Eserin imhasında, söylediğiniz sebeplerden başka bir âmil var mıdır? (şaheser bir sual)

C: 16- İzah ettiğim sebepten başka hiç bir âmil yoktur.

S: 17- Eserin basılma ve teslim şartı geçtikten sonra, kitabın kendilerine teslimi için, Kâzım Karabekir veya Cafer Tayyar Paşalarla, başka her hangi bir şahıs tarafından bir müracaat var mıdır?

C: 17- Ne kendileri tarafından, ne de başkası tarafından eserin teslimine dair bir müracaat vâki olmamıştır. Yalnız, şu size gösterdiğim ve suretini verdiğim telgraf, Kâzım Karabekir Paşa'dan bana geldi. (Eserimin intişarına mümanaat olunmaması için icap eden makamlar nezdinde teşebbüslerde bulundum. Kitapların hüsn-ü muhafazası mes'uliyeti size aittir.) denilmekte ve imzada Karabekir yazılmaktadır. Tarihi 31/5/933'dür. Telgraf N. 178 ve Erenköy'den çekilmiştir. Ben buna, bu eserin kanunen takibatı istilzam ettiği gibi, memleketin umumi menfaatlerini dahi sarsmaya muhtemel gördüğümden, tab'ından sarf-

ı nazar etmekle beraber, mes'uliyetim altında imha ettiğimi ve kendisinden karzan aldığım parayı sıa-i maliyem müsaid oldukça, eda edeceğimi, esasen kitabın mülkiyetinin bana ait olduğu cevabını verdim. (tekrar edilmiş bir yalan). Bu cevabım telgrafla idi.

S: 18- Eser için muzır gördüğünüz ve kısmen bize tevdi ettiğiniz vesaikle, asılları ve diğer parçaları ne rede ve bunları kim bilir?

C: 18- Bana, yukarıda söylediğim gibi, Feridun Bey vasıta oluyordu. Paşa'dan basılmak üzere, kağıtları Feridun Bey getiriyordu. Getirdiği kağıtlar için asıl olarak hiçbir kağıt, hiçbir vesika yoktu. Size teslim ettiğim kağıtları da tedkik ederseniz, görürsünüz ki, bunlar bir şahsın yazısı değildir. Ve kurşun kalemiledir. İlk formalara ait olan bu kağıtları Feridun Bey'e vermiş, o da Kâzım Karabekir Paşa'ya iade etmişti. Teslim ettiklerimden başka, bende kağıt kaldığını zan etmiyorum. Fakat Feridun Bey, benim malumatım haricinde bunlardan bir kısmını belki matbaanın bir tarafına koymuştur. Tekrar arayayım, bulursam takdim ederim. Bunların asıllarını ben görmedim. Paşa'nın kendisinde olması tabiidir. (bu da jurnal kısmı).

S: 19 - Bu eserden başka, intişar etmiş veya etmekte olan eser var mıdır? Ve bunların müsveddeleri nerededir?

C: 19- Bu eserden başka neşrolunmuş ve neşredilmekte bulunmuş başka bir eser bilmiyorum. Ancak size takdim ettiğim kağıtlardan bir kısmını tedkik ederseniz, görürsünüz ki, Paşa'nın bu eseri iki cild olacaktır. Birinci cildini bu benim tab ettiğim teşkil edecek ve ikinci cildi de, ayrıca neşrolunacaktır. İkinci cildin neleri ihtiva edeceği, yine bu size teslim

ettiğim kağıtlara hülasatan yazılmıştır.

S: 20- Kâzım Karabekir Paşa'nın size telgrafla vâki olan müracaatına ne suretle cevap verdiğinizi yukarıda yazmışsınız. Halbuki, sizin Paşa'ya bu yolda cevap vermediğiniz ve bilakis, (eserin intişarına karşı mania çektiğini ve bu kitapları yakarak, diyar-ı ecnebiyeye gitmek için pasaport almaktan başka çare kalmadığını) haber gönderdiğiniz bildiriliyor. Buna ne dersiniz?

C: 20- Ben Paşa'ya nasıl cevap verdiğimi size izah ettim. Bu dediğiniz şekilde ne bir satır yazı yazdım ve ne de bilvasıta böyle bir haber gönderdim. Bu tamamiyle yalandır. Ancak yukarıda izah ettiğim gibi, sokakta Cafer Tayyar Paşa'ya rast geldim. Eseri, mes'uliyetim altında yaktığımı ve bu memlekette yaşamak istediğimi söyledim. Bunun haricindeki her söz doğru değildir.

Sinan Matbaası sahibi

Sinan (Omur)

Aslı gibidir.

***

Vesika 7

Kadıköy Sulh Ceza

Mahkemesi

M: 933/213

Suret

İstanbul Emniyet İşleri Müdürlüğünün evrak arasında (bu bana gelen evrak arasında yok) sureti bağlı 3 Haziran 933 tarihli (eserin neşrine kim mani oluyor, sorulduğu gün. Şaheser bir acayıklık) ve Ş.12278 numaralı İstanbul Müddei U.lığıne hitaben yazdığı

mahrem işaretli müzekkeresinde: "hatırat neşri baha-nesiyle Kâzım Karabekir Paşa'nın ordu kumandanlığında bulunduğu sıralarda devlet emniyetine taalluk eden pek mühim ve devletce mahrem ve mahfuz kalması lazım olan (ne âlâ... akıl doktorlarının nazarı dikkatini buna celb etmeli) bir takım siyâsî ve askerî hadiselerle müteallik şifre muhaberatını ifşa eder bir eser bastırdığı ve fakat tabiin eser münderecatına muttali olduktan sonra, bunu mevki-i intişara çıkarmaktan çekindiği, kat'i ve mevsuk surette bildirilmiş ve basılan eser müsveddeleri de birlikte verilmiş ve bu esere esas olan şifre ve vesaik-i resmiye-nin asılları veya suretleri mumaileyhin elinde veya bu eserin tab ve neşrinde şiddetle alâkadarlık gösteren muharrirlerden Feridun Bey ile Cafer Tayyar Paşa ve biraderi Hamdi Bey'in nezdinde bulunduğu anlaşılmış ve keyfiyet polis tahkikatı ile de teyyüd etmiş bulunduğundan (hükümet bana: eserin neşrine kim mani oluyor, bu eser nedir diye sormadan evvel, polis bu işle meşgulmüş) bilbahis müsta'celen ve haiz olduğu ehemmiyete binaen bu evlerin aranması için lazım gelen emrin verilmesi bildirilmiş ve ayrıca, bu işe mütedair olarak da Halet (Halid olacak) Bey'in evinin aranmasına da lüzum gösterilmiş olmakta, keyfiyet İstanbul C.M.U.liğine havale olunarak bunlardan Kadıköy Sulh Ceza Hakimliği mıntıkası dahilinde bulunanlardan Kâzım Karabekir Paşa ile Cafer Tayyar Paşa'nın biraderi Hamdi Bey'in evlerinin aranmasına dair mahkememizden verilen 3/6/1933 tarihli iki kıt'a ve 3-4/6/933 tarihli (bu tarihte müdde-i umumilik eserin hukuk-u umumiye ile alâkası yoktur diyor) Üsküdar M.U.liğinden verilmiş ve Halet (Halid) Bey'e ait bulunmuş bir adet ki,

cem'an üç kıt'a emirleriyle mumaileyhin Kâzım Karabekir Paşa ve Hamdi Bey ve Halet (Halid) Beylerin evlerinde zabıtaca yapılan aramalar neticesinde, tanzim kılınan üç kıt'a zabıt varakasıyla elde edilen evrak mühürlü olarak 6/6/933 tarih (4/6'da alınmıştı) ve muhabere 33/3589 mahrem numara ile Üsküdar C.M.U.liğinin tedbik talebini havi müzekkeresiyle memuriyetimize tevdi edilmekle, evvel emirde No. ve müfredatı evrak meyanında bağlı zabıt şeklinde tanzim olunmuş evraklarda muharrer olan evrakı havi ve dört çuvalı Kâzım Karabekir Paşa'ya ve bir çuvalı Hamdi Bey'e ve bir paketi dahi Halet (Halid) Bey'e ait, altı kısım evrakın bulunduğu çuvallarla paketin mühürleri Üsküdar C.M.U.mumisi Burhanettin ve muavinlerinden Zühtü ve Üsküdar Sulh Ceza Hakimi Mehmet Ali, Üsküdar ikinci müstantığı Saim ve zirde imza sahibi Kadıköy Sulh Ceza Hakimi İbrahim Tefvik Bey'ler, huzur ve muvacehelerinde mühürleri ba'delmuayene açılarak, evrak-ı lazıme ve İstanbul Emniyet Müdürlüğünün müzekkeresinde mevzuubahis nâtamam eser (eser tedkik olunmuş) ceza U.M.K. 10'nci maddesi mucibince ve ol baddaki selahiyet-i kanuniyemize binaen tedkik edildikte, birden dört numaraya kadar çuvallarda bulunan ve Kâzım Karabekir Paşa'ya ait olan evrakın hemen kâffesi, kumandanlıklarda bulunduğu zamana ait muhaberat-ı askeriye ve devletin siyasetine müteallik hususat ile, mahrem şifre asıl ve suret ve buna müteallik muhaberatı ibaret olduğu (diğer hususi eserlerimden bahis yok) ve Hamdi Bey'e ait altı numaralı çuvalda dahi, bazı hususi evrak ile beraber, yine yukarıda geçen hususata mütedair bulunduğu ve yedi numarayı havi bulunan Halet (Halid) Bey'e ait paket muh-

tini ihlal ve tağyui edici mahiyette bulduğumdan, bu buluş ve takdirim atiyen aziz vatana ve milletin mukaddes hatıralarına karşı bana vicdanî bir mes'uliyet teveccüh edeceği endişesiyle derdesti ikmal bulunan ve şifahî mukavelemize binaen, mülkiyeti bana ait olan kitabı, mes'uliyetim altında imha ettim. Bu kitabın tab' ve neşri için bana ikraz ettiğiniz parayı da sia-yı maliyem nisbetinde ödemeğe çalışacağım. Müsterih olun efendim.

Sinan (Omur)

***

Bu tel yazısının zorla Sinan'a yazdırıldığına şüphe etmedim. "Böyle olduğunu sonra öğrendim. Halk Fırkası'nda, İstanbul Halk Fırkası reisi Cevdet Kerim, (erkan-ı harb mütekaidi) bu yazıyı Sinan'ın önüne koyup zorla imzalatmış." Çünkü, ben eseri kendi hesabıma bastırıyorum. Kağıt parasını, tab' parasını veriyorum. Matbaaya bir şey terk etmiş değilim. Böyle şifahî bir mukavele ile mülkiyetini kimseye vermiş değilim. Verdiğim para ikraz değildir. Tediye dir. sonra, eser bitinceye kadar Sinan memnun iken, matbaada basıldıktan ve daha garibi, aradan bir hafta dahi geçtikten sonra mı eserin muhteviyatı hakkında bir fikir ediniyor. Üçüncüsü, kitapları yakacağına, hükûmete satması akla daha yakın. Çünkü, açık telgrafla dahi böyle bir iş yaptığını ilan etmek, elbette hükûmetce sorguyu mucib olacaktır.

Ben bu mütalaaları yürütürken, Vilayetten bir memur geldiğini haber verdiler. İçeri aldırdım. Bana ait olan aşağıdaki mektubu verdi. Kendisinin kim olduğunu sordum, kartını verdi: İbrahim Asaf, İstanbul dahili matbuat umurunu tedvire memur...

Mektup şu:

T.C.

İstanbul Vilayeti

Mektubi Kalemi

1492

Erenköy'ünde Askerî mütekaitlerinden

Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine

Erenköy telgraf merkezinden 29/5/ 1933 tarihinde Büyük Millet Meclisi Yüksek reisliği ile Baş Vekil Paşa Hazretlerine çektiğiniz telgrafler Vilayete gönderilmiştir. Bu telgraflar mündericatında hiç vuzuh ve rahat olmadığından:

1- Bahsettiğiniz eser neye dair,

2- Nerede ve ne zaman bastırılmış,

3- Eserin neşir ve tevziine ne suretle ve kimler tarafından mümanaat edilmiş bulunduğu sarahaten ve tahriren bildirilmesini rica ederim.

Mektubu tevdi ve bugün cevabınızı almak üzere Vilayet matbuat memuru İbrahim Bey gönderilmiştir, efendim.

3 Haziran 1933

İstanbul Valisi Namına

İmza

***

Gelen memurla gönderdiğim cevap:

İstanbul Vilayetine

Erenköy

3/6/1933

3 Haziran 1933 ve 1492 sayılı mektubunuza cevaptır.

1- Eserim İstiklal Harbimize aittir.

2- İstanbul'da Sinan matbaasında bastırılmıştı. Tab'ı 28 Mayıs 1933'de bitmişti.

3- Eserimin tab ve neşri hususunda, son güne kadar benimle aynı fikirde olan matbaa sahibi Sinan Bey, eserimin tab'ı bittiği 28 Mayıs 1933 öğle vakti, eserin intişarına karşı mania karşısında kaldığını ve kitapları yakarak diyar-ı ecnebiye gitmek üzere pasaport almaktan başka çaresi kalmadığını, bilvasıta bana haber göndermiştir. İşte bundan dolayı 28 Mayıs 1933 tarihiyle, Büyük Millet Meclisi yüksek reisliğine ve Baş vekalet ve İstanbul müdde-i umumiliğine yazdığım şikayette aynen şunu bildirmiştim:

Üzerinden on üç sene geçen ve artık tarih sahifelerine intikal etmiş bulunan İstiklal Harbi esaslarını havi eserimin tab'ı bittiği bugün, matbaadan tevziine müsaade edilmediğini haber aldım. Eserimin neşrine mümanaat olunmamasını rica ederim efendim.

Kâzım Karabekir

***

Bu mektubun garabetine hayran olmuştum. Eserimin başına gelenleri teferruatıyla haber almıştım. Vali'nin iş gördüğü eski Babıali yazık ki yine aynı zihniyette yeni Babıali ile Sinan'ın matbaası arasında bir sokakla, birkaç bina vardır. Kitaplarımın itfaiye kamyonlarıyla ve polisin yardımıyla götürüldüğünü bütün o civar kitapçıları da işitmiştir. Ben bile Erenköy'de işittim ve Vali Bey'in bana: "- Eserimin ne olduğunu, nerede ne zaman bastırıldığını, ne suretle ve kimler tarafından mümanaat edildiğini" sorması çok acı birşeydir. Pis istibdat devrinin bile yapmadığı bir kancıklıktır. Hükûmet gizli eliyle kitaplarımı yak-

tı, şimdi maske takarak resmî suratıyla bana çocukça mektup yazıyordu. Bari yalnız kimlerin mani olduğunu sormak zekasını gösterebilirlerdi. Ben, hükûmet kanallarına lazım olan malumatı vermiştim. Onlar da şikayetimi vilayete göndermişler. Hem bunu bana yazıyor, hem de eserin adını, matbaayı da sormak tuhaflığını yapıyordu. Cevabımı yazarken, marifeti kendiniz yaptınız demek istedim.

Bu iş de bitir bitmez, postadan müdde-i umuminin aşağıdaki cevabını aldım.

T.C.

İstanbul

Müdde-i Umumiliği

1/6/1933

M.T. 933/12858

(3 Haziran akşamı geldi)

Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine

İmza-yı âlileri altında Erenköy telgrafhanesinden çekilen 28/5/1933 tarihli telgrafname alınarak, mündericatı tedkik ve mütalaadan sonra, şikayet eylediğiniz mesele, amme hukukunu alâkadar eder mahiyette görülmemiş olmasına binaen, şahsî hukukunuzun kanunî mercilerden takip edilmesi iktiza etmekte olduğu, cevaben arz ve tebliğ olunur efendim.

İstanbul C. Müdde-i umumiliği

Baş Muavini

İmza

***

Ayın birinde yazılmış, üçü akşamı geldi. Ne tesadüf....Her üçü de, birkaç saat içinde masamda toplandı. Bari muhtelif fasılalarla gelse. Anlaşıyor ki, her üçü, da-

ha evvel muayyen bir masada toplanmış, bir el bunları idare etmiş. Her biri, Cumhuriyet tarihi için şaheser bir şeydir.

Müdde-i umumilik alakadar olmuyor ve şahsî huku-kumu kanunî mecradan aramaklığımı bildiriyor. Asıl işin kepezeliği de, köşkümün daha sıkı gözetlenmesi idi.

Samimi arkadaşlarımdan, Türk faziletinin, Türk seciyesinin de bir örneği olan Halid Bey (geçen kKstamonu mebusu, erkan-ı harb miralayı) misarfir gelmişti. Tam vi-layetten gelen memurla görüşürken, Halid Bey'i çalışma salonuma alımtım. Bu tuhaflikların sonu hakkında has bihal ediyorduk.

"-Yarın için kararım, bir mani çıkmazsa, müdde-i umumiliğin tavsiyesini yapacağım. Zaten bir telgraf ha-zırlatmıştım, bunu kendisine istida olarak göndereceğim. Yalnız Tayyar Paşa'yı merak ediyorum. Sık sık gelirken, kaç gündür görünmedi" dedim.

Halid Bey: "- Bizzat şimdi gider görürüm" dedi, gitti.

Akşam ortalık kararıyordu. Otomobil ile, Halid Bey-le Paşa geldiler. Fakat kapıya kadar başka bir otomobil de onları takip etti.

Halid Bey içeri girmede: "- Paşa'yı getirdim. Ben geç kaldım, bana müsaade" dedi, gitti. Paşa vaziyeti anlattı:

Kaç gündür evinin etrafı sıkı sarılı olduğundan, ev den çıkmadığını, Halid Bey gelince, birlikte geldiklerini, kendilerini iki otomobilin yakından takip ettiğini, biri köşe başında kalıp, diğerinin kapıya kadar geldiğini söy-ledi. Bugünkü garip işleri anlattım. Ve gece vakti evine geri gitmesini muvafık bulmadım. Paşa'yı misafir olarak alıkoydum.

Bir hafta evvel kitaplarım yakıldığı halde, bugün böyle sırtı sıra tezahüratın her halde mühim bir neticesi

olacağını anlıyorduk. Gece mutad saatde yattım. Paşa da en üst katta misafir odasına çekildi.

4 Haziran 1933:

Sabahleyin saat 4'te, kapım vuruldu. Hizmetçi kızın: "-Kapıya birkaç kişi gelmiş, Paşa'ya mektup getirdik, kendisine vereceğiz. Paşa'ya haber ver demişler" sesiyle uyandık. "-Mektubu versinler" dedim. Kız gitti, "-Paşa'yı görüp vereceğiz" demişler. Daha birkaç saatlik uykumuz vardı. Kalktım bahçeye baktım, şurada burada ikişer sivil polisin, yeni kara elbiseleriyle beklediklerini gördüm. Pencereyi açtım, kapının önündekilere seslendim:

-Kimsiniz ve bu saatte ne istiyorsunuz?

İçlerinden biri: "-Paşam, biraz görüşmek istiyoruz, kapıyı açar mısınız?" dedi.

- Sen kimsin?

-İstanbul Emniyet Müdürü Fehmi.

- Bu saat, görüşmek saati değildir. Daha iki saatlik uykumuz var, ne söyleyeceksen kısaca oradan söyle, cevap vereyim.

Kalabalık içerisinden bir başkası, elini ve kafasını uzatarak kendini gösterdi. Bu, bizim sınıftan Aziz Şehremini idi. Bu, bir aralık jandarma zabiti idi, şimdi bunların arasında. Demek sivil polislikte. Harbiyede güruh dediğimiz zümrede, yani çalışmaz, haylaz, külhan beyi fasilesinden olduğundan tanışmağımız uzaktandı.

- Sen ne arıyorsun Aziz efendi, diye sordum.

-Rica ederim. Lütfen kapıyı açınız, biraz görüşeceğiz, dedi.

-Çoluk çocuk uykuda iken, bu ne vaziyettir? Neden iki saat sonra gelmediniz? Ne görüşeceksiniz, söyleyin bakalım, dedim.

- Bu vaziyette nasıl olur? Çok rica ederiz, kapıyı açın, dedi.

- Köşkü mü arayacaksınız? dedim.

- Evet, dedi.

- Peki geliyorum, bu, varan üç oluyor, dedim.

İndim, kapıyı açtım.

Tam 16 kişi ve köyümüzün iki muhtarı içeri girdiler. Etrafta 50 kişi saydım. Meğerse çamların altındaki büyük havuzda da adamlar varmış, sayıları 70 imiş.

Bu gülünç manzarayı Ankara'da da görmüştüm. Benim için gülünç olan bu manzara, aile ve çocuklarım için böyle değildi. Ben hayatımın en kıymetli yıllarını düşman karşısında geçirmiştim. Gülerek kavgaya alışkındım. Fakat 7 yaşındaki ikiz yavrularım ve rahatsız olan refikam için iş böyle değildi. Refikam da uyanmış, haykırıyordu:

- Bu mu Cumhuriyet? Abdülhamid devrinden ne farkı var?

Bu haykırmayı gelenlere karşı da yaptı. Polisler ses çıkarmadılar. Refikamı teskin ettim. Dedim:

- Bana "Şarkılı İbret" yazacağına İstiklal Harbi'ne ait eser yaz, dediler. Ben de yazdım. Ben medeni borcumu verdim, onlar şimdi şarkısız ibret yazıyorlar. Müsterih ol, aman küçükler uyanmasın, yanlarından ayrılma. Uyanırlarsa da, kalabalığı gösterme, yavrucukları korkutmayalım.

Refikam yukarı çıktı. Emniyet Müdürü her kapıya polisler dikti. Her kata ikişer tane çıkardı. Bodrumu da ihmal etmedi. Beş altı kişi ile de, benim çalışma salonuma girdiler. Sanki bizim köşk İstanbul polis dairesi idi. Fehmi'nin elinde bir arama emri vardı. Ben uzun költü-

ğa gecelik kıyafetimle oturdum, onlar her tarafı altüst etmeye başladılar, el yazısı ile nemi buldularsa topladılar.

Bu marifet tam dört buçuk saat sürdü. Her yeri altüst ettiler. Hususi eserlerim, askerî dosyalarım, hep bir yere yığıldı. Tam 95 dosya dört büyük çuvala dolduruldu. Bir de zabıt varakası yazdılar. Bir suretini istedim, verdiler, fakat imzalamadılar. Müdde-i umumiye vereceklerinin altına Fehmi, şube müdür muavini İsmail Rasih ile birkaç memur ve iki muhtar imzaladılar, bana da imzalattılar.

Çuvalların ağzını dikerken ve çuvallar çıkarılırken Fehmi emir veriyordu: "-Aman dikkat edin, trenler geçerken görülmesin!"

Kapıları çekip, trenlere karşı siper yapmak istemelerine mani oldum.

"-Yaptığınız bir vazife ise, halktan utanmamalısınız. Kapılarım açık kalacak, neden utanıyorsunuz? Aldığınız eserler bu millete karşı yaptığım vazifelerin teferruatını gösterir, birçokları da milletimizin uyanması için tecrübelerim, fikirlerimdir. Hürmetle taşıyınız" dedim.

Fehmi ki soy adını Vural koydu çuvalları mühürleyince sıvıştı, gitti. Arkada iki sivil polis çuvalları otomobile taşıyacaktı. Bunlar ağlamaya başladılar ve şöyle söylediler:

- Paşam bizi affet... Sana büyük hürmet besliyoruz. Bu ağır vazifeye tayin olunduğumuzdan dolayı büyük iç acıları duyuyoruz.

- "Eksik olmayın... Yalnız bu vazifenin ağırlığını, yani, hayatını bu millete vakfetmiş, milletin istiklal ve hürriyeti için herkesle boğuşmaktan çekinmemiş olan Karabekir'e karşı beş buçuk saattir yapılan marifetleri herkese anlatınız. Götürdüğünüz 95 dosya, benim 30 yıllık

emeğimdir. Ki tam 44 eser teşkil eder. Bunları da milleti-mizin yükselmesi için yazdım. Bu vazifede duyduğunuz ağırlığı, sözlerimi bildiklerinize söyledikçe hafifletir-siniz".

***

Tayyar Paşa'ya Karşı Yapılan Hayasızlık:

Sıra en üst kata gelmişti. Merdiven başlarında ikişer-den dört sivil polis bekletilmişti. Bunlar içtikleri cigarala-rı merdivenlere atmışlardı.

"Ayıp değil mi? Burasını han mı sandınız? Toplayın bu pislikleri" diye bağırdım. Fehmi de bu halden sıkıldı. Polislere darıldı ve sigara artıklarını toplattı.

Yukarı kattaki odaları aradılar. Bilhassa kayınbirade-rim Nejad'ın 16 yaşlarında, gece yatılı mektepde idi-odasını didiklediler. Kitaplarını birer birer elden geçirdi-ler.

Sıra Paşa'nın odasına geldi. Kapıyı vurdum, yanına girdim ve arkam sıra gelen Fehmi ile müdde-i umumi muavinini takdim ile, "Vazifelerini yapmak için müsaade buyurunuz" dedim.

Paşa:

"-Peki ne yapacaksanız yapın" dedi.

Bu odayı da altüst ettiler. Paşa'nın yattığı yatağı di-dikleyen müdde-i umumi muavini şapkasını yastığın üzerine koymuştu. Payladım:

"-Kaldır şapkanı oradan, oraya baş konuyor" dedim.

Şaşkın şaşkın şapkasını kaldırdı.

Bir aralık Fehmi ile bu adam, bitişik ve henüz kapısı olmayan odaya gidip birşeyler fısıldadılar. Sonra gelip Paşa'nın üstünü aradılar.

Paşa, Harb-i Umumi'den beri kolordu kumandanlığı yapmış, memleketin en yüksek tahsilini görmüş bir insandı. Bu herifler nihayet bir ihtiyat mülazımı idiler. Manzara Cumhuriyet idaresi için ne elim bir yüzkarası idi. Zaten Mahmud Siirt ne idi? Elindeki Milliyet Gazetesi cephe kumandanlarına saldırmıyor mu idi? Falih Rıfkı ne idi? Bu da Hakimiyet-i Milliyet Gazetesi ile daha ziyade edepsizlik yapmıyor mu idi? Esasen, Gazi'nin riyakar muhitinin bir künyeleri çıkarılsa, vaziyetin bütün facia olduğu görülür. Karargah kumandanı, alaylı zabıtlere kadar mebusdurlar ve hücum saflarını teşkil ederler. Ve, bugünkü Cumhuriyete kurban olalım diyen bu makulelerdir.

Türk'ün hakiki Cumhuriyetini görsek hepimiz kurban olurduk, fakat şimdi görmeden kurban ediliyoruz.

Paşa'nın para cüzdanına bile, bu iki adam baktılar. Paşa da bir borç senedini ellerine tutuşturdu. Okudular, sıkıldıklarına delalet eden bir yüz görmedim.

"-Haydi, işiniz bitti ise aşağı" dedim.

Fehmi, 95 dosyamla otuz yıllık emeğimi topladığı ve içlerinde İstiklal Harbi vesikaları da olduğu halde, hâlâ şikarını (avını) tutamamış tazılar gibi, sağ-solu kokluyordu. Ve bana sormaktan sıkılmadı:

- Bastırdığınız eserden beş nüsha almışsınız. Bunlarla, bir de matbaaya gönderip de size iade edilen müsveddeleri de verir misiniz?

Beş buçuk saatlik hayasızlığı yetişmemiştii.

- Hepsi yanmıştır, elimde kalanları da siz götürüyorsunuz. Eğer bunları da siz yakarsanız, Cumhuriyet idareimizin hiçbir kusuru kalmamış olur.

Fehmi telaşla:

-Aman efendim bunları Cumhuriyet idaremizin müddei umumiliği şerefine tevdi ediyorsunuz, nasıl olur öyle? Cumhuriyetimizin şerefine tevdi etmez misiniz?

- Eserlerimin olduğu gibi olur. Daha dün müdde-i umumilik bana "mani olanı sen dâvâ et" diyordu, işte, davamın istidasını da hazırlamıştım. Sonra valiniz de eserden, matbaadan, mani olandan bahsediyordu ve bunlar dün akşamdı. Aradan bir gece bile bitmeden, yine aynı adamlar köşkümü basıyor ve herşeyimi götürüyor. Bununla beraber, dediğiniz gibi, Cumhuriyetimizin şerefi namına götürün, inşaallah yine o nama getirirsiniz.

Bu arama esnasında yavrucuklarım uyanmış, beni aramışlar. Her sabah birbirlerimizi görmeden yataklarımızdan kalkmazdık. Anneleri de mecbur olmuş aşağı getirmeye. Korkmamaları için:

" - Sakın korkmayın, aşağıda Gazi'nin adamları var, merdivenlerde de var, ama size fenalık yapmazlar" dedim.

Çocuklar da "-Öyle ise, yalancı şarkısını söyleyelim, kaçarlarsa" demişler. Taşlığa indikleri zaman beni gördüler, sigara kokusu da berbat bir halde olduğundan, Emel:

"-Evimiz pek pis kokuyor" dedi. Hayat da:

"-Bu pis adamlar evimizden ne zaman gidecek?" diye sordu.

Yavrularımı sevdim, okşadım, yine yukarı gönderdim.

Polisler tamamiyle gittikten sonra, ilk işim çoluk çocuğumu toplayarak teskin ettim, hep birlikte temizlik yaptık, köşk leş kokmuştu. Kütüphanelerim, yazıhanem tamamiyle soyulmuştu. Hangi odaya gitsek gelenlerin yı-

kıcı eserleri ortalığa hüznün veriyordu.

Paşa'yı da çağırdık, kahvaltı yaptık. Gece mehtabdı. Paşa uyanmış, köşkün geceden sarıldığını görmüş ve bu kadar çok kalabalığın yalnız arama için olmadığını, belki aynı zamanda, vaktiyle İzmir (suikasti) işinde olduğu gibi, bizi tevkif edeceklerini sanmış.

Zabıt varakası da acayıptir. Bilmem, Cumhuriyetimizin adliye tarihi bu işi nasıl kaydedecektir? Dün bana müdde-i umuminin (Bu mesele amme hukukunu alaka-dar eder mahiyette görülmemiş olmasına binaen, şahsî hukukunuzun kanunî mercilerden takib edilmesi iktiza etmekte olduğu) cevabıyla, bugünkü bu zabıt varakasında (Türkiye Cumhuriyeti, Kadıköy Sulh Ceza Hakimliği-nin 3/6/1933 tarihli arama emrine istinaden...) sözü ve dünkü Vali'nin sorguları ömürdür.

Madem ki bu marifet yapılacaktı, bir anda, bir Cumhuriyetin hem adlî, hem de idarî makamlarının yalan söylemeye ve akılları sıra bir gece için avutmaya ne lüzum vardı? Cumhuriyet her şeyden evvel adalet ve doğruluk olmalıdır. Adın değişmesi daha elim bir şeydir. İşte zabıt varakası:

Zabıt varakası sureti:

Türkiye Cumhuriyeti, Kadıköy Sulh Ceza Hakimliğinin 3/6/33 tarihli arama emrine istinaden, Erenköy'ünde, istasyon sırasında Kâzım Karabekir Paşa'nın köşkünün, kanun dairesinde ve huzuru mutad zevat muvacehesinde, 1933 senesi Haziran'ının dördüncü pazar günü sabahı yapılan aramada, 95 adet dosya bulunmuş ve kısaca yapılan tedkikte, bu dosyaların kısmen Harb-i Umumi'ye ve kısmen de mücadele-i millie zamanlarına ait olduğu ve bu meyanda...

adet kitabın da calib-i dikkat bulunduğu görülerek memurin-i aidesi tarafından derince ve iyice bakılmak üzere, kendisinin ve bizim huzurumuzda bir araya getirilmiş ve mühürlenmiştir. Gerek kütüphanelde ve gerek diğer oda ve dolaplarda, icap eden yerlerde, eşya arasında yapılan bu aramada başka türlü tedkiki lazım bir vesika bulunamamış olmakla, taharri neticesini mübeyyin mahallinde işbu zabıt varakası tanzim ve ita kılındı.

4/6/1933

Polis Müdürü Şube Müdür Muavini Birkaç memur
Fehmi İsmail Rasih İki muhtar

Polis kafilesi henüz çıkmıştı ki, Halid Bey'in (akşam gelen arkadaşım) çocuğu telaşla geldi. Onların da evini aramışlar. babası gece eve gelmemiş. Çoluk çocuk merak içinde ağlaşıyorlarmış. Dün akşam " Karabekir Paşa'yı ziyarete gidiyorum" demiş. Yavrucak fena bir cevap alacağından korkarak, titrek bir sesle:

"-Babam acaba burada mı?" diye sordu.

Bu gaddarlığa karşı, en derin nefret hislerim kabardı. Zavallı Halid'in bu işte ne kabahati vardı ? Esasen benim kabahatim ne idi? Haydi diyelim ki, ben, haddini bilmeyenlere haddini öğrettim. Halid Bey yalnız dün akşam bana gelmiş ve Tayyar Paşa'yı getirmişti. Gece gitmemesini söylemiştim. İki otomobil ile takip edilen insanın bu gece harekei yanlış bir işti. Fakat, Halid Bey çoluk çocuğuna haber vermediğinden, merak ederler diyerek kalmamıştı. İyi ki Paşa'yı bırakmamıştım.

Yavrucağa:

- Merak etmeyin, ihtimal şimdi eve gelmiştir. Sen de

eve döndüğün zaman hâlâ gelmemiş ise, Kadıköy kaymakamına gidin, bana da haber verin. Sıhhatdedir, hiç merak etmeyin. Anne ve kardeşlerine bizden çok selam söyle, sakın korkmasınlar, dedim.

Halid Bey'in bir felakete uğradığı hissini duymuyordum. Daha ziyade tevkif edilmesine ihtimal verdim. Emniyet Müdürü Fehmi'nin elindeki emirde dört evin aranacağını görmüştüm. Ben, Cafer Tayyar Paşa, biraderim Hamdi Bey ve Halid Bey.

Halid Bey'in akşamki gelip gitmesi, kuşkulu bir halde bulunan polise, daha ziyade marifetlerini göstermek hevesini vermiş olacağına şüphe etmiyordum.

(Sonradan Halid Bey'den öğrendiğim şudur: Halid Bey köşkümden ayrılmış, Erenköy Camiinde akşam namazını kılmış. Kendisini birkaç polis hafiyesi takip etmiş. Kızıltoprak polis karakolu önünden geçerken, karakola istemişler, üstünü başını aramışlar, zavallı karakolda kalmış, sabahleyin Kadıköy kaymakamlığına götürülmüş ve kendisine yazı ile şu sorulmuş:

"-Kâzım Karabekir Paşa'nın eserlerine ait, evinizde hiçbir şey var mıdır?"

Ve öğleye doğru serbest bırakılmış.

Tayyar Paşa'nın evinin aranmasında, onun da Arnavutluk, Balkan ve Harb-i Umumi ve İstiklal Harbi'ne ait notlarını ve vesikalarını kamilen almışlar. 4 Haziran'da bizim köşklerde bu acıklı hadiseler geçerken, güya Vali Bey, dünkü mektubunda olduğu gibi, Beylerbeyi sarayında ecnebi konsoloslarına ziyafet vermiştir. Hadiseyi her tarafa bildirmek ve başladığımız medeni şekildeki kalem düellosunun ne hale getirildiğini ilan ile beraber, Millet Meclisine ve hükûmete, yaptıkları bu üçüncü marifetlerini pretosto etmek üzere şu açık telgrafı Erenköy

telgrafhanesinden gönderdim.

*Ankara'da Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine
(sureti) Baş Vekil İsmet Paşa Hazretlerine*

Erenköy

4/6/1933

Bugün, 4 Haziran sabahı, dört buçuktan dokuza kadar, ikametgahımda üçüncü defadır ki arama yapıldı. İstiklal Harbi'ne ait olup, tab'ı bittiği halde yakılan eserimden maada, şimdiye kadar millet ve memleketimizin tarih ve irfanına meşhudatım, tedkikatım ve hayatımın tecrübeleri olmak üzere hazırladığım ve hazırlamakta olduğum kırk dört eserimin bütün esasları ve birçok felaketlerden artakalan çocukluk ve gençlik hatıralarım dahi, bu suretle elimden çıkmış bulunuyor. Dört çuval içinde 95 adet dosyam ve bazı kitaplarım bugün hükûmet elindedir. Bunların ziyana ve birbirine karışmasına meydana verilmeden tekrar bana iadelerinin taht-ı temine alınmasını istirham eylerim efendim.

Kâzım Karabekir

İstanbul müdde-i umumiliğine yazdığımı göndermek için 24 saat geçmesini muvafık buldum, çünkü, diğer makamlar ne ise, fakat bu makam...

Bu makam böyle entrikalara, yalanlara, haksızlıklara alet olmamalı idi. Abdülhamid devrinde dahi, bu işin benzerini bulmak mümkün değildir. Şu halde buna vereceğim cevap da, lazımı gibi, bu adalet makamının düştüğü derekeyi, hem kendilerinin yüzüne vurmali, hem de ben şahsiyetimin muhafazasına mecbur oldu-

ğum nezaket dairesinden ayrılmamalı idim. İşte bu gün yazıp, ertesi günü bir daha okuyup rötuşdan sonra, onu da bir istida halinde gönderdim ki, aynen şudur:

İstanbul Cumhuriyet Müddeiumumiliği

Canib-i Valâsına

Efendim Hâzretleri,

Son zamanlarda gazetelerde intişar eden İstiklal Harbi'mize ait tarihî vakalar tahrif edildiği gibi, şahsıma da tarizde bulunulmuştu. Hususiyle; ("Şarkılı İbret" yazacağıma İstiklal Harbi'ne ait bir eseri vatan çocuklarına hediye etmekliğim, tarih ve hakikat namına daha büyük hizmet olacağı) beyan edilerek, hayatımı yalnız çocuk oyunlarına ait bir kitap yazmaya lüzumsuz yere hasretmiş olduğum müstehzi bir tarzda gazetelerle dahi cihana ilan olunmuştu. Bu vaziyet karşısında, her şeyin sahib-i hakikisi olan milletimizin hakayik-i tarihiyesine dahi, olduğu gibi vakıf olması için, "İstiklal Harbimizin Esasları" ünvanıyla yazdığım esere, şimdiye kadar millet ve memleketimizin tarih ve irfanına meşhudatım, tedkikatım ve hayatımın tecrübeleri olmak üzere hazırladığım ve hazırlamakta olduğum tarihî ve ilmî 44 eserimin fihristini ve bazılarından numune sahifeler de ilave ile İstanbul'da Sinan matbaasında tab' ettirmiştim. Tam edeceği bir zamanda, efkâr-ı umumiyyeye arzına mani olmak kasdıyla, her hangi bir taraftan intişarına mani olunmuştur. Bu hale kesb-i ittıla eylediğimde, 28 Mayıs 1933 tarihiyle gerek makam-ı alinize ve gerekse Büyük Millet Meclisi riyaset-i celilesine ve başvekalet arz-ı şikayet eylemiş idim. Cevap olarak, 1 Haziran 1933 ve 933/12858 sayılı ve 3 Haziran 933

akşamı aldığım tahrirat-ı aliyelerinde, "Şikayet eylediğiniz mesele amme hukukunu alâkadar eder mahiyetde görülmemiş olmasına binaen, şahsî hukukunuzun kanunî mercilerden takib edilmesi iktiza etmekte olduğu bildirilmişti. Tam buna teşebbüs edeceğim gün, 4/6/1933 (sabah 4,5'dan 9'a kadar) köşkümde bir arama yapılarak, yukarıda arz ettiğim tarihî ve ilmî eserlerim, doksan beş dosya halinde ve dört çuval içinde makam-ı valâlarına bera-yı tetkik teslim olunmak üzere elimden alındı. Ve ricalarıma rağmen, iki nüsha olanlardan biri bile bana bırakılmadı. Üzerinden 13 sene geçen ve artık tarih sayfelerine intkal etmiş bulunan ve içinde yaşayan bir çok vatandaşlarımızca dahi malum olan hakikatleri havi, "İstiklâl Harbimizin Esasları" eserimin de yakıldığını öğrenince, maddî ve manevî düçar olduğum zarar ve ızdırabın derecesini tariften acizim. Elimden alınan ve milletimizin tarih ve irfanına ait olan eser evrakımın serian bana iade buyrulmasını ve büyük emeklerle yaptığım tasnifin karıştırılmamasının temin buyrulmasını, Cumhuriyet idaremizin müdde-i umumiye makamından rica eylerim efendim.

Kâzım Karabekir

Erenköy 5/6/933

Siirt Mebusu'nun Milliyet Gazetesi'nde açtığı çığır, Cumhuriyet idaremizin bilinmesi her vatandaşa farz olan içyüzünü göstermek itibariyle pek faydalı olmuştur. On yıldır kaşarlanmış yalancıklarını mektuplarımla ve eserimle erittiğim gibi, müdde-i umumiliğe de, baştan sonuna kadar maskaralıktan ibaret olan işleri hülâsa ederek ve eserimin yakılmak suikastini de söyleyerek ve kendi

makamının adl ve hak karşısında pek çirkin olan cevabından da bahsederek, düellomun bu son ve bitirici vuruşunu da aşk etmiş oldum.

14 gün sonra (19 Haziran 1933) aşağıdaki cevabı aldım. Bu cevap, bu makamın ne büyük bir acz içerisinde olduğunu göstermek itibariyle, Cumhuriyet adliyesinin tarihi için elim bir vesikadır.

T.C.

İstanbul

Müddei umumiliği

17/6/933

İstida: 933 /958

Erenköyü'nde;

Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine
5/6/1933 tarihli i stidanıza cevaptır:

Arama neticesinde alınan evrak ve vesaikin, ihtisasları itibariyle Büyük Erkanı Harbiye riyaseti ve Hariciye Vekaletinde tedkikine Hakimlikçe lüzum gösterilmiş ve mezkur makamlarca muktazi tedkikatın icrası için işbu evrak ve vesaik 7/6/933 tarih ve 933/3405 numaralı tahriratımızla Adliye Vekalet-i celilesine takdim olunmuştur.

Tedkikat neticesine göre, Hakimlikçe evrak ve vesaikin iadesine karar verildiği takdirde, aynen taraf-ı âlilerine iade edileceği tabiidir.

Hakimlikçe verilecek karara kadar yapılacak kanunî başka bir muamele olmadığı ve neticeye intizarın zaruri bulunduğu arz olunur efendim hazretleri.

İstanbul C.Müddei Umumiliği

Baş Muavini

İmza

Müdde-i umumiye yazdığım la gelen cevap arasında, yazılması mühim bazı şeyler de olmuştur. Müdde-i umuminin cevabını, benim yazdığımın hemen ardı sıra okunması vaziyetin münakaşası için faydalı olduğundan oraya yazdım. Şimdi yine köşkümün basıldığının ertesi günlere dönüyorum:

8 Haziran öğleden sonra, 7.15 yani akşam geç vakit Vali Bey'den yine bir tezkere aldım. Vali Bey'in de artık eserlerimi öğrenmiş olduğuna pek sevindim. Hakikaten tabiatımın neş'e ile yoğrulmuş olmasından dolayı, Allah'a tekrar tekrar teşekkür ettim. Benim yerimde sinirlerine hakim olamayan biri olsaydı, bu üst üste gelen münasebetsizliklere çok kızardı. 95 dosyam ve bazı kitaplarım ve hatta meydanda duran aile mektupları ve Aydın'dan gelen ailemin hesapları pek esef olunur ki bu hususi mektupları kaybettiler, geri vermediler ne varsa süpürülüp götürülmüş. Ben ancak bir odadaki resmi aramaya bakarken, boş buldukları odalarda ne buldularsa alıp götürmüşler. Meğer aradıkları asıl beş nüsha imiş... Peki, madem ki öyledir, yangından mal kaçırır gibi, nem varsa neden aldınız? Vali Bey bir de kanundan bahsediyor ve "diğer evrakla birlikte, müdde-i umumiliğe tevdiine kanunî lüzum görülmekle" diyor.

Gelen memura dedim ki:

- Vali Bey'e selam söyle, üç bin kitabımı onlar yaktı, beşini de biz yaktık, kusura bakmasınlar...

Gelen mektup ve cevabım aynen şunlardır:

T.C.

İstanbul Vilayeti

Mektubi Kalemi

3562 İstanbul 8/6/933

Mütekaidin-i askeriyeden Kâzım Karabekir Paşa
Hazretlerine

Hatıratınızın Sinan matbaasında tab'ına tavassut eden Feridun Bey'in isticvabı neticesinde matbu nüshalardan 5 adedinin nezd-i alilerinde bulunduğu anlaşılmıştır. Bunların da diğer vesaik arasına konulmak üzere, müdde-i umumiliğe tevdiine kanunî lüzum görülmekle, gönderilen memura teslimen iade buyrulması temenni olunur efendim.

İstanbul Valisi namına

İmza

Cevabım:

İstanbul Vilayetine

Erenköy

8/6/1933

C. 8/6/1933 ve 3562 sayılı mektubunuza cevaptır.

Henüz kopyaları tamamlanmayan beş adet kitap dahi, ma'lesef yakılmıştır efendim.

Kâzım Karabekir

Düellolarımla yalnız yalancıların mumunu söndürmüş bulunmuyordum. İdarî ve adlî makamlarla da he-saplaşmış bulunuyordum. Yani medeni düelloyu bunlarla da yapmış ve hepsinden zaferle çıkmış oluyordum. Şimdi sıra onların tedhişinde idi. Tabiî bu medeni bir hareket ve hususiyetle Garplılaştırmak iddia edenler için bir şerefli iş değildi.

Köşküm arandıktan ve Vali Bey ve müdde-i umumi ile de cevaplaştıktan sonra, meğer işler daha bitmemiş.

Köşküm ki Mayıs haftasından gözetlenmeye başlanmıştı- muhasara edildi. 50 metre mesafede ve hatta bana

ait ağaçların alatında ikişer, bazen üçer, dörder kara elbiseli sivil polisler oturur, yatar, yüzleri köşkümün kapısına karşı. Gündüzleri akşama ve geceleri sabaha kadar, gerek hat boyunda ve gerekse arka taraftaki caddede ikişer devriye halinde gezerler, hattın öteki tarafından ağaçlara çıkarlar, oralardan bakarlar... Her sabah, ben kapı önüne çıkarım, bunlara bakarım. Bazıları utanır, ağacı siper alır veya yüzünü bir gazete ile kapar. Bazıları sıkılmaz, başını çevirmez. Bahçede mutad gezintimi veya çalışmamı yaparım, bunlar saatle kaydederler. Bu halden refikam ve çocuklarımın pek sıkıldıklarını duy-makla müteessirdim. Nihayet bir kaç gün sonra onlar da alıştı. Hususiyle akrabalarımız ve bazı tam seciyeli bildiklerimiz aileleriyle birlikte bu muhasara hattından geçerek sık sık gelmeleri ve bahçede onların inadına, büyük topluluklar yapmaktığımız çoluk çocuğumun sinirlerini yatıştırdı.

Hususiyle bunların kara elbiseleri ve ağaçlara çıkmaları ve toplu gezmeleri, benim 7 yaşındaki ikiz Hayat ve Emel'ime, onlara lâıyk bir ad ilham etmişti: kargalar.

Her sabah kapının önüne çıkıp sayarlar ve içeri gelip:

- Kargalar yine gelmiş... diyerek sayılarını söylerlerdi. Sonra da bahçeye çıkıp bunlara karşı kargalar diye bağışırlardı.

İki aydan fazla süren bu muhasarada eğlenceyi bulmuştuk. Geceleri de, radyo dinlemeyi bir gece bile kesmedim. Hatta köşkümün arandığı akşam bile.

Radyo antenini görerek, gizli telefon ile bir yere bağlı olup olmadığım çok merak edilmiş, bana bile bir vasıta ile soruldu. Bu vasıtalar merak edilecek şeydir: kadın hafiyeler, erkek hafiyeler. Hem de pek acemice.

Bu devletin, Alman heyet-i Islahiyesi arasında istihbarat şubesini idare ettiğimden, aradan 20 yıl geçmesine rağmen bu işlerde iğne ucu terakki edilmediğine ve zeka işi olan (entelijans servis) bir meselenin pek dangalakçasına yapıldığına esefler ediyordum.

İş pek cılklaşmıştı. Köşküme gelen hanımlar ve hat-ta kız çocukları bile, evlerine kadar birkaç adım mesafe ile takib olunuyordu. Erenköyü'ne bakkala, eczaneye giden on iki yaşındaki himayemdeki kız çocuğuna, kırk-beş, elli yaşlarında iki sivil komiserden biri tarafından edepsizce laf atılmıştı. Kız saf olduğundan farkına varmamış, oradan geçen biri işitmiş, bana söyledi. Bu edepsizliğe karşı nefsinin güç tuttuğunu da ilave etti. Edepsiz herif çocuğun arkasından takip ediyor ve:

"-Konca gülsün, tımarın yok. Ben seni çok severim, sen küçüksün, haberin yok" diyor.

Polisin vazifesini böyle külhan beylerle yapmasının hikmetini çok geçmeden anladım. Köşkümden el alma-ya çalışıyorlarmış. Bir taraftan da beni hiddetlendirip, birini döğmek veya küfretmek gibi bir hale sevke çalışıyorlarmış.

Ne utanmazlıktır bu... Bu emirler emniyet müdürü Fehmi'den veriliyor. Fakat ona da yukardan mı geliyor; yoksa, kendi ruhu mu bunu doğuruyordu, anlayamadım.

Yazılarımı müdde-i umumilik sıkı kontrol ederek Reis-i Cumhur'a hakaret mahiyeti aradıklarını da o zaman haber almıştım. Ben olguları (hadiseleri) vesikalalarıyla yazıyordum. Gazi'nin şahsı ile uğraşmıyordum. Yazılarımda ve eserimde, kanunî mes'uliyeti mucib bir şey bulamayınca, tedhişlerin envaı sırtı sıra yapılıyordu. Sonuncu şekil artık en müstebid, en vahşi bir hükûmete,

bir aşirete bile ayıp sayılırdı. Cumhuriyetin adını, icraatını gafletle ne fena yerlere düşürüyorlardı. Gelen geçen bu hale lanet okuyordu. Hatta bir gün etrafta kimseyi görmeyen biri, bahçede gezerken bana bağırdı:

- Paşam bugün baykuşlar gelmemiş !

- Kimdir bu baykuşlar ?

- Allah belalarını versin, bir sürü hafiye etrafınızda dolaşıyor, halk baykuşlar adını taktı, dedi.

Zavallı baykuşların adı çıkmış. Bütün kabahatleri çirkin suratları ve çirkin sesleridir. Halbuki bunlar neler yapmaya başlamışlardı. Hangi hayvan işin bu kadarını yapabilir ? Bugün değil 12 yaşında bir çocuğa, 18'i aşkın bir kadına bile laf atmak cürümdür ve polisin vazifesi onu tutmak, müdde-i umuminin vazifesi de hukuk-i umumiye namına bu gibi edepsizlerin cezasını istemek, hakimnin vazifesi ceza kesmektir. Şimdi bu cürmü yapan polistir. Emri de yukarıdan alıyorlar. İstiklal Harbi hakkındaki vesikalar acaba hangi millette, hangi hükûmette bu şekle dönebilir ? Medeniyetin ilk şartı, hatıralara hürmettir. Herkesin hatırasını yazamadığı bir millete, başka şartlara göre karar vermezler. Hususiyle gazetelerle buna davet ediliyor, sonra istibdat şekillerinin her pislği tatbik olunuyor.

Bir gün hat boyuna karşı kapı önünden bakıyordum. Bir sivil komiser kıranta, kısaca boylu deli taklidi yaparak bana karşı elini kolunu sallıyarak bir şeyler söylendi. Ben istifimi bozmadım, bakışımın hakareti kafi geldi, def olup gitti.

İşin bir pislği de, eserimin tab'ına yardım eden Feridun'un, sık sık köşküme gönderilmesi idi. Kendisini iki sivil polis takip eder, köşedeki ağacın dibine gelip oradakilerin yanına oturur ve yatarlar. Feridun çıkınca pe-

şinden giterler. Tayyar Paşa da ara sıra gelir. O da aynı merasimle uğurlanıyordu. Hatta Ali Fuat Paşa mebus oldu, Gazi ile anlaştı, 16 Ağustos'ta ziyaretime geldiği zaman, o da aynı merasimle takip olunuyordu. Pencereden kendisine gösterdim. (Bunun ziyaret sebebi aşağıda gelecek).

Feridun'u göndermeleri bazı muayyen sorguların cevabını almak için; güya hafiyelik ettirecekler.

Bu edepsizlikler 16 Temmuz'da alınan 4 çuvaldan, yarım çuval geri verildiği güne kadar sürdü. Birkaç gün hafifledikten sonra, yine gözetleme başladı.

8 Ağustos'da bana bir suikast hazırlandığı hakkında bir haber aldım. Mayıs'ın haftasında başlayan medeni düello, pek vahşi saflara döküldükten üç ay sonra, hayatıma suikastle bağlanıyordu. Bunu da üçüncü kısımda görelim.

Üçüncü Kısım

SUIKASTLAR

*Medeni insanlar ölümden korkmazlar,
Şereflerini yaşatmak için ölüme göğüs verirler.*

*Medeni insanlar suikast da yapmazlar.
Kanun dışına çıkana, gizli el kullananana,
medeni diyarda haydut derler.*

Suikasd, kanuna sarılarak mahkemelerle veya kaleme sarılarak fikirlerle hasmını mağlup edemeyince, maksadına varmak için gizli teşebbüslerle hasmının hayatını veya herhangi bir varlığını yok etmek demektir.

Bana karşı her ikisi de hazırlandı: Biri eserime karşı yapıldı. Üç bin kitabım (İstiklal Harbimizin Esasları) yakıldı. Diğeri hayatıma karşı hazırlandı; fakat haber aldım, önledim.

Eserime karşı suikasd şöyle yapılmış:

Milliyet gazetesi vesika ve mektuplarımı basmamaya başlayınca, benim bir eser çıkarmaklığım ihtimalini gazeteciler düşünmüşler. Mahmud Siirt'e "Buna karşı ne yapacaksınız?" diye sormuşlar, O da, "Elbet bir tedbir alacağız" demiş. Ve, "buna cür'et edecek matbaacının mahvedileceğini" de ilave etmiş.

Bu sözler her tarafa hususi vasıtalarla yaydırılmış. Hem eserimin tab'ı aranıyor, hem de matbaacılar korkutuluyor.

Son formaya sıra geldiği zaman, Sinan (Omur) bunu işitiyor ve korkarak Mahmut Bey'e haber veriyor. Ve birkaç nüshasını Mahmut Bey alıp Ankara'ya gidiyor.

Gazi, İsmet ve daha bazı emniyet ettiklerine okutu-

luyor. Bozgunluk başlıyor. Hatta Kılınç Ali, eserin kendisinden ziyade, (Bir İhtiyaç) eserinden yazdığım "Uyandı mı Beşer" şiirindeki; "Bir yanda fuhşa, kumara binler atana" parçasına; "Karabekir bizi yazmış" diyor.

Şimdi ne yapılacak? Eser çıktığı gün, İstiklal Harbi bütün çıplaklığıyla meydana çıkacak ve şimdiye kadarki yalanlar ve yalancılar berbat olacaklar. Daha kimbilir neler olur diye korkuluyor.

Kanunen tutulacak bir şey de yok. Hepsi olmuş, geçmiş vak'alar. Nutuklarda, eserlerde tahrif olunan şifrelerin asılları var... Nereden bakılsa işler felaket. Şu halde ne yapmalı? Kısa bir karar: Kitapları yakmalı... Yani kanun dışına fırlayıp gizli ellerde gizli bir iş... Yani suikasd.

İş, karar verilinceye kadar... İcra memurları hazır. Kılınç Ali yapacak, Meclis Reisi Kâzım Paşa da işi döndürecek. Haydi İstanbul'a... Kılınç Ali, Aziz Şehremini... Arama faslında adını anlattığım, sınıf arkadaşlarımdan olup İstanbul'daki gizli eller merkezî heyetinden Hazi-ran'ın 1/2 gecesi iki itfaiye kamyonu ile Sinan'ın matbaasına geliyorlar. Beraberlerinde birkaç da sivil polis var. Bu gizli pençe matbaaya girer girmez, müretteplerin başlarına rovelverleri dayıyorlar ve kitapları kamyonlara yükletiyorlar. Bir aralık mahalle bekçisi bunları görüyor, mani olmaktan korkuyor, emniyet müdürlüğüne koşup haber veriyor. Fakat oradan şu cevabı alıyor Haberiz var, sen oralarda gezinme... Bekçi, aklının bir türlü eremediği bu garip soygunu, uzaklardan seyrediyor. Eserler kamilen kamyonlara doldurulunca, Kılınç Ali müretteplerin ellerine bol bol para tutuşturuyor ve bir kimseye söylerse hayatlarına mal olacağını da ekliyor. Kamyon şoförleri de, bu işe hayrettedirler. Bunlara daha ziyade

para veriliyor. Şimdi bir mesele kalıyor: Nerede yakılacak?

Bu gizli iş, bu suikasd için yer beğenmek. Bunun için Halk Fırkası merkezinde sobalar, ocaklar var, Cağaloğlu hamamı külhanı ki Abdülhamid devrinde dahi burada hayli eser yakılmıştı Veliahd dairesinde Meclis Reisi Sarayı da müsaittir. Fakat sabah yaklaşıyor. İmha amelisi tamamlanamazsa İstanbul işi çabuk duyar, belki halk seyrine toplanır. Hatta birçok nüshalar henüz yakılmamış bulunduğundan, şunun bunun eline geçebilir. Şu halde çek Bomonti'ye... emri veriliyor. Bunun ocakları büyüktür, bir anda üçbin kitabı yutar hazmeder, âlâ... Fakat buraya gelince, şafak sökmektedir, bu da olmadı. Kılınç Ali, Aziz Şehremini'ne soruyor: Ne yapacağız? Şehrin cinayete müsait yerlerini bilmek ve bulmak vazifesi olan bu adam diyor ki: Silahdarağa üzerinden Bakırköy kireç ocaklarına... Gündüz de orada bu iş yapılabilir.

-Yamansın be Aziz... Çek Silahdarağa üzerinden Bakırköy'e diyor Gazi'nin gizli pençesi.

Ve kitaplar orada bir kireç ocağına doldurulup yakılıyor. Fakat en altta kalan kısımlar kısmen yanmıyor. Amele bunları alıyor Kâzım Karabekir Paşa'nın kitaplarını yaktilar diye, daha o günü bütün Bakırköy çalkanıyor.

Bâb-ı Âli (Ankara Caddesi) kitapçıları da, geceki hadiseyi kulaktan kulağa anlatıyorlar. Kılınç Ali, tekmil haberini, Meclis Reisi'ne, o da Cumhur Reisi'ne tebşir ediyor.

İşte eserime karşı yapılan suikasdın tablosu.

İstikbal çocukları bunu bir dram olarak sahneye el bette koyacaklar ve gelecek nesillere ibretle göstereceklerdir.

Tekmil haberini alan Ankara, artık İstanbul vilayetine emir veriyor: Karabekir, Cafer Tayyar, biraderi Hamdi ve Halid Beylerin evlerini basınız. Vali bu emri 3 Haziran'da alıyor ve hemen emniyet müdürü Fehmi'yi harekete geçiriyor, o da yine bugün müdde-i umumiye bunu teklif ediyor. (Teklif metni ki, aşağıda gelecektir. Ankara'dan verilen emrin aynıdır.) Adliye makamı görülmedik bir süratle işleniyor, dakikasında Kadıköy, Üsküdar kısımları emirlerini çıkarıyorlar.

Bu, işin ağlanacak ciheti. Bunun gülünç ciheti de: Yine aynı günde vali bana soruyor: (Yukarıda aynen yazmıştım, aşağıda da resmen bu işin nasıl olduğunu bana anlatan Başvekalet'ten gelen evrak arasında vardır.) Eseriniz ne hakkında idi, nerede basılıyordu, kim mani oldu? Aldığı cevabımı da, 4 Haziran'da köşkümün basıldığı gün Ankara'ya bildiriyor. Yani eserim nedir, nerede basılıyor, kim mani oluyor? Bunları Dahiliye Vekili ki bir haftadan beri bu eserle gizli uğraşıyordu resmi surette öğreniyor.

Müdde-i umumiliğin işi de bunun gibi. Aynı günde bana hukuk-u umumiye ile alâkası yok, kim mani oluyorsa dâvâ açın diyor, sonra emniyet müdürünün teklifi vechile ki bu en yukarıdan yuvarlana yuvarlana gelmişti arama emrini de veriyor.

Tabii, Sinan da aynı gün ve hatta aynı saatte, "eserleri yaktım" diyordu.

Bu üç ayrı makam veya şahsiyetleri, bir manivelaya basarak aynı saatte ayanı tarzda harekete geçiren de Ankara oluyor. Yani bir harp planı gibi her şey hazırlanmış ve emrolunmuş. İyi düşünülmediğinden çünkü işler bozgundur netice gülünç bir şekle dökülüyor.

Bu gülünçlüklere aşağıda aynen yazdığım resmî ve-

sikalarda da rast gelinecektir. Mesela; matbaacı güya 3 Haziran'da vilayete eser hakkında malumat vererek yak-
tığını söylüyor. Halbuki, Vali, aynı gün akşamı bana ese-
rin adını, matbaayı falan soruyor.

Şimdi bu suikastın nasıl yapıldığını Başvekalet'den gelen 6 parça evrakla, Dahiliye Vekaleti'nin bunlara bağlı yazılarında okuyacağız. Yalanları yanlarına işaretle-
dim. Hükümetin resmi ve gizli, iki kanaldan nasıl işledi-
ğini ve gizli işlerin nasıl yüze göze bulaştığını ibretle okumalıdır. Eser yaz, vesikalar gösteriniz, hürmetle eğili-
riz diyen ağızlar, şimdi utanmadan; "hatırat neşri baha-
nesiyle Kâzım Karabekir Paşa'nın ordu kumandanlığında bulunduğ^u sıralarda, devletin emniyetine taalluk eden pek mühim ve devletce mahrem ve mahfuz kalması la-
zım olan birtakım siyâsî ve askerî hadiselerle müteallik şifre muhaberatını ifşa eder bir eser bastırıldığı" diye çene titretiyorlardı. Gazi'nin, akıl doktorlarına tavsiye ettiği vaziyet tamamiyle gelmişti. Bir ay içinde, başı sonuna uymaz abuk sabuk iş yapanların muayenesi milletin hali ve istikbali için pek hayırlı bir iş olacaktı. Türk tarihi de, taze taze hayat verici hakikatlere kavuşacaktı.

Okumaya başlayalım:

T.C.

Başvekalet

Yazı İşleri Müdürlüğü

6/186

Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine

ERENKÖY - İSTANBUL

Tab ettirdiğiniz (İstiklal Harbimizin Esasları) namın-
daki eserinizin neşrine müsaade edilmediği hakkın-
da, Büyük Millet Meclisi Reisliği ile Başvekalet'e

28/5/1933 tarihli telgrafla vaki olan müracaatınız üzerine, keyfiyet tahkik ettirilmiş ve meselenin suret-i cereyanını gösteren vesikaların birer sureti leffen gönderilmiştir efendim.

18/6/1933

Başvekil namına

Müsteşar

Kemal

***

Vesika 1

Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine

Milliyet gazetesinin hilaf-ı hakikat, şahsıma taarruza karşı yazdığım birinci mektubuma cevap olarak, 6/5/1933 tarih ile verdiğim cevapta, "Millî Mücadelenin içinde yaşamış, bu mücadelede büyük roller almış olan Karabekir Paşa'nın hiç olmazsa bizzat içinde yaşadığı kısımlarını yazmasına şimdiye kadar kim mani oldu? Her halde muhterem Paşa, neşrettikleri Şarkılı İbret eseri yerine, İstiklal Harbi'nin bir kaç safhasını vatan çocuklarına öğretecek başka bir eser hediye etselerdi, tarih ve hakikat namına daha büyük bir hizmet görmüş, efkar-ı umumiyenin kendi haklarında Millî Mücadeledeki hizmet ve tesirleri hakkında kafalarda yaşattığı müphem hükümlere, kendi elleriyle, kendi yazılarıyla, hakiki istikametlerini vermiş olurlardı. Kanaatımızca bugün bile vakit geçmiş değildir. Muhterem Paşa Hazretlerine arz edebiliriz ki, hatıralarını neşrettirmek için, sütunlarımız her vakit emirlerindedir." Üzerinden on üç sene geçen ve artık tarih safhalarına intikal etmiş bulunan İstiklal Harbi esaslarını havi eserimin tab'ı bittiği bugün, matbaadan tevziine müsaade edilmediğini ha-

ber aldım. Eserimin neşrine mümanaat olunmaması
nı rica ederim efendim.

28/5/1933

Kâzım Karabekir

Aslı gibidir.

***

Vesika 2

Vekaletin 1/6/1933 tarih ve 5486 numarasıyla
İstanbul Valisi Muhiddin Beyefendi'ye
yazılan tahriratın suretidir.

Kâzım Karabekir Paşa tarafından Büyük Millet
Meclisi Reisi Paşa Hazretleri ile, Başvekil Paşa Haz-
retlerine çekilip ve Vekaletle tevdi buyrulan telgraflar
leffen gönderilmiştir. Kâzım Karabekir Paşa'nın mü-
racaatında hiç vüzuh ve sarahat yoktur. Bahsettiği
eser neye dairdir? Nerede, ne zaman bastırılmıştır?
Eserin neşir ve tevziine ne suretle ve kimler tarafın-
dan mümanaat edilmiştir? Münasib bir memur vasıta-
sıyla kendisinden sordurularak alınacak tahrirî cev-
abının veya zaptedilecek şifahî ifadesinin vekaletle
gönderilmesini ve bu evrakın da birlikte iadesini rica
ederim.

Dahiliye Vekili

Aslı Gibidir.

***

Vesika 3

İstanbul Vilayetinin 4/6/1933 tarihli ve 7298
No. tahriratı suretidir.

(4/6/933 köşkümün arandığı gün,
bu muamele de devamda.)

Emniyet U. Müdürlüğü 5486 Numaralı tahrirat-ı ali
yeleri cevabıdır.

İş'ar buyrulduğu veçhile, Kâzım Karabekir Paşa'ya

tahriren yapılan tebliğ'e karşı alınan tahrirî cevap, ay-
nen bağlı olarak arz ve takdim kılındı efendim.

İstanbul Valisi

Muhittin

Aslı gibidir.

***

Vesika 4

Kâzım Karabekir Paşa'nın Erenköy

3/6/1933 tarihli mektubu suretidir.

İstanbul Vilayetine

3/6/1933 ve 1942 sayılı mektubunuza cevaptır.

1. Eserim İstiklal Harbi'mize aittir.

2- İstanbul'da "Sinan" matbaasında bastırılmıştı.
Tab'ı 28/5/1933'te bitmişti.

3. Eserimin tab ve neşri hususunda, son güne ka-
dar benimle aynı fikirde olan matbaa sahibi Sinan
Bey, eserimin tab'ı bittiği 28/5/933 öğle vakti, eserin
intişarına karşı mania karşısında kaldığını ve kitapları
yakarak diyar-ı ecnebiyeye gitmek üzere pasaport al-
maktan başka çaresi kalmadığını, bilvasıta bana ha-
ber göndermiştir. İşte bundan dolayı 28/5/933 tari-
hiyle Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine ve Baş-
vekalete ve İstanbul Müdde-i Umumiliğine yazdığım
şikayette aynen şunu bildirdim: (Üzerinden on üç
sene geçen ve artık tarih sayfelerine intikal etmiş
bulunan İstiklal Harbi Esasları'nı havi eserimin tab'ı
bittiği bugün, matbaadan tevziine müsaade edilmedi-
ğini haber aldım. Eserimin neşrine mümanaat olun-
mamasını rica ederim efendim.)

Kâzım Karabekir

Aslı gibidir.

***

Vesika 5

3/6/1933

Vali Muhittin Beyefendi'ye

Muhterem Efendim,

Mayıs'ın on ikinci günü, arkadaşlarımdan, muharrir Feridun Bey matbaama geletek, Kâzım Karabekir Paşa'nın (İstiklal Harbimizin Esasları) namındaki kitabını bastırmak istediğini ve tab işinin nezaretine Feridun Bey'i tevkil ettiğini söyledi. Paşa, esasen daha evvel eserini bastırmak için müteadid yerlere de müracaat etmişse de, Feridun Bey kendisinin emin adamı olduğu için, neticede ona bırakmış, Feridun Bey de bana teklif etti.

Esasen (Zindan Hatıraları) neşriyatı dolayısıyla, bundan dört ay evvel, Paşa bize gelmiş, kendisinin de hatıratı olduğunu ve bunu tab ettirmek istediğini söylemişti.

Milliyet neşriyatı münakaşası üzerine Feridun Bey, Paşa'ya gitti ve eserin neşrine muvafakatını aldı. Ben matbaacıyım ve tabiim. Kâzım Karabekir Paşa'yı İstiklal Harbinde bir mıntıkada kumandanlık etmiş bir kimse diye tanırım. Basılacak eserin bir harb hatırası olduğu söylendiği için ve benim de işim ve ticaretim icabı bulunduğundan kabul ettim. Fakat eserin tab'ı ilerledikçe, münderecatı içinde, Matbuat Kanunu ahkamına ve inkılap esaslarına ve bilhassa devletin en mahrem eseri olarak mahfuz kalması lazım gelen bir çok mülkî ve askerî mühim siyaset ve mevzulara temas eden şifrelerin ifşa ve ilan edilmiş olması nazar-ı dikkatimi celbetti. Bunların matbaamda ve tarafımdan neşrolunmasını vicdanıma ve memle-

ketin menfaatine muvafık bulmadım. Bu husus, bu eserin tab'ı ve tevziini takib eden Feridun Bey'in ve bununla alâkadar olan Cafer Tayyar Paşa'nın, hal-i hareketlerinde gördüğüm heyecan, hüküm ve kanaatımı takviye etti. Aramızda tekrar eden şifahî mukavele mucibince, (görüşmedik bile, bunu yukarıda söylemiştim) esasen mülkiyeti bana ait olan, (yalan) bu kitapların tab'ı bitmek üzere iken, ihtiyar ettiğim masrafın (hangi masraf, parayı veren ben) benim için mucib olacağı zararı düşünmiyerek imha ettim.

Memleketin selamet ve emniyetini ihlal edeceği zannında bulunduğum vaziyeti arz eder ve o zaman muhtelif el yazılarıyla bana müsvedde olarak tevdi edilen ve iade edilmeyip matbaada kalmış evrakı da, leffen takdim ederim efendim.

Sinan matbaası sahibi
Sinan (Omur)

Aslı gibidir.

***

Vesika 6

Sinan Matbaası Sahibi Sinan Efendi'nin ifadesi (tarihi nedir?)

S: 1- Müracaatınızın sebebi ne ise söyleyiniz? (hangi tarihte?)

C: 1- Milliyet gazetesi Kâzım Karabekir Paşa'nın İstiklal Harbine ait hatıralarını neşretmeye başladığı bir zaman, nezdimde çalışan muharrir Feridun Bey, Paşa'nın köşküne giderek, Paşa'nın evvelce neşrini arzu ettiği hatıralarının matbaamda basılmasını söylemiştir. Paşa da kendini öteden beri iyi tanıdığı ve itimat ettiği için, başka müracaat eden kitapçılara vermiyerek, bize bunun tab'ını verdi. Lakin eserin son-

larına gelince ve Milliyet gazetesindeki son neşriyat üzerine şüpheye düştüm. Eseri iyiden iyiye tedkik etmeye ve hatta akrabamdan Abidin Haşim Bey'le, bunu uzun uzadıya tedkik ederek, bugün için, bu kitabın neşri, ihanet-i vataniye teşkil edeceğini ve memleketin emniyet-i dahiliye ve hariciyesini ihlal ve bugünkü kanunlarımızla dahi kabil-i telif olmadığını anlayarak imha etmeye mecbur oldum. Ve esasen bunun hakk-ı mülkiyeti bana ait olduğundan, imhada hiç tereddüt etmedim. Mes'uliyetim altında imha ettim. Ve son kalan müsveddeleri de leffen taktım ediyorum.

S:2- Kâzım Karabekir Paşa ile ilk temasınız nasıl başladı?

C: 2- Ben "Zindan Hatıraları" namında 306'dan 325 senesine kadar, yani Meşrutiyet'in ilanına kadar olan tarihî eseri, "Zindan Hatıraları"nı neşretmiştim. Bu eser Feridun Bey'indi. Neşriyatımı matbaanın önünde teşhir ediyordum. Bir gün, Paşa matbaanın önünden geçerken, gözü bu kitaplara ilişti. Ve burada "Zindan Hatıralarını" gördü. Bunu kim yazıyor, dedi. Kitabın içinde yazılı olan, İstanbul teşkilatına dair bir vak'anın yanlış olduğunu söyledi. Ve ben de, kendilerini içeride yazıhanede oturan Feridun Bey'e taktım ettim. Feridun Bey'le derhal tanıştılar. Eskiden maiyetlerinde istihbarat müdürlüğü yapmıştı. Oradan tanışıyorlardı. Bu İstanbul teşkilatına dair malumatlarını söylediler ve bu suretle tashih edilmesini, bunu bilen adamlardan tahkik ederek yapılmasını söyledi. Ve bundan sonra da, "Benim de hatıralarım var, basarmısınız?" dedi. Ben de, şimdilik mevsimi olmadığını söylemiştim. İşte, Paşa ile tanışıklığımız buradan başlıyor.

S: 3- Feridun Bey'le sizin münasebetiniz ne zaman başlamıştır ve Feridun Bey'in ikametgâhı nerededir?

C: 3- Feridun Bey'le tanışıklığım, Akşam gazetesinde çıkan ve pek çok rağbet gören "Zindan Hatıraları" namındaki eserini kitap halinde çıkartmak için bana satmasını teklif ettiğim günden itibaren başlamıştır. Ve bu eser bittikten sonra, "Tarzan" namındaki romanı kendisine tercüme ettirdim. Ve bu suretle yardım ediyordum. O da benim yazılacak ve görülecek kitaplarımı görür, ekseri zamanlarını matbaada geçirir ve benden aldığı fazla para olursa gider otelde yatardı. Muayyen ikametgâhını bilmiyorum. Lakin bundan üç dört gün evvel kendisinin muayyen bir ikametgahı olması için bir pansiyon tutmasını söyledim ve bu sefil hayattan kurtulmasını kendisine verdiğim beş on kuruşla temin ettim, zannediyorum. Bunun üzerine Yenişehir civarında bir pansiyon tuttuğunu, bana Perşembe günü söylemişti.

S: 4- Kâzım Karebekir Paşa'nın eserinin tab'ını ilk defa kim teklif etti? Ve bu eser müsveddeleri size verilmeden evvel, Paşa muhteviyatı hakkında size neler söyledi?

C: 4- İlk teklifin nasıl olduğunu yukarıda söyledim.

Müteakiben, Milliyet gazetesinde neşriyat başlayınca, Feridun Bey, bana: "Görüyor musun? Gazete Paşa'nın yazılarını basıyor. Bunun kitap halinde basılması için ben gidip Paşa ile görüşeyim mi?" dedi. Ben de; "Pekâlâ, görüş" dedim. Bunun üzerine gitti. Avdetinde, Paşa'yı evinde gördüğünü ve Paşa'nın hatıratının kitap halinde basılmasını istediğini ve eserin 18-20 forma tutacağını ve Paşa'nın sözüne bakılacak olursa, diğer iki kitapçının eserin tab'ına talip olduk-

larını söyledi. Onun üzerine, ben Feridun Bey'i tekrar Paşa'nın nezdine gönderdim. Bu 20 formalık eserin 15 güne kadar basılması için 800 lira kadar para ister. Ben bu kadar kısa müddet içinde bu kadar parayı sarf edemem. Paşa, bize hiç olmazsa kağıt parası için karzan 300 lira yardım etsin dedim. Feridun Bey, Paşa da bu suretle yardım edeceğini söylemişti. Ve o gün müsveddelerin bir kısmını Feridun Bey'e vererek göndermişti. Ben de, tab'a başladım. Basılanlar, beher forması 16 sahife olmak üzere, şimdiye kadar 16 forma bastım. 17'ncisi geldi, fakat basmadım.

S: 5- Paşa ile basma şartlarını mukaveleye bağlamış mı idiniz?

C: 5- Bir mukavele yapılmamıştır. (Mülkiyeti sana kim verdi?) Yukarıda söylediğim gibi Feridun Bey vasıtasıyla söylenen sözleri üzerine işe başlanmıştır.

S: 6- Bu formların müsveddelerini matbaaya kim getiriyordu?

C: 6- Müsveddeleri Feridun Bey gidip, Paşa'nın evinden getiriyor. Tashihi yapıp tekrar Paşa'ya götürerek ondan basılmasına dair mezuniyet alıyor ve bana getiriyor, basıyorduk.

S: 7- Cafer Tayyar Paşa'nın ve bunun kardeşi bulunan Hamdi Bey'in bu kitapla bir alâkası varmıdır?

C: 7- Feridun Bey müsveddeleri almak için birinci veya ikinci defa Kâzım Karabekir Paşa'nın evine gittiği zaman, orada Cafer Tayyar Paşa'ya tesadüf etmiş, ikisi birlikte yemek yemişler. Avdetinde bu ciheti bana söyledi. Ve bu kitap işinde, Kâzım Karabekir Paşa'nın, Cafer Tayyar Paşa ile birlikte çalıştıklarını bildirdi. Bundan sonra, bir gün ben matbaada oturu-

yordum. Tanımadığım bir zat geldi. Feridun Bey'i sordu, ben yok dedim. Bu zat bana, "Ben, Cafer Tayyar'ım" dedi. Ben de, Feridun Bey'in, Kâzım Karabekir Paşa'nın evine gittiğini bildirdim. Gitti, bundan başka matbaama gelmedi. Yalnız, geçen Mayıs ayının 28'nci günü, Tefeyyüz Kütüphanesinin önünden geçerken, Cafer Tayyar Paşa'ya tesadüf ettim. Kendisine hitaben: "Paşa'nın eserini mahzurlu gördüğüm-den imha ediyorum" dedim. (Paşa'ya aynen ifadesi şu idi: Gördüğüm tesir üzerine, kitapları imha edeceğim. Bana hiç bir şey sormayınız. Pasaport alıp gitmekten başka çarem yoktur. Feridun Bey sizi arıyor, onu görün.) O da, bana hitaben, "Olmaz, kitaplar nerede?" diye sordu. "Pekâlâ oluyor, bu kitapları imha ediyorum" dedim. "Başka bir diyeceğiniz varsa Feridun Bey'i görün" dedim. Bundan bir gün evvel-di. Matbaama gelen Feridun Bey'e, bu eserin kanuna uygun olmadığından dolayı neşrini muvafık görmediğimi ve imha edeceğimi söyledim. Feridun Bey'de "Nasıl olur? Ben söz verdim ve bir çok da para aldık" dedi. Ben kararımın kat'î olduğunu ve gidip bunu söylemesini tekrar ettim. Feridun Bey akşam üstü matbaaya geldi. "Söyledin mi" dedim. "Cafer Tayyar Paşa'ya tesadüf ettim amma, utandım, söyleyemedim" dedi. Cafer Tayyar Paşa'nın kardeşi Hamdi Bey'i hiç görmedim. Yalnız kararımı Feridun Bey'e söyledikten bir gün sonra idi. Feridun Bey, tekrar matbaaya geldi. Cafer Tayyar Paşa'nın kardeşi Hamdi Bey'i Ankara Caddesinde dolaşırken gördüğünü ve kendisini aradığını zannettiğini ve görünmemek maksadıyla kahveye girdiğini söyledi. Hamdi Bey hakkındaki malumatım bundan ibarettir.

kaç lira aldınız? Kitap bunun hesabına mı, yoksa sizin hesabınıza mı basıldı?

C: 8 - Kâzım Karabekir Paşa'dan Feridun Bey vasıtasıyla 100 ve 30 ve 60 ve 150 ve 130 ve 10 ki, cem'an 570 lira aldım. (cem'an 710 lira verdim). Bu karzan idi (yalan). Kitabın mülkiyeti bana aitti (yalan).

S: 9 - Kâzım Karabekir Paşa, Cafer Tayyar Paşa ve Hamdi Bey'le bu söylediğinizden gayri bir yerde şifahen konuşmadınız mı?

C: 9 - Bu yazdıklarımın başka, ne şifahen ve ne de tahriren kendileri ile konuşmadım.

S: 10 - Paşalarla Hamdi Bey, bu yazdıklarınızdan başka matbaanıza hiç gelmediler mi?

C: 10 - Hiç gelmediler.

S: 11 - Bu suretle uzaktan ve yakından kimler alâkadar oldu?

C: 11 - Ben yukarıda söylediğim gibi, bu eseri Milliyet gazetesindeki neşriyattan sonra basmağa başladım. Vaktâ ki Milliyet bir gün Kâzım Karabekir Paşa'ya hitaben: (Yazıların memleketin menfaatine muğayirdir ve siyaset-i hariciyemizi bozacak mahiyettedir) diye yazı yazdı. Bunun üzerine ben intibaha geldim. (yalan, eser bundan sonra basıldı). O akşam matbaamda beni ziyarete gelen Akşam gazetesi muharrirlerinden Avni, Vakit'den Cemal Ahmet, muallim akrabamdan Abidin Haşim Beyler gelmişlerdi. (Malumatı olanlar: Akşam'dan Avni, Vakit'den Cemal Ahmet, Muallim Abidin Haşim) Bunlara Milliyet'in neşriyatını, ve benim tab ettiğim eseri bahsettim. Bunun üzerine tabîî bir konuşma oldu. Ve bu zevat bana tab işinin doğru olup olmadığının anlaşılması için se-

lahiyetdar makamlardan sormaklığım lazım geldiğini söylediler. Aklıma Milliyet muharrirlerinden Nizamettin Nafiz bey (Nizamettin Nafiz mi, Nazif mi?) geldi. Gittim, Meserret kıraathanesine bu zatı çağırdım. Ona da, "Ne dersin, bunu basayım mı?" dedim. O da "Milliyet sahibi Mahmut Bey'e söyleyeyim, sana cevap veririm" dedi. Ertesi günü matbaaya geldi. Mahmut Bey'e götürmek üzere, basılmış formalardan istedi. 7-8'inci formalardan birer tane verdim. (Hepsinden neden vermedin?) Götürdü. Akşam üstü Nafiz Bey matbaaya geldi. Formaları Mahmut Bey'e verdiğini ve bu zatın Ankara'ya gittiğini, şayet bir mahzur görürse oradan telefonla haber vermeleri muhtemel olduğunu söyledi. Bekledim. Bir şey çıkmadı. Fakat akrabamdan olduğunu söylediğim Gelenbevi Mektebi muallimlerinden Abidin Bey'le birlikte evime gittik. O zamana kadar verilen müsveddeleri bir daha okuduk ve ben orda imhasına karar verdim ve yukarıda söylediğim gibi bir tek forma alıkoymaksızın bir kısmını matbaanın altındaki ocakta ve bir kısmını Topkapı haricinde kırdaki imha ettim. (yalan). Matbaada yakarken, bana yeğenim Kemal Bey'le, hademem Bayram şahit oldular. Bir kısmını da otomobille yeğenim Kemal Bey'le Topkapı haricine götürerek ve bunun yardımı ile yaktım. Eserle bundan başka uzaktan ve yakından alâkadar olmuş kimse bilmiyorum.

S: 12 - Feridun Bey'in bu eserle alâkasının derecesi, söylediğiniz derecede midir?

C: 12 - Feridun işsiz ve sefil bir haldedir. Benden yardım görür. Bu işe girmesinin sebebi, hem benden gördüğü iyiliklere mukabele etmek, hem de maddî menfaat temin eylemektir.

S: 13- Feridun Bey'in, Kâzım Karabekir Paşa ile münasebeti derecesi nedir?

C: 13- Feridun Bey, İstiklal mücadelesi sıralarında Kâzım Karabekir Paşa'nın maiyetinde istihbarat müdürlüğü yaptığını ve Kâzım Karabekir Paşa tarafından şark tarafında bir yerde "SADAKAT" namında (Varlık olacak) çıkarılan gazeteyi idare ettiğini söylemişti. Münasebetlerinin bu şekilde olduğunu biliyordum. Bu hususta başka malumatım yoktur.

S: 14 - Nizamettin Nafiz, Avni, Çığcı Mümtaz, Behzat, Şinasi, Fikri, Kara Kemal, İhsan Altay, Hikmet Hüsnü, Kamil, ressam Kamuran, namlarında tanıdıklarınız var mıdır? Ve münasebet dereceniz nedir?

C: 14- Bunlardan Kamuran Bey'i tanımıyorum. Diğerlerini tanırım. Münasebetlerimi birer birer söylüyeyim: Nizamettin Nafiz Bey'i: Kayınpederim malı olan İkdam gazetesinde çalışırken tanıdım.

Avni Bey'in, (Bir yarım müstemlike olur) namındaki tarihi kitabını ibastım, oradan tanıdım.

Avni Bey'in, (Bir yarım müstemlike olur) namındaki tarihî kitabını bastım, oradan tanırım.

Mümtaz Bey'i: (Çığ) namındaki gazetesini bizim matbaada çıkarması münasebetiyle tanıyorum.

Behzat Bey'i: (El harbi, S. harbi S. O.) namındaki şiir kitabını tab ettim, o yüzden tanırım.

Fikret Bey'i: (Çığ) gazetesi muharriri olmak sıfatıyla tanırım.

Kara Kemal Bey, Yarın gazetesi muharrirlerindendi. Ve bizim matbaada basıldığı için tanırım.

İhsan Altay'ı, ben tanımam, fakat arkadaşım Avni Bey'i matbaamda görünce, gelip oturur. Kendisinden

hoşlanmam. Hatta bir iki defa kovmuşumdur.

Hikmet Hüsnü Bey'i, (Çığ) gazetesi muharrirlerinden olması dolayısıyla tanırım.

Kamil Bey'i, tanımıyorum. Bu zatla aramızdaki münasebet ilerlemiş, samimiyet halinde değildir, şöyle böyledir.

S: 15- Tanıdığınızı söylediğiniz zevatın, Kâzım Karabekir, Cafer Tayyar ve bunun kardeşi Hamdi Bey'le ne dereceye kadar münasebetleri vardır?

C: 15- Münasebetleri olmadığını ve hatta bunları sevmediklerini biliyorum.

S:16- Eserin imhasında, söylediğiniz sebeplerden başka bir âmil var mıdır? (şaheser bir sual)

C: 16- İzah ettiğim sebepten başka hiç bir âmil yoktur.

S: 17- Eserin basılma ve teslim şartı geçtikten sonra, kitabın kendilerine teslimi için, Kâzım Karabekir veya Cafer Tayyar Paşalarla, başka her hangi bir şahıs tarafından bir müracaat var mıdır?

C: 17- Ne kendileri tarafından, ne de başkası tarafından eserin teslimine dair bir müracaat vâki olmamıştır. Yalnız, şu size gösterdiğim ve suretini verdiğim telgraf, Kâzım Karabekir Paşa'dan bana geldi. (Eserimin intişarına mümanaat olunmaması için icap eden makamlar nezdinde teşebbüslerde bulundum. Kitapların hüsn-ü muhafazası mes'uliyeti size aittir.) denilmekte ve imzada Karabekir yazılmaktadır. Tarihi 31/5/933'dür. Telgraf N. 178 ve Erenköy'den çekilmiştir. Ben buna, bu eserin kanunen takibatı istilzam ettiği gibi, memleketin umumi menfaatlerini dahi sarsmaya muhtemel gördüğümden, tab'ından sarf-

ı nazar etmekle beraber, mes'uliyetim altında imha ettiğimi ve kendisinden karzan aldığım parayı sia-i maliyem müsaîd oldukça, eda edeceğimi, esasen kitabın mülkiyetinin bana ait olduğu cevabını verdim. (tekrar edilmiş bir yalan). Bu cevabım telgrafla idi.

S: 18- Eser için muzır gördüğünüz ve kısmen bize tevdi ettiğiniz vesaikle, asılları ve diğer parçaları ne rede ve bunları kim bilir?

C: 18- Bana, yukarıda söylediğim gibi, Feridun Bey vasıta oluyordu. Paşa'dan basılmak üzere, kağıtları Feridun Bey getiriyordu. Getirdiği kağıtlar için asıl olarak hiçbir kağıt, hiçbir vesika yoktu. Size teslim ettiğim kağıtları da tedkik ederseniz, görürsünüz ki, bunlar bir şahsın yazısı değildir. Ve kurşun kalemliyledir. İlk formalara ait olan bu kağıtları Feridun Bey'e vermiş, o da Kâzım Karabekir Paşa'ya iade etmişti. Teslim ettiklerimden başka, bende kağıt kaldığını zan etmiyorum. Fakat Feridun Bey, benim malumatım haricinde bunlardan bir kısmını belki matbaanın bir tarafına koymuştur. Tekrar arayayım, bulursam takdim ederim. Bunların asıllarını ben görmedim. Paşa'nın kendisinde olması tabîdir. (bu da jurnal kısmı).

S: 19 - Bu eserden başka, intişar etmiş veya etmekte olan eser var mıdır? Ve bunların müsveddeleri nerededir?

C: 19- Bu eserden başka neşrolunmuş ve neşredilmekte bulunmuş başka bir eser bilmiyorum. Ancak size takdim ettiğim kağıtlardan bir kısmını tedkik ederseniz, görürsünüz ki, Paşa'nın bu eseri iki cild olacaktır. Birinci cildini bu benim tab ettiğim teşkil edecek ve ikinci cildi de, ayrıca neşrolunacaktır. İkinci cildin neleri ihtiva edeceği, yine bu size teslim

ettiğim kağıtlara hulasatan yazılmıştır.

S: 20- Kâzım Karabekir Paşa'nın size telgrafla vâki olan müracaatına ne suretle cevap verdiğinizi yukarıda yazmışsınız. Halbuki, sizin Paşa'ya bu yolda cevap vermediğiniz ve bilakis, (eserin intişarına karşı mania çektiğini ve bu kitapları yakarak, diyar-ı ecnebiyeye gitmek için pasaport almaktan başka çare kalmadığını) haber gönderdiğiniz bildiriliyor. Buna ne dersiniz?

C: 20- Ben Paşa'ya nasıl cevap verdiğimi size izah ettim. Bu dediğiniz şekilde ne bir satır yazı yazdım ve ne de bilvasıta böyle bir haber gönderdim. Bu tamamiyle yalandır. Ancak yukarıda izah ettiğim gibi, sokakta Cafer Tayyar Paşa'ya rast geldim. Eseri, mes'uliyetim altında yaktığımı ve bu memlekette yaşamak istediğimi söyledim. Bunun haricindeki her söz doğru değildir.

Sinan Matbaası sahibi

Sinan (Omur)

Aslı gibidir.

***

Vesika 7

Kadıköy Sulh Ceza

Mahkemesi

M: 933/213

Suret

İstanbul Emniyet İşleri Müdürlüğünün evrak arasında (bu bana gelen evrak arasında yok) sureti bağlı 3 Haziran 933 tarihli (eserin neşrine kim mani oluyor, sorulduğu gün. Şaheser bir acayiplik) ve Ş.12278 numaralı İstanbul Müddei U.liğine hitaben yazdığı

mahrem işaretli müzekkeresinde: "hatırat neşri baha-
nesiyle Kâzım Karabekir Paşa'nın ordu kumandanlı-
ğında bulunduğu sıralarda devlet emniyetine taalluk
eden pek mühim ve devletce mahrem ve mahfuz
kalması lazım olan (ne âlâ... akıl doktorlarının nazar-
ı dikkatini buna celb etmeli) bir takım siyasî ve
askerî hadiselerle müteallik şifre muhaberatını ifşa
eder bir eser bastırdığı ve fakat tabii eser mündere-
catına muttali olduktan sonra, bunu mevki-i intişara
çıkarmaktan çekindiği, kat'i ve mevsuk surette bildi-
rilmiş ve basılan eser müsveddeleri de birlikte veril-
miş ve bu esere esas olan şifre ve vesaik-i resmiye-
nin asılları veya suretleri mumaileyhin elinde veya
bu eserin tab ve neşrinde şiddetle alâkadarlık göste-
ren muharrirlerden Feridun Bey ile Cafer Tayyar Pa-
şa ve biraderi Hamdi Bey'in nezdinde bulunduğu
anlaşılmış ve keyfiyet polis tahkikatı ile de teeyyüd
etmiş bulunduğundan (hükümet bana: eserin neşrine
kim mani oluyor, bu eser nedir diye sormadan ev-
vel, polis bu işle meşgulmüş) bilbahis müsta'celen ve
haiz olduğu ehemmiyete binaen bu evlerin aranması
için lazım gelen emrin verilmesi bildirilmiş ve ayrıca,
bu işe mütedair olarak da Halet (Halid olacak)
Bey'in evinin aranmasına da lüzum gösterilmiş ol-
makta, keyfiyet İstanbul C.M.U.liğine havale oluna-
rak bunlardan Kadıköy Sulh Ceza Hakimliği mıntika-
sı dahilinde bulunanlardan Kâzım Karabekir Paşa ile
Cafer Tayyar Paşa'nın biraderi Hamdi Bey'in evleri-
nin aranmasına dair mahkememizden verilen 3/6/
1933 tarihli iki kıt'a ve 3-4/6/933 tarihli (bu tarihte
müdde-i umumilik eserin hukuk-u umumiye ile
alâkası yoktur diyor) Üsküdar M.U.liğinden verilmiş
ve Halet (Halid) Bey'e ait bulunmuş bir adet ki,

cem'an üç kıt'a emirleriyle mumaileyhin Kâzım Karabekir Paşa ve Hamdi Bey ve Halet (Halid) Beylerin evlerinde zabıtaca yapılan aramalar neticesinde, tanzim kılınan üç kıt'a zabıt varakasıyla elde edilen evrak mühürlü olarak 6/6/933 tarih (4/6'da alınmıştı) ve muhabere 33/3589 mahrem numara ile Üsküdar C.M.U.liğinin tedbik talebini havi müzekkeresiyle memuriyetimize tevdi edilmekle, evvel emirde No. ve müfredatı evrak meyanında bağlı zabıt şeklinde tanzim olunmuş evraklarda muharrer olan evrakı havi ve dört çuvalı Kâzım Karabekir Paşa'ya ve bir çuvalı Hamdi Bey'e ve bir paketi dahi Halet (Halid) Bey'e ait, altı kısım evrakın bulunduğu çuvallarla paketin mühürleri Üsküdar C.M.U.mumisi Burhanettin ve muavinlerinden Zühtü ve Üsküdar Sulh Ceza Hakimi Mehmet Ali, Üsküdar ikinci müstantığı Saim ve zirde imza sahibi Kadıköy Sulh Ceza Hakimi İbrahim Tefvik Bey'ler, huzur ve muvacehelerinde mühürleri ba'delmuayene açılarak, evrak-ı lazıme ve İstanbul Emniyet Müdürlüğünün müzekkeresinde mevzuubahis nâtamam eser (eser tedkik olunmuş) ceza U.M.K. 10'nci maddesi mucibince ve ol badclaki selahiyet-i kanuniyemize binaen tedkik edildikte, birden dört numaraya kadar çuvallarda bulunan ve Kâzım Karabekir Paşa'ya ait olan evrakın hemen kâffesi, kumandanlıklarda bulunduğu zamana ait muhaberat-ı askeriye ve devletin siyasetine müteallik hususat ile, mahrem şifre asıl ve suret ve buna müteallik muhaberattan ibaret olduğu (diğer hususi eserlerimden bahis yok) ve Hamdi Bey'e ait altı numaralı çuvalda dahi, bazı hususi evrak ile beraber, yine yukarıda geçen hususata mütedair bulunduğu ve yedi numarayı havi bulunan Halet (Halid) Bey'e ait paket muh-

teviyatı ise, 8 kıt'a birçok muhtırayı havi defterlerle beraber, dört kıt'a muhtelif cesametde defter içindeki ibare ve yazılar da şayan-ı tedkik görüldüğü cihetle, kumandanlıklarda bulundukları sırada vazife ve alâka ve sıfat-ı askeriyeleri dolayısıyla ellerine geçmiş olan bu gibi devletin emniyetine ve esrar-ı askeriyesine taalluk eden şifre ve muhaberatın (yaptığım ve yazdığım işlerdir. Eline geçmiş ne demek?) ister aslı, ister suretlerinin tekaütlerinden ve sıfat-ı resmiye ve askeriye kalmadıktan sonra, yedlerinde ve evlerinde bulundurulmasının mahiyetleri itibariyle mahzur-u askerî ve siyasî olup olmadığının takdiri, mütehassıs ve selahiyetdar makamlara yapılacak tedkikata mütevakkıf görülmüş olduğundan, evrak ve vesaik-i mezkurenin zabt ve müsadereleri icap edip etmediği, bilahare teemmül ve muktezi karar ittihaz kılınmak üzere, evvelemirde bu evrak ve vesaikin kâffesinin selahiyet ve ihtisasları itibariyle Yüksek Erkan-ı Harbiye ile Hariciye Vekaletlerince müştereken ve birer birer tedkik edilerek, hangilerinin iadesi icab edeceğine ve hangilerinin de iadesinde siyaset ve askerlik nokta-i nazarından mahzur olduğuna dair açık mütalaalı rapor alınarak mahkememize tevdi edilmek üzere mezkur evrakın Adliye Vekalet-i Celilesine beray-ı irsal mühürlü olarak ve aynen işbu karar sureti birlikte Üsküdar C.M.U.liğine tevdiine 6/6/933 tarihinde karar verildi.

Aslı gibidir.

***

Vesika 8

İstanbul, Üsküdar Sulh Ceza Hakimliğinin

Tahrirat suretidir.

İstanbul Emniyet Müdürlüğünün evrak meyanında

sureti merbut 3 Haziran 933 tarih ve Şubat / 1-7268-NO. İstanbul C. Müdde-i Umumiliğinden muhavvel yazılan mahrem işaretli müzekkeresinde hatırat neşri bahanesiyle, Kâzım Karabekir Paşa'nın ordu kumandanlığında bulunduğu sırada, devletin emniyetine taluk eden pek mühim (bunu vaktiyle düşünerek benden Şarkılı İbret'ten başka eser neden istediniz?) ve devletçe mahrem ve mahfuz kalması lazım olan birtakım siyasî ve askerî hadiselerle müteallik şifre muhaberatını ifşa eder bir eser bastırdığı ve fakat tabii eser münderecatına muttali olduktan sonra, bunu mevki-i intişara çıkarmaktan çekindiği, kat'i ve mevsuk surette bildirilmiş (haber veren matbaacı) ve basılan eser dahi birlikte verilmiş olmakla, bu eserin esas olan şifre ve vesaik-i resmiyenin asılları veya suretleri mumaileyhin evinde veya bu eserin tab ve neşrinde şiddetle alâka gösteren muharrirlerden Feridun Bey'le, Cafer Tayyar Paşa ve biraderi Hamdi Bey'in nezdinde bulunduğu da anlaşılmış ve keyfiyet polis tahkikatıyla de teyyüt etmiş olduğundan bahsile, müsta'celen ve haiz olduğu ehemmiyete binaen bu evlerin aranması için lazım gelen emrin verilmesi bildirilmiş ve ayrıca bu işe mütedair olarak da, Halet Bey'in evinin aranmasına lüzum gösterilmiş olmakla, keyfiyet İstanbul M.U.liğinden, bu evlerin bulunduğu mıntika itibariyle, Üsküdar C.M.U.liğine havale olunarak, bunlardan Cafer Tayyar Paşa'nın Üsküdar'da Şemsi Paşa'da ikamet etmesi hasebiyle Üsküdar Sulh Ceza Hakimliği mıntikası dahilinde bulunan evinin usulü dairesinde aranmasına dair mahkememizden verilen 3/6/1933 tarihli emir ve müsaade üzerine mumaileyhin hanesinde zabıtaca yapılan arama neticesinde tanzim kılınan zabıt varakasıyla

elde edilen evrak bir çuval derununda mevzu ve mühürlü olarak Üsküdar C.M.U.liğine 6/6/933 tarihli ve muhabere 33/3589 numaralı tedkik talebini havi müzekkeresiyle memuriyetimize tevdi edilmekle, evveleminde mumaileyh Cafer Tayyar Paşa'ya ait beş numaralı bir adet çuvalın mühürü Üsküdar M.U.si Burhanettin ve muavini Zühtü ve Kadıköy Sulh Ceza Hakimi İbrahim Tevfik ve Üsküdar ikinci müstantığı Saim Bey'ler dahi hazır oldukları halde, ba'delmua-yene açılarak, zuhur eden evrak ve İstanbul Emniyet Müdürlüğünün müzekkeresinde mevzuubahs olan matbu ve nâtamam eser ceza M.U.K. 10'nci maddesi mucibince tedkik edildikte: mezkur evrakın bir kısmı hususi muhaberata müteallik olmakla beraber, bir kısmı da Balkan hareket-ı askeriyesine ve Rumeli hadisatına ve hareket-ı milliyeye ait mahlul ve gayrı mahlul şifre ve muhaberat-ı askeriye ve resmîyeyi muhtevi mahrem evrakın asıl veya suretlerinden ibaret olduğu görülmüş ve bu gibi devletin emniyetine ve esrar-ı askeriyesine taalluk eden şifre ve muhaberatın sıfat-ı askeriyesi hasebiyle mumaileyhin elinde bulunmuş, ancak kendisinin halen mütekait ve sıfat-ı askeriyesi mürtefi olması itibariyle nezdinde bulundurulmasının mahiyetleri itibarı ile mahzur-u askerî ve siyasî olup olmadığının takdiri, mütehassıs ve selahiyetdâr makamlarda yapılacak tedkikata mütevakkıf bulunmuş olduğundan, evrak ve vesaik-i mezkurenin zabt ve müsadereleri lazım gelip gelmiyeceği bilahare teemmül ve icab eden karar ittihaz edilmek üzere, evveleminde bu evrak ve vesaikin kâffesinin selahiyet ve ihtisasları itibariyle Erkan-ı Harbiye-i Umumiye ile Hariciye Vekaletince müşte-reen ve birer birer tedkik edilerek hangilerinin ken-

dilerine iadesi icab edeceği ve hangilerinin iadesinde siyâsî ve askerî mahzur oldğuna dair açık mütalaalı raporlar alınarak mahkememize tevdi edilmek üzere, mezkur kararın takımıyla Adliye Vekâlet-i Celilesine bera-yı irsal mühürlenmiş olarak ve aynen işbu karar suretiyle birlikte Üsküdar Müdde-i Umumiliğine tevdiine, 6/6/933'te karar verildi.

Aslı gibidir.

***

Vesika 9

Sayı 5863

İlişği Yüksek Başvekalet'e,
22.P.

İstiklal Harbimizin Esasları eserinin matbaadan tevziine müsaade edilmediğine ve neşrine mümanaat olunmamasına dair Kâzım Karabekir Paşa tarafından makam-ı devletlerine çekilip, vekaletе havale buyrulan 9/5/933 tarihli ve sureti bağı (No.1) telgraf muhteviyatında vuzuh görölmediğinden maksat ve talebinin ne olduğunu Kâzım Karabekir Paşa'dan sorulmasına (No:2) sureti ilişik tebliğ ile İstanbul Valisi memur edildi. Bu hususta ki istizaha Kâzım Karabekir Paşa tarafından verilen cevap örneği de (No.5) ilişiktir. Bu cevap vilayetin 4/6/933 tarihli mektup ile 5/6/933 de vekaletе gelmişti. Kâzım Karabekir Paşa'nın (İstiklal Harbimizin Esasları) adlı eserini basan matbaa sahibi Sinan Bey (3/6/933) tarihini ve imzasını taşıyan ve sureti bağı (No.4) bir ihbarnameyi İstanbul vilayetine müracaatla bizzat tevdi etmiştir.

Sinan Bey, bu ihbarnamesinde, Mayıs'ın 12'nci günü arkadaşlarından muharrir Feridun Bey'in, Kâzım

Karabekir Paşa'nın bu eserinin tab'ı için matbaaya müracaat ettiğini ve basılacak eserin bir harp hatırası olduğu söylenildiği için bu eserin tab'ını kabul ettiğini, fakat esirin tab'ı ilerledikçe münderecatı içinde Matbuat (basın) Kanunu ahkamına ve inkılap esaslarına, bilhassa devletin en mahrem-i esrarı olarak mahfuz kalması lazım gelen bir çok mülkî ve askerî mühim siyaset ve mevzulara temas eden şifrelerin ilan ve ifşa edilmiş olması nazar-ı dikkati celbetmiş olduğundan, bunların matbaada neşrolunmasını vicdanına ve memleketin menfaaatına muvafık bulmadığı ve bu eserin tab'ına delalet ve tab'ını takib edenlerin hal ve tavırlarında görmüş olduğu heyecan ve gizlenme, bu yoldaki hüküm ve kanaatlarını takviye ettiğinden, tab edilen formları imha ettiğini bildirmiştir.

Mühim görülen bu ihtarname muhteviyatı ve bu ihbarname üzerine alınan ve sureti ilişik (No.5) Sinan Bey'in ifadesi derhal müdde-i umumiliğe bildirilmiştir. Üsküdar ve Kadıköy Sulh Hakimleri bu ihbarname üzerine arama emrini vermiş ve yapılan aramada Kâzım Karabekir Paşa'nın nezdinde bulunan vesaiki mühim görerek, bu vesaikin zabt ve müsadereleleri icab edip etmediği bilahare teemmül ve muktezi karar alınmak üzere, evvelemirde siyasî ve askerî kıymet ve mahremiyet derecesinin tayini için Hariciye Vekaleti ile Büyük Erkan-ı Harbiye Riyaseti tarafından müştereken tedkikine dair selahiyetdar hakimler tarafından sureti ilişik (No.6) karar verilmiştir.

Adliye Vekaletinin 10/6/933 tarih ve 210 numaralı tezkeresi üzerine, bu vesaikin bidayeten Hariciye Vekaleti ve Büyük Erkan-ı Harbiye Reisliği makamla-

rından hangisine tevdi icab edeceği hususu 12/6/1933 tarih ve emniyet Şube 1. 5796 sayılı tezke-re ile Adliye Vekaletinden vaki suale cevaben 13/6/933 tarih ve 17 sayılı cevabi mektupda, bu vesikaların B.E.H.R. ne teslimi bildirilmiş ve bu iş'ara tevfi ken, mezkur vesaikin bir heyet marifetiyle ve usulü dairesinde tanzim edilen bir zabı tla, Büyük Erkan-ı Harbiyeye tevdi kılınmış olduğunu arz ederim efendim.

Dahiliye Vekili

Ş.Kaya

Aslı gibidir.

***

Bazı Evrakımın Geri Verilmesi

16 Temmuz'da, yarım çuval hususi eserlerime ait evrakımı köşke getirdiler. Birkaç saat önce bir komiser bunu haber vermeye geldi ve karakoldan aldırır mısınız, yoksa biz mi getirelim demişti. "Nereden aldınızsa oraya teslim edersiniz" demiştim.

Çocuklarım, bu yarı çuvalı görünce haykırıştılar: "Babamın dört çuval dolusu yazılarını aldınız da, ne diye yarım çuval getiriyorsunuz?"

Dedim: "Yavrularım, üst tarafı da onlara lazım olmuş, işleri bitince onları da gönderirler."

Evrakımızın Erkan-ı Harbiyede tedkik olunduğunu haber almıştım. Gazi, bunun Dahiliye Vekaletinde tedkikini istemiş ise de, nihayet hükümetin kararı ile Büyük Erkan-ı Harbiyeye verilmiş. Orası, benim, Harb-i Umumi de dahil olduğu halde, askerî ve siyasî ne varsa almışlar ve hatta kendilerinde harb cerideleri olmadığından anlaşıyor ki, 16 Mart 336 Harbiye Nezareti baskınında, bü-

tün harb ceridelerini İngilizler almışlar çok da memnun olmuşlar. İadesine karar verilenlerin üzerine numrolar atılmış. Sonra, evrakım hususi ellerde dolaşmış. İttihat ve Terakkiye ait bir çok kağıtlarım ve matbuat dosyamdan bazı makaleler alınmış. Diğerleri de kısmen birbirine karışmış. Hususi mektuplar ve aile hesapları kamilen alınmış.

Bunun için evrakımı tedkik eden makama şu mektubu yazdım:

Büyük Erkan-ı Harbiye Reisi Müşir Fevzi
Paşa Hazretlerine

Erenköy-İstanbul

5/7/933

Muhterem Paşa Hazretleri

4 Haziran 1933'de köşküm aranarak, dört çuval dosya evrakım alınmıştı.

16 Temmuz 1933'de bir çuval bana iade olundu. Alıkonulan dosyalar kendi yaptığım hareket sahasına münhasır olmakla beraber, alıkonulması komisyon ve makamların kararıyla olup, mes'ul ellerde muhafaza olunacağından mütalaa dermeyeran edecek değilim. Fakat bana iadesine karar verilen hususi dosyalarımın arasında, bazı evrakımın eksikliğini gördüm. Bunlar resmî vesikalar olmayıp, şahsî hatıratıma taalluk ettiğinden, yanlışlıkla bir tarafta kalmış olması muhtemeldir. Evrakım hangi ellerden geçti ise, lütfen buldurulup iadesini rica ile ihtiramlarımı takdim eylerim efendim.

(Şimdiye kadar tesbit ettiğim eksiklerim şunlardır
"Türklerde hürriyet cereyanları ve İttihat ve Terakki"

dosyalarımın ki, komisyonca 3/6 ve 3/20 numroları konmuştur, Üsküp teşkilatına ve Manastır icraatına ait sahifeler, ilk cemiyete ait malumatım hakkındaki sahifeler, bazı mektuplar, İttihat ve Terakki'nin yemin sureti, bazı malumatı havi not defteri, matbuat dosyamdan bazı kağıtlar, bir de henüz Aydın'dan gelen aile mektubu ve buna merbut ticarî bir mektup.)

Kâzım Karabekir

***

Fevzi Paşa bana cevap vermedi. Dahiliye Vekaletine bildirdiğini işittim. (Bu hususi evrakım için İsmet Paşa ile görüştüğümüz zaman kendisine söylediğim gibi, bundan sonra daha 3,5 ay ses seda çıkmadığından 19/12/ 933'de, üç maddelik mektubumda tekrar yazdım. 05/02/ 934'de verdiği cevabında "Size iadesine karar verilen evraktan hiç birisini kimsenin almaya hakkı yoktur. Bunların müfredatını söyleyerek müracaat buyurursanız, takip ettirmek vazifemdir" diyor. Halbuki bu evrakımın geldiğini bir hafta evvel İstanbul emniyet müdür muavini haber verdi. İşin garip tarafı, İsmet Paşa'nın mektubunu aldığım 6 Şubat 934'de, evrakım bana verildi.

Bu hususta, ziyaretime gelen Ali Fuad Paşa'ya da söylemiştim. Gazi'ye söylemiş. Bu da demiş ki: "Karabekir şuna buna yazacağına, bana yazsın, bütün evrakını verdireyim." Süphanallah, dedim.

***

Hayatıma Suikast

8 Ağustos öğleden sonra, 2.30'da şu mektubu aldım:

Muhterem Paşa Hazretleri,

Sizin, gazetelerle aleyhinde yazdığınız şahıslar tara-

fından, size karşı bir suikasd yapmak teşebbüslerinde bulunuyorlar. Vali Bey konağında dört gece müzakere ettiler. Bu mesele ile meşgul oluyorlar. Onun için kendinizi muhafaza ediniz. Kapıdaki sebzeçilere ve buna benzer birtakım adamlara dikkat ediniz. Ve sokakta, hiddetinizi mucib olan şeylere soğukkanlılığınızı muhafaza ediniz. Bir müddet için kendinizi idare ediniz. Bu vaziyet nasıl olacak olursa, yine sizi haberdar ederim, muhterem Paşamız.

7 Ağustos 1933

Bu mektup Kadıköy Postahanesine 7'de verilmişti.

Bana karşı Gazi'nin bir suikasd yapacağını, düello muzun ilk gününden beri kaç kişilerden işitmişim. Fakat, bu bir tahmin neticesi idi. Yalnız son günlerde köşkümün muhasarası yine sıkıda idi. Geceleri, istasyon birinci mevki kanapeleri üstünde nöbetle yatıyorlardı. On altı kadar adam, aylarca bana tahsis olunmuştu. Birkaç gün evvel güya kapımın önünden şüpheli bir Ermeni geçmişti. İki sivil polis bunu takib etmişler... Bu benim kulağıma geldi.

Demek, icabında Ermeniler suikasd yaptı diyebilmek için bir hazırlık... Her halde hükümet ve polis teşkilatının içindeki bazı namussuzlara karşı, çoğu namuslu insanlardır ki, bu kadar gizli işlerini, zamanında ben de haber alabiliyorum. Bir taraftan bana karşı suikasd hazırlanıyor, diğer taraftan tedhiş hareketleri de yapılıyordu. Mesela, bir tayyare köşküme çarpacakmış gibi üzerimizden geçti, komşular bile telaşa geldiler. Çoluk çocuğu teskin ettim. "Gösteriştir, buna kimse cesaret edemez, etse de bize bir şey olmaz, kendisi tayyare ile parçalanır" dedim.

Bu Ermeni hikayesini de polisler istasyonda yüksek sesle konuşarak şuna buna işittiriyorlar ki, ailemin de kulağına girsin de, rahatsız olsunlar.

Ben bunlara aldırış etmiyordum. Ve mutad keman-piyano birliğini ve radyoyu ve bahçe eğlencelerimizi bırakmıyordum. Esasen uykum pek hafif olduğu gibi, nöbetile de uyumaya başladık. Ben erkenden uyuyarak vaktiyle uykumu almış bulunuyordum. Tüfenk, rovelver, kılınç, süngü, kama gibi pek iyi kullandığım silahlarım, her katta yerli yerinde hazırды. Benim ne kadar sükunetle atış yaptığımı, silah ve kılınç kullanmaktaki maharetimi hayatıma kaste kadar yürüyen eski arkadaşlarım pekâla bilirdi. Birkaç kişi ile uğraşıp haklayabileceğime, onların da imanı vardı.

Evde, akrabalarımдан pek hakikatlıler de, nöbete yardım ediyordu. Gündüz taarruzlarına karşı da, bahçeye silahlı çıkıyor ve gözü açık bulunuyordum.

Suikast haberini aldığım günde kısa boylu, zayıf fakat çevik bir yirmi beşlik, şerir suratlı adamın, ben bahçede gezerken, sonradan bağ yaptığım yerde yüksek olmayan bir duvarı siper alarak eğildiğini görünce elimi cebimdeki rovelvere yapııştırarak üzerine yürüdüm ve gözlerimi büyük kuvvetle açarak, bu herifi göz tehdidi-ne aldım. Sol kolunda bir siyah çanta vardı, içi şişkindi. Şimendifer yolundan inmiş, ben inerken görmemiştim. Biran şaşkın ve kararsız kaldı. Sonra hızlı adımlarla caddeye çıktı ve Suadiye istikametinde tez adımlarla savuştu.

Aldığım mektup ve gördüğüm bu vaziyet, işin ciddi olduğuna şüphe bırakmadı. Asıl işin garibi, ortada aksi sayıalar vardı. Güya Gazi, artık benimle samimi olacaktı.... Bunu kaç kere Feridun gelip söyledi. Bunu emni-

yet müdürü Fehmi söylemiş... Sağdan soldan da bu haberler geliyordu.

Ne âlâ...Bir taraftan avutup uyutmak, diğer taraftan hayatıma kıymak...Bütün hınçlar, İstiklal Harbinde gördüğüm hizmetlerin vesikalarını ortaya attığımdan... Ciddeden akıl doktorlarının işe karışacağı bir zamana gelmiştik. Meseleyi İsmet'e yazmayı en doğru hal buldum. Aynen şöyle yazdım:

Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine

Erenköy

9/8/933

Muhterem Paşa Hazretleri,

Aldığım bazı şayan-ı teessür haberler dolayısıyla, zat-ı biraderlerini rahatsız etmek zaruretinde kalıyorum. Mesele şudur: (Şahsıma karşı bir suikasd tertib olunmaktadır. Bunu bir Ermeni eliyle yaptırmak ve yahut mümkün olamazsa, suikasdı yapan derhal imha olunarak, bunun bir Ermeni olduğunu ilan etmek düşünülmüştür.)

Şahsıma karşı yapılacak herhangi bir suikasddan endişe edecek bir fıtratta değildim. Hayatım bunun pek bariz delilleriyle doludur. Endişem şudur: Bu suikasdın tahakkuku halinde, efkar-ı umumiye, fail-i hakikleri bulmakta güçlük çekmeyecek ve aksi sedalar vatanımız ve milletimize meş'um akıbetleri mukadder kılacaktır. Acaba bu suikasd işi İstiklal Harbi arkadaşlarının, yine eskisi gibi samimi olacakları ve birlikte yürüyecekleri hakkında çıkan şayialar üzerine, muhtemel bir birlik cephesini bozmak için mi tertib edilmiştir? Binbir tehlike içinden kurtulabilen vatan ve milletimizin menfur suikasdlarla tehlike-

ye düşürülmemesi için nazar-ı dikkatinizi samimane celb ediyorum. Bu vesile ile ihtiramlarımı takdim ederim Paşa Hazretleri.

Kâzım Karabekir

***

Tarihin ne acı cilvesidir ki, büyük işler zamanı, yüksek mevkidekiler daha kıskanç oluyorlar, daha haris oluyorlar. Parlak işlerin hepsini kendi hesaplarına kayd için, çocukların yapmadıklarını yapıyorlar. Olmazsa, deli gibi saldırıyorlar.

İşte, İstiklâl Harbinin fikir banisi beni olduğum ve İstiklâl Harbinin sükunetle ve ahvalin icaplarıyla cereyanını temin ettiğim ve sonrası için de maarif ve sanayi inkişaflarımız için eserlerle meydana çıktığım için, en samimi olmaklığımız lazım geldiği günlerde dahi hayatım aralarında fazla görünüyordu. Kaç kereler Gazi, beni, kendisine suikasd dedikoduları olduğu zamanlar, otomobiline bindirmiş ve kendi benim otomobilime binmiştir. İzmir'de de, Ankara'da da... Hatta bir defasında, ya nıma Latife Hanımı da bindirmiş ve kendi benim otomobilimle başka yoldan gitmiştir.

Dostluğu düşmanlığından tehlikeli olan bu Şefimiz, artık son kararını vermiş bulunuyor. Fakat benim arkamdan kendisinin de geleceğini öğrenmesi için, İsmet'e yazdığım mektupda ima ettiğim gibi, başka vasıtalarla kendilerine isal ettim. İsmet Paşa meseleyi ehemmiyetle takib ve beni tatmin için İstanbul Valisine emir verdimiş. O da emniyet müdürü Fehmi'yi köşküme gönderdi. Gününde yazdığım hatıramı aynen buraya kayd ediyorum:

İstanbul Emniyet Müdürü

Fehmi Bey'in Ziyareti

11/8/933

Ağustosun on birinci Cuma günü öğleden sonra, saat 4.30'da İstanbul Emniyet Müdürü Fehmi Bey, Erenköy'deki köşkümde beni ziyarete geldi. 5.30'a kadar aramızda şu mülakat oldu: Bana karşı hürmet ve nezâket göstererek çalışma salonumdaki masamın karşısına oturdu, sonra kalktı, açık bıraktığı kapıyı kapadı ve oturarak şöyle söyledi:

- Paşa Hazretleri, zâtı âlinize karşı bazı suikasd dedikoduları, şuradan buradan Vali Bey'in kulağına çalınmış. Böyle şeylerin varid olmadığını ve sizin gibi memlekete büyük hizmet etmiş âli bir zâta karşı hiç bir kimsenin cür'et edemeyeceğini Vali Bey ve kendi namıma ve hatta hükümet-i cumhuriyetimiz namına temine geldim.

Ben, "Bana karşı bir suikasd tertip olunduğunu biz-zat haber alarak, iki gün evvel Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine hususi bir mektupla bildirmiştim. Demek Vali Bey de bazı şeyler işitmişler. Vali Bey ve siz namlarınıza ve hükümet-i cumhuriyetimiz namına teminat verdiğiniz için teşekkür ederim. Esasen hükümet kuvvetinden istifade olunmadıkça, böyle bir suikasdın yapılamayacağına kanaatim vardır. Tabii bu kuvvetten maksadım, ne siz, ne de Vali Bey ve ne de daha yukarı makamlardır. Çünkü bana karşı suikasdı kabul eden, bunun memleketir felaketine müntehi olacağını düşünmiyecek bir kaç sarhoşla, bunlara yardım edecek bir kaç düşüncesiz madunlarınız olabilir. Ancak bu gibilerdir ki, bana suikasd için bir Ermeni aramak veyahut efkar-ı umumiyyeye, caninin bir Ermeni olduğu kanaatini verdirecek hazırlıklar yapmak neticesinin ne olacağını evvelinden düşünemezler. "Bir Ermeni suikasd yaptı" şayiası, halkın Ermenilere taarruzunu mucib olacağına şüphe edilmemelidir. Bu

da, ecnebi donanmalarının derhal İstanbul'a gelmesini ve Türkler Cumhuriyet devrinde dahi Ermenileri katliam ediyorlar feryadlarıyla, cihanın aleyhimize kıyamını mucib olacaktır. Diğer taraftan, bana herhangi bir suikasdın faillerini, münevver zümre ve bilhassa ordu mensubu olduğu gibi pek çabuk anlayarak, memlekette müthiş bir kan davası açılmasına ve bunun belki de memleketi idare edenlere kadar uzanmasına da sebep olacağını, yine aklı başında olanlar elbette düşünebilirler. Netice, bir çok kan dökerek kurtarılan millî istiklalimizin mahvına kadar da gidebileceğini hesaba katarlar. Bunun için aklı başında olan kimselerden böyle bir faciaya sebep olacaklarını ümid etmem. Siz şahsınız ve hükümet namına kuvvetli teminat verirken, gizli ellerin bu gibi şüursuz işlerle uğraşmadığını da temin edebilir misiniz? Ben şahsım için endişe etmez bir insan olduğumu, herkes gibi sizin de bilmeniz tabiidir. Fakat iyi bilinmelidir ki, bana karşı suikasd, izah ettiğim vecdile, bütün hükümet manzumesini de arkamdan sürükler. Ve netice millî bir felaket olur. Ve bu sefer Sevr muahedesine de, kalanlar hasret kalırlar. Bize böyle ağır bir muahede yükletmek isteyen devletler, ondan bekledikleri menfaatleri tabîî yine düşünüyorlar. Fazla olarak arzularını yerine getirebilecek haricde hayli hanedan ve insan vardır.

Fehmi Bey: "Paşa Hazretleri, tekrar ederim ki, zâtî-âlilerine karşı bir suikasd kat'iyen olamaz. Şahsım ve hükümet-i cumhuriye namına sözümü tekrar ederim. Bunu kimlerden işittiniz, lütfen söylerseniz, tahkikatı o suretle de yürütürüz. Bir de, gizli eller buyuruyorsunuz. Bunlar kimlerdir? En adi bir şahsa varıncaya kadar bu hususta büyük bir titizlik ilie hassas davranırken, sizin gibi memlekete büyük hizmetler ifa etmiş bir zât-ı âliye karşı bu asla olamaz.

-Pek âlâ...Kat'i teminatınızı bir kaç misal gösterdikten sonra da dinlemek isterim. Beni iki ay kadar gayet sıkı bir halde gözetlediniz. Bu âdeta bir terör idi. Köşkünün her iki cihetinde, ellişer metre mesafedeki ağaçların altında, yüzleri köşküme dönük bir halde, ikişer, bazen üçer memurunuz, çoluk çocuk ve hatta ben bahçeye çıktığım zaman dahi gözlerini bizden ayırmadan göz-lüyorlardı...

Fehmi Bey: - Lafımı keserek

- Paşam, bu evham olsa gerek, böyle bir şey yapılmadı.

- Böyle söylemeyiniz. Haberim yok idi diyebilirsiniz, fakat vâki olan bir şeyi red edemezsiniz. İki ay süren karşımızdaki vaziyete evham demek nasıl olur? Bu manzaralar bütün halkın dahi teessür ve nefretini celb ettiğini görüyor ve işitiyorduk. Vâki olan bir işe evham derse-niz, henüz fiiliyata inkılab etmeyen suikasd için verdiği-niz teminata ben bir isim bulmalıyım.... Bununla beraber, söylemek istediğim misali henüz ikmal etmedim. Bu tedhiş gözetlemesinden bir yere şikayet etmedim. Şimdi de size şikayet için söylemiyorum. Anlatacağım misalin vuku bulduğu zamandaki vaziyeti izah ettim. İş-te böyle sıkı bir vaziyetde -evrakımın iadesinden bir gün evvel, yani tam Temmuz ortasında- bu memurlarınız ço-ğaldı ve bir faaliyet görüldü. Sebebi şu imiş: Güya iki meçhul Ermeni köşkünün önünden geçmiş, memurları-nıza derhal şu emir verilmiş: "-Şüpheli Ermenilerin Eren-köyü'nde dolaştıkları görüldüğünden Karabekir Paşa'ya karşı bir fenalık yapmalarına mani olmak için, sıkı takib olunsunlar." Memurlarınız da bunları takib etmişler.

"-Aman efendim, kat'iyen aslı yok, ben böyle emir vermedim."

"-Bu misal gösteriyor ki, sizin haberiniz olmadan bu kabil işler olabiliyormuş, demek. Siz vaki olan ve iki ay devam eden vaziyetlere (evhamınız) der ve muhayyel olduğuna şüphe etmediğim iki meçhul Ermeni'nin takibine ve bunların taarruzundan benim sıyanetim emrine de haberim yok dersiniz, çok daha mühim olan ve neticesi millî felâketin başlangıcı olacağına şüphe olmayan suikasd hadisesi hakkındaki teminatınızı ne kuvvet ve itimatla veriyorsunuz? Size ikinci bir misal daha söyleyeceğim. Siz de ordumuzda ihtiyat zabıtlığı etmiş bir zatsınız, emektar bir ordu kumandanına karşı doğru ve ciddi cevap vereğinizi ümid ederim. Beni ikna ederseniz, her şeyi açıkca size de anlatabilirim ve verdiğiniz teminata inanırım: Benim köşkümün aranmasından bir gün evvel ikindi vakti, Vali Bey bir memurla bana bir mektup gönderdi. (Kitabınız ne hakkındadır? Nerede basılmıştır? İntişarına kim mani oluyor?) diye sordu. Ben de cevabını yazdım. Aynı saatde, İstanbul müdde-i umumiliği de, bir hafta evvelki şikayetime cevap verdi: (Hukuk-u ammeye taalluk etmeyen bu mümanaat hakkında hussusi dava açmanız lazımdır.) Bu işler bir tarftan yapılırken hususi dava açmanız lazımdır.) Bu işler bir taraftan yapılırken, siz de aynı zamanda köşkümün arama emrini müdde-i umumilikten çıkardınız ve ertesi günü erkenden -saat 4'de- henüz biz uykuda iken, kırk elli memurla köşkü mü bastınız, aradınız ve bütün yazılarımı dört çuval içinde alıp götürdünüz. Hasta ailem, küçük çocuklarım, hâlâ bu tedhiş hareketinin sadmesiyle hastadırlar. O zamanlar, Vali Bey ve müdde-i umumilik beni avutmakla sizin arama işinize yardım ettiler. Buna ne dersiniz?

" - Efendim, o mesele birbirini müteakip oldu. Vali Bey'e Dahiliye sormuş, o da sizden tahkikat yapmış, sonra arama kararı verildi.

"-Hayır.... Cevabınız samimi değildir. Vali Bey, yani hükümet resmen benim cevabımı ancak akşam geç vakit aldı. Siz ise, daha gündüzden müdde-i umumilikten arama emrini aldınız. Bununla beraber sizin dediğiniz sırayı kabul edeyim, ya kitaplarımı kim yaktı?"

"-Matbaacı yakmış."

"-Hayır ...Kitaplarımı Kılınç Ali Bey, birkaç arkadaşı ile ve polisin de malumatı ve hatta muaveneti ile, gece yarısından sonra matbaadan alıp götürmüş ve onlar yakmıştır.

"-Efendim, bizim resmî tahkikatımız, matbaacının yaktığıdır. Tabîî bize nasıl bir ifade verirse, biz öyle bilmek zaruretindeyiz. Bize kendi yaktığını ifade etmiştir.

"-Fehmi Bey, muhtelif cephelerde kırk kadar vali ve emirlerindeki polis müdürleri emrime tabi bulunmuşlardı. Bir polis müdürünün istenilen ifadeyi bir şahsa söyletebildiğine çok şahit olmuşumdur. Bunu da bir tarafa bırakalım. Vali Bey, bana, "Kitaplarınız hangi matbaada basıldı, kimler mani oluyor?" diye sorduğu gün, benim kitaplarım yanalı tam bir hafta olmuştu. (Fehmi Bey sapsarı oldu.) Bu işlerden maiyetinizin de pek âlâ haberi vardı. Sizin haberiniz olmadığını kabul edince, bütün bu işlerin gizli ellerle yapıldığını ve bundan sizlerin ve resmî makamların haberi olmadığını kabul etmek icab ediyor. Hadise bir hafta evvel makamınıza yüz metre mesafede vaki olduğu halde henüz haber almadıysanız, bundan sonra olsun öğrenebilirsiniz. Şimdi soruyorum, suikasd meselesinin de böyle bir yolda yürümeyeceği hakkında teminat veriyor musunuz? Şunu da ilave edeyim ki, bu kitap meselesine de yine böyle garip tesirler sebebiyet vermiştir. Vaktiyle Gazi Hazretlerinin şifre memuru olan Mahmut Bey, gazetesinde beni millî cepheye

sadakatsizlikle itham edecek kudreti kendisinde buldu. Bu haksız hücumu cevap verdim, kendi ayarında kimse-lerin cevabını aldım ve aynı gazete ile bir kitap neşrine davet ettiler ve "Şarkılı İbret" yazacağına, İstiklal Harbine dair eser yazmalı idin, şimdi de bekliyoruz, sana mani olan mı var?" diye millet huzurunda bir dava açtılar. Ben de icabet ettim. Arkasından, yine aynı hizada eller gö-ründü. Bana kardeşim hitabıyla yazan ve fotoğraf gön-deren Gazi ve İsmet Paşalar, bu hususta vasıtasızca be-nimle görüşebilirlerdi. Yazık ki, maiyetlerini bu işlerde serbest bıraktılar. Ve hükümet mekanizması da müşkül işlere girdi. Fakat suikasd hadisesi büsbütün başka bir netice doğuracağından, verdiğiniz teminatı, daha şümül-lü düşünerek vermelisiniz Fehmi Bey.

"-Paşa Hazretleri, şahsıma karşı bir taarruz olabilir, fakat sizin gibi büyük işler görmüş bir zâta karşı buna meydan vermemek hepimizin borcudur. Bunun yapıla-mıyacağını temin ederim. Bununla beraber, ne gibi ted-birler emrederseniz derhal ifası için emir aldım. Kimler-den neler işittiğinizi söylerseniz, işimiz daha kolay olur. Meselâ Ermenilerden mi şüphe olunuyor? Nerelerde ne gibi tertibat emir buyrulur?

"-Hayır, Ermenilerden korkmuyorum. Çünkü on sene dir serbestce her tarfta dolaşıyorum, sinemalara ve Ermeni dükkanlarına da girip çıkıyorum. Ermenilerin ço-luk çocuğuna katliam yaptırmadım, ordularını mahvet-tim. Bunun için bana karşı her zaman minnetdarlıklarını her yerde söylerler. Bana tahriren birçok imzalarla bilo-dirdiklerini yazan eserimde dahi zikretmiş ve vesikayı yazmıştım. Hâlâ da, tanıdıklarımdan daima bu suretde söz gelir. Şu resimde en beliğ bir vesikadır. Altında (Ye-timler babası) diye yazılı olan karakalem tabîî büyüklük-teki resmin altındaki imzayı okuyunuz (Ermeni yetimle-

ri) Bundan başka Ermeniler, Türkiye'deki bütün mevcudiyetlerini bitirmek için böyle bir budalalığa yanaşmıyacak kadar akıllıdırlar. Bizim birkaç akılsızımız, sarhoşluk saikasıyla işi bir Ermeni şekline sokmak gafletinde bulunabileceklerini haber aldım ve buna başlangıç olmak üzere, sıkı gözetlendiğim zaman da böyle uydurma takib icad ettiler. Akılları sıra hadiseyi bununla işhad edecekler. Köşkümün etrafına kimse yok iken ve ben de her tarafa serbest girip çıkarken dolaşamayan Ermenilerin, etrafta sekiz-on memurunuz varken bana karşı bir şey yapmasının mânâsı var mı? Ben bugün de köşkümün etrafında kimseyi istemiyorum. Yalnız, madem ki böyle bir şey duydum, bundan sonra bir tarafa giderken, resmen hükümetten muhafız isteyeceğim. Bunun da sebebi, arkamdan gelen meçhul şahısların kim olduklarını ben bilmiş olacağım, sizler de peşin mes'uliyetle bağlanmış olacaksınız.

-Paşa Hazretleri, bir hülâsa edeyim, suikastı kimlerden işittiğinizi söylemiyorsunuz, fakat böyle bir teşebbüs olduğunu ve icabında bizden muhafız isteyeceğinizi bildiriyorsunuz. Köşkün etrafında biz adam bulundurmuyoruz, evhamdır.

- Evet. Aldığım haberin menbaini söylemekte fayda bulmuyorum. Bunu İsmet Paşa Hazretleriyle görüşeceğim. Sizin teminatınızı tekid etmenizi istiyorum. Evham dediklerinizi de, halk huzurunda üniformalı polise teslim ederek rezil edeceğim.

-" Kat'î teminat arz ediyorum efendim. Müsaadenizle" diyerek, büyük bir askerî mütavaatla ayrıldılar.

Emniyet Müdürü Fehmi'ye söylenmesi lazım gelen her şeyi söyledim. Suikasd işinde, kendi de dahil olduğunu da anlattım ve neticenin neye varacağını da izah

ettim. (Sonraları, bu adamın, Saraya giderek, "Karabekir'in bütün evrakını takdim ettiğimden dolayı Gazi'miz memnun oldu mu?" diye sordğunu da, daha diğer bazı ahlâksızlara delalet ettiğini de haber aldım.)

İsmet Paşa'dan 12 Ağustos'da şu samimi cevabı aldım:

T.C.

Başvekalet

Hususi Kalem Müdürlüğü

Ankara, 10/8/1933

Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine

Muhterem Paşa Hazretleri,

Şahsınıza karşı bir suikasd tertip olunduğunu haber aldığınızı 9 Ağustos tarihli, taahhütlü mektubunuzla bildiriyorsunuz. Böyle bir tertibe mani olmak için bütün vesaiti ile çalışmak hükümetin vazifesi ve mesuliyeti icabıdır. Bundan başka, böyle bir tekayyüd, şahsen de bizim en kıymetli borcumuzdur. Hükümet vesaitinin icab eden koruyucu faaliyetine imkan vermek üzere, aldığınız haberleri bana, İstanbul valisine, İstanbul emniyet müdürüne veya müdde-i umumilere derhal tafsilatı ile vermenizi rica ederim.

Siz birtakım emniyet tedbirleri alınmasına lüzum görürseniz, bunları dahi gerek arz ettiğim idarî ve adlî makamata, gerek doğrudan doğruya bana derhal yazmak lütfunda bulununuz.

İstanbul valisine, bu hususta vuku bulacak müracaatlarınız icabı olan tedâbirin derhal ittihaz edilmesi ni tebliğ ettim. İstanbul emniyet müdürü size müracaat ederek emniyetinizi temin için tedbir ittihazına

medar olacak malumatı almaya tevessül edecektir.

Hülasa: Emniyetiniz için sizi müsterih kılacak en vasi tedbirlerin alınması kat'iyen mültezemdir.

Temas buyurduğunuz, arkadaşların samimi olarak beraber çalışmaları keyfiyetine gelince, bu husus bizim daimi arzumuz olmuştur.

Bu vesile ile de, ihtiramlarımı takdim ederim, muhterem Paşa Hazretleri.

Başvekil
İsmet

***

İsmet Paşa'nın mektubu pek samimi bir ruhla yazıldığı görülüyor. Fakat ne yazık ki, kendisinin (Gizli Kızıl Pençe)den haberi yok. Suikasd işleri vali konağında dört gece müzakere olunuyor. Vali ve emniyet müdürü bu işin nasıl yapılması kolay olduğu fikirlerini söylüyorlar ve neticede şu karar veriliyor: (Eğer sokağa çıkarsam, çatma suretiyle bir kavga çıkarılarak.... Eğer köşkten ayrılmazsam, bir satıcı kıyafetli veyahut herhangi bir kıyafette bir it beni vuracak, katil kaçırılacak ve bir Ermeni vurdu propagandası yapılacaktır...).

Zavallı İsmet... Zavallı Cumhuriyet Başvekili... Bana samimi olarak diyor ki: "-Aldığınız haberleri bana; İstanbul valisine, İstanbul emniyet müdürüne derhal tafsilatı ile bildirmenizi rica ederim."

Sonra, bir emniyet tedbiri almak istiyorsam bu makamlara bildirmekliğimi tavsiye ediyor. Emniyet müdürü de bana gelip emniyetimi temin için tedbir ittihazına medar olacak malumatı almaya tevessül edecektir, diyor. Buna söylenmesi lazım ve layık olan şeyleri söyledim.

İsmet'in mektubunda şu fıkra da Cumhuriyet tarihi-

mizin ne derece dürüst ve faziletli olarak seyrini takip ettiğini gösterir: (Temas buyurduğunuz, arkadaşların samimi olarak beraber çalışmaları keyfiyetine gelince: Bu husus bizim daimi arzumuz olmuştur.)

Bu, ne geçmişte, ne halde, ne de bu gidişle istikbalde olacak şey değildir. (İsmet'le görüşdüğümüz zaman benim de, Ali Fuad Paşa gibi mebus olmak isteyip istemediğimi sordu. Bu samimiyet değil, emsali gibi fena bir siyasetti. İstemediğimi söyledim. Tafsilat gelecek.)

Ben, İsmet'in mektubunu aldığım gün, o da İstanbul'a geldi. Gazi, Yalova'dan, diğer İstanbul'da bulunan bir çokları da Pendik'e gidiyorlar. Gazi, İsmet'i yatına alıp Yalova'ya götürüyor. O günkü Milliyet'den çıkardığım hülasa ile, pek muhtarip bir vaziyetdeki İsmet'in fotoğrafı şunlardır: (Milliyet'ten)

12 Ağustos 933. Başvekil İsmet Paşa Hazretleri, refikası ve çocuklarıyla birlikte, sabah Pendik'te trenden inmişlerdir. Reisi Cumhur Hazretleri namına, umumi katip Hikmet Bey, Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa Hazretleri ile, dahiliye, millî müdafaa, maarif vekilleri, vali beyler, ordu müfettişi Fahrettin, kolordu kumandanı Şükrü Naili Paşalar, Moskova sefiri Hüseyin Ragıp, Ali (Afyon), Kılınç Ali, Salih, deniz ve hava müsteşarı Sadullah, Neşet Ömer, Köprülü zade Fuat, müdde-i umumi Kenan, emniyet müdürü Fehmi, liman şirketi müdürü Hamdi, Sümerbank müdürü Nurullah Esad beylerle diğer bir çok zevat tarafından istikbal edilmişlerdir.

İsmet Paşa Hazretleri trenden indikten sonra, müstakbelinin ayrı ayrı ellerini sıkmış, iltifatta bulunmuştur.

Başvekil, Sakarya motoru ile Pendik'ten, açıkta duran Ertuğrul yatına giderek, yatda bulunan Gazi Hazretlerine mülaki olmuşlar ve Yalova'ya azimet etmişlerdir.

(14 Ağustos gazeteleri, Dahiliye vekili Şükrü Kaya Bey tedaviye muhtaç olduğundan, Hariciye vekili Tevfik rüştü Bey vekalet edeceğini yazdı. Maarif vekili Reşid Galip Bey de, hastalığı vesilesiyle istifa etmiş. Sıhhiye vekili Refik Bey, vekil tayin olunmuş. Maliye vekili Abdülhalik Bey de daha evvel hastalanmıştı, yerine Nafia Vekili Sulhi Bey vekil tayin olunmuş.)

Dahiliye vekili Şükrü Kaya Bey'in, Avrupa'ya tedaviye gidişi ve giderken teşyiine kimsenin gelmeyişi, herkesin gözüne çarptı. Bizim suikasd işini yüzüne gözüne bulaştırdığından, kabak bunun başına patladığı anlaşılıyor.

16 Ağustos'da, Ali Fuad Paşa öğleden evvel ziyaretime geldi. İki sivil polis de takip ediyordu. Halbuki İstanbul'da ziyaretime gelmesi hiç vâki değildi. Birbirimize rast gelirsek kısaca hal hatır soruşurduk.

Öğle yemeğini beraber bizde yedik. Nasıl mebus olduğunu anlattı. İşin nasıl olduğunu ben daha iyi öğrenmiştim. Benim düello başladığı zaman, Ali Fuad Paşa, bana da haber göndererek taraftar olmadığını bildirmişti. Bunu Gazi'ye de yazmış, yaranından delalet edenler vasıtasıyla Ali Fuad Paşa, tam benim köşkümün arandığı gün Ankara'ya gitmiş. Müstakil mebusluk teklif olunmuş. Kabul etmiş. Hatta Halk Fırkası'na girmesini istemişler. Gazi müstakil kalmasını münasip görmüş. Ali Fuad Paşa da böyle istemiş. Nihayet Halk Fırkası müntehib-i sanilerine Ali Fuad Paşa müstakil mebus seçtirilmiştir. Bu husustaki teferruatın burada lüzumu yok.

Ali Fuad Paşa, Ankara'dan gelir gelmez bana garip bir haber gönderdi: Kendisiyle konuşmak üzere, kendi evine geleyim, fakat kendiliğimden gibi geleyim. Haber gönderdim:

"-Görüşmek istiyorsa, kendi bana gelir, düştüğü ağır vaziyet hakkında eski arkadaşını tenvir eder. Sonra bir mutavassıt yerde görüşmeyi teklif etti, yine aynı haberi gönderdim."

Üçüncüsünde kendisi geldi, pek samimi idi.

Suikasd hakkında kendisine de malumat verdim. Ve hâlâ mevcut olan muhasara tarzını ve kendini takib eden iki kişinin muhasara hattında kimlerin yanına oturduklarını gösterdim ve bu vaziyette mebus olmanın şerefli yerini sordum. Paşa, Milliyet gazetesinde Mahmut'un kendi başına çığır açtığını, Gazi'nin bundan kat'iyen haberi olmadığını anlattı. dedim: "-Ya akıl doktorlarına hikayesi? Paşa, Gazi'nin muhitinin kamilen kendinden ayrıldığını, İsmet'in etrafında toplandıklarını anlatarak, o nasılsa tahrik edilmiş diyerek, Gazi'yi müdafaa ediyor. Mühim olarak şunu söyledi: "-İsmet Paşa, benim, eserimi İngilizce basılmak üzere muvafakat ettiğim hakkında ihbarat vâki olduğunu söyledi. Yalan olduğunu ve bu namussuzlukla suikasd işinin aynı tertib olduğunu anlat tım. İsmet Paşa'ya da üç gün sonra şunu yazdım:

Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine

Erenköy /19/8/1933

Muhterem Paşa Hazretleri,

Mektubuma verdiğiniz samimi cevaba ve suikasd meselesine karşı gösterdiğiniz alâkaya teşekkür ederim. İstanbul Emniyet Müdürü Fehmi Bey, emriniz üzerine nezdime geldi. Vilayet ve hükümet-i cumhuriyemiz namına, bana bir suikasdın varid olamayacağı hakkında teminat da verdi. Ancak bazı hadiselerin vukuundan kendisinin haberdar olmadığını görerek, madunları hakkında dahi müteyakkız bulunmalarını

tavsiye ettim. Bu kerre Ali Fuad Paşa Hazretlerinden samimi telakkilerinizi öğrenerek müteşekkîr kaldım. Yalnız kitabımın satın alınarak, İngilizce tab edilmesi hakkında bazı teşebbüslerden haberdar olduğunuzu da söylediler ki, bu kat'iyen yalandır. Hiç bir kimse ile aramda böyle bir söz geçmemiştir. Böyle bir teklif vâki olsa dahi red edeceğimi ve bunun aksinin varid olamayacağını temin ederim. Ancak eserimin kimlerin eline geçtiğini ve halen kimlerin elinde bulunduğunu bilemediğimden, herhangi bir taraftan böyle bir teşebbüs vâki olursa, hukuk ve şerefimin muhafazası için derhal ikame-i dava edeceğimi de şimdiden arz eylerim. Muhtelif devirlerde, bazı hasis vicdanlı insanların bu kabil iftiralar tasni ettiklerini mükerreren görmüş olduğumuzu hatırlatarak, bu hususta böyle bir jurnalın kimler tarafından ve ne suretle tasni ve tertib olunduğunu tahkik buyurmanızı hasaten rica eylerim. Bu hususa ehemmiyet verilerek, meselenin hakikatini meydana çıkarmak fevkalâde mühimdir. Çünkü bu mesele, maruz suikasd tertibiyle irtibatlı görünmektedir. Sizi bu hususta rahatsız ettiğimden dolayı itizarla beraber ihtiramlarımı takdim eylerim Paşa Hazretleri.

Kâzım Karabekir

***

Emniyet Müdürü geldiği gün, yani 11 Ağustos'da köşkünün etrafında kimseyi istemediğimi sarîh söylememe rağmen, "Kargalar yine geldi" diye çocuklarım yine her gün bağırdı. İsmet Paşa ile yazışmıştık, samimiyetten bahsediyordu, fakat tedhiş siyaseti hâlâ devam ediyordu. Çünkü İstanbul Valisi ve Emniyet Müdürü, hem İsmet'in Başvekil olduğu hükümetin, hem de kızıl pençenin emrinde idiler. (Kızıl pençe) düzeninde İsmet

yoktu. Buna doğruca Gazi emir verir, Meclis Reisi, Kılınc Ali gibi en mutemedleri vasıtasıyla hükümet mekanizması gizli oyunlara başlardı.

31 Ağustos Rezaleti:

31 Ağustos'a kadar köşkten pek ayrılmadım. Yalnız bir kere gözcülerin görünmediği bir gün, istasyona kadar refikamla dolaştık. Hemen meydana çıktılar. 4 aydır muhasara halinde idik. Bazı günler birkaç saat kimse görünmezdi. Bugünlerde yine sıkı kontrol başladı.

Aziz arkadaşım Cafer Tayyar Paşa, arasıra iki muhafızıyla gelirdi. Onun evi de aynı vaziyette imiş. Hatta geçen gün müdde-i umumiliği de şikayet etmiş.

31 Ağustos'da çocuklarını sünnet ettirecekti. Ailelerce de tanıştığımızdan, 4 aylık muhasaradan sonra, muhasara hattını yarıp uzak bir gezme yapmaya karar verdik. Akrabamdan iki genç köşkde bulunuyordu. Arkamızdan bu adamların ne yapacağını gözlüyorlardı.

Şaşkınbakkal kahvesi önüne geldiğimiz zaman, bu gençler koşarak geldiler ve iki adamın bizi takib ettiğini ve ceket altından koca rovelverlerinin belli olduğunu söylediler. Bu adamlarla aynı sokakta bulunuyorduk. Adamlar biri birinden yirmi metre kadar uzakta, ilerdekisinin bize uzaklığı da hemen böyle idi. En yakındakini bu gençlere çağırttım ve sordum:

- Arkamızdan ne geliyorsun ve sen kimsin? Şimdi seni polise teslim edeceğim.

Herif sarardı ve:

-Ben rahatsızım, hava almak için dolaşıyorum.

-Peki ...hava almak için, biz durunca durmak mı lazımdır? Sonra, alacağın hava bizim köşkün yanında mı

bulunuyor? diye suratına bağırdım ve gençlere

- Şuradan üniformalı bir polis çağırın, bu meçhul adamı teslim edeyim...

Bu polis hafiyesi kendini inkarda devam etti ve hasta olduğunu, bunun için dinlene dinlene gezdiğini söyledi.

- Öyle ise yürü git nereye gideceksen, peşimizde dolaşma.....dedim. Adam da Suadiye cihetine kıvrıldı.

-Çağırın şu geride duranı, dedim. Bizim gençler (biri teyzemin torunu Ali, diğeri küçük kaynım Nejat) koşup onu da çağırdılar. Buna, sen kimsin demedim. Onun da inkar edeceği belli idi. Şöyle sordum:

- Sen sivil polissin, beni neden takib ediyorsun? Bana söyle bakayım, eğer söylemezsen, seni herkesin içinde üniformalı polise teslim edeceğim.

-Efendim bendeniz zât-ı âlinizi üç yıldır takibe memurum. Emir kuluyuz efendim, size hürmetimiz vardır, af buyurun.

- Senin kaç yıldır etrafımda dolaştığını biliyorum. Fakat arkamdan neden geliyorsun? Nereye gittiğimi kontrol ediyorsun? Takip böyle mi olur?

-Efendim, hem nereye gittiğinizi kontrol, hem de hayatınızı muhafaza için.

İşte bu güzel... Bir taraftan suikasd hazırlığı, bir taraftan da muhafaza. Yani nereye gidiyorsam her yerden haber verilecek, suikasd için münasip bir yer seçilecek ve vak'a olursa millete karşı muhafaza ediyorduk, ne çare... denecek.

Suadiye'den gelen bir otomobili durdurdum, bu sivil polise:

- Şoförün yanına bin bakalım, biz Üsküdar'a gidiyoruz yine beraber döner, geliriz...

-Aman Paşam...Bizi af edin, biz küçük memurlarız.

- O halde git en yakın polis telefonuna...Nereye haber vereceksen söyle ki, ben Üsküdar'a Cafer Tayyar Paşa'nın sünnet düğününe ailemle beraber gidiyorum.

Adam dualar etti, birkaç temennah ile çekilip gitti.

Otomobil ile hangi karakolun önünden geçtikse, orada bir iki memurun beni görmek için beklediğini gördük. Bazıları selam da veriyordu. Paşa'nın evine girdikten sonra balıkçı kılıklı, fakat polis olduğu her halinden belli biri duvarın dibine kadar sokulup saatlerce bekledi.

Paşa ara sıra anlatırdı. Türlü kıyafetlerde dolaşırlarmış. Elde süpürge, ayakta şık fotin... Sokak süpürüyorlar, birşey satıyorlar, balık tutuyorlar.... Bizimkiler düpe düz ağaçların altında uzanırlardı. Galiba benim köşk buna müsaide, Paşa'nın sık evler olduğundan, kapı önünde böyle orta oyunu lazım geliyormuş.

1 Eylül Münasebetsizliği.

1 Eylül sabahı, yine karga yoklaması yapıldı. Yavru-larım tekmil haberini verdiler. İstasyon cihetindeki çınar ağacı, benim arazimin içi idi. Köşküme mesafesi de 50 metre. 4 aydır burası, utanmadan, boş bırakılmadı. Demir yolunun hemen yanında, gelen geçen üstlerinden bakıyor. Suadiye cihetindekiler büyük havuzun yanındaki çınar altında bulunurlar. Burası gelen geçenin istirahat yeri olduğundan bir derece, yani en fena bir şeye nisbetle fena bir şey.

Suikast haberini aldıktan sonra bu polis hafiyeleri hepimizin gözüne sanki canı bunlarmış gibi görünmeye başladı. Bunun için bunlarla uğraşmaya ve kovalamaya

karar verdim. Bizim gençleri şu emirle gönderdim:- Oradan gitsinler, orası benim arazimdir. Artık yeter, bundan sonra orada kimse oturmayacaktır.

Bu iki sivil polis şu cevabı vermişler, adlarını da bildirmişler:

- Vazifemiz Paşa'yı muhafazadır, burada istemezlerse havuz tarafına gidelim.

Tekrar haber gönderdim.

-orada da istemiyorum, büsbütün gitsinler, kendilerinin muhafazasına ihtiyacım yok.

Bu adamlar çekildi. 4 Eylül'e kadar, bu ağaç dibine gelmediler, fakat etraftan da ayrılmadılar.

4 Eylül akşam 9'da İsmet Paşa'nın eniştesi Abdürrezzak Bey, (topçu binbaşı mütekaidi, bir kaç şirket meclisi idaresinde azalıkla meşgul) otomobil ile geldi. Çalışma salonuma aldım, şunu söyledi:

- İsmet Paşa, kendi gelecekti, fakat rahatsızcadır. Sizin gelmenizi rica ediyor, Kadıköyü'nde, bende misafirdir.

Ben, "peki" dedim, fakat benzi sararan refikam Abdürrezzak'a fena çıkıştı:

- Bir taraftan suikast hazırlığı yapılıyor, bir taraftan da Paşa gece davet olunuyor, bunun gündüzü yok mu? Hem Ankara'da iken de, İsmet Paşa görüşmek istiyor diye alıp polis dairesinde tevkifle İzmir'e götürdüler. Acele görüşecekse, İsmet Paşa buraya gelsin, Paşa'yı bir yere bırakmam, diye bağırdı. Abdürrezzak şaşırıp kaldı. "İsmet Paşa Yalova'da üşütmüş, göğsüne pamuk ve ilaç koydu da, ondan gelemedi. Kendisine söylediğinizi anlatayım, yarın tekrar gelirim, dedi.

5 Eylül'de sabahleyin 9'da Abdürrezzak otomobil ile

tkrar geldi. İsmet, refikamın akşamki halinden ve sözle-
rinden çok müteessir olmuş, rahatsız olduğu halde gel-
meye kalkmış, fakat belki uyumuşumdur diye vaz geç-
miş. Beni bekliyormuş, Abdürrezzak'la birlikte gittim.

Süreyya sineması karşısındaki sokaktan sapınca, sıra
evlerden biri Abdürrezzak'ın. İsmet Paşa burada misafir
kalıyormuş. Kapıda iki sivil polis. Halbuki benim köşk-
de bunların adedi en az 6'dır. Tabiî, vazifeler de pek
farklıdır.

İsmet daha kalkmamış veya henüz yatakta, giyinme-
miş. Evvelâ hemen kapı yanındaki sokak üstü bir odaya
aldılar. Üstümdeki odadan İsmet'in öksürük sesleri geli-
yordu. Bu onun kökleşmiş bir rahatsızlığıdır. Yirmi beş
yıl önce, Edirne'de de böyle idi. 9.30'da bulunduğum
odaya geldi.

İki eski samimi arkadaş, belki kardeş iştiahiyle sarı-
lıp öpüştük. Bu anda iki samimi kalbi ayıran kuvvete
karşı her halde mukabil duygular muhakkakdı. İsmet yi-
ne bildiğim gibi, sabah yemeği yapamıyor ve erken kal-
kamıyor. Birer süt getirdiler; ona da, bana da. Ben em-
niyet müdürü Fehmi'ye anlattıklarımı İsmet'e de anlat-
tım. Ve 3,5 aydır sıkı muhasara altında bulunduğumu ve
bu mânâsızlığa karşı çekişmeye başladığımı anlattım.
Eserimin imhası hususundaki malumatı, resmî şekil-
de...Tarassut için garip ifadesi:

- İzmir mahkemesinde "Hükümet duymuyor da, be-
nim istihbarat vasıtam yoktu, nasıl duyarım" demiştin.
Bunun için zaruri oldu. Bununla beraber, muhasara de-
recesinden haberim yok, dedi. Suikasd için, pek hassas
olarak, lazım gelenlere sıkı emirler verdiğinden müsterih
olmaklığımı söyledi. Nasıl haber aldığıma da hayret etti.
Dedim: -Hükümet manzumesi bir şey öğrenmek için

herkesin gözü önünde bir düzine adamla muhasara yapıyor. Suikasd için de, vali konağında dört gece müzakere ettiler.

Biz konuşurken bitişik odada katib-i mahsus telefonla konuşma başladı. Kendisi bunu duymuyorduy, söyledim, "Ehemmiyeti yok" dedi. Anladım ki, ne görüş-tüğümüzü Katib-i mahsusun da dinlemesini arzu ediyor.

Bir aralık aynen şöyle söyledi:

- Ali Fuad Paşa gibi mebus olmak ister misin Kâzım?

- Hayır, dedim. Bu çeşid mebus olmak istemem. Yıllardan beri kontrolsuz, anormal ve tehlikeli işlerle de uğraşmaktasınız. Tehlikeyi başlangıçta veya seyri esnasında gösterebilecek bir muhalif teşkilatı hâlâ istemiyorsunuz. Bunu kısa zamanda her devirde gördük. Facia başımıza çöktüğü zaman, failler, milleti korkunç bir uçurum başında bırakıp savuşuyorlar.

İsmet buna kısaca şu cevabı verdi:

- İttihatçılar, nasıl berbat bıraktıkları halde kurtarıcılar çıktı ise, biz de berbat bırakırsak, elbette yine çıkar.

-Milleti uçurum kenarında bırakıp kaçanlar, yalnız Meşrutiyet idaresini temin eden ve sonra icaplarını yapmayan İttihatçı başlar değildir. Ondan sonra yine istibdadı tesise çalışan bir padişahla onun yordakçıları da vardır. Her iki tip de milleti teşkilatsız bırakmaya çalışmışlardır. Etraflarını saran bir sürü riyakâr dalkavuklar sözle, yazı ile, şiirle, kaside ile onların her yaptıklarını deha eseri göstermişler ve muhalif düşünenlere vatan haini demişlerdir. Şimdi, üçüncü cumhuriyet tipi de aynı yolu tutmuştur. Uçurumun kenarına gelenlerin her zaman kurtulduğu vâki değildir. İdare edenlerde bu zihniyetin ne kadar tehlikeli olduğunu tekrar tekrar tecrübe etmek doğru mudur? Aynı işler aynı netice verecektir. Ma-

dem ki cumhuriyet kurduk, şu halde neden istibdadın icablarını yapıyoruz? Biz öyle cumhuriyet istiyoruz ki, orada halk hürriyet prensiplerinin bütün icaplarını fiilen tatbik ve onlardan istifade etsin. Türk halkı bundan yirmibeş yıl önce hürriyetini te'kiden ilan etmiş ve bir çok tecrübelerle beraber, artık yabancı unsurlardan ayrılmış kolay bir tarzda bu hakikati tatbik mevkiine koyabilmesi imkânı da peyda olmuştur. Sultan Mecid devrinden beri geçen yüzyıl, yakın zamanda Türk milletinin hürriyet uğrunda yaptığı mücadele ve verdiği kurbanlar ve hususiyle Harb-i Umumi ve İstiklal Harbinde, hürriyet ve istiklâli uğrunda döktüğü kanlar, bu hakka mazhar olmasını vatan evlatlarına ziyadesiyle temin eylemiştir.

İsmet sessizce gözlerine baktı. Birşeyler söylemek istedi, söylemedi. Onun, bana peşin verdiği cevabı tekrar edecek gibi bir hali vardı. "Biz de berbat bırakırsak, elbet yine bir kurtarıcı çıkar."

Bu cümle benim kafamın içinde bir yandan öbür yana vurarak akisler yapıyordu. Bu akisler yalnız orada İsmet'in karşısında değil, günlerce, aylarca kafamda çınlandı, hâlâ da çınıyor ve çınlaması durmayacaktır.

Bu kestirme cevapları, istiklal zaferlerini teminden sonra Gazi'den işitirdim. Allah için, gereği gibi hayırlı bir halef yetiştirmiş.

Ben, yüksek tahsili olmayan İttihat ve Terakki sadrazamı Talat Paşa'nın, Enver Paşa'nın konağındaki bir nazrlar meclisinde -o zaman Talat Bey Dahiliye Nâzırı idi, ben de, istihbarat şubesi müdürü idim. Memleketimizdeki muharip devletler ticarethanelerini karşı alınacak tedbirler görüşülüyordu, beni de bulundurmışlardı-makul mütalaalara karşı, hepsine el koymak cihetini söyleyerek "S....anasını" tabiriyle önünü ardını düşün-

mediğini beyhude ayıplamışım. Bugün, benim en samimi bir arkadaşım da, milletin mukadderatından birinci derecede mes'ul bir makama çıkınca, Talat'ın kabiliyetini hakkıyla kazanmış bulunuyor. Bu da Türk milletin talih.

Söz değiştirmek lüzumu gelmişti.

-Paşam, benim İstiklal Harbimizin Esasları eserimi okudunuz mu?

- Okudum, dedi.

-İstiklal Harbinin sizce dahi meçhul yerleri olduğunu öğrendiniz değil mi?

- Öyle... Bir çok meçhul noktaları öğrendim. Ancak eserin intişar etmediği de isabet oldu. Çünkü çok dâvâlar açılacaktı.

-Meydan okuyanlar mı dâvâcı olacaktı? Bunu yapa mayacakları için, işi bu şekle döktüler. Herkesin öğrendiği gizli ellerle, kitabımı yaktılar. İstibdad idaresi bu günün şahsiyetlerini çıkardı. Çünkü hakikatleri olduğu gibi öğrenmekliğimize mani olamıyordu. Şimdi Cumhuriyet idaresi bu hakikatleri yakıyor, hakikat taşıyan kafaları uçuruyor, bu gidişle yeni nesilden, tehlikeli zamanlarda o seciyede insanlar çıkamıyacağı gibi, düşmanlarımız da esasen çıkması ihtimali olanlara İstiklal Harbindeki gibi fırsat vermiyecektir. Millî emeller şahıslarla ölmiyeceğinden, millet hayatının şahıslar gibi fani olmaması için, mevki-i iktidarın yalnız bugünü değil, istikbali de hazırlaması büyük mes'uliyettir. Sonra riyakarlara ve bunları etraflarına toplayanlara içimden taze nefretler duydum ve düşündüm: "Kaçmak, kurtulmak olmadığını İttihatçı başlar da gösterdiler. Ne olacaktı acaba, düşmanlarımız bir kaç başı daha memleketden ayırsalardı."

Hüküm sürmekte bir hüner yoktur. Millete katile ka-

file adam yetişmeli, bir sürü dalkavuk değil.

İsmet'e anlatacak nelerim var diye notlarıma baktım. İsmet bunların eski harflerle olduğunu görünce ki:

- Israr ediyorsun ya yeni harflerle yazmamaya.

-Hayır, ısrar değil. İki yüzlü olamıyorum. Bütün muhaliflerimiz eski harflerdir. Yeni yazı memurların, eskisi de halkınki halindedir. Bizim 12 yaşındaki evlatlığa edepsizce laf atan komiseri ve sebebini anlattım.

- Eğer muhasara devam edecekse ağaçlarımı kestireceğim, adamların isterse çadır kursun dedim. Gülmeye başladı.

- Le Mois takip ediyordum, onu da polis toplattı dedim.

-Haberim yok, neden toplamışlar? dedi.

-Loid Corc'un aleyhimizde bir makalesi varmış dedim. dudak büktü.

İsmet'e bir tavsiyede bulundum.

-Kenîdî resmî hükümetinden maada bir de gizli hükümet var ki, onun işlerinden habersiz olduğunuz görüyor. Meselâ benim kitabımın yakılması, kadın erkek hafiyelelerin gelip gitmesi, suikast hazırlığı gibi (tafsilatını anlattım) gizli işlerden haber alacak tedbir yapsan bari.

Ses çıkarmadı. Saat 1.15 olmuştu, hazırmış, beraber yemek yedik. Yemek samimi görüşmelerle geçti. İsmet Paşa bazı mektepleri ziyarete gidecekmiş, İstanbul'a birlikte inelim, dedi. Köşküme avdet etmek zaruretiyim, çoluk çocuk merak ederler diyerek özür diledim. Ve aynı otomobil ile Abdürrezzak'sız köşke geldim.

Bugün beni alâkadar eden en mühim mesele de: Benim eserin İngilizce'ye tercüme işini kim jurnal etti? Polis gayrimeşru vasıtalar kullanıyor diyerek bazı hafiye-

likleri öğrettim. İsmet'e bunu anlattığım zaman: Aynı şahıs iki uçlu çalışıyor, demek diyerek hayretlere düşmüştü.

Emniyet Müdürü Fehmi Ziyaretine Geldi

6 Eylül'de Fehmi köşküme geldi. Bu adam çoluk çocuğa nefret getiren biri. Gerçi burnu kırılmış bir vaziyette idi. Fakat ne olursa olsun fena işler yapmış ve bunu tamamlayamadığına kızgın hali görülüyordu. Bu müthiş vaziyeti birkaç satırla Cumhuriyet evlatlarına bildirmek ve perde gerisinde ne kanlı facialar oynandığını göstermek de bir vazifedir:

Emsali gibi, ubudiyet şanına lâıyk mühim bir hizmet ifasıyla bir vilayet makamı yakalamak hırsına kapılan bu ruh, bu hizmeti benim sayemde ifa edebileceğine kani oldu. Daha gazete münakaşalarında büyük Efendisini memnun edebilecek frsâtı dört gözle bekliyordu. Nihayet eserimin intişarı sırasında, bir taraftan gizli ellere destek olarak, bir taraftan da mevkiinin açık kuvvetinin önüne düşerek, kitaplarımın yakılmasını ve dört çuval yazılarımın elimden alınmasını temin etti. Fakat: bunlar mahzuziyeti mucib olmakla beraber, beklediği makama çıkarılmasını temin etmemişti. Şu halde, bu marifetin daha bir eksikliği vardı. Bunu da bulmakta gecikmedi: (Karabekir, parayı çok sever, eserini İngilizce'ye tercüme için satıyor.) Bu iftirayı iki kısma ayırmalıdır. Biri benim parayı çok sevdiğim ve diğeri de eserimin İngilizce'ye tercümesidir. birincisi için, bu iftirayı atanın yüzüne tükürecek insanların adeti pek çoktur. Bu bahsi müdafaa etmek de fazladır. İkincisine gelince: İnsan budala olmalıdır ki, gizli ve resmî kuvvetlerin başıma binbir be-la yağdırdığı sırada buna teşebbüs etsin. Esasen mesele

hal olmuş dava tarafımdan tamamiyle kazanılmıştı. Artık lüzumsuz yere kendimin ve ailemin hayatını mahvetmekte ne mânâ vardı? Sükunet ve insafla düşünen her kafa, bunun bir jurnal olduğunu anlayabilirdi. Fakat, bana, Mahmut Siirt'in ilk taarruzuna karşı yazdığım birinci mektuba, akıl doktorlarını tavsiye eden baş, bu jurnal karşısında: "öldürün onu" dedi. Bu iki kelime, büyük bir sevinçle birkaç süfli ruhu sevindirdi. Gizli eller Emek apartmanı ictimainı vali konağına naklettiler, dört gece müzakere ile beni nerede ve nasıl ve kime öldürteceklerini ve katilin gizli polis marifetiyle nasıl kaçırılacağını tesbit ettiler. Artık kim bilir, mahzuziyet ne derece taşacak ve bu şanlı hizmetin bedeli ne parlak olacaktı.

Lanet bu süfli emele, lanet bu alçak hizmete.

Bu milletin bütün ferdleri, hükümet kurumunun her cüz'ü, istibdad devrinin bile öğrendiği bu kabil pislikler karşısında ölü gibi hissiz mi oturacak sanılıyordu. İşte yıldırım gibi, suratlarına yaptıklarını çarptığım zaman, neye uğrdıklarını şaşırانlar arasında, birinciliği bu emniyet müdürü Fehmi (soy adını Vural koymak gibi, ruhunu güzel tasvir ettirmişti) kazanmıştır. 11 Ağustos'ta bu iş için ziyaretime geldiği zaman, tok ve açık sözlerim karşısında baygınlıklar geçirmişti.

Ben bu gibilerin, böyle cinayetlerle rütbelere, maaşlara müstehak olmak düşüncelerinden ziyade, böyle süfli ruhlara meydanı açık bırakanlardan nefret ediyorum.

Abdülhamid'in Mithat Paşa'ya yaptıkları, böyle habis ruhlara olan meclübiyetindendi. Bu pislikleri yapacak başka ruhlar da bulunabilir, fakat hiç olmazsa Abdülhamit gibi istibdat devri kurarak yapmalı idiler. Cumhuriyetin güzel adı, böyle murdar işlerle kirletilmemeli idi. Çünkü, halkın ekserisi, bu kabil felaketleri o mübarek re-

jimden bilerek, ona haksız olarak lanet ediyorlar.

Ankara'da ve sar yerlerde olan biteni bilmiyorum, fakat İstanbul'da, Şişli'de vali konağının karşısındaki E-mek apartmanının ikinci katı, Kılınç Ali'nin dairesidir. Gizli tazyikler burada dahi yapılmaktadır. Feridun bir otomobil ile buraya atılarak sıkıştırılmıştır.

Kılınç Ali'ye, Recep Zühtü de yardım etmektedir. İcab ederse karşıdaki vali konağından gizli veya resmî yardımcı da anında getirtilebilir.

Evvela para, mevki teklifi ile, arzu edilen şeylerin söylenmesi veya yaptırılmasına çalışılıyor. Kendilerinin refah içinde yüzdükleri misal gösteriliyor. Ve bu işler, mükellef işret büfesinden idare oluyor. Sadakat duygularına rakının buharı da karışınca, artık akıl ve mantık yerine, efendilerine layık duygular hakim oluyor.

Feridun'a, önce iltifatlarla sahte bir kitap çıkarması teklif olunuyor. Kitap benim adımlı ve benim eserimin adını taşıyacak. İçini onlar verecekler. Sonra, bu benim eserim imiş gibi ve güya gizli satılıyormuş gibi, her tarafa dağıtacaklar. Bu hususta istediği kadar para da vaat olunmuştur. Ne medeni ve ne erkekçe bir düşünce... Nereden sadır olsa, şaheser bir ilhamdır. Kanun bakışıyla, bir adam öldürmekten daha alçakça değılmidir?

Burası gibi, bir kaç gizli pençe evi de varmış. Demek istibdad devrinin akıl edemediği veyahut ki namusuna yediremediği bu marifetleri, Meşrutiyet devrinde pişirmişiz. Cumhuriyet devrinde ise muvaffakiyetle başarmış. Artık polis dairelerinde aç susuz bırakılmak, yatacak yer bulamamak, dayak yemek ve daha sair tazyikleri tabiî görmelidir.

Gelelim ziyaretime gelen Emniyet Müdürüne:

Köşkünün etrafındaki sivil polislerden, İsmet Pa-

şa'ya şikayet ettiğimden bahis açarak:

-Maksadımız sizin emniyetinizdir, dedi.

- Geçen geldiğiniz zaman, size de söylemedim mi ki, köşkümün etrafında beni korumaya lüzum yoktur. Ve siz bana "Evhamdır, sizi daima gözetleyen yoktur" cevabını vermediniz mi idi? Buna rağmen, şu 50 metre mesafede ve benim arazim içinde bulunan şu demir yolunun yanındaki çınarın altına, neden iki adam diktiniz? Ve ben nereye gitsem arkamdan iki adam salıyorsanız?

Sözlerime Fehmi şu cevabı verdi:

- Ben, köşkün içinde sivil polis istemediğinizi zan etmiştim. Hattın öte tarafı görünmüyor, biri taarruz ederse muhafazanız ve mütearrızın yakalanması için orayı münasip bulmuştuk.

- Bu nasıl laf? Köşkümün içine de mi polis koymayı düşündünüz? Ben sana açıkça etrafımda gözetleyicilere lüzum yoktur, yardımınızı istemiyorum, hatta İstanbul'a veya uzak bir yere giderken de göndereceğiniz adamları bilmek isterim, arkamdan meçhul adamların gelmesini istemem, demedim mi?

- Artık hepsini kaldırdık. Esasen suikasd de varid değildir, dedi ve büyük bir sıkıntı içinde, fakat askerî bir terbiye ile müsaade ve selamla ayrıldı.

Bana, "evhamdır" diyen bu adam, bugün benim arzumla polis konulduğunu yine bana söylerse, ötesini düşünmeli, şahıslar veya hadiseler değişince ne uydurmalar yapmaz. Bu tehlikeli adamlar, Cumhuriyet idare-mizi korumuyorlar, onu öldürüyorlar. İşin bir pisliği de, o gider gitmez Feridun'u göndermesidir. Hakkındaki duyularımı anlıyacak....Feridun'a dedim ki;

- Senin Fehmi'ye hafiyelik ettiğin hakkında çoluk çocukda kanaat var. İsmet Paşa'ya da, senden ve vazi-

fenden bahsetmek zaruretinde kaldım. Artık bana gelme... (Buna rağmen birkaç gün sonra bir daha geldi, ka bul etmedim.)

Bugün 6 Eylül. İstanbul Sultan Ahmed'de Adliye binasındaki Beşinci Sulh Mahkemesine Nejad'ın hesabını (vasisi bulunduğum kaynım) vermeye istemişlerdi, git tim.

9 Eylül'de, Fatih'te Kilise Camii mihrabı karşısındaki ağabeyimin ziyaretine refikamla birlikte gittik. Takip olunmadık. Üç doktorla esaslı muayenesiyle tedavisine başlattım.

Erenköyü'ne dönüşte vapurda, Üsküdar yangınına görerek çok keder duydum. 21 ev yanmış 2 sat içinde. Büyük bir ahşap evde üç kiracı varmış. Muallime hanım çamaşır yıkıyormuş, çamaşır asmaya gittiği zaman bir kıvılcım pencereye sıçramış ve bu felakete sebep olmuş, 21 ev iki saatte kül olursa, ne kurtarılabildiğini anlamalı.

Böyle kav haline gelen büyük evlere üst üste kiracı doldurmaları ve bunların da ne mutfak ve ne de çamaşırılık olmamasından, odalarında patlıcan kızartmaya kadar işlerini görmeleri yüzünden yüz yıldır şu İstanbul'un yanmayan semti kalmadığı halde, her üç devirde dahi bu felaketin önüne durmak için, şehreminleri bir şey yapmıyor. Otuz beş yıl önce, biz de Zeyrek'de yüzlerce ev böyle yanmıştık. Her yangında, İsmet'e de alınması lazım glen tedbirlerden bahsederdim. Bugün şu 21 evin yanması felaketi, bana İsmet Paşa'ya acı bir mektup yazmak duygusunu verdi. Fakat sırası değildi, bunu başka bir zamana bıraktım⁽⁵⁾.

Akşam üstü 7'de iyi bir vatandaşın ikinci mektubunu

(5) 28 Haziran 1934'de Maçka'da 14 konak bir kaç saatte yanıp kül olunca İsmet Paşa'ya böyle bir mektup yazdım. Cevap vermedi. Bu mektup (Layihalarım) eserimdedir.

aldım.

Şudur:

Muhterem Paşamız

9 Eylül 933

Hakkınızda suikasd olacağından, kendinizi muhafaza etmenizi yazmış idim. İsmet Paşa Hazretlerine müracaatınız üzerine bu cihetin şuyuu ve malumatınız bulunduğuna kanı bulunmaları çok iyi bir vaziyet ihdas etti. Bundan, İsmet Paşa'nın malumatı yoktu. Bu sebepten, size bazı ziyaretçiler gelir, yine kendiniz müteyakkız bulununuz. Şimdiye kadar malumat veremedim. Bütün posta kutuları ve postahaneler kontrol oluyordu. Vaziyet nasıl olursa, bu hususta yine sizi haberdar ederim, muhterem Paşamız.

Bu mektup Erenköy postahanesinden verilmiş bulunuyor.

Artık, ne köşkümün etrafında ve ne de öteye beriye gittiğim zaman takip olunuyorum. Fakat, İsmet Paşa ile görüşeli 3.5 ay olduğu halde, hâlâ rica ettiğim iki maddenin neticesi çıkmadığından İsmet Paşa'ya şu mektubu yazdım: ‹

Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine

Erenköy

19/12/1933

Paşa Kardeşim, bundan üç buçuk ay evvel görüştüğümüz zaman iki şey rica etmiştim. Henüz bir cevap almadığımdan derhatır ettirmek zaruretinde kaldım.

1- Bana iadesine karar verilen evrakımın içinden alınanların buldurularak gönderilmesi idi. Askerî hayatımın en ufak notlarını bile aldılar. Irak'ta Golç Paşa'nın, erkan-ı harbiye reisliği zamanıma ait hususi dosyam olsun, bir hatıra olarak bana iade olunmadı. O zamana ait harb ceridesi iki nüsha idi. Her ikisini de aldılar. Irak hareketinin olsun, bugün ne ehemmiyeti kalmıştır ki, bende bir hatıra bile bırakılmadı. Harplerimize ait her dilde bir çok eserler yazıldığı halde, hayatımı yıprattığım harplerin en ufak bir hatırasını bile bende bırakmamak reva mıdır? Bunlar yetişmiyormuş gibi, bana iadesine karar verilen hususi evrakımın içinden dahi bazı vesikalar ve yazıların alınması büyük haksızlık değil midir? Meşrutiyet devrinin siyasî ve askerî hareketini herkes istediği şekilde yazarak hakiki vak'aları romana döndürürken, içinde vazife gördüğümüz bizler, birşey yazmak değil; onların bir hatırasını olsun saklamak hakkından bile mahrumuz. Bu ne acı bir tecellidir. Hususiy-le, evrakımın alındığı gün, tek bir kağıdımın bile zi-yana uğramıyacağını, çünkü hükümet-i cumhuriyetimizin ve müdde-i umumiliğin şeref ve sıyanetine tevdi olunduğunu söylemişlerdi. Aradan bu kadar ay geçtiği halde, hükümet reisimizin de bu husustaki ricalarımın is'af olunduğuna dair bir iş'arda bulunmaması teessürümü ziyadeleştirmektedir.

2- Yakılan eserim için sarf ettiğim, bin liradır. Bunun büyük bir kısmını kağıt ve tab'ı masrafına, diğerini de mutavassıtlara sarf etmiştim. Her masrafını ben verdiğim halde, matbaacının "Mülkiyeti bana aid olduğundan, eseri imha ettim, param olunca öderim" diye hadise sıralarında verdiği zaruri bir cevaptan başka, bu hususta muhatabım yok. Bu paranın ö-

denmesi için zât-ı âlinize müracaatıma da henüz bir cevap lütuf buyrulmadı. Paramı kurtarmak için, mahkemelerde bu işin tazelenmesi taraftarı değilim. Bin lira, ben vaziyetteki bir insan için mühim bir servettir. Ziyana uğramamasını te'kiden rica eylerim.

İşbu iki mükerrer ricama bir üçüncü maddeyi de ilaveyi millî bir vazife telakki ediyorum.

3- Alâkadar makamın Meşrutiyet idaremiz zamanındaki bilcümle hareket-ı askeriye, vesikalarıyla birlikte neşrettirmemiş olması, hakikatlerin kaybolmasına ve millî kudret ve kabiliyetimizin takdir olunmamasına ve vatan evlatları için ibret ve örnek menbaalarının kurummasına sebep olmaktadır. Nitekim; millî ve askerî tarihimiz için pek mühim bir hadise olan Hareket Ordusu'nun İstanbul'u işgali bahsi, bugünlerde gazete sütunlarında bir roman haline döndürülmüştür. İhtisası ve alâkaları olmayan romancıların hareket-ı askeriye istedikleri şekle sokmasına hiç bir hükümet müsaade etmez. Harekata iştirak eden bütün cüz'ü tamların harb cerideleri o zaman Harbiye Nezaretine verilmişti. Harekata iştirak eden bir çok zatlar da henüz sağdır. Ölenlerin ve sağ olanların ve askerî tarihimizin haklarını muhafaza etmek makam-ı aidinin borcudur.

Edirne'de ikinci ordudan bir liva mı gelmiştir? İkinci ordu askerî şüpheli mi idi? Beyoğlu'nun muhtelif kışlalarındaki müsademelerini ateş altında idare eden ve karargahını Pangaltı'daki Harbiye mektebinde tesis eden ve en büyük şerirleri bizzat derdest ve Yıldız ve Beyoğlu cihetlerinin emniyet ve asayişlerini temin eden bir fırka karargahını Mahmut Şevket Paşa ile birlikte trenle akşam geç vakit Sirkeci'ye indiren ve bu suretle Beyoğlu'ndaki kıtaatın kumanda hey'-

etini Bakırköy'de oturtan şuursuz bir yazıya, hakikati bilmeyen yar ü ağyar ne der? Bilhassa Yıldız işgalindeki uydurmalar, millî ve askerî tarihimiz için elimdir. Nazar-ı dikkatinizi hassaten buna celbediyorum:

Sonposta gazetesinin 104, 105, 106. tefrikaları, bütün Türk milletinin gayz ve nefretini yıllarca üzerinde toplayan saltanat istibdadının mihrakı olan Yıldız'ı, Bulgar çetelerinin işgal ettiğini yazıyor. Halbuki Yıldız'ı Bulgar çeteleri işgal etmemiştir. Yıldız'ı işgal eden, Türk ordusudur. Hakikati bu yolda değiştirmek, Türk tarihini lekelemektir. Bilhassa şu aralık Bulgar milleti için de bulunmaz bir nimettir. O zaman üçüncü ordu erkan-ı harbiye reisi olan Pertev Paşa Hazretleri henüz hayattadır, işi pek âlâ bilirler. Hadise şöyle olmuştur: Yıldız'ın işgali 1 Nisan'da fırkamıza emrolundu. 13 Nisan sabahı harekete geçtik. Fakat karargahımız hareket etmek üzere iken Harbiye mektebine gelen ordu erkan-ı harbiye reisi şifahen şu emri getirdi: (Harekatı derhal tatil ediniz. Yeni emir gönderilecektir.) Bunun üzerine ben zırlı otomobil ile, ileri kıtaat nezdine gittim. İhlamur kolu dereyi geçmiş, yokuşu tırmanıyordu. Bu vaziyette harekatı durdurmanın kıtalar üzerinde fena tesir bırakacağını görerek, mes'uliyeti üzerime aldım ve harekatı devam ettirdim. Ve muhtelif kollar nezdine giderek Saray kapılarına kadar yürüttüm. Mekteb-i harbiye talebesinden de bir müfreze almıştık. Sarayın her kapısına bunlardan ve fırkamızdan zabıt kumandasında birer müfreze ikame ettirerek, Saraya kimsenin girmesini men ettirdim. Ve akabinde Harbiye mektebine avdetle, fırka kumandanıma vaziyeti anlattım. Gelen yeni emirde: (Yarın Yıldız harekatı yapılacağı ve Enver, Niyazi ve Fethi beylerin birer kol kumand-

danı olarak harekate iştirak edecekleri) bildiriliyordu. Halbuki işgal harekatı bitmişti. Derhal fırka karargahını Yıldız'a naklettik ve Seri dairesi karşısındaki çadırılı ordugaha yerleştik. Yıldız telgrafhanesini de işgal ettirerek buradan Hareket Ordusu Kumandanı Mahmut Şevket Paşa Hazretlerine: (Fırkamızın Yıldız'ı hadisesiz işgalini ve aldığımız tertibatı) bildirdik. Mahmut Şevket Paşa, Enver Bey'in de iştirakini arzu ettiği yeni emirlerinin ifa olunmamasından dolayı, hadisesiz işgale memnun olmakla beraber, fırkamıza beyan-ı teessür de etmişlerdi.

Hakikat böyle olduğu halde Yıldız'ı Enver Bey'in işgal ettiğinden, Mahmut Şevket Paşa'nın onu istirkab ettiği iğrenç bir tarzda tasvir olunmaktadır. Bunun gibi diğer vak'alarda dahi esasen hürriyet mücadeleleri yapanlar tenkid olunmakta ve başta Abdülhamid olmak üzere istibdat taraftarları da sinsi sinsi medhulunmaktadır. Yıldız'ın işgali günü, Enver Bey'in, fırkamız emrinde yalnız 11 Nisan gününe inhisar eden mevziî ve muvakkat olan bir müfreze kumandanlığı sıfatı yok ve şahsen dahi kendisi bu muntıkada bulunmadığı halde, hürriyet mücadelelerimizin tarihi ve millî mühim bir dönüm noktası olan, 33 yıl milleti tedhiş eden Yıldız'ın işgalini Bulgarlara yaptırmak ve bunları da cihana millî kahraman timsali gösterilen Enver Bey'in emrine sokmakta bir suiniyet yoksa, büyük bir gaflet vardır. Fırkamızın Yıldız'ı işgali, merkez-i umumice dahi haber alındıktan sonra, Enver Bey, bir müfreze kumandanı olarak değil, bir ferd olarak gece Yıldız'a gelmiştir. O zamanki baş katip Cevat Bey de, Sultan Hamid'le karargahımız arasında irtibat vazifesini gördüğünden hadiseyi pek âlâ bilirler. Fırkamızın Yıldız'ı re'sen işgalinden

dolayı Damad Ferid kabinesi, Şevket Turgut Paşa'yı divan-ı harb-i örfide isticvab ve mahkûm dahi ettirmişti.

Harekat-ı askeriye'nin ancak makam-ı mes'ulü tarafından tashih ve müdafaasını muvafık gördüğümden, zât-ı biraderlerine yazıyorum. Bu vesile ile samimi hislerimi takdim eylerim Paşa kardeşim.

Kâzım Karabekir

***

İsmet, bu mektuba çabuk cevap vermedi. 1934 yılına girdik 10 İkinci Kanun'da ziyaretime gelen Ali Fuad Paşa, şu malumatı verdi:

-İsmet, mektubunuzdan bahis açtı. Kâzım, hâlâ kavgayı bırakmıyor. Hem çok sevişiriz, hem de kavga devamda. Kitabının parasını da almakla, meseleyi tamamiyle tesbit edecek. Herhangi başka bir tarzda isteyeceği parayı verelim, fakat bu tarzda olmasın, dedi. Gazi de; "Karabekir, eseri bizim yaktırdığımızı tesbit mi etmek istiyor? İsmet'e ne yazıp duruyor, bana yazsın bütün evrakını ve parasını verdiririm" demiş.

Ali Fuad Paşa da, bunu tavsiye ediyor.

-Yok, rahatsız etmek istemem, dedim.

Düşündüğüm, benim mektubum ile, başka tarzda gazetelerle ve birtakım rezil ağızlarla oynanabilir. İkinci si de, acaba Ali Fuad'ın bu husustaki sözü ne dereceye kadar doğrudur?(6)

30 İkinci Kanun'da, İstanbul emniyet müdür muavini istediğim kağıtlarımın geldiğini haber verdi.

6 Şubat'ta bir zarf içerisinde köşküme getirdiler. İtti-

(6) Bu düşüncemde pek haklı olduğum, Türk Dili Kurultayına davet meselesinde açık görüldü.

hat ve Terakki eserime ait parçalar. Matbuat dosyamdan alınan makaleler yine yok.

Ne ise... İşin garibi İsmet Paşa'nın şu mektubunu da, bugün almışımıdır:

Ankara 5//934

Muhterem Paşa kardeşim,

İstanbul'da görüştüğümüz zaman, cevap vermek üzere, sizi bekletecek aramızda bir vaad geçtiğini bilmiyordum. Evrakınız Büyük Erkan-ı Harbiyede, yüksek erkan-ı harbiye ve hariciye erkanı tarafından tedkik olundu. Bunların raporları ile beraber evrak mahkemeye gitti. Sizin arzularınız iki kısım:

Birisi, harb ceridesi gibi alıkonulmuş olanlardan istediğiniz bazısının iadesi. Bunun için Büyük Erkan-ı Harbiye ile görüştüm. Harb ceridelerini ve bu mahiyette olanları iade edemiyorlar. Siz müfredatını göstererek bazı evrak için evvelce de Büyük Erkan-ı Harbiyeye müracaat etmişsiniz. Verilecek olanları vermişler. Eğer müfredat üzerine yeni bir talebiniz varsa tahkik ettireyim.

Diğer arzunuz şudur: Size iadesine karar verilen evrak içinden alınmış olanların iadesi. Size iadesine karar verilmiş olan evraktan hiç birisini, kimsenin almaya hakkı yoktur. Bunların müfredatını söyleyerek müracaat buyurursanız, takib ettirmek vazifemdir.

- Eserinize sarf ettiğiniz para için bana müracaatınızı hiç hatırlamıyorum. Eserinize mukabil size bin lira vermeye hiç bir suretle muhatap olmayacağımızı bilirsiniz. Bu mesela tamamen hususi mahiyette ve sizin ile kitapçı arasında bir şeydir. Şimdi, buralarını

tasrih ettikten sonra, bin liraya ihtiyacınız varsa, bunu ben size kendim gönderiyorum. Eskiden de aramızda biribirimize borç veya borç olmayarak masraf ettiğimiz olmazdı değil. Size bin lirayı resmiyetle hiç alâkası olmaksızın, gönderiyorum. Hatırat kaydı tutmayı seviyorsunuz. Aman dikkatli kayıt buyurunuz ki, gönderdiğim bin liranın eserinizle münasebeti yoktur.

Gazetelerin İttihat ve Terakki devrine ait yazdıklarını doğrusu ne muntazam takip ediyorum, ne de sizin verdiğiniz ehemmiyeti veriyorum. Bunların peşinde koşup yanlışlıklarını düzeltmeye kalksam, daha mühim birçok işlerimden geri kalmaktan korkarım.

Fuad Paşa, sıhhat ve neş'enizden bahsetti. Çok memnun oldum. Gazete tefrikalarının içindeki hakikatleri kontrol etmek için, neş'enizin düzgün ve yerinde olması tabiidir. Ben asıl bu sebeble sevindim. Selam ve muhabbet kardeşim efendim.

İsmet

Başvekil İsmet Paşa, benim eski samimi arkadaşım gibi cevap veriyordu. Buna çok memnun oldum. Fakat ne mühim şeyler de anlatıyordu:

Birinci maddesinde: Evrakımı takip ettireceğinden bahsediyor. Halbuki bana bir hafta önce bunların geldiğini İstanbul Emniyet Müdürlüğü bildiriyor ve bugün yani İsmet'in mektubuyla birlikte alıyorum. Başvekil'in bu vaziyeti pek acıklıdır. Gizli eller kendisine çok hakimdir, bunu bana göstermekten de zevk alıyorlar.

İkinci maddede: İsmet'in, benim pek eskiden beri hatıra tutmak hususundaki âdetimi bildiği için, bundan

korkuyor. Ben sarf ettiğim bin lirayı istedim. oOnlar da, ne eksik ve ne artık olmamak üzere aynı miktarı gönderiyorlar. Bunu kime söyledimse -avukatta var- kitapların bedeli diye kabul etmiştir. Ben bunu, şu veya bu diye kayda lüzum yok, mesele geniştir, yakmak işi, köşkümlü basmak işi, bütün yazılarımı alma işi her halde parasını gönderme işinden çok ağır şeylerdir. Fakat ben ve benim gibi çokları, bunlardan daha ağırlarına uğramadık mı? Tevkif olunduk, İstiklâl mahkemesine verildik. Milletin istiklâlini kurtaranların, bu muvaffakiyetten sonra İstiklâl Mahkemesinde muhakemeleri ne garip cívelerdir. Buna eskiden olsa, cilve-i Rabbanî derlerdi, şimdi acaba Cumhuriyet cilvesi mi demeli?

Gelelim 3. maddeye: Bu, Cumhuriyetimizin tarihi için faciadır. Ben hareket-ı askeriye roman ediliyor, ait olduğu makam neden vazifesini yapmıyor, diyorum. Hükümetin başvekili, (ne muntazam takib ediyorum, ne de sizin verdiğiniz ehemmiyeti veriyorum. Bunların peşinde koşup yanlışlıklarını düzeltmeye kalksam, daha mühim bir çok işlerimden geri kalmaktan korkarım) diyor ve benim neş'eli ve sıhhatimin yerinde olmasından bu kontrolü yapabildiğimi söylüyor.

Erkan-ı harbiyenin vazifesinden en mühimi de, geçmiş hareketlerin tarihini neşrettirmek olduğunu hükümetimiz kabul etmiyor. Peki... Başvekaletin, Dahiliye ve kaletin istihbarat şubeleri ne yapıyor? Gazetelerin peşinden koşmak işini de, insafsızlık edip isteyişime İsmet hayret mi ediyor ne?

20 yıl önce Alman heyet-i ıslahiyesi arasında istihbarat şubesinin nasıl çalıştığını, erkan-ı harbiyenin içinde bulunduğu İsmet de biliyordu. Buradaki ifadesi bilmemelik değil, içinde bulunduğu anormal vaziyeti itirafır.

Anormal işler.... Bunu, iki yıl önce mebusluğa namzedliğimi koyduğum zaman, gazetelere de söylemiştim. Ah bu anormal işler ve gidişler... En mühim olan bir uzvumuzu bile felce uğrattıyor ve bakın nasıl Başvekil onu tasvir ediyor.

Yazık ölen vakitlere, yazık öldürülen hakikatlere.

Ben peşin olarak Cumhuriyet başvekiline şunu yazmıştım, fazla bir kelime eklemeye bile lüzum yoktur:

(Alâkadar makamın meşrutiyet idaremi zamanındaki bilcümle hareket-ı askeriye, vesikaları ile birlikte neşrettirmemiş olması, hakikatlerin kaybolmasına ve millî kudret ve kabiliyetimizin takdir olunmamasına ve vatan evlatları için ibret ve örnek menbalarının kurumasına sebep olmaktadır. Nitekim millî ve askerî tarihimiz için pek mühim bir hadise olan Hareket Ordusu'nun İstanbul'u işgali bahsi bugünlerde gazete sütunlarında bir roman haline döndürülmüştür. İhtisası ve alâkaları olmayan romancıların hareket-ı askeriye istedikleri şekle sokmasına hiç bir hükümet müsaade etmez...Ölenlerin ve sağ olanların ve askerî tarihimizin haklarını muhafaza etmek, makam-ı aidinin borcudur.) Bu satırları havi olan 3. madde ve Başvekil'in cevabı ibretle okumaya ve dudak ısırma değer.

Artık ben Sonposta gazetesine, yanlışlarını tashih ettirmeye uğraşmak zaruretinde kaldım. Bu husustaki mektupların (Cekiömelerim) eserimde aynen vardır.

***

Bu faslı kapamak için, İsmet Paşa'nın 20 Mart'ta Ankara Halkevi inkılap kürsüsünde ilk konferansını verirken köşkümde, radyomda dinlediğim şu sözlerini kayd edeyim:

(Konferanasımda, mücadelenin her safhası için inki-

labı sevk eden ve tedbir alan yüksek şahsiyeti görüyorsunuz. Bu şahsiyet, en büyük inkılapçı Mustafa Kemal'dir. Türk inkılabını anlamak ve sevmek, Türk inkılabının muvaffakiyetine hizmet etmek, büyük reis Mustafa Kemal'i anlamak ve sevmek ve onun ülkülerini tatbik etmeye candan çalışmakla bir ve beraberdir.)

Gazi'nin ülküleri meyanında, bu bizim 3. madde ve onun cevabı var demek. 15 Nisan ajansında Berlin sefiri Kemalettin Sami Paşa'nın ölümünü işitince geçen yıl beni ziyarete geldiği zaman, söylediği şu sözü hatırladım. (İsmet Paşa diyorki, Gazi'yi idare, milleti idareden çok güç...)

Şimdi İsmet Paşa'nın 6 Temmuz 934 nutkundan şunları okuyalım:

(Büyük Reis-i Cumhuriyet, hükümet faaliyetlerini kolaylaştırmak ve muvaffakiyete sevk etmek ve millî hayatın her safhasında bir feyiz kaynağı olmak suretindeki yüksek tesirini anmak, bizim için şükran borcudur (alkışlar.) Bulucu ve yaratıcı kudreti mütemadiyen artan büyük millî Reis'in, iktisadî, ictimai ve kültür sahalarında ve bizzat cumhuriyet ordusu ile yakın alâkası, memleket için mütemadi bir yükselme temin etmektedir. (alkışlar.) Millî Türk devletinin sağlam temellerle kurulmasında, emniyetli, feyizli yollarda yükselmesinde de, Mustafa Kemal adlı bir Reis'e malik olması, ebedî tarihin cereyanında bulunmaz bir nimettir. (şiddetli alkışlar, bravo sesleri).

Ben artık bir mütalaa yazmıyorum...

***

Gazi ile Anlaşmaya Doğru

Bana suikast hazırlığı yapılırken, bu söz de dillere düştü. Hatta emniyet müdürü Fehmi, pek merak etmiş;

"Acaba Karabekir ağır şartlar koyacak mı?" diye. Bu hususta Feridun'u vazifedar etmişti.

Şimdi yeni bir cereyan başladı:

Temmuz ortalarında Ali Fuad Paşa köşküme, ziyaretime geldi. Ankara'nın samimi havasından bahsetti. Gazi beni sormuş, "Artık müsterih mi?" demiş ki: Keşke sizin gibi Karabekir de aramızda olaydı da, fikrinden istifade ederdik.

Ben şu cevabı verdim:

-Teşekkür ederim, beni andıklarına. Fakat fikirden bahseden arkadaşlarımız samimi bir eser göstermiyorlar. Fikir ayrılığı, yazık ki, hâlâ düşmanlık sayılıyor. Her şeyden önce lazım olan, samimiyettir. Şimdiye kadar bir çok vesileler gelip geçtiği halde, bizi aralarında görmek istemediler. Bir çok resmî ve millî günler, hususiyle Cumhuriyetin onuncu yıldönümü, İran şehinşahının ziyareti, dil kurultayları vesaire gibi merasimde İstiklal Harbi'nin emektar insanları arasında benim de bulundurulmaklığım güzel fırsatlardı. Siyasetten önce samimiyet lazımdır. Fikrimden istifadeden bahsediyorlar, fikir sahasında daha zaferi müteakip alâkadar olmadıkları gibi, on yıldır böyle bir şeyin bahsi bile geçmemiştii. Siyasetten önce samimiyet gerek. İki yıl önce, mebus olmaklığım arzu olunduğu haberi geldi ve hatta Gazi müstakil mebuslar için 30 yer ayırdıklarını ilan etti. Bunun üzerine biliyorsunuz Refet Paşa, Cafer Tayyar Paşa, Feridun Fikri Bey ve ben namzedliğimizi koyduk. Kıyametler koptu. Makine başında, mebus çıkmamaklığımız için İsmet Paşa valilere emir verdi. Buna rağmen, ben bir kaç rey alarak mebus seçildiğim halde, bu reyler yakıldı ve ben mebus yapılmadım. Geçen yıl da, haksız yere Milliyet'le şerefime taarruz olundu. Sizin mebusluğunuzdan sonra,

benim de sizin gibi, yani tek başıma Halk Fırkası ikinci müntehiplerine seçtirilmekliğimi İsmet Paşa teklif etmişti. Bu tarza muvafakat etmediğimi biliyorsunuz.

Paşa şu cevabı verdi:

-Kürsüden tenkidlerinizin millet üzerinde tesir yaptığını söyleyerek, hususi görüşmelerle fikrinizden istifadeyi istiyorlar.

Paşa'ya fazla mütalaada bulunmadım. Anladığım vaziyet şu idi: Ali Fuad Paşa'yı tek başına ve garip bir tarzı intihapla mebus yapmaları işlerine yaramıştı. Beni de bu hale koydukları gün, benim de şahsiyetim darbelenecek ve kendileri için artık korku kalmayacaktı.

Ali Fuad Paşa'nın duygusuna gelince: O, kendi vaziyetini beğenmiyordu. Beni de bu vaziyete alırsa, ezildiği bu vaziyette büyük bir nefes almış olacaktı.

İşte benim düşüncelerim bu idi. Bunun için, siyaset değil samimiyet.... düsturunu ileri sürdüm. Fakat bu mülakatımız başka bir şekil aldı, şöyle ki:

8/7/934 tarihli, Ali Fuad Paşa'dan bir mektup aldım:

Muhterem Paşam,

Dün, bilvesile dil kurultayına davetiniz keyfiyetini arz ettim. Çok memnun oldular. Dil kurultayına aza olabilmek için, bir tez hazırlamak ve vaktinde müracaat lazımmış. Zât-ı âlileri için bu iki husus nazarı dikkate alınmayacaktır. Eğer kurultay umumi katipliğine 19 Ağustos'da toplanacak olan kurultaya, aza olmak arzusunda olduğunuzdan bahisle müracat edecek olursanız kabul ve davet olunabileceğinizi arz ederim efendim.

Yalova'dan avdetimde sizi ziyaret edeceğim. Son-

suz saygılarımı sunarken, size ve ailenize iyilikler dilerim Paşa kardeşim.

Ali Fuat

31 Temmuz'da, Paşa ziyaretime geldi. Gazi demiş: "Karabekir'in tezi varsa, bilsin ki biz bu vadiye hazırız ve kuvvetliyiz." İsmet de: "-Kurultayda söz alamamaklığımı, aksi halde bir çok münakaşalar karşısında kalınacağını söyleyerek, yalnız dinleyici olarak bulunmaklığımı" söylemiş. Maksudımın yanlış anlaşılmış olduğunu anlattım. Ben şuraya buraya kabûlüm için bir şey söylemedim. Dil Kurultayında bahsim bir misal olaraktı: "-Davet olunmadıkça tabî gidemem" dedim.

Ne garip şey.... Akşam radyoda dil kurultayı katib-i umumiliğinden, artık müracaat kabul etmiyeceği hakkında bir tebliğ dinledim. Bunun ertesi gün gazeteler de yazdı.

8 Ağustos tarihli Yalova'dan yazılmış, Paşa'nın da şu mektubunu aldım:

Yalova 8 Ağustos 934

Muhterem Paşa Hazretleri,

Ziyaretimden sonra gazetelerde dil encümeni katib-i umumiliğinin müracaatı men ettiği hakkındaki ilanı okuduktan sonra, zatı alilerinin müracaat edip edemiyeceğinde tereddüt etmiştim. Tekrar makamata aliyeye bu hususta müracaatta bulundum. Aldığım cevap şudur: Kurultaya aza olabilmek ve davet olunabilmek için katib-i umumiliğe müracaat esas ve şartmış. Buna nazaran, zât-ı âlilerinin şu mealde müracaatı muvafık ve münasip görülmüştür: "Kurultaya

aza olmak istiyorum, şartları bildirmenizi rica ederim." Böyle yazılı bir müracaat üzerine, derhal önümüzdeki kurultaya davet olunacağınızı arz ederim. Bu tarz-ı hal bendenizce de muvaffıktır. İcra-yı icabı rey-i âlilerine menuttur. Bu vesile ile, hürmet ve muhabbetlerimi teyid ederim Paşa kardeşim.

Ali Fuad

***

9 Ağustos'da aldığım bu mektuba cevap vermemeyi düşündüm. Çünkü, ilk mülakatımızı yanlış anladıklarını, 31 Temmuz'da iyice izah etmiştim. Fakat bunun kağıt yüzerinde tesbitini sonradan muvafık bularak 11 Ağustos'da şunu yazdım:

İstanbul-Erenköy

Muhterem Paşa Hazretleri,

11/8/1934

Zât-ı âlileri Ankara'dan avdette, lütfen ziyaretime geldiğiniz zaman, İsmet Paşa Hazretlerinin bu beyanatını söylemiştiniz: "Sizin gibi Karabekir de aramızda olsaydı, fikirlerinden istifade ederdik." Buna karşı, ben de zât-ı âlinize şunu söylemiştim: "Fikir ayrılığı yazık ki, bizde hâlâ düşmanlık sayılıyor. Her şeyden evvel lazım olan samimiyettir. Şimdiye kadar birçok vesileler gelip geçtiği halde, bizi aralarında görmek istemediler. Bir çok resmî ve millî günler, hususiyle Cumhuriyetin onuncu yıldönümü, İran şehinşahının ziyareti, dil kurultayı vesaire gibi merasimde, İstiklal Harbi'nin emektar insanları arasında benim de bulundurulmaklığım güzel fırsatlardı. Siyasetten evvel samimiyet lazımdır." demiştim.

Birinci mektubunuzdaki yanlış telakki üzerine, son

ziyaretinizde fikrimi tekrar izah etmiştim. Buna rağmen 8 Ağustos 934 tarihli ikinci mektubunuzda, "Kurultaya aza olmak istiyorum, şartları bildirmenizi rica ederim" diye yazılı müracaatı siz de muvafık bulduğunuzu yazıyorsunuz. Zaman ve şartlar tekrar tekrar muhtelif tarihlerde radyo ve gazetelerle ilan edildiği ve artık müracaatların kabul olunmayacağı da ilave olunduğu halde, tavsiye buyurduğunuz tarz-ı hareket pek sakat bir iştir. Esasen tarafımdan müracaatı arzu etse idim, herkes gibi ben de kimseyi rahatsız etmeden bir tez göndererek doğruca ve vaktinde kurultaya müracaat edebilirdim.

Bu vesile ile, mukabil hürmet ve muhabbetlerimi teyid eylerim kardeşim.

Kâzım Karabekir

***

Bu mektubu postaya verdiğimin ertesi günü, -12 Ağustos Pazar- İstanbul'dan gelirken, trende Kızıltoprağa gitmekte olan Ali Fuad Paşa'ya rastgeldim. Yalova'dan geldiği için mektubumu almamış. Metnini anlattım. O, hâlâ tavsiye ettiği formülü yazmaklığını söylüyor ve:

- Gösterilen samimiyete inanmalısınız, eğer bu müracaatı yapmazsanız, yine Gazi ile karşı karşıya kalacaksınız, istediği gibi taarruzlarına devam eder, dedi.

- Böyle bir fikir taşıdığını bildiğiniz halde, samimiyetten bahsetmeniz pek tuhaf oluyor. Ben çok defa gösterdim ki, şerefim için bir şeyden korkmüyorum. Siz şu veya bu tedhişden korkarak şerefsizliğimi tavsiye ediyorsunuz?

Ali Fuad Paşa'nın mütalaası:

- Siz böyle bir müracaatı yapın, eğer çekindiğiniz bir muameleye maruz kalırsanız, ben de istifa ederim.

-Sizin istifanız ona karşılık olmaz, bir şey de ifade etmez.

- O halde yine eskisi gibi karşı karşıya kalacaksınız demek?

- Paşam, siz bu gibi tavassutlarla, her iki tarafı da güç bir vaziyette bırakıyorsunuz. rica ederim artık bu işlerde sükutu tercih ediniz, dedim.

Şimendifer Kızıltoprak'a gelmişti. Paşa, orada inmek üzere veda etti. Artık bu bahsi de kapattık diyordum, Meğerse daha bitmemiş. 16 Ağustos akşamı Paşa'dan şu mektubu aldım:

Kuzguncuk 16 Ağustos 934

Muhterem Paşa Kardeşim,

Dün, dil encümeni umumi katibi, bendenize şöyle bir telefon yaptı. Zât-ı âlilerinin müracaatına intizar ettikleri ve bunun üzerine derhal davetiye gönderileceği ve henüz müracaat edilmediği bildirildikten sonra, zât-ı âlileri bir nutuk veya bir tez hazırlamış iseniz bu hususun katib-i umumi ile istişare edilmesi rica olunmuştur.

Geçenlerde size trende tesadüf ettiğimde, umumi bir surette kararınızı anlamıştım. Yalova'ya gönderdiğiniz mektubu -oraya adresimi bırakamadığımdan- henüz alamadım. Bu sebeple, hiç bir kimseye henüz bir şey söylemediğimden, umumi katibe kısaca şöyle bir cevap verdim:

-Arzularınızı Karabekir Paşa Hazretlerine iblağ ederim.

Bu muhabereye nazaran, ne yolda cevap vermeyi münasip görüyorsanız, lütfen Kuzguncuk'taki adresi-

me mektupla iş'arını rica ederim.

Bu vesile ile muhabbet ve hürmetlerimi teyid ederim efendim.

Ali Fuad

***

Buna cevap olmak üzere, Yalova'ya gönderdiğim mektubu göndermeyi muvafık buldum ve aşağıdaki mektubu yazdım:

İstanbul-Erenköy

Muhterem Paşam

17/8/1934

16 Ağustos tarihli mektubunuzu aldım. Mektubumu almadığınıza nazaran, aynen bir daha gönderiyorum. Hürmet ve samimiyetlerimi teyid eylerim efendim.

(11/8/934 tarihli mektubumu aynen yazdım.)

***

18 Ağustos saat 11'de Ali Fuad Paşa ziyaretime geldi. Ve kurultay katib-i umumisinden davetiye kartını getirdi. Şunu da anlattı:

Bu gece saat 3'e kadar, (rakı sofrası sabaha kadar da devam eder) Dolmabahçe sarayında Gazi ile berabermiş. Benim hâlâ müracaat etmediğimi kendilerine bildirmişler.

Ali Fuad Paşa demiş ki: -İhtimal formülü bulamadı.

Gazi de: -Hakkı vardır, şu halde bir davetiye gönderin, demiş. Hususi olarak Ali Fuad Paşa'ya da şunu söylemişler:

-Karabekir kurultaya gelirse memnun olurum, demiş. Bu akşam vemeğine de alıkoymak niyetinde imiş.

Bu vaziyet karşısında artık diyecek kalmaz, haydi hazırlan, beraber gidelim.

Muvafakat ettim, yemeği beraber yedik ve kalktık, gittik.

Köprü başından bir otomobil ile Dolmabahçe sarayının büyük kapısında durduk. İki sıra polis arasından geçerek saraya girdik. Konferans başlamasına az vardı. Alt kat salon dolu idi, ortalarda yer bulduk oturduk.

Samimi bir hava duymadım. Hiç bir kimse bize mü-laki olmadı. Oturduğum yerde bir-iki tanıdığımdan başka selamlaşan da olmadı. İstiklâl Marşı başlayınca ayağa kalktık. Yüzlerimiz kürsüye karşı idi. Herkes sola döndü, başımı çevirdim, Gazi önde, bir hayli maiyeti de arkada azametle indiklerini gördüm. Bir alkış başladı. Bazı eller başlar üstünde şaklıyor ve bu elleri taşıyan ayaklar, burunlarına basarak yükseliyordu. Riyakar yüzler bu suretle seviye üzerinden Gazi'ye görünmeye çalışıyordu. Bu salon mebuslarla kurultay azalarına mahsus idi. Padişahların merasim salonunda ses fazla akis yaptığından, orası dinleyicilere tahsis olunmuş.

Ben bu tarzdaki halkçılığa hayran oldum. Vaktiyle padişahlara aynı salonda yapılan riyakarlıklar, bu kadar dolgun değildi. Ben millet meclisinden ayrılalı hayli mesafeler daha alınmış.

Alkışa iştirak etmeyenler tek-tük görülüyordu. Fakat herkes o tarafa dönmüş ve adeta el-pençe divan durmuştu. Bilmem arka saflarda benim gibi kıblesini şaşmayanlar var mı idi?

Kurultay reisi, meclis reisi sınıf arkadaşım Kâzım Köprülü, hazırladığı nutku okudu ve reis seçilmesine teşekkür etti. Nutku celseden önce hazırlanmıştı. Bu garibeyi dinledik. Sonra müthiş inhinalarıyla kurultay u-mu-

mi katibi Necmi kürsüde söz söyledi. Bunun bir dönme olduğunu öğrenince vaziyetine hayret etmedim, fakat bu yeri tutacak bir Türk bulunmadığına esef ettim.

Reis ve daha bazıları, beni görünce şaşkın şaşkın baktılar. Celse bir fasıla da vermişti. Beni tanımak değil, benimle yıllarca arkadaşlığı olanlar ve hatta samimiyetten bahseden ve "Aramızda olsaydı da fikirlerinden istifade ederdik" haberini gönderen İsmet Paşa bile, uzaktan olsun selam vermekten korkuyordu. Bir yaver ve bir katibiyle olsun bu samimiyet borcunu ödemiordu. İşin daha gülünç yeri vardı: Yanımızdaki selamlaştığım mebuslar da ikinci celsede savuştular. Hiç kimse, bu şahane varlıkta tutunabildiği kapıdan olmak istemiyordu.

Nihayet, günün celsesi bitti. Gazi, geldiği gibi, merdivenleri şakşaklar arasında mağrur çıktı, ben de Ali Fuad Paşa'ya dedim:

-Paşam, çok memnun oldum. Hem kurultayı gördük, hem de şahane bir merasimi... Samimiyetten başka hiçbir eksiği yok. Eğer kalmayacaksanız, buyurun gidelim.

Paşa şaşırmıştı. Akşam yemeği iltifatlarından bahsederken, önümüze bir yaverin dahi çıkıp yol göstermemesi ve hele verilmiş bir emrin askerce tatbiki gibi, herkesin bizden selamını bile esirgemesinden hayli sıkılmıştı.

-Mühim bir celseye, yine beraber gelelim, haber ve ririm size... dedi.

-Paşam, bugünkü gördüğüm, bütün celseler için kafi geldi. Kimseyi rahatsız etmek istemem, artık bu işi de burada bitirmiş olalım.

Vestiyerden şapkalarımızı almaya gittik. Emniyet müdürü Fehmi, güya kendisini göstermeden bizi takip

ediyordu, bir kaç gözü açık memuru da etrafımızda idi. Saray salonundan böyle gizli bir merasimle çıktık.

Adı ne olursa olsun, (saray ve samimiyet) birbiri ile birleşemeyen iki zıt olduğunu bir daha görmüş oldum.

Birkaç gün sonra, Ali Fuad Paşa haber göndermiş, bir celsede daha bulunmalıdır. Kendisine davetiye gönderildiği halde bir defa gelmesi, fena tesir yapar. "Ben aksini düşünüyorum" dedim, "Bir celse tamamiyle kafidir. İkinci bir defa gelmek, hem beni, hem de onları daha çok sıkar. İlkinde selam vermekten korkanlar, ikincide ihtimal gözlerine ilişirim diye gözü kapalı gezerler, müşkül vaziyetler olabilir."

Dil Kurultayı, mutad toplantısını da bitirmeden kapatılmış. Güya Gazi, benim bir daha gelmememin sebebi Ali Fuad Paşa'ya sormuş. O da "Kapanacağını bilseydi, daha önce gelirdi" diye işi idare etmiş.

İşte Gazi ile anlaşmamızın garip hikayesi ve İsmet'le samimiyetimizin teyidimizin tuhaf ciheti.

Ben, ayrılıklarımızın mühim sebeplerini, başka eserlerimde tafsil ettim. Burada kısaca şunu söyleyeyim ki, onlar hâlâ cebir ve tahakküm politikasında ve programsızlıkta ısrar ediyorlar ve vakit vakit Gazi'nin dehasından fıskırarak ilhamlarla Türk milletinin bugünkü neslini değil, fakat gelecek neslini Avrupa milletlerini çok geride bırakacak bir hale getirecekler. Bunun için milletin bütün malî varlığını ilk önce Ankara'nın imarına sarf ettiler. Ahlâk ve seciyesini de bozmakla zengin olmak hevesi verdiler. Sanayie sıra geç ve zorla geldi ve sermaye Bolşevik diyarından alındı. Benim prensibim ise, esaslı bir programa sadakatti. Bu programın ana hatlarını 12 yıl önce hazırlamış, kendilerine de, matbuatla ve sonra da meclis kürsüsünden millete de arz etmiştim: Bir milletin

medeniyeti, ahlâk ve âdâtıyla değil, sanayiiyle ölçülür. Bunun için halk ve mektepler' terbiyesi ve fabrikalar kurumu, bundan 12 yıl önce başlayacaktı. Ve tam bir halkçılıkla bu günkü nesil de saadet görecekti. Gelecek neslin neler yapacağını bugünden kestirmek ve onlara hükmetmek, ilmî bir zihniyet değildir. Bir hevestir. Bir teşviktir. Yazık ki, bugünkü neslin zevki de, ahlâkı da, serveti de, zorla bu hevesler, bu teşvikler uğruna heder olmuştur. Millet kürsüsünden haykırdığım gibi, müşterek his, müşterek an'ane, müşterek menfaatlerle ferdleri arasında iç sevgisi yaratmayan hükümetlerin yaptığı tehlikeli işlerdir.

Ben eserime ve kendime karşı yapılan ve yapılmak istenilen suikastları öğrenince, şöyle millî bir yemin de yazdım. Türk ideal bir millet olmak için, ilk önce bu yemine sadık olmalıdır. Ben (İdeal Millet) eserimde, diğer tafsilatı da yazıyorum ve bu Düello eserimi bu yemin ile bitirmiş oluyorum.

MİLLÎ YEMİN

Yok...Yok...Yok...

Artık keyfi işler yok

Yok...Yok...Yok...

Artık gizli işler yok.

Hakimiyet milletindir, namına rey verme yok

Kontrolenden men edip de, reyine el değme yok.

Siyasî ve ictihadî bahaneler icadla

Keyfî tevkif, keyfî hüküm, keyfî aramalar yok.

Hakaret, işkence yok

Gizli kızıl pençe yok.

Çalma yok, çırpma yok

İş kapatıp yağma yok

Namusa el atma yok

Yok...Yok...Yok...

Diyar diyar süründüren

Aileler söndüren

Entrikalar döndüren

Gizli gizli eller yok

Kanunlardan başka tarzda

Emredecek diller yok

Yok...Yok...Yok...

Bilgi ile emek haktır

İltimas yok, rüşvet yok

Adalet ve hakdan başka

Emredecek kuvvet yok.

Yok olması lazım gelen şeyleri yaparsam

Şerefsizim, namussuzum

Bilir, görür, susarsam

Vatan sevmez bir hissizim

Yok...Yok...Yok...

Ölü gibi susmak yok

Düşünceyi kısmak yok

Kâzım Karabekir

ZEYİL

Ankara

18 Mayıs 340

Müdafaa-yı Milliye Vekalet-i Celilesine

Sabık Berlin mümessil-i siyasisi ve elyevm Kütahya mebusu miralay Nuri ve sabık Moskova Ataşemiliteri halen İzmit mebusu kaymakam Saffet beylere İstiklal Harbi esnasında orduya mühimmat ve malzeme-i harbiye mübayaası için tevdi edilmiş olan mebaliğ-i cesimenin uğradığı ziya-ı azimin tedkik ve taharrii zımında, heyet-i vekile kararı ile teşekkül eden komisyonumuza tevdi buyrulan tedkikat ifa olunmuştur.

Her şeyden evvel mumaileyhimanın masuniyet-i şahsiyelerini ve bina berin salahiyet-i kanuniyesinin adem-i vüs'atini nazar-ı dikkate alan heyetimiz, bir heyet-i tahkikiye kudret-i kanuniyesiyle teşmil ve tevsi-i tedkikat edemediğinden mütevellit noksan-ı ta'mikatını, tenvir-i hakikate hadim ve bilhassa mumaileyhimanın hukuk-u müdafaalarına müteallik hiç bir ciheti ihmal etmemekle, mehma imkan tazmin ve telafiye karar vererek kendileri ile temas arzusunu izhar eylemiş ve bu arzu -ifadelerine nazaran- esasen

çok dinlemek isteyen bir heyetle teması öteden beri emel edindikleri halde, şimdiye kadar buna muvafak olamadıkları beyanıyla Nuri ve Saffet Beyefendiler tarafından azim bir memnuniyetle karşılanmıştır. Binaenaleyh me'haz-ı tedkikatımız, yalnız harbiye dairesi reisi Osman Zati Bey riyasetinde mukaddema teşkil edilmiş olan komisyon ile Saruhan mebusu ve posta telgraf müdürü umumi-i sabıkı Sabri ve İmar vekili Celal Beyefendilerin raporlarına münhasır olmayıp, daha ziyade maksad-ı asliyi teminen, kendilerinin Müdafaa-yı Milliye Vekaletine takdim eyledikleri raporlarıyla, bunlara mukabil telakki eyledikleri evamire ve işbu muhaberat ve iş'aratın müteakiben tarih-i iblağ ve telakkileri itibariyle vaziyet-i fiiliye ve bunun icabatına ve bütün bunlara ait olarak gerek re'sen ve gerek leddilistizah mumailerhimadan alınan izahata ve bunların arasındaki mukayeselere müsteniddir. Birinci derecede Nuri ve Saffet Beyefendilerin suret-i memuriyetlerine ve derecat-ı mütevaliyede paranın suret-i ahzından, nakil, tedbil, muhafaza, idare, sarf ve ziyana ve mübayaatın tarz-ı icrasıyla mübayaa olunan mevaddın nakliyatına ve dolandırıcılığı iddia olunan direktör Brülle mübayaa heyetinin tesis-i münasebet ve itimadına ve bir de hülasa ve neticeye aid olmak üzere başlıca beş fiil ve teferruat üzerinde tanzim kılınan netayic-i tedkikiye bervechizir arz olunur.

Birinci Fasl:

Nuri ve Saffet Beylerin suret-i memuriyetleri.

1- Saffet 337 senesi mebdinde ataşemiliter olarak Moskova'ya giderken, Müdafaa-yı Milliye Vekili Fevzi

Paşa Hazretlerinden, bilhassa ilk işi olarak Kafkasya'dan Alman cephanesi tedarik etmesi hakkında emir telakki eylemiştir. Ataşemiliterlik talimatnamesinin bir maddesinde de Rusya'da bulunmayan cephanelerin Almanya'dan tedariki muharrerdir. Aynı zamanda Saffet Bey daha ne gibi mühimmat ve malzeme-i harbiye tedariki lazım geleceği hakkında da, Fevzi Paşa Hazretlerinden şifahî talimat almıştır. (Saffet Bey'in izahat-ı şifahiyesinden).

2. Nuri Bey 337 bidayetlerinde Müdafaa-yı Milliye Vekâletinden istihsan eylediği üç aylık müddet-i mezuniyetinde Almanya'ya gidecek. Aynı zamanda kendisine mümessil-i siyasîlik vazifesi verilmekle beraber, vakeletlerin bazıları tarafından ve meselâ İktisat Vekâletince bazı mevad ve hususat dahi siparş ve tevdi olunuyor. Binnetice Nuri Bey, 5 Nisan 337'de Berlin'e muvasalat ediyor. Ve Mayıs 337 bidayetinde Moskova'dan gelen Saffet Bey'le birleşerek, teşrik-i mesaiye bilibtidar, ilk iş olarak cephane tedarikine karar veriyorlar.

Nuri Bey'in bu işe müdahalesi, Almanya'da iken Müdafaa-yı Milliye Vekâletinden Saffet Bey'le teşrik-i mesai edilmesi hakkında aldığı emre müsteniddir. Aynı zamanda maksad ile henüz Ankara'da iken alâkadar olan ve Saffet Bey gibi şifahî talimat alan Nuri Bey daha İtalya'da iken, mesele ile fiilen iştigale başlayarak, ez cümle, o zamanlar için fevkalade itimat ettiği ve çok iyi seviştikleri Taşılca mebusu esbak binbaşı (mütেকaid) Vasfi Bey'e işi açıyor. Saffet Bey'le buluşmadan evvel de, Alman hariciye memurlarıyla de derhal temas ve hatta bazılarından teshilat vaadi dahi alıyor. (Nuri Bey'in izahat-ı şifahiyesinden). Heyetimiz tedkikatının devamı müddetince bir

ihitimam-ı mahsus ile nazar-ı dikkatte tecessüm ve idame ettirdiği fevkaladelikler arasında -ki bunlar her ne kadar bir milyon liranın nâhak yere heder olması gibi pek feci bir akibete doğrudan doğruya sebep olmamışsa da, fakat az çok vesile ihzar eylemiştir- bir de, mukaddema Lahey'de ataşemiliterlik etmiş olan Nuri Bey'le Moskova ateşemiliteri Saffet Bey gibi, haricde de marufiyetleri hasebiyle enzar-ı tecessüsten ketm-i hüviyetleri imkanı adem derecesinde zayıf ve baid olan iki erkan-ı harbiye ümerasının Almanya gibi, o zaman için pek sıkı bir şebeke-i mürakaba altında bulundurulmuş çok hassas bir muhit-i siyasiye mühimmat-ı harbiye kaçakçılığı ile gönderilmiş olmalarını bilhassa mühim bulmaktadır ki, bundaki isabet-sizliği kaydeylemekten, gerek atiyen tekerrürü endişesiyle vatanî bir mecburiyetle ve gerek Saffet ve Nuri Beylerin vezâif-i mevdualarını suret-i ifade işe lazımı gibi sarılamamış olmalarının müessir bulunmuş olabilmesi itibariyle, men'i nefsedememiştir. Bu mesele mukaddemesinde arz olunduğu vechile, netice-i feciayı tevliid eden başlıca esbaba vesile ihzar eylemiş olduğundan, bunların işe layıkıyla sarılamamasına aid mesuliyetin tamamıyla kendilerine ait bulunamayacağını ilave eylemekte muvafık-ı nısfet görül müştür.

İkinci Fasıl:

1- Paranın Alınışı

1- Miktar-ı hakikisi ayrıca tanzim kılınan ve mali hesabı tedkikat netayicini ve bunlara ait mütalaatı havi lahikada muharrer mebalîğ Rusların Türkiye'ye gönderdikleri altın rublelerden biltefrik, Saffet Bey'e tevdi olunmuştur.

- Maliye Vekaletinden, Müdafaa-yı Milliye Vekaleti-ne yazılan 6 Kanunu evvel 338 tarihli 3401/66033 numrolu bir tezkerenin muhteviyatına nazaran bu paranın Müdafaa-yı Milliye Vekaletinin emriyle Moskova sefaretince Saffet Bey'e verildiği anlaşılmaktadır.

Zaman ve ihtiyaç noktalarında meselenin fevkaladelîği münasebetiyle, gerek tahkikatın suret-i istimali ve gerek buna mukabil tedariki muktezi mebaliğin vech-i temini cihetinde, esasa ait bazı inhırafları bir taraftan işbu inhırafların pek tabii olarak tevlid eylemiş oldukları netayicin mahiyet-i kanuniyesi, diğer taraftan Nuri ve Saffet Beylerin hisse-i mesuliyetlerini tefrik ve tayine taalluku itibariyle teşrihe mecburiyet his edilmiştir.

Şöyle ki:

a) Tahsisatın istimali safhasında, başlangıcından nihayetine kadar arz eylediği bilcümle eşkale nazaran, şu vecihle istimal edilmesi lazım gelen tahsisatın, kavanin-i maliye muvacehesinde irtisam ettirdiği manzaraya bir isim verilmek lazım gelirse, bu ancak avans olabilir. Lakin avans suretinde istimal edilecek tahsisata ait en esaslı iki kayd-ı kanununun ihmal edilmiş olması ve meselâ, mevzu bahis paranın dairesi tahsisatından mevkuf tutulmaması ve muhasebe-i umumiye kanununun buna ait 37'nci maddesinde mu-sarrah kararnamenin istihsal edilmemesi, sarf olunan paranın bütçe haricinde kalmasını icab eylemekle beraber, Müdafaa-yı Milliye Vekaletini salahiyet-i kanuniyesi haricinde avans ita etmiş bir vaziyette göstermiştir.

b) Paranın vech-i temini keyfiyetinde, Moskova se-

fareti vasıtasıyla gönderilen paralardan biltefrik ita olunduğu, birinci faslın iki numrolu fıkrasında muharrer mebalîğ için bir kıt'a avans ilmühaberi kat'ını, Maliye Vekaleti mezkur fırkada münderiç tezkere ile Müdafaa-yı Milliye Vekaletine teklif ederek, muameleyi usule tevfiğ etmeye teşebbüs eylemiş ise de, Müdafaa-yı Milliye Vekaletince bunun yapılmasını muted olarak maliyeye karşı hiç bir kimsenin irae edilmemiş olmasını ve bunun delâlet ettiği mânâ itibariyle de Nuri ve Saffet Beylerin pek de doğrudan doğruya mutemet sıfat ve vaziyet-i kanuniyesinde bulunmamalarını intaç etmiştir. Meselenin bu safhası da, birinci faslın nihayetinde izah olunan tevcihi nokta-i nazarından, neticeye bilvesile müessir fevkaladelikler meyanında kabil-i tadattır. Ve filhakika, bu nokta ehemmiyetle tedkik ve halli matlup belli başlı bir mesele-i hukukiyedir.

2- Paranın Nakil ve Muhafazası

1- Para bidayet-i emirde, muhtelif havale muameleleri neticesinde Stokholm'da altın olarak vacibültekiye olmuş ve Stokholm'den Berlin'e nakl olunmuştur. Gerek bu ameliyenin müddet-i cereyanınca vukuu melhuz her türlü menfi ihtimalat ve gerek idare ve sarfında paraya hakiki hakimiyet cihetleri çok iyi düşünülmüş tedabir ile taht-ı temine alınmıştır. Ez cümle, yolda paranın ziya' ve sirkati bir bankanın kefaletine raptedilmiş ve nakl-i nukuda memur adamın şahsen sigorta ettirilmesi dahi unutulmamıştır.

Paranın bankadan alınması cihetine gelince: Akdolan mukavelename icabınca kendi namlarına bankaya para tevdi olunan (Suantras Musson) firması, ancak Nuri ve Saffet Beylerin müşterek imzalarını hâ-

vi bir tediye emrine müsteniden bankaya müracaat edebilecektir. Bunun haricinde mezkur müessesenin parayı tasarrufa bir güna hakkı olamayacağı gibi, bunu teyiden banka müdüriyeti, Nuri ve Saffet Beylere istedikleri bir zamanda parayı tamamen ve bila kaydı şart ita edeceği gibi, kendilerinin gaybubetleri halinde Moskovo Sefiri Ali Fuad Paşa Hazretleri, paraya mutasarrıf ve Türkiye hükümeti esas itibariyle paranın sahibidir. Paranın nakil muhafazası hususlarında bir güna zarar olmaması hasebiyle bu zeminde mütalaa dermeyeranına lüzum görülmemektedir. Yalnız, mübayaat hususunda, buna mümasil tedabir-i teminiye ittihaz eylemek mümkün olup olmadığı noktasından, heyetimiz bu cihete atf-ı ehemmiyet eylemektedir.

3- Paranın Tebdili

1- altın olarak Reval'de tediye edilmek üzere, Moskova'da alınan çek, Reval'de Rus ticaret-i hariciye mümessilliğine vize ettirilerek, Stokholm'e götürülmüş ve Stokholm'de tedbil edilerek, mukabili Berlin'de (Doyçe Oriyent Bank)'a mark olarak yatırılmıştır.

2- Paranın dolar veya sterline tahvil edilmiyerek, mark satın alınması hususunda irae olunan en mühim esbab, Almanya'da mübayaa yapılacağına nazaran Alman parasına lüzumu olması ve nitekim, evvelce de, bedeli tahsil edilemiyen ilk çekin Moskova'dan mark verilmemiş olması ve Saffet Bey tarafından Müdafaa-yı Milliye Vekaletine takdim olunan 6 Temmuz 37 tarihli rapora göre de, o zamanlar markın en düşkün zamanı olup, tereffüe istidadı olduğunun erhab-ı ihtisas tarafından ifade edildiği beyan

edilmiş olmasıdır.

3- Mark bir nisbet-i mütezayide ile mütemadiyen sukut eylediği halde, sterlin veya dolar gibi sağlam paralara tahvil edilmeyerek, para sonuna kadar mark olarak bırakılmıştır.

Bu cihette dermeyan ettikleri esbab:

a- Parayı ahır bir para ile tebdil etmek hükümet parası ile spekülasyon yapmak demektir.

b- Markın tebdili, doların da tebdili demektir.

c- Bilfarz mark sterline tebdil edildiği takdirde, indellüzum sterlinin marka tahvili esnasında, sterlin evvelki nisbetine nazaran düşerse, bunu merkeze nasıl izah edebilecekleri tasavvur ve endişesi.

d- Maamafih, para tebdilinden bir zarar olmayıp, bilakis bu yüzden 64000 mark kazanıldığı ve paranın anormal bir şekilde sukutu ancak Nuri Bey'in avdeti tarihlerine müsadif bulunduğuy.

e- Paranın herhangi bir mahalde altın olarak muhafazası Bolşevik propagandasına atfedilmek ihtimaline mebni, tehlikeli olduğuy.

Bilfarz paranın altın olarak muhafaza edilmemesin deki zaruret varid dahi olsa, vaziyet-i siyasiye ve maliyesi en bozuk bir memleketin daima düşmesi muhtemel olan parasını intihab edip, mevcut parayı defaten ve kamilen onunla tebdil etmek ihtiyatsızlıktır. Para tebdilinden bir gün zarar olmaması, binnazariye merduddur. Filhakika 43.933.806 marka baliğ olan paradan 13 Teşrinievvel 337 tarihine kadar sarf edilen yirmi beş milyonu maliyeden alınan borsa malumatına nazaran, takriben mübayaa kıymeti üzerinde sarf edilmiş olduğuy halde Kanunu sani 38 gayesine kadar sarf olunan takriben on beş milyonu, nısıf kıy-

meti ve mütebakisi ise, rubu kıymeti haiz olarak elden çıkartılmıştır. Maahaza zararın mikdar-ı hakikisi, markın sukutundaki nisbetleri mahalli piyasaya nazaran irae eder bir vesikanın vücudiyle kabil-i tesbittir. Maamafih suret-i nakil ve tebdili henüz tasavvur halinde iken 6 Temmuz 37 tarihli raporla ve vukuundan sonra da, 8 Eylül 37 tarihli diğer bir raporla ve Müdafaayı Milliye Vekaletine bütün tafsilatı ile bildirilmiş olmasına ve işbu faslın iki numrolu fıkrasında münderiç esbaba nazaran, paranın ibtidaen Müdafaayı Milliye Vekaleti haberdar edilerek marka tahvil edilmemesinden dolayı, Nuri ve Saffet Beylere tevcih edilecek bir mes'uliyet görülememekte ise de, markın mütezayid bir surette ve kıymet-i iptidaiyesinden bir kaç misli ziyade sukuta başladığı halde, elde kalan miktarın dolar ve sterlin gibi sağlam bir para tahviline teşebbüs etmekteki fikir ve kanaatlerini merkeze bildirmemiş olmaları büyük bir tedbirsizliktir.

4- Paranın Suret-i Sarfı

1- Paranın suret-i sarfı hakkında edindiğimiz fikrin en doğru ve münasip bir hülasası, ancak ve ancak direktör Brül'ün arzu ve talebine tabi olduğunu arz eylemekten ibarettir. Filhakika mevhum veya müfrez bazı mübayaatın sigorta, nakil, depo ve sairesi kabilinden bir hayli safahat için verilen paralar, fiiliyata ve taahhüdâtın ifasına ait müşahedata müstenid olmayıp, yalnız direktör Brül'ün yaptığını ifade eylediği bir işin her halde ve kat'iyen yapıldığı faraziyesine tabidir.

2- Fıkra-i sabıkada, suret-i sarf ve ibzali arz olunan para mukabilinde bir güne teminat talebine de lü-

zum görmemişlerdir. Yalnız mübayaatın tabi olduğu şerait-i umumiye arasında bilhassa teminat noktasından heyetimizce tesbit ve tevsike lüzum-u kat'î hissettiren bir cihet de, gerek paranın nakil ve muhafazası emrinde ve gerek 14 Mayıs 37 tarihli raporlarında izah eyledikleri mübayaa meselesinin muamelatı maliyelerinde çok mükemmel bir rüşd ve teenni ile hareket ettikleri kanaatini bi hakkın tevliid eden iş'arları hilafına ve ba husus bunlara ilaveten ve teyiden merkezden aldıkları direktifdeki esasatın külliyyen hilafına, bila kaydıştart para sarf eylediklerine merkezi haberdar eylememekle beraber, mübayaatı pek müsabet ve kat'î ifadelerle bildirmeleri esbabına, mukaddimenin son fıkralarında mevzu bahis salahiyet kaziyesi dolayısıyla, heyetimiz arzusu gibi nüfuza imkan bulamadığı gibi, Nuri ve Saffet Beyefendilerden rica eylediğimiz izahata, muhtasaran Brül'e fevkalade olarak itimat atfetmekten maada kanaatbahş cevap itasına maalesef kadir olamamışlardır.

Üçüncü Fasil.

1- Bayiler veya Komisyoncularla Temas ve Siparişatın Tarz-ı Cereyanı.

1a- Gerek mübayaa heyetinin peyderpey Müdafaa-yı Milliye Vekaletine gönderdiği raporlardan ve gerek Nuri ve Saffet Beyler tarafından heyetimize verilen malumatatan, mübayaa maksadiyle bir hayli eşhas veya müessesese ile temas edildiği anlaşılmaktadır. Ancak, işbu eşhas ve müessesesatın kendilerine karşı vuku bulan teklifatıyla, bunların şerait-i teminiyesi ve bilhassa temas ve münasebetlerinin sureti ve esbab-ı inkıtaı hakkında delail ve vesaik mevcut olmaması,

hangi tarafın teklifini kabulde daha ziyade isabet olacağını bilmukayese tayin imkanını selb eylemiştir. Aynı sebep, neticesine nazaran, yolsuzluk sabit ve ayan olan şu tarzı tercih ve ihtiyarlarının kendi leh ve aleyhlerindeki delail-i maddiye de tayin ve arza mani olmuştur.

2- Nuri ve Saffet Beyler, Brül'den maada herhangi bir şahıs veya müessese ile vuku bulan temaslarını müsbet bir neticeyi iktiran edememesini teminat-ı کافیye ibraz edilmemiş olmasına ve temaslarının tezyidini meselenin şuyuuna sebep olacağı mülahazasına atfeylemekte iseler de, teminattan hiç birini, hatta kendi imzasından maada başka bir imzayı havi bir senet veya vesikayı ibraz eylemeye yanaşmayan ve mesele ile bir çok mutavassıt ve muavinleri alâkadar etmekle kalmayıp fazla olarak kırk tayyareciyi de aylarca mübayaa heyetimiz emrinde istihdam ettiren Brül ile yapılan muamelatın şekline nazaran, zikrolunan esbab ve mülahazat gayrı variddir.

3- Nuri Bey'in 14 Mayıs 37 ve 8 Eylül 37 tarihli raporlarında, Antantın Alman erkan-ı harbiyesinin harimine kadar nafiz pek sıkı bir mürakebesi, iş görmek hususunda azim müşkilat tevliid etmek ve bu cümleden olmak üzere, menfi bir vaziyet karşısında şeref-i ticarileri ziyaa uğrayacağı endişesiyle büyük tacirlerin bu kabil işlere girmekten ihtiraz eylemekle ve bu sebeble hüviyeti mechul küçük adamlarla iş görmek ihtiyacı olduğu izah olunmaktadır. Diğer taraftan, para kuvveti sayesinde her işin görülebileceği de 8 Eylül 37 tarihli raporlarında, muharrer iş'arat cümlesinden bulunmaktadır. Şu vaziyete göre, sağlam teminat mukabilinde hareket edilmesi lüzumu bir kat daha tebarüz eylemekte ve para kuvvetinin selahiyetdar

memurlar ve bahusus bunlardan mürakabe ile vazifedar olanlar üzerinde istimali tabîî görülmekte iken, tatbikat bunun da hilafında cereyan eylemiştir.

2- Akid ve Teminat

1- Mübayaa heyetinin Brül ile vuku bulan akdi hiç bir usule tabi olmadıktan başka, vaziyetin -gerek bulundukları muhitin şerait-i umumiyesi ve gerek şahısları itibariyle- gayrı tabiiliğine mebni usul ve merasim-i mutadeden sarf-ı nazar, fakat o zamanki ve omahaldaki şeraite göre avâkıb-ı muhtelif-i makusesi derpiş edilerek bu netayici kısmen olsun tehvini mucib herhangi bir şekil tatbik edilmemiştir. Buna mukabil, merkezin, Almanya'da işlerin suret-i cereyanı hakkındaki fikri, varid olan raporların üslubundaki kat'iyet ve sarahate ve vukuatın tarz-ı tasvirine nazaran, iş görülebilmek hususunda pek vasi bir imkanın mevcut olduğu merkezindedir. İkinci faslın ikinci fıkrasında izah olunduğu vechile, gerek paranın nakil ve muhafazası emrinde ve gerek aynı faslın dördüncü fıkrasında münderiç şerait-i mübayaa her türlü ihtimalat-ı makuse ile tekabül edebilecek sağlam şerait-i teminiyeyi camidir. Almanya'ya gönderdiği mübayaa heyeti, daha direktif ellerine vasıl olmadan ve hatta merkezde yazılmamış iken bile -Gerçi Fevzi Paşa hazretlerinin şifahi olarak verdikleri talimatın hutut-u esasiyesini bilemediğimizden, o suretle emir ve ihtar olunduğu da varid olmakla beraber- pek müteyakkız ve müteenni hareket ettiğine vakıf olan vekaletin bununla da kanaat etmeyerek, 13 Temmuz 37 tarihinde verdiği direktifte gayrı kabil-i tamir ve ric'at bir hal kesbeylemeden mukaddem bu şeraitin

kamilen ihmal olunduğundan haberdar edilmemesi pek elim bir vaziyettir.

2- Bahusus Brül'ün, daha ilk işde taahhüdüne riayet eylemediği İmar Vekili Celal Beyefendinin de raporunda zikredilmektedir. Müteaddid işler için muhtelif tarihlerde mütevaliyen temasda bulundukları bir adama karşı -işlerin avakib-i faciasından çok evvel ifade-i şifahiyelerine nazaran Kanun sani 38 nihayetlerinde hasıl olduğu 18 Mart 38 tarihli raporlarında yazdıkları şüphe dahi mevcut iken- sonuna kadar layezel bir itimadı perverde etmekle beraber, bu şüphenin teyidini raporlarıyla resmen merkeze bildirmiş iken bile, ondan sonra yine tediyata devam olunması mütalaamızca gayr-ı kabili tecviz bir yolsuzluktur.

3- Eşyanın Muayene ve Muhafazası

1- Nuri ve Saffet Beylerin 7 sahifelik son raporlarında eşyanın sahilde teslimi şartı, kimse tarafından kabul edilmediği cihetle, şart-ı mezkure muvafakat eden Brül'e itimat gösterilmediği taktirde mübayaa imkanı kalmıyacağına binaen, itimatlarını buna da istinad ettirmektedirler. Burada zikrolunan sahilin bizzim sahillerimiz olmadığı, şifahî izahatlarından anlaşılmıştır. Maalesef, tatbikatın hiç de böyle olmayışı, bu itimadın pek fuzuli olduğunu irae eylemektedir. Mübayaa heyeti, satın aldığını farz ederek parasını bila tereddüt tesviye eylediği eşyayı ne görmüş ve muayene etmiş ve ne de bir yerde depo ettirerek tesellüm veya muhafazası esbabını teemmül eylemiştir. O zamanlarda kendilerine hakim olduğu gerek raporlarında ve gerek şifahî izahatlarında beyan ve ifade eyledikleri mahremiyet fikri, buna karşı bir sebep olarak ifade olunmakta ise de, eğer bu fikre teb'iyet

edilmiş ise, kendilerinin açıktan açığa işe girişmeleri caiz olmayacağına da hükmetmiş olacaklarından, bir şahsa bila kayd-ı şart itimat yerine, daha ziyade kavi teminat aramaları lazım gelirdi. Kaldı ki, -Posta ve Telgraf müdürü umumi-i sabıkı Saruhan Mebusu Sabri Beyefendinin raporlarında beyan buyurulduğu vechile-pek büyük bir teyakkuz ve ihtimam ile paranın idare edilmesi lazım gelen bir zaman ve muhitde, 14 aMayıs 37 tarihli raporlarının münderecatı hilafına olarak kimseye kabul ettirilemediği söylenen bir şartı, suhulette kabul ve taahhüd eden bir adama karşı emniyet değil, emniyetsizlik beslemek asıdır.

4- Eşyanın Depo ve Nakli

1- Eşyanın depo ve nakli dahi, suret-i mübayaası gibi mevhumat ve faraziyata istinad eylemiştir. Direktör Brül'ün aldım dediği eşya, nasıl ki herhalde alınmış farz edilmiş ise, nakil veya depo eylediğini ihbar ettiği eşya dahi, nakledilmiş ad olunmuştur. Antant mürakabasından gizlenmek endişesiyle hareket eden mübayaa heyeti, bizzat iş takibine cesaret edememekle beraber, aynı zamanda irae edilecek herhangi bir deponun kendilerine aidiyeti söylenilmek suretiyle de iğfal edilebileceklerine kanidir. Komisyonun nakliyat ve bunun zımnındaki sigorta ve sair maşarife karşı malik olduğu vesaik, direktör Brül'ün gerek bunlardan ve gerek diğer hususattan dolayı matlub olduğunu ifade ederek, ellerinden aldığı paraya mukabil verdiği makbuzlara münhasırdır.

2- Fasl-ı mahsusunda izah edildiği vechile, filhakika Nuri ve Saffet Beyler gibi, o memleketlerce maruf olması tabii bulunan iki ataşemiliterin bu işe memur

edilmesinde meselenin başlangıcındaki diğer isabet-sizlikler gibi, pek de muvafakat görülememekte olması mumaileyhimanın daima işten fiilen uzak kalmak halet-i ruhiyesiyle hareketlerini bir dereceye kadar hafif gösterebilirse de, heyetimiz vazifelerini mahiyetinde fedakarlık mündemiç bulunan mumaileyhimanın şu tarz-ı hareketlerini tasvib edememektedir. Nitekim Eskişehir ric'atinden sonraki vaziyeti bir asker gözüyle tahlil ederek, her şeye tercihen tayyare göndermeye karar vermekte her türlü mes'uliyet-i maneviye ve avakib-i mühlike-i maddiyeyi derpiş ettiklerini raporlarında izah eden Nuri ve Saffet Beyler, henüz neticelenmemiş bir vaziyet-i harbiye ile meşgul olan ordunun, en lüzumlu ihtiyacatının tedariki gibi, hayat ve mukadderatı memleketle alâkadar bir meselede cesaret-i meslekiye ve medeniyetlerini hüsn-ü istimal eylemek veya şerait-i mevcude dahilinde ifa-yı vazife olmadığını vakit ve zamaniyle mercilerine bildirerek işten feragat etmek şıklarından birini ihtiyar eylemeleri lazımdı. Fakat vak'a hiç de böyle ceryan etmemiş ve merkez, işlerin safahat-ı muhtelifesindeki vaziyet-i hakikiye, ancak neticede agah olmuştur. halbuki İtalyan gemisinin taharrisi, kurye Nusret Efendi'nin tevki, tayyareci zabitlerden ikisinin, Nuri ve Saffet Beylerin imzasını havi bir vesikayı İngilizlere irae eylemesi, yine tayyareci zabitlerden birinin, nişanlısıyla münasebetde bulunan Mehmed Ali Bey namında bir Türk'ün tayyare tedarik ve sevki hakkındaki bütün tasavvurat ve icraatı kadından dinlediğini söylemesi, nakliye tedabirinden ve nakledecek mevadın nelerden ibaret olduğunun iki Fransız gazetesinin bahseylemesi gibi ve emsali gibi, tevarih-i muhtelifede vuku bulup kendilerini teyakkuz

ve basirete ve belki de Almanya'da oturmaya bile sevk etmesi lazım gelen bir çok vekayi, en mühim kısmı haddi zatında mevcut olmayan mühimmat-ı harbiyenin nakl-i istikâmetlerini tebdilden başka bir tedbir ittihazını mucib olmamıştır. Kırk tayyarenin Danimarka'dan itibaren muhtelif memleketler dahilinde uçarak (tayyarelerin uçarak gönderileceği merkeze bildirilmemiştir ve bunun kabiliyet-i tatbikiyesi de, şayan-ı teemmüldür) menzilden menzile Ankara'ya vasil olacağı farzıyla kırk zabıt tavzif ve istihdamı suretiyle, mahremiyet endişesini bertaraf edecek derecede kendilerinde cür'et bulmuş olan Nuri ve Saffet Beylerin mazelzıkr ifşaata rağmen Almanya'da kalarak mübayaata devam karar vermiş olmaları, hiç olmazsa nakliyatın filhakika vaki olup olmadığını direktör Brül'den talep edilecek nakliye komanyaları ve eşyanın teftişi Nesim Mazelyah Efendi'den gayrı herhangi emin bir vatandaş veya Almanya'da vaktiyle hizmetimizde bulunmuş iffeti mücerrep Alman zabıtları marifetiyle bir dereceye kadar tahkik edilmek ve bu vechile, hiss-i vazife ile endişe-i ıstıfa az çok telif olunmak şartıyla kabil-i tecviz olabilir.

3- Hükümetimizin nüfuz ve kudreti cari ve müessir olmamakla beraber, derece-i şümul ve vüs'atı bilhassa Nuri ve Saffet Beylerin raporlarında çok güzel tasvir olunan Antant mürakabesinin bu sebebe inzımm eylediği bir memlekette tesellümün mânâ-yı fiilisi olmamak itibarıyla yapılacak tedabir ve tertibatın en mühimmi, nakliyat safhasına taalluk eder. Nitekim. Müdafaa-yı Milliye Vekaleti vermiş olduğu direktifde malların sahillerimize teslimini şart-ı esasi olarak irae eylemektedir.

*Dördüncü Fasl:**Direktör Brül'le Tesis-i Münasebet ve İtimat*

1- (İzahat-ı şifahiyesine nazaran) Nuri Bey, direktör Brül'ü tüccardan (Vizental)'in evinde ve Alman Rus milliyetperverlerinin müctemi bulunduğu bir zamanda tanıyor. Brül dahi milliyetperver imiş. Bu tesadüf tanışma 337 Mayıs'ınamüsadiftir. Ondan sonra, aynı senenin Temmuz'una kadara Bürül'ü bir daha göremiyor. Vizental'e gelince, bu adamı, Nuri Bey'e Vasfi Bey tanıttirmiştir. Saffet Bey ise, direktör Brül'ü Nuri Bey vasıtasıyla tanımıştır.

2- Gerek 27 sahifelik son raporlarında ve gerek ita eyledikleri izahat-ı şifahiye nazaran, Nuri ve Saffet Beyler tarafından Brül'e karşı büyük bir itimat perverde edilmesindeki esbabı, bilhassa kendisi Vasfi Bey tarafından tanıtılmış olmakla beraber, ticaret itihadının direktörü olması ve büyük bir idarehanenin başında bulunması, Bulgar başvekil-i sabıkı Radoslavof ile ve Rus milliyetperverleriyle münasebetdar ve kanaat-i siyasiyesi itibarıyla de, hareket-ı milliyeye lehdar olması hususlarından ibaret bulunmaktadır. Antant murakabesinin kesafet ve şiddet-i kendileri tarafından tasvir olunan bir muhitte milliyetperverlerle temasın tevliid edeceği hiss-i şüphenin teemmül edilmemiş olması, bir İngiliz caus şebekesi arasına düşerek, Brül ve adamları vasıtasıyla, sonuna kadar oyalanmış olmaları da neticenin suret-i husulü hakkındaki tahminlerimizden biri olması itibarıyla, heye timizce mühim gafletlerden ad olunmaktadır.

Saniyen: Brül'ün pek kirli mazisi olduğu Celal Beyefendinin raporunda tafsilatıyla muharrerdir. Aynı zamanda Brül'ün ne dolandırıcı bir adam olduğunu

iş işten geçtikten sonra (simlikten) dedektif bürosundan haber aldıklarını Nuri Bey söylemiştir. Bu imkandan bilistifade Brül'ün âlem-i ticaretteki derece-i itibar ve serveti hakkında tedkikat yapılmayarak, bilahare, vaziyeti 27 sahifelik son raporlarında pek fena olarak tasvir eylemelerine nazaran, kendilerince bu kabil işlerde gayr-ı mücerreb olan Vasfi Bey delaletiyle tanıtılmış olmasını, gayr-ı mahdud ve layezel bir itimat için kafi ad eylemeleri de, Nuri ve Saffet Beylerin azim hatalarından biridir. Bundan başka, mübayaa komisyonu ile temasından sonra Brül'ün pek müreffeh bir hayat geçirmeye başladığı, Celal Beyefendinin raporunda münderiştir. Vazife ve mesuliyetlerinin esas ve teferruatlarına taalluk eden kâffe-i aksamı hakkında, aleddevam kendisi ile temasta bulundukları bir adamın hayatı hususiyesini tedkike lüzum görmemiş olmaktan sarf-ı nazar, fakat hayat-ı umumiye ve hariciyesinde vukuu tabîi olan tahavvülü his edememek, keza Nuri ve Saffet Beylerin gafletleri meyanına şayan-ı kayıddır. Halbuki Brül hakkında hakiki bir şüphenin tevlidinde kafî gelebilecek ve kayı az değildi. Celal Beyefendinin raporunda da kaydedildiği vechile, Brül, daha ilk işinde yani tayyarelerin uçarak gönderilmesi faslında, taahhüdüne karşı sadakatsizlik göstermişti. Saniyen, Brül'ün, Nuri ve Saffet Beylerle, iş hususunda vuku bulan anlaşmalarında, hiç birinin taallül ve teehhürsüz cereyan eylememesi, Brül hakkında şüpheden ziyade kati hüküm itasına kafi idi. Bahusus, merkezinin ihtiyacına olduğu gibi vakıf bulunan bir heyetin pek çok hassas ve endişeli olması lazım gelen halet-i ruhiyesinde mükerrer ve mütevali oyalama hareketlerinin tevlid edeceği his layezel bir itimat değil, daimi bir şüphe

olamak lazım gelir. Nitekim, dolayısıyla oyalanan merkezin, pek kat'î müsbet ve hatta 5 Temmuz 37 tarihli raporlarında olduğu gibi, kısmen netayıcı de müşir iş'aratın vücuduna rağmen, işlerin avk-ı teeh-hüründen nevmid olarak, 14 Eylül 37 tarihli emirle (bu emri 7 Eylül'de aldıklarını Nuri ve Saffet Beyler söylemişlerdir) paraları talep etmesi, bu hususla çok kat'î bir delildir. Maalesef sarfiyatın eni çok kısmı da eylül den sonraki tarihlerde tekasüf eylemektedir. Halbuki, her türlü avakıl-i makûseye eshab-ı mucibe olarak, Nuri ve Saffet Beyler tarafından Brül'e karşı beslendiği, raporlarında ve sözlerinde ileri sürülen gayrı kabil-i tasvir bir gaflet ve tedbirsizlikten mütevellit ve hiç de mahalline masruf olmayan itimadın, mesailerinin her safhasında kendilerini ne elim hatalara düşürmüş olduğu iş bu raporun, gerek paranın suret-i idare ve sarfına ve gerek eşyanın tarz-ı müb-mayaa ve sevkine aid ikinci ve üçüncü fasıllarının aksam-ı aidesinde, ayrı ayrı tadad ve tasvir olunmuştur. nuri ve Saffet Beylerin ledel istizahe şifahen heyetimize vaki olan ifadelerine nazaran, kendilerine karşı pek büyük bir iyilikle mütehassis olan Brül gibi bir adamdan teminat istemek nezaketsizlik ve itibar-ı malîsini, gıyabında olsun tedkik etmek ise küfrandır. Heyetimiz bu nokta üzerinde tevakkufu bile zaid ad eder.

Beşinci Fasil.

Hülâsa ve Netice

Hülâsa, aksam ve safahat-ı muhtelifesinin eşkal ve hutut-u umumiyesine ve ancak bir tedkik heyeti sıfat ve selahiyetiyle elde edebildiğimiz delaile nazaran Nuri ve Saffet Beylerin if'a-ı vazife hususundaki hat

ve hareketleri şayan-ı tasvib görülememiştir. Bununla beraber, neticenin esbab-ı vukuu hakkında, gerek tedkikatımızdan vee gerek bazen hikaye-i hal ve müdavele-i efkar ve bazan da izah ve istizah esbabı tarzında kendileri ile cereyan eyleyen temaslarımızdan mühim bir hayli ihtimalat dahi mevcuttur ki, bu ihtimalattan hangisinin neticenin husulüne esas itibariyle müessir olduğu, salahiyet-i kafiye-i kanuniyeyi haiz bir tedkik heyetinin, meselenin her safhası üzerinde ariz ve amik yapacağı bir tedkikat-ı tahkikiye ile tezahür edebilir. Filhakika, mesele ile uzak ve yakın alâka ve malumatı olanları istima; Nuri ve Saffet Beyleri isticvab, davanın veya netayici mevhum bir hayli mübayaat ile ibraz eylediği vesaikin mâ vak'a mutabakına göre de, tamik-i tedkikat eylemeden meselelerin mahiyet-i hakikiyesi hakkında izhar-ı kanaat eylemek mukaddimede bilhassa kaydeylediğimiz vecihle hakikat ve adalet noktasından hiç de caiz değildir ki, tedkikatın bu tarz-ı kamili, ancak öyle bir tahkik heyeti tarafından yapılabilir. Bu itibarla, heyetimiz meselenin ibtidaen bu vadide bir mecra-yı kanunîden geçirilmeden evvel herhangi bir mahkemeye tevdi edilmesini Nuri ve Saffet Beylerin leh veya aleyhlerinde büyük bir adaletsizlik telakki ve bu lüzumu ısrar ile arz eyler.

2- Hepimizin kat'i ve kamil bir kanaat-i vicdaniye ile elde eylediği bir netice varsa, o da Nuri ve Saffet Beylerin yed-i memuriyetlerine tevdi olunan mebalîği, maalesef pek amik bir tedbirsizlik ve basiretsizlikle münhasıran emniyet-i şahsiyeye istinad edildiği beyanıyla zıyaa uğratmış olmalarıdır. Dolandırıcılığın tahakkuku üzerine Saffet ve Nuri Beyler Brül'ün 43.933.806 mark almış olduğunu ve halbuki tesellüm

edilen malzemenin mecmu kıymeti 11.535.957 mark-dan ibaret bulunduğunu, bilbeyan mütebaki müba-yaat ve sarfiyat için hesap verdirilmesini 24 Teşrinisa-ni 1922 tarihinde Berlin bidayet mahkemesinden taleb etmişler ve mahkeme-i mezkure 19 Eylül 1923 ta-rihli kararıyla, Brül'ü hesap vermeye ve vereceği he-sap üzerinden müddeilere aid bulunan mehalîği ken-dilerine iade etmeye mahkum eylemiştir. Şu suretle ikame edilen dava, Nuri ve Saffet Beylerin Brül tara-fından, kendilerine karşı her ne suretle olursa olsun isnadatta bulunmasından endişe etmediklerine ve paraları merkuma bilitimad teyid eylemiş olduklarına delalet etmekten hali olmadığı, mumailayhımanın bu işteki vaziyet-i hakikiyelerini tayine medar olacak nukatı mühimmeden olmak üzere kaydetmek iktiza eder. Şu suretle, ortada itimad eyledikleri şahıs aley-hinde bir dava ve rüyet-i hesaba aid bir hüküm ve bahusus fıkra-i sabıka dairesinde tamik-i keyfiyete heyetimiz için imkan-ı kanunî bulunamamış iken, bu vaziyete daha başka evsaf-ı kanuniye izafesi için eli-mizde delil yoktur. Binaenaleyh, eğer sırf itimad-ı şahsilerine binaen parayı izale etmişlerse, bu takdir-de mesele bidayet-i emirde Saffet Bey'in aldığı emre müsteniden, kendisi ile teşrik-i mesai eden Nuri Bey'in birer müteahhid vaziyetinde yed-i memuriyet-lerine tevdi edilen avans mahiyetindeki parayı hiç bir kayıt ve kaide-i ihtiyata bile müracat etmeksizin zayi etmiş olmalarına müncer olur.

3- Her halde şurası muhaktır ki, Nuri ve Saffet Beyler haklarında, sıfat-ı mebusiyetleri hasebiyle BÜ-yük Millet Meclisi tarafından karar verilmedikçe hiç bir güna takibat icra edilemeyeceğinden, meclis-i mezkurun bu hususta vereceği karara takaddümen,

mevzuu meselenin gayet azim bir meblağa taalluk etmesi ve gerek meblağ-ı mezkurun ziyayı ile neticelenen muamelatın ve bu muameltain mahall-i icrasındaki şerait-i fevkalade-i istisnaiye nazar-ı itibara alınarak mebusandan,meselenin siyasî, hukukî, askerî malî, bilcümle cihat ve nukat, geniş bir salahiyetle bil etraf tedkik edecek bir heyet-i tahkikiye teşkil edilmesi lüzmunu da hassaten şayan-ı tezkâr buluruz.

4- Dâvânın kazanılması takdirinde, Brül'ün mahkum olacağı mebaliğin temini, istifası zımında haciz ve saire gibi tedabire müracaat ve davanın muvaffakiyetle intacını temin hususunda Almanya'da, bu husus ile müteavgil heyete talimat itası da gerek Nuri ve Saffet Beylerin ve gerek hazinenin menafii cümlesindendir.

5- Mumaileyhimanın muameleta müteallik ibraz eyledikleri vesaik üzerindeki malî ve hesabî tedkikat netayicinin iş bu rapora lahika olarak heyetimiz azasından maliye müfettişi Muammer Bey tarafından ayrıca ihzar edileceği maruzdur.

Birinci Ordu Müfettişi	Askerî Fabrikalar
Ferik	Müdür-ü Umumisi
Kâzım Karabekir	Mirliva
	Asım
Hariciye Vekaleti	Maliye Müfettişi
Hukuk Müşaviri	Muammer
Mehmed Münir	

Yayıncının Notu

*Kâzım Karabekir Paşa'nın Bütün Eserlerini
Yayınevimiz Bünyesinde Topladığımızı
Okuyucularımıza Duyurmuştuk. Zannederek
Bu Duyuru Sebebiyle Bazı Okuyucalarımız
İsim ve Adreslerini Vermeden Yayınevimizin
Adresine Karabekir Paşa İle İlgili Bazı Belgeler
Göndermektedirler. Bu Belgelerden Bir
Kısım da Karabekir Paşa ve Muhâliflerin Gizli
Palis Tarafından Takip Edilmelerini Belgeleyen
Gizli Raporlardır. Biz Bu Eserle İlgisi Olduğu
Düşüncesiyle Bu Belgelerin Bir Kısımını
Paşa'nın Bu Eserinin Sonuna İlave Ettik.
Okuyacağınız Bu Belgeler Paşa'nın Eserinde
Bulunmayan, Ancak Sonradan Bize
Ulaştırılan Belgelerdir.*

**Eski Başbakan Rauf'un muhtelif yerlerde
görüştüğü şahıslar**

6/18

- 1- Saffet Beyoğlu Maliye istinaf komisyonu azasından.
- 2- General Fehmi İstanbul Merkez Komutanı
- 3- Mütেকait Galib'in kışkı/ Erenköy hamam sokak 98 sayılı
- 4- Ömer Şevket Beyoğlu işiklâl caddesinde Güneypalas apart-
manında akrabasından Dıgçı. kabinesine.
- 5- Çerkes Tevfik Süleyman Şefik paşanın kardeşi firardan avdet
eden Miralay mütেকaidi.
- 6- Refet'in evi Paşabahçe'de , eski Babiali Mümeyyislerinden.
- 7- İhsan Eski Sinob Saylavı
- 8- Fayzullah Beşiktaş'da oturur askeri mütেকaitlerinden.
- 9- Kamil Dağıstanlı eski General
- 10- Kâzım Karabekir Eski General
- 11- Doktor Abdurrahman Beyoğlundaki kabinesinde
- 12- Gürçü Cemal paşanın Evine
- 13- Muhsin Hüsnü paşa oğlu
- 14- Naci Adana Saylavı
- 15- Raif Rize'li Hafız
- 16- Hamdi Hilâliahmer eski Reisi evine
- 17- Ali Posta telgraftan mütেকait
- 18- General Fahreddin Ordu Mufettiği (Vanıköy vapur iskelesinde ayak
üzere konuşmuşlardır)
- 19- Ali Ruhi Beyoğlundaki Dış doktoru
- 20- Azize Mısırlı Prenses (Büyükdere'de Pyasa caddesinde 103 numarada)
- 21- Ali Şamil paşa evine Teşvikiye'de Ahmet bey sokak N. I.
- 22- Hüseyin Avni Cebbare hanında Avukat Muur'lu.
- 23- Suphi Neget Doktor.
- 24- Arif Eniştesi
- 25- Ali Azmi Dıgçı
- 26- Dayi Eşref Eniştesidir. 928 de bahriye çarkçı binbaşı-
ğından tekdit edilmiş ve Erenköyünde oturmak-
tadır.
- 27- Ali Eski İzmir valisi , İzmir suikastile alabader.
27/6/234 da avruraya gitti.

A	V-16-d
D	52
F	12-16

- 28- Talât Tünel perçinli sokak Lâcivert handa avukat
- 29- Hamit Şişli 224 sayıda Tüccar kendisi Mısırdaki bulun-
maktadır (Evine)
- 30- Haydarpaşada ingi- Ziyaret için
lis mezarlığına
- 31- Şarl'in cenaze mera- tanınmış tüccarlardan .
simine
- 32- Şarl Bu aileye mensup birinin Şadiye'deki köşküne.
- 33- Turgut kaptan Erenköyünde oturur.
- 34- Süreyya Hidayet Cağaloğlunda Doktor
- 35- Doktor Fuat (paşa) Cağaloğlunda bahriye müteakaitlerinden.
- 36- Medih terzihanesi Bahçekapı'da
- 37- İsmail Muruosmaniye'de bastuncu dükkânı
- 38- İzzet Halen Erkanharb kaymakamı, MithilicMecadilede
General Refet'in erkânharbiyesinde Binbaşı
rütbesile bulunmuş.
- 39- Hüseyin Bektaş Profesör (evine)
- 40- Cevad Bahriye efradı cedide mektebi eski müdürü.
- 41- Hasan Halkı Vildanzade , Mısırgarşısı civarında yazıhanesi
vardır.
- 42- Muhiddin Şekerci Hacı Bekirzade.
- 43- K.Stavidis Beyoğlunda Berber dükkânına.
- 44- Marko Kehmet Ali paşa hanında tersi dükkânı.
- 45- Mahmut Halen Liman idaresi su igleri müdürü.
- 46- Hamdi İstanbul Saylavı
- 47- Amiral Vasiif Bogazlar komisyonu eski Reisi.
- 48- Cafer Tayyar Mutekait General
- 49- Ragıp Mühendis, Bebek'de Rıhtım boyunca köşkünde
oturur. Rauf'un akrabasıdır. Devlet demiryol-
ları müteahhididir. Bir sene evvel Casianteb
mebusu Bekir Sıdkı beyin tavsiyesi üzerine fır-
kaya aza olarak alınmıştır. Bu bir sene zarfın-
da fırka toplantılarında yalnız bir def'a bu-
lunmuştur. Arnavutköy parti heyeti idare asası
ve Bebek ocak reisidir.
Ragıp Rauf'un kızkardeşinin kisinin kocasıdır.
Çok zengindir. Karaköypalası 19 sayıda yazıha-
nesi vardır. Aral şirketinin sahibidir. 45 ya-
şarındadır. Burdur doğumludur.
- 50- Refet Mutekait general halen Saylav.
- 51- Asis kaptan Halen İzmir vapuru Sûvarisi, Rauf'un eniştesi
- 52- Turgut ve karısı Eski ittihat ve terekki kâtibi mesulu Sivas

{Eski Başbakan Rauf'u evine giderek zi-
yaret edenler}

A	16-4
D	88
F	39-47

- 53- Salahaddin Adil Eski Çaparallardan.
- 54- Altıngöze Eminönünde kunduracı mağazası.
- 55- Musaffer Adil Mutekait Miralay (Bahriyeden)
- 56- Esat Fuat Deli Fuat paşanın oğlu.
- 57- Salih paşa evine Eski Sadrazam ve harbiye nazırı, Göztepe'de Ka-
yıdağı caddesinde.
- 58- İlyas Sami Eski kış saylavı
- 59- Hacı Arif evine Eski Saylav, Uskûdar Kısıklı tramvay caddesi -
114 - 116 sayılı evde.
- 60- Hidayet Deli Fuat paşa oğlu
- 61- Hamdi Namık İzmit eski saylavı
- 62- Hakkı Muhlis Kacar alâti ziraiyye müdürü, erkânîharb Binba-
şıl gından mutekaittir.
- 63- Tefrik Sağlam Doktor,
- 64- İsmail Rıza İş bankası avukatı
- 65- Krespi Amerikan ticaret ataşesi
- 66- Sami Günsberg Beyoğlunda Diş doktoru
- 67- Mustafa Kocaeli eski saylavı
- 68- Lütfü Doktor mutekait
- 69- Ali Fuat General, saylav
- 70- Rosel Çinili rihtım hanı altında İngiliz kitapçısı.
- 71- Halide Edib Halen avrupa'da
- 72- Hasan Zeki Askerî Mutekaidi, Kardeşi İlhami ile beraber
Fransızlar leyhine çalışmıştır.
- 73- Behcet Doktor, Mısır'lı
- 74- Çarkas Fuat eski mibadele komisyonu reis müşaviri
- 75- Miri -Un tüccarı, Erenköyde oturur.
- 76- Şamil Osman paşı damadı, Beşiktaş'da Serencebey yok-
sunda Sadıkgade çıkmazında.
- 77- İsmail Cebbare Vanıkköyünde oturur, Faslı'dır. İzmir suikastın-
da bir müddet nezaret altında bulundurulmuştur.
Rauf bunun kızı ile beraber gezmıştır.
- 78- Doktor Fikret Hilecik eski Saylavı
- 79- Ziya Akif Rauf'un eniştesidir.
- 80- Çolak Salahaddin Miralay Mutekaidi, Elektirik şirketine gey
kontrol, (Muhallif) İzmir suikastile alakadar.
- 81- Çakıcı Ramsi Yavuz'un eski Kumandanı.
- 82- Celâl Murad Deniz uçak zabiti, Rauf'un yeganidir.

A	10-16-d
D	02
F	19-68

Eski Başbakan Rauf'un
evine giderek ziyaret
edenler

Eski Başbakan
Rauf'un evine gi-
denler

{ Eski Başbakan Rauf'u
evine giderek ziyaret
edenler }

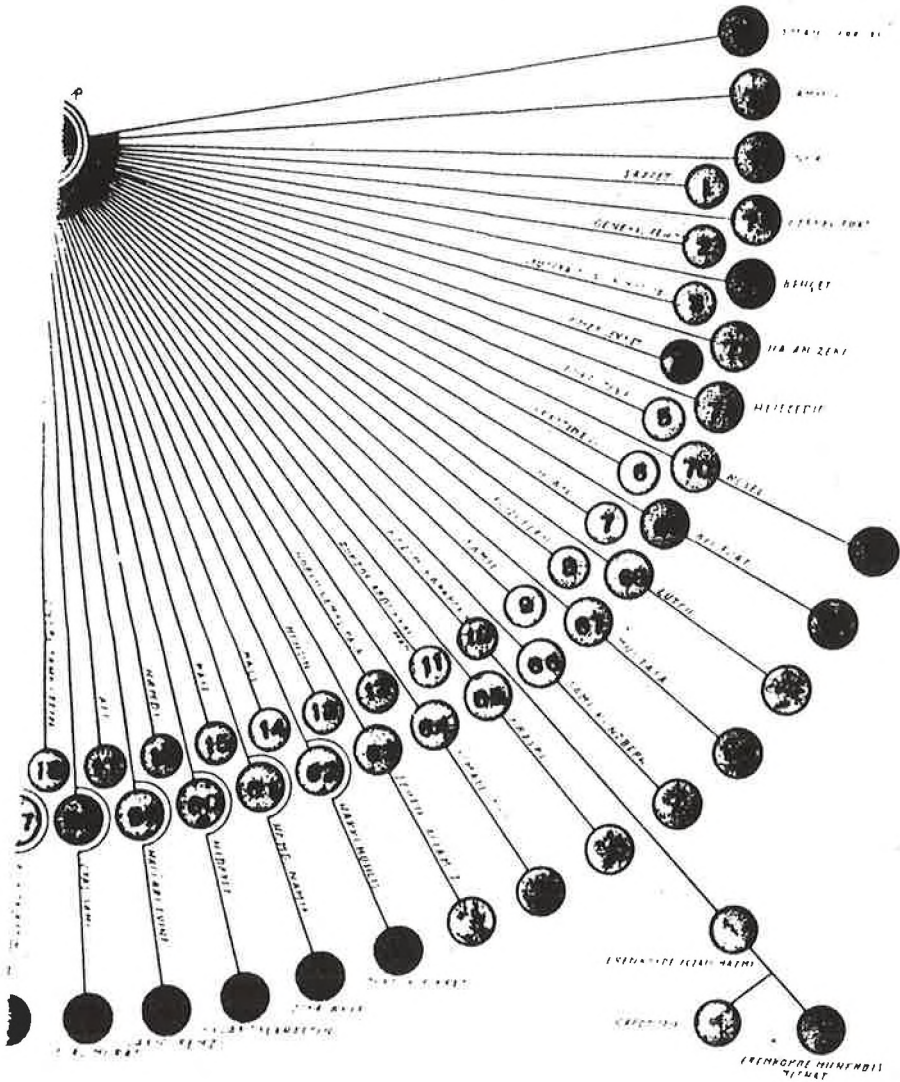
- 83- İsmet
- 84- Mustafa Reşid
- 85- Murîye
- 86- Şemseddin
- 87- Kaptan Sabri
- 88- Bicen

Rauf'un eniştesi, Ziya Akif'in büyük kardeşidir. Koralızcade, Tıccardan, İrânköyde oturur.

Misir Viskonsolosu Hasan'ın karısı ve Misir kadınlar birliği reisi muavini.

Denis Bindağısı, Uskudar'da Şemsipaşa'da oturur. Kaşpağa'da oturur. Ruşnecit motorludur. Halen askeri kaymakam, Fındıklı'da 177 sayıda oturur.

A	11-16-21
D	42
F	39-40

Makam : <u>Çankaya Askerîliği</u>	A. No : <u>IV-18-4</u>	Dolap No. :
Hizmet : <u>Muhallifler</u>	D. No : <u>87</u>	Kutu No. : <u>6</u>

Fihrist No.	Evrakın tarihi	Belge	Ek	Yazın makam	Yazılan makam	Ö Z E T İ
1	18- 2-1930	1		Polis Mâ.	Emniyet U.M.	Kâsin Kâim Bekir, Hüseyin Avni ve Ç. Balıkcı'nın göz altında bulundurulduğu.
2	20- 7-1930	1	1	Dahiliye Vekili	R.C.Kâtip U.	Ali İhsan paşanın hareketi takip edilmekte.
3	30-12-1930	1		Dahiliye Vekili	R.C.Kâtip U.	Türk tabiiyetinden çıkarılma ve Ru. mahkemelerinde bulunan vahit paşanın bir ajanının söyledikleri şâhîd.
4	18- 2-1931	1	21	Dahiliye vekili	R.C.Kâtip U.	17-Aralık-1930 da Abdülkadir Kemalî'nin bu arkadaşla Suriyeye gittiği ve Kırıkhan'da Fransız istihbarat subitine şahadet ettiği ve firari Abdülkadir Kemalînin son vasiyeti hakkında mahkemât.
5	21- 1-1932	1	4	Dahiliye vekili	R.C.Kâtip U.	Hareketi takip olunan Mısırlı Hacı Mehmet namındaki şahıs hakkında mahkemât.
6	21- 7-1934	1	2	R.C.Kâtip U.	Dahiliye Vekili	Ammarda bulunan Çerkes Ethem'in fi. rivayetlerden bir arkadaşına ve Mehmet aliye yasadığı mektuplar hakkında.
7	30-12-1932	1	1	Dahiliye Vekili	R.C.Kâtip U.	Suriye sınırında eski milislerden baki asilî aratın işe alınacağı hakkında.
8	30-12-1932	1		Dahiliye Vekili.	R.C.Kâtip U.	Erzurumda şüpheli görülen Yakup Baba adındaki şahıs yakalandığı hakkında
9	21-12-1932	1	2	Dahiliye Vekili	R.C.Kâtip U.	Atatürk'e mektup göndererek iş iste. yen maksatla Mustafa hakkında.
10	20- 1-1933	1		Dahiliye Vekili	R.C.Kâtip U.	Kaçak İhsan Fari hakkında.
11	20- 1-1933	1	6	Halil Sa. vak	Atatürk	Bilecik'ten Atatürk'e telgraf geçen Risali Halil Savak (Halil İbrahim Koca) hakkında.
12	23- 1-1933	1	1	Dahiliye Vekili	R.C.Kâtip U.	Türk dışındaki Çerkes Ethemle adam larından Manolun faaliyetine Ethem'in marfettiği paraların bir kısmının şâhîd Halife Necit le Yagmactıym ve Koybon cemiyetleri ve İtalyanlar tarafından verildiğine dair.
13	24 1-1933	1		Dahiliye Vekili	R.C.Kâtip U.	Atatürk alayhında Kenyada bulunan Rıfık hakkında.
14	21- 1-1933	1	4	Dahiliye Vekili	R.C.Kâtip U.	Ammarda bulunan Çerkes Ethemle Yucas. ta bulunan ve Atatürk'e bir mektup sunan Bekir Hacı hakkında.

2. noi donyaya nit

Makam: Cumhurbaşkanlığı	A. No.: IV-16-d	Dolap No.:	2.
Hizmet: Muhlifler	D. No.: 67	Kutu No.: 63-4	do: a

Fihrist No.	Evrakın tarihi	Belge	Eki	Yazan makam	Yazılan makam	Ö Z E T
34	26. 5.933	1	13	Dahiliye Vekâleti	R. C.Um. kâtiplığı	Istanbul'da bulunan muhalif Rüşcenin gûsetlenmelerine ait rapor hak.da
35	1. 6.933	1	2	Dahiliye Vekâleti	R. C.Um. kâtiplığı	Istanbul'da bulunan muhalif rüşcenin son 24 saat sarfındaki vaziyetlerine dair rapor hak.da
36	1. 6.933	1	7	Dahiliye Vekâleti	R.C.Um. kâtiplığı	" " " "
37	15. 7.933	1	117	Istanbul Valisi	Dahiliye Vekâletine	Tekip ve gûsetlenmekte olan me'lûm sekiz şahıs hak.da 3.6.-1933 den 17.7.1933 tarihine kadar olan hareketlerine dair verilen rapor hülâsası hak.da
38	10. 8.933	1	5	Kâzım K. Bekir Pş.	İsmet paşa	Kâzım Karabekir paşa'nın kendisine e'vî'kâst yapılacağı hak.da bir haber duyduğunu bildirir bir mektubu İsmet paşa'ya gönderdiğine dair.
39	23.11.936	1	51	Dahiliye Vekâleti	R.C.Um. kâtiplığı	Eski Başvekil Rauf beyin takibine ait raporlar hak.da
40	25.12.934	1	3	Dahiliye Vekâleti	R.C.Um. kâtiplığı	Muhaliflerden ve eski Meb'uslardan Hüseyin Avni hak.da. İstanbul Vilâyetinden alınan şifreye dair.
41	22. 1.937	1	9	Dahiliye Vekâleti	R.C.Um. kâtiplığı	Eski Başvekil Rauf beyin durumu ve temâsaları hak.da İstanbul Valiliğinden alınan rapora dair.
	Yekûn..	41 +	632=	673		
						Aralık.1966
						Em.Alb.RUŞTU Oğan
						H.0

Makam : Emniyet Müdürlüğü				A. No. : 17-18-4	Dolap No. : 2	
Hizmet : Bahiliye				D. No. : 67	Kutu No. : 23-2	
Sıra No	Evrağın tarihi	Belge	Eki	Yazan makam	Yazılan makam	Ö Z E T İ
60	11-9-1936	1	1	Bahiliye vekili	R.C.Kâtip U.	Şapka alayhinde bulunan iki şahıs hakkında.
61	12-9-1936	1	8	Bahiliye vekili	R.C.Kâtip U.	Arif Oruç hakkında.
62	12-9-1936	1		Bahiliye vekili	R.C.Kâtip U.	Kürt Hacı oğullarından Abdî oğlu Hafis Mehmet hakkında.
63	6-10-1936	1	1	Bahiliye vekili	R.C.Kâtip U.	Mensur Kaymakamı Mehmet Ridvanın emrillerinden Abdurrahman Yıldızlıda hakkında.
64	6-10-1936	1	1	Bahiliye vekili	R.C.Kâtip U.	Arası ulusal kadimlar birliğine isten bulda gösterilen kolaylığa togetkür leri hakkında.
65	10-10-1936	1		Bahiliye vekili	R.C.Kâtip U.	Haki Bektaş çelebi Veliyettine adam leri tarafından getirilen paralar hakkında.
66	3-11-1936	1	1	Bahiliye vekili	R.C.Kâtip U.	Halki Belediye İcraatı alayhine tah gih etyok istiyen Emin oğlu Vedat hakkında.
67	3-11-1936	1	2	Bahiliye vekili	R.C.Kâtip U.	Habıtaya kargı silah kullanma ve mî defayı mefs için Yıldızlıca Fettah oğlu innettin hakkında.
68	11-12-1936	1		Bahiliye vekili	R.C.Kâtip U.	Gasinede İstikrâk'ın fotoğraflarına kargı tofevruhatta bulunan Fikret hakkında.
69	11-12-1936	1		Bahiliye vekili	R.C.Kâtip U.	İsmail Sabe çetesinin İrakte teşkil edildiği hakkında.
70	26-12-1936	1		Bahiliye vekili	R.C.Kâtip U.	Şüpheli Usurine yakalanma ve Usurinde tahana ve diktatli calıp mektup şikâat Silikli Mesut hakkında.
Toplam:		59	112	171		

Makam: Cumhurbaşkanlığı				A. No.: IV-16-o	Dolap No.:	
Hizmet: (150) lillikler				D. No.: 66	Kutu No.: 62-2	
Fihrist No.	Evrak tarihi	Beş	Eki	Yazan makam	Yazılan makam	Ö Z E T İ
62	16.11.937	1	1	Dahiliye Vekili	R.C.Um. Kâtipliği	1926 yılında sınırdağı odılmış olan Ömer Sukan'ın isparta'da anti faşist kuvvetler komitesi hesabına geliştiği hak.da
63	20.11.937	1		Dahiliye Vekili	R.C.Um. kâtipliği	Mısır'da Mahmut Jevket adamlarının faaliyeti hak.da
64	13. 1.938	1	40	Dahiliye Vekili	R.C.Um. kâtipliği	Çerkes Ethem'e ait yazılar (Çerkes Ethem'in memleket haricinde gittiği yerlerdeki faaliyetleri, Çerkes Ethem tarafından yazılan hatıratın teb'if ve neşrine ait yazılar, Çerkes Ethem Türk ordusuna dağıtılmak üzere yazdığı mektuplar ve beyannameleri, firari arkadaşlarıyla olan temas ve muhaberesi hak.da
65	9. 2.938	1		Dahiliye Vekili	R.C.Um. kâtipliği	Firari Çerkes'lerin Yunan tabiyetine geçmek istedikleri hak.da
66	2. 5.938	1	101	Dahiliye Vekili	R.C.Um. kâtipliği	(150)liklerden Çerkes Ethem'in kardeşi Reşit'in faaliyetine ait yazılar (Yurtdışına sokmaya çalıştığı hayvan nameleri, Reşit'in Atatürk'e ve Ordu kumandanlarına gönderdiği mektuplar, Reşid'in beyannameleri, Reşid ve Ethem'in son durumları
67	2. 5.938	1		Dahiliye Vekili	R.C.Um. kâtipliği	(150)liklerden Cümhülmüneli İsmail'in tesis ettiği Asyaf Beynelmilal adlı Cemiyet hak.da
68	2. 5.938	1	1	Dahiliye Vekili	R.C.Um. kâtipliği	Cümhülmüneli'dekialeyhtarları mis tarafından tesis edilen ittihadı İslam Cemiyetinin toplantıları hak.da
69	9. 7.938	1	1			(150) liklerin affı için Dogru yol vasıtasıyla Atatürk'e yalvarışları ve (150) liklerin affına dair B.M.M.de çıkarılan karar hak.da

T. C.
DAHİLİYE VEKALETİ
 naiyetli Umumiye Umum Müdürlüğü
 Şube 1 B.1
 Hususî 8004
 Umumi

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞIV	
Yer No. :	
Doc. No. :	
Vesika No. :	

R . C . Kâtibi Umumiliğine

Zate mahsustur.

1 - Vehip (Paşa)nın Yunanistandaki

ajanımızat

(Vatana bu kadar hizmetlerden sonra
 dığım mükâfat , tabiiyetten ıskat oldu. Bunun int
 minı almak en büyük emelimdir. Yine vatanperverli
 mani olmasa bu işi şimdiye kadar başara bilirdim.
 büyük kuvvet, Kürtlerdir.

Onların başına geçerek arzumu yerine getirebilirdi
 Fakat ne gerekli onlar istiklâl davasında bulunuy
 Sırf bu fikirden onları vaz geçirmek için çok ça
 Şimdiye kadar muvaffak olamadım. El'an da çalış
 Ve çalışacağım. Buna muvaffak olduğum ve onları
 ettiğim gün onların başındayım.) demiştir. Arzey
 efendim .

A	IV-16-d
D	67
F	3

Dahiliye Vekili

7
 202
 6
 51
 21

Dahiliye

T. C.

Dahiliye Vekâleti

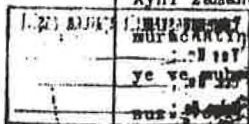
Memur Kalem Müdürlüğü

Yazıldığı yer	Ankara	Telegraf merkezinin No
Tarihi	10/8 933	Kaleme geldiği
Numarası		Açıldığı

Dahiliye Vekâletine

- 1) Kâzım Kara Bekir Paşadan 9 avustos tarihli 116 Erenköyünden yazılmış taahhütli mektubun sureti ile kendisine verdiği cevabın sureti şudur. (Üçüncü maddededir)
- 2) Zatı vilayetpenahilerine hususati atıyeyi emrû teblig ederim: Emniyet müdürümü Kâzım Paşa Hazretlerinin yanına göndererek aldığı haberlerin mahiyetini tahkik ve buna göre icap eden tedabire tevessül ediniz.

Aynı zamanda gerek derhal ve gerek her hangi vukuunda lazım olan en vasi himaye ve tedbirleri ittihaz buyurunuz. Devletin emniyetini tahakkuk ettiriniz. Devlet memurlarının vazifesi ve başta zatı devletlerinin vazifesi böyle bir suikast tertibinin bütün vassıtle gayrı mümkün kılmaştır. Meselenin büyük ehemmiyeti üzerine dikkat ve tevakkuzunuz

A	116-16-d
D	62
F	38

CUYUNBAŞKANIĞI ARŞİVİ
Yer No. : _____
Dos. No. : _____
Vesika No. : _____

T. C.

Dahiliye Vekâleti
Mevcut Kalem Medirliği

Yazıldığı yer	Telgraf merkezinin No
Tarihi	Kaleme geldiği
Nomarası	Açıldığı

Dahiliye Vekâletine

oelp ederim efendim.

3) -Kâzım Pâ'nın mektubu- Erenköy 9/8/933

Başvekil İsmet Pâ.Hz.ne

Aldığım bası gayanı geçesür haberler dela-
yısıyla zatı biraderilerinin rahatsız et-
mek saruretinde kalıyorum. Mesels şudur:
Şahsıma karşı bir suikasit tertip olunmak-
tadır. Bunu bir ermeniye yaptırmak ve yahut
mümkün olmazsa suikasit yapan imha olunarak
bunun Ermeni olduğunu ilân etmek düşünülmü-
ştür. Şahsıma karşı yapılacak herhangi bir
suikasitten endişe edecek hilkatte değilim.
Hayatım bunun pek baris delillerile deludur.
Badiyem şudur: Bu suikastin tahakkuku halinde
efkârı umumiyeye faili hakikileri bulmakta
güçlük çekmiyecektir. ve aksi sadeler vatan

ve milletimize reş'un akibetler mukadder
kılabilir. Acaba bu suikasit işi istiklal

A	IV-18-d
D	62
F	26-1

OKUR HURDASAKLARI ARŞİVİ

for No. : _____

Des. No. : _____

Yazılı No. : _____

T. C.

Dahiliye Vekâleti

Resmî Kâğıdı 20444-1928

Yanıldığı yer	Telgraf merkezinin 20
Taribi	Kaleme geldiği
Nameresi	Açıldığı

Dahiliye Vekâletine

harbi arkadaşlarının eskisi gibi samimi olacakları ve birlikte yürüyecekleri hakkında çıkan gâhâhâar üzerine muhtemel bir birlik cephesinin bozmak için mi tertip edilmiştir? Binbir tehlikeden kurtulabilen vatan ve milletimizin menfur suikasitlerle tehlikeye düşürülmemesi için nazarı dikkatinizi sa minane celp ederim. Bu vesile ile ihtiramlarımı takdim ederim Paşa Hazretleri.

Kâzım Karabekir

1933	9/8	20444-1928

Cevap: Kâzım Karabekir Pş.Hz.ne

: 20 20

Muhtarem Pş.Hz.

A	18-16-01
D	07
F	18-2

Şahsınıza karşı bir suikasit tertip olduğunu haber aldığınızı 9/8/933 tarihli mektubunuzla bildiriyorsunuz. Böyle bir tertibe mani olmak için bütün mesaisile

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞİVİ İşmak hükümetin vazifesi ve mesuliyetinin

Yer No. : _____ sonbidir. Bugdan başka böyle bir takayyüt

Dok. No. : _____

Yazma No. : _____

T. C.

Dahiliye Vekâleti
Hesret Kalem Mektebi

Yazıldığı yer	Telgraf merkezinin M
Tarihi	Kaleme geldiği
Numarası	Açıldığı

Dahiliye Vekâletine

şahsen de bizim en kıymetli borcumuzdur. Hükümet vesaitinin icap eden koruyucu faaliyetine inkân vermek üzere aldığınızı haberleri bana, İstanbul valisine, İstanbul Emniyet müdürüne ve ya müddei umumlere derhal tafsilen vermenizi rica ederim. Bir takım Emniyet tedbirleri alınmasına lüzum görürseniz bunları daha gerek arz ettiğim idari ve adli makamata, gerek doğrudan doğruya bana derhal yazmak lutfunda bulununuz. İstanbul valisine bu hususta yapılacak müracaatlarınızın icap eden tedbirleri derhal ittihaz etmesini teblig ettim. İstanbul Emniye Md. size müracaat ederek emniyetinizi temin edecek tedbirlerin ittihazına medar olacak malumatı almağa tevessül edecektir. Mülase emniyetiniz için sizi müsterih kılacak en vasi

A	V-16-01
D	02
F	18-1

EMİRBURBAŞKANLIĞI ARŞIVI

Tar. No. : _____

Dos. No. : _____

Vesika No. : _____

T. C.

Dahiliye Vekâleti
Hususi Eski Meclis-i Mevâz

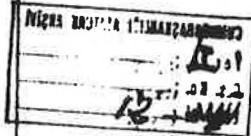
Yasıldığı yer	Telgraf merkezinin №
Tarihi	Kaleme geldiği
Numarası	Açıldığı

Dahiliye Vekâletine

tedbirlerin alınması katiben mütesemdir. Temas buyurduğunuz, arkadaşların samimi olarak beraber çalışmalarını keyfiyetine gelince bu husus bizim daimi arzımız olmuştur. Bu vesile ile de ihtiramlarımızı takdim ederim Pş.Hz. İsmet

Başvekil

İ S M E T

A	114-16-01
D	08
F	18-4

D

T. C.

Dahiliye Vekâleti

Hakkâdî Kalemi Mâdîrliği

17/5/933

5
258

R.C. Umumî kâtibi Hikmet Ef. ye

Ötedenberi ahval ve harekâtı tarassüt ettirilmekte olan Kâsım Kara Bekir Paşanın hatıratını gazetelerde neşre başladığı günden bu güne kadar bir tarafa çıkmadığı, şüphesiz dün(16/5/933)Cumhuriyet gazetesi muhabiri Sezai Beyin saat on altıda paşanın evine gelip bir saat kaldıktan sonra gittiği ve saat on yedi buçukta Milliyet gazetesi muhabiri Alaattin Beyin beraberinde Vakıf gazetesi muhabiri olduğu halde paşanın evine gelerek bir saat sonra çıktıkları görülmüştür. Tarassuda devam edilmekte olduğunu arz ve bu vesile ile de hörmetlerimi teyit eylerim efendim.

Dahiliye vekili

	IV-16-d
D	68
F	26-5

S. Y. Y. Y.

7

2264

T.C. MURRAŞKANLIĞI ARŞİVİ	
Yer No. :	_____
Pos. No. :	_____
Vesika No. :	_____

6

"THE SUNDAY TIMES," No 27 Teşrinisani 1932 .

Mr. H. C. ARMSTRONG'A TÜRK CUMHURİYETÇİLERİNİN

CEVABI :

Efendim, - Gazetenizin 30 Teşrinivevel tarihli nüshasında Mr. H. C. ARMSTRONG tarafından yazılan "GREY JOLF-BOZ KURT" ESERİ HAKKINDAKİ TENKİDİ OKUDUK . BİZİ VE BİZİMLE BERABER 1924DE, ESERDE "MUHALEFET FİRKASI DİYE MEVZUU BAHS EDİLEN "CUMHURİYET TERAKKİPERVER PARTİ" SİNİ TEŞKİL EDEN BAZI DOSTLARIMIZI ALAKADAR EDEN HİLAFI HAKİKAT NOKATA TEMAS ETMEK MECBURİYETİNİ HİB EDİYORUZ.

Mr. H. C. ARMSTRONG KİTAPININ 244 ÜNCÜ SAHİFESİNDE TÜRKİYEDE DİNİ YİR AKSÜL'AMEL MEVZUU ÜZERİNDE İDAREİ KELAM EDERKEN BİZDEN ŞÜYLE ŞAHSEDİYOR :

"BUNLAR İSTANBULDAKİ HALİFE ABDÜLMECİDİN ŞTAFINA TOPLANDILAR ."

KEZA 245 İNCİ SAHİFEDE :

"MUSTAFA KEMAL PAŞANIN MUHALEFLERİ RAUF, ADNAN, REFEY VE KAZIM KARA DEKİR ABÜLMECİDİ TÜRKİYENİN KONSTİTÜSİYONEL HÜKÜMDARI YAPMAK VE KENDİLERİNİ, NAZİRLARI OLARAK İLAN ETMEK İSTEDİLER ."

AYNI ŞEY 261 İNCİ SAHİFEDE TEKRAR EDİLMİŞTİR .

TERAKKİPERVER CUMHURİYET FİRKASI, TÜRKİYEDE SALTANAT VE HİLA-FET DEVRİNİN GEÇMİŞ OLUĞUNA KANİ OLANLAR VE YALNIZ CUMHURİYETE İNANANLAR TARAFINDAN TEŞİS EDİLMİŞTİ . BUNLARIN HEPSİ DİKTATÖR-LÜK ALEYHİNDE İDİLER . CUMHURİYET MASKEŞİ ALTINDA MONARŞİYİ İHYA ETMEGE TEĞEBBÜS ETTİKLERİNİ GÖSTERECEK NE DAHİLİ VE NE DE HARİCİ HİÇ BİR DELİL YOKTUR . TÜRK FİRKARI UMUMİYESİNE AZADAN HİÇ BİRİ HUY'A VEYA İKİ YÜZLÜLÜKLE İTHAM EDİLEMEZDİ VE EDİLEMEZDİ .

KANAATIMIZCA TÜRKİYE MONARŞİ SİSTEMİNE AVDET EDEMEZ . ÇÜNKİ SON 20 SENE ZARFINDA MONARŞİYİ YAŞATCAK BÜTÜN KUVVETLER ORTADAN KALKMIŞTIR .

268 İNCİ SAHİFEDE MR. ARMSTRONG BİZDEN ŞAHSEDERKEN :

"DAHA VAKİT VARKEN KAÇTICIMIZI" SÖYLÜYÖR .

BİZ TÜRKİYEYİ, MÜSTAKİLLEN DEHŞET DEVRESİ "REGIME OF TERROR" BAŞLIYADAN BİR AZ EVVEL TERK ETTİK .

BİZİN NAZİRLİZ VE YAPTIKLARIMIZ, MEHLEKETİMİZİN MENAFİİ ALİYE-SİNE, KANAATLARIMIZA GÖRE, EN İYİ ŞEKİLDE HİZMET ETTİĞİMİZİ VE VARUZ KALOĞIMIZ ŞAHŞİ TEHLİKELERİ NAZARI İTİBARA ALMADICIMIZI GÖSTERİR .

301 İNCİ SAHİFEDE MR. ARMSTRONG, TÜRK MİLLETİNİN EVSARI MÜ-HEYYİZEŞİNDEN ŞAHSEDERKEN, MİLLETİMİZİN HARİS, KABA, AİLE HAYA-TINA UMARİZ, ZEMPARE OLUĞUNU" SÖYLİYÖR VE BÜTÜN BUNLARIN TÜRK MİLLETİNİN HAKİSALARI OLUĞUNU İLAVE EDİYÖR . BİZ, HUTLAK MANA-ŞİNDİ MİLLİ KUSURLAR VEYA FAZİLETLER BULUNDUĞUNA İNANMAYORUZ . ŞARK VE ŞARPTA KUSURLU VEYA FAZİLETLİ FERTLER BULUNABİLİR . MR. ARMSTRONG TÜRKİYEDE ŞÜYLE FERTLERE TENADÜP ETMİŞ OLABİLİR . FAKAT TÜRK MİLLİ KUSURLARI HAKKINDAKİ ŞÜHULLÜ İFADELERİ, TÜRK MİLLETİ HAKKINDA YAZI YAZAN VE ARAKLARINDA İNGİLİZLER DE BULUNAN BİR ÇOK TAAHHÜŞNİSLERİN KANAATİNE MUHALİFTİR .

ŞANLI

ADNAN

H. RAUF

R. M. H. C. ARMSTRONG

S. M. H. C. ARMSTRONG

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekaleti

İstihbarat Müdürlüğü

U. No. 23564

H. No. 203

Lad. 1

Ankara: 6/XII/1938.

Hakim: Firari Rauf ve Adnan Bey

lerin Sunday times gazetesinde

intihar eden mektupları hakkında

Riyaset-i Umumiye Kâtibi Umumiliğine

Yazbaşı Armstrong tarafından yazılan "Bozkurt"
hemihtaki eserin bazı kısımlarına cerh maksadıyla Firari
Rauf ve Adnan Beyler tarafından "Sunday times" gazetesinde
gönderilip mezkûr gazetenin 27/XI/1938 tarihli nüshasında intihar
eden mektubun türkçesi Londra Büyük Elçiliğinden gönderilmiş
olmakla lef'ten arz ve tekdîm kılındı, Efendim.

E.

Hariciye Vekili n.
Mistegir

3
5964

A	IV-16-d
D	62
F	33

CUMHURBAŞKANLIĞI ARSIV

L. No.:

Vesika No.:

16 - III - 7

19/5/930

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
 Emniyet Umumiye Umum Müdürlüğü

Şube birinci

Hususi 2606

Umumi 108

R. C. KÂ. U.

R. C. KÂ. U.

Kâzım Kara Bekir Paşanın 18/5/930 tarihinde ma-
 şile İstanbuldan İzmir'e gelerek İzmir Palas oteline
 indiği Arzuludur efendim.

Dahiliye Vekili .

S. K. K.

An - E .

22 1071

İFSAK KÂRLI ARŞİVİ

No. : _____

No. : _____

Sıra No. : _____

A	IV-16-d
D	62
F	25-1

		Y-6-d
D		2
F		2

27/5/1933 çarşartesi gününe ait

rapordur.

2- Kazım Karabekir paşas köşkünden dışarı çıkmamış bahçede bir müddet çiçeklerle meşgul olmuş ve bu gün emele çalışmamıştır . Saat 11,30 da Suadiye istikam-
tinden ve tren yolunu takiben Cafer tayyar paşa gele-
rek köşkün arka kapısından girmiş ve saat on beş buçuğa kadar kaldıktan sonra çıkıp aynı yol ile ve otobusla Kadıköy istikametine gitmiştir . Saat sekizde kayın bi-
raderi Seydi atı talebesinden Necmettin efendi trenle-
mektebine gitmiştir . Bir aralık on yaşlarındaki hiz-
metçi kızı kasaptan et ve yogurt alarak ~~anxaxxaxxaxx~~ köşğe
sıdret etmiştir .

3- Refet paşa : Öğleye kadar evinden çıkmamış saat
12,30 da çıkarak yaya ve tramvay caddesini takiben Rum-
eli caddesiyle Maçka yoluyla Beşiktaş'a inmiş Bebek Tram-
vayına binip Bebeğe gitmiş ve inmiştir . Sahili takiben
Rumeli hisarına gitmekte iken kırmızı renkli kostümü
lâhiz bir kadına teessüfle beş dakika kadar konuşmuşla-
rı ve kadının orada 41 yaşaralı doktor Kadri Ragıp pa-
şanın köşküne girdiği ve paşa yoluna devam ederek Ana-
dolu hisarında Faika hanımın evinde ikamet eden ve el-
yevm Mısırda bulunan Dr. Salim İldavi beyin evine gir-
diği ve bu evde Salim Hindavinin karısı Huriye hanımın
oturmakta olduğu öğrenilmiş ve paşa 22 buçukta çıkarak
Bebekten tramvayla Beşiktaş'a ve oradan yaya olarak Maç-
ka, Nişantaşı ve Osmanbey yolu ile ikametgâhına girmiştir

C. I. No. :
Verika No. :

T.C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Emniyet Müdürlüğü

Şube
Birimi
Durumu

İstanbul

5/4/930

...	...
...	...
...	...
...	...

5/4/930 tarih ve 2072 Numaralıdır .

Gözetilmeekte olanlardan Kâzım Karabekir paşanın hanesinde sakın biraderi Akram beyin , 19
Eren köyünde ikamet eden sabık Hâkimlerden Mahmut
efendi korıncisi ile Hikâh merasimi olmak üzere top
lanılmış ve nikâhın ertesi günü düğünleri iora
edilmek üzere Kâzım Karabekir paşadan maddesi ka-
yın pederi Mahmut efendi mafiile ismire hareket
etmiş oldukları berayı malûmat arz olunur efendim.

Polis Müdürü

M. Şerif

E

11 - IV - 1930

Ağtım. 6/4/930

Masif

A	IV-16-51
D	27
F	25-1

T. C.

Dahiliye Vekâlet-i
Hukuk Eski Mektebi16
7077

Yasıldığı yer	İstanbul	Tekrar merkezinin No.	1529
Tarih	15/6/933	Kateme geldiği	Tarih Saat Dakika
Numarası	KM. 7927	Açıldığı	15/6/33 23 30
			16/6/33 15

Dahiliye Vekâletine

Müstesirren teki ve tarassut edilen yekâ şahsın 14/6/933 sabahından 15/6/933 sabahına kadar 24 saat surveillance merkezetlerine dair alınan rapor hülasaları aşağıya yazılmıştır.

1 - Kâzım Karabekir paşa, gece ve gündüz dışarı çıkmamıştır. Saat 12 de berber Sami efendi köprü gelmiş, paşayı tiraz ettikten sonra dükkanına gitmiştir. Paşanın ruhsatı rahatıs olduğundan saat 13,30 da aile doktoru Haydarpaşa hastahanesinden Erenköyünde mukim yüzbashi Adil Hakkı bey gelerek bir saat kalmış ve vâdet etmiştir. Oskateci Feridun 14,40 trenile gelerek bir buçuk saat paşanın yanında kaldıktan sonra 15,40 trenile Haydarpaşa ohatine gitmiştir. Kâzım paşa 15,40'ta kime gelmemiştir.

2 - Cafaz Tayyar paşa, saat 9,30 da Moda caddesinde Sabri beyin hanesinde oturan ve bir işle meşgul olmayan şahsın 15/6/933'te bir şahıs gelerek yarım saat içeride kaldıktan sonra çıkıp araba ile Kadıköyüne gitmiştir. Paşa saat 11 oturma hanesinden çıkarak çouğu ile beraber Çakırcıbaşı'na gelerek sebze ve sair alıp bir homsile verdi ve çocukla birlikte eve gündeirdi ve kemirdi. Uskudar iskelesine geldi. Saat 3,10 vapuruyla köprüye çıktı. Balık pazarında gezer, tüccarı Mevlâ Yusuf zade İsmail Hakkı beye uğrayerak bir saat kadar oturduktan sonra Ula-tadan tünel ile Beyoğlu'na çıkıp yaya olarak Taksim abidesi önüne kadar gelip on dakika kadar orada gesinti yaptıktan sonra Taksimden tramvaya binerek Karaköy'e geldi. Balıcaok vapuruna binerek saat 5,10 da Balıcaok iskelesine çıktı ve yaya olarak hanesine girdi. Gece hanesinden dışarı çıkmadığı gibi gelen de olmadı.

ANLIĞI ARŞİM

101 No.

T. C.
Dahiliye Vekâlet-i

Vazirluğu için İstanbul

İleraf merkezine No. 2238

Tarihi 22/6/933

Kaleme geldiği

Tarihi 23/6/933

Sat. Dahi

Numarası 2M. 8364

Atıldığı

23/6/933

Dahiliye Vekâletine

Müstemirem takip ve tarassufl edilen 7 şahsın 21/6/933 sabahından 22/6/933 sabahına kadar 24 saat sürresindeki vakiyet ve hareketlerine dair alınan raporların kâfiyatına nazara dercedilmiştir.

1) Kâsım Kara Bekir paşa - Saat 10,45'de köşme Çarşı Tayyar paşa ve saat 12'de gazeteci Faruk'un gelmiş, Faruk'un yarım, Cafer Tayyar paşa da 3 saat kaldıktan sonra çıkıp - gitmişlerdir. Gündüz ve gece paşa harife çıkmamış, bunlar-
dan başka gelen de olmamıştır.

2) Cafer Tayyar paşa - Saat 9,45'de hanesinden çıkarak Doğancılar'a gelmiş, Tradevayla Haydarpaşa'ya ve oradan -
kendisi Kadıköy'e gelmiştir. Kadıköy'den Aralıköy'e gitmiş, Karıncıbaşı Bekir paşanın köşküne girmiştir. Saat 14'de

Çokkorek paşanın arabasıyla Kadıköy'e gelmiş ve aynı vesaitle
ve taktikle Çakkırlara avdet etmiş ve mahalli meşkûrda arabası
sıralardan birine binip Kibrisliye doğruca Kuzguncuğa gelerek Ali -

Fuat paşanın köşküne girmiştir. Saat 22'de Ali Fuat paşanın
yanından ayrılarak yine araba ile Çakkırlara gelmiş ve oradan
yaya olarak Şemsi paşa tarikiyle hanesine avdet etmiştir.
Bundan başka dışarıya çıkmamış ve hariften gelen de olmamış-
tır.

3) Rafet paşa - Gündüz ve gece evinden çıkmamıştır.
Kibrisliye Fadil B. Gündüz ve gece olmak üzere üç defa paşa-
nın evine gelmiş ve birer müddet kaldıktan sonra ayrılmıştır.
Bundan başka paşanın yanına kimse gelmemiştir.

18-16-1
57
28-17

Genel Kurum Müdürlüğü

76
7442

Ba. 5040

Usulî vekaleti rûkret makamına

	19-16-d
D	87
F	22-25

Gayet mahremdir.

Öz.

Takip edilen / şahsın rapor numarası H.

Müstemirren takip ve tarasut edilen / şahsın 2/7/933 sabahında 3/7/933 sabahına kadar 24 saat zarfındaki hareketlerine dair alınan rapor hülasalarına lazağıyla yazılmıştır.

1 - Kasım Kara bekir paşa ; vâkıd ve gece köşkten dışarı çıkmamıştır. Saat 13 de yalnız rerikası bir çocuğu ile beraber köşkten çıkmış ve tren ve vapurla İstanbul cinetine geçerek paşanın biraderi olup Fetih'te sinen ağır menâilîci İbadehâne sokagında 1/6 numaralı hanede oturan namdi beyin hanesine gitmiştir. Burada üç saat kadar kalan mezbura 18.50 de yine aynı vesaitle köşke dönmüştür. Öğleden sonra arenköyüne gaezeci Ferudun bey gelmiş ise de paşanın ikametgahına uğramaksızın tekrar trenle İstanbula dönmüş ve köşke hariçten başka bir kimsede gelmemiştir.

2 - Cafferı Rayyar paşa ; Saat 14 de ikametgahından çıkarak uskûder çarşısına inmiş ve havayıcı zaruriye tedarik ederek hanesine dönmüştür. Saat 16.30 da tekrar hanesinden çıkarak bir sandal ile Beşiktaş'a oradan otobüsle Harbiyeye geçmiştir. Elinde bulundurduğu paketi mahalli mezkurda 8 numaralı kolacı Agobin dükkanına birakarak Harbiyeden - tramvayla Eminönüne inmiş ve mevzuu olan yanındaki havlucu mağazasından eşya aldıktan sonra köprüye ve oradan vapurla Salsaceğe çıkmıştır. 18.16 te evine girmiştir. Bir daha dışarı çıkmadığı gibi hariçten gelende alınmamıştır.

3 - Refet paşa ; Saat 20.10 da hanesinden çıkmış golda te sadef ettiği doktor Ali Rifat beyle görüşmüş ve kunduralarını boyattıktan sonra hanesine avdet etmiştir. Saat 21.30 da tekrar çıkmış ve Saat beyin

Em. 9286

76
7640

Dahiliye vekaleti rûksek makamına

A	IV-16-a
D	62
F	52-12

Ceyet mahremidir:

Çz;

Takip edilen yedi şahs n.

Mistendirren takip ve tarassut edilen yedi şahsın 27/933 sabahından 1/1/933 sabahına kadar 24 saat zarfındaki hareketlerine dair alınan rapor hususları aşağıya yazılmıştır.

1- Kâzım Kere Bekir Paşa; saat 15/50 de karısı ve iki çocuğu ile köşkten çıkarak köy dahilinde gezinti yapmışlar ve saat 16/15 te kimse ile temas etmeyerek ikametgahlarına girmişlerdir. Paşa bir daha dışarı çıkmamış ve hariçten yanına gelen de olmamıştır.

2- Cefer Tayyar Paşa; gündüz ve gece ikametgahından harice çıkmamıştır. Saat 10/20 de biraderi Hamdi Bey yanına gelmiş ve bir saat kaldıktan sonra çıkmış gitmiştir. Başkaca gelen olmamıştır.

3- Refet Paşa; saat 10/40 ta ikametgahından çıkarak otomobil ile Kumelihişarında Faika Hanım yalısında oturan mısırlı Salim Hindavinin evine gitmiş ise de kimseyi bulamadığından geri dönmüş ve vapurla köprüye çıkmıştır. 13/15 te apartmanına giren Paşa 18/15 te tekrar çıkarak yolda Esat Paşa rast gelmiş ve beraberce Mergileciyan Eczahanesine girmişlerdir. Buradan çıkarak Radil Beye uğramışlar ve hep birlikte Esat Beyin hanesine girmişlerdir. Saat 20/20 de Emine Hanım da mevcut olduğu halde yine birlikte çıkmışlar ve Halaskar Gazi caddesinde gezinti yapıldıktan sonra birbirlerinden ayrılmışlardır. Paşa ikametgahına girmiş ve saat 22 de tekrar çıkarak Emine Ha-

İstanbul Valiliğinin 14288 sayılı ve 2/5/936 günkü
gizresi suretidir.

A	14-16-11
U	62
F	12-70

Ek: 21/5/936 ve sm. ş.f. 14488 sayılı yasıya

1 - Mihayin Rauf'un temasları hakkında.

2 - Rauf 1.5.936 günd yalnis olarak Rumelihisarına kadar bir ge-

zinti yapmiş, Mühendis Ragıbın evine uğramıştır. 2/5/936 da Gunguncukda Bay-
lav General Ali Fudun evine gitmiştir. 3/5/936 da Yeğenleri Melike ve Naci
ile beraber motorlu sandafile Vanıköydeki yalılarına gidib gelmiştir. 4/5/-
936 da Validehanındaki terzi dükkanına girib çıktığı, Köprü Tserinde Vildan
Zade Hasan Nulki'nin Kısır Çarşısı civarındaki yazıhanasına girib oturduğu
bu adanben Eminönünde ayrıldığı görülmüştür. 5/5/936 da bir yere çıkmamıştır.
6/5/936 da Çekirdekte paşa limanında oturan Deniz Bigbaşısı Şemseddin adlı
kişi Rauf'un evini ziyaret etmiştir. Aynı günde ^{Rauf} Maçka civarında eniştesi A-
ziz ~~Kapalıca~~ ^{Kapalıca} evine gitmiştir. Bu eve ait 1415 sayılı Lüks otomobille Begik-
taş ve civarında bir ^{Rauf} ~~geçmiş~~ ^{geçmiş} temessül yapmıştır. 7/5/936 da bir yere çıkmamıştır.
8/5/936 da Genç Apartmanında diğgi Lacer Şevkete gitmiş, Mühendis
Ragıbın evine uğramıştır. 9/5/936 da Kasımpaşada Kulakasında Kyyuppaşa soka-
kında 2. NO.da oturan Rusumat motorlerinde Kaptan Sabri, Rauf'un siyaretine
gelmiştir. 10/5/936 da kız yeğenleri ile birlikte Vanıköyünde eski fes tüt-
carı Paslı İsmail Cebarenin yalısına giderek Cebarenin kızı ile beraber Aca
Koluhisarına kadar bir gezinti yapmıştır. 11/5/936 da Mehmed Ali Paşa hanın
da terzi Parde'ya gitmiştir. 12/5/936 da bir yere çıkmamıştır. 13/5/936 da
Pangaltı'da Kır sokak 45. NO.11 evde Mıgaffar Adil'e uğramış, Yolda Şekerçi
Hacı Bekir Zade Ali Vuhidin ile konuşmuştur. 14/5/936 da Rumelihisarına ka-
dar bir gezinti yapmakla beraber gece de Mühendis Ragıbın evine gitmiştir.
15/5/936 da bir yere çıkmamıştır. Aynı gün Rauf'un insasını taşıyan bir tel-
graf yeğeni tarafından Vindistana çekilmiştir. Bu telgrafın bir örneği ev-
velki yazısıyla tekdin kılınmıştır. 16/5/936 da Yeğeni ile birlikte Ragıbir
evine gitmiştir. Aynı günde Edremit'deki nakarî Kıtâat Levazım Reisi Ali-
şu tasbit edilen ve Fındıklıda Caddede 177 sayılı evde oturduğu anlaşılan
Kıymakın rütbesinde Hican adında birinin Rauf'un ziyaret için Rebek'e gel-
diği Rauf'u bulamayınca Ragıbın evine giderek orada girmiş olduğu görülmüştür.
17.5.936 da Zamin'de Bebekde oturan eski bahri e zabitlerinden ve ilân Şirke
ti. Jular idaresi 20.000 mahkûm 20.000 mahkûm 20.000 mahkûm 20.000 mahkûm

Öz.

Takip edilen yedi şahsın.

Müstemirren takip ve tarassut edilen yedi şahsın 8/7/933 sabahından 9/1/933 sabahına kadar 24 saat zarrındaki hareketlerine dair alınan rapor mülâsaları aşağıya yazılmıştır.

1- Kâzım Kora, Ekir-Paşa; gündüz ve gece köşküden dışarıya çıkmamıştır. Saat 14/30 da ratinte oturan Maliye Mümeyyizlerinden mütekatt büyük biraderi 60 yaşlarında Hamdi Bey maaile köşke gelmiş ve saat 19/45 te çıkıp gitmişlerdir. Bundan başka gelen ve giden olmamıştır.

2- Cafer Rayyar Paşa; gündüz ve gece ikametgâhından dışarıya çıkmamıştır. Evvelce gofür iken bırakıp Uskûdar neftesendikat - şirketinde usta başılıkla ve hâlen bir işle meşgul olmayıp ortaköyde deniz kenarında Evkaf meşrutalarında oturan Mustafa oğlu Lütfi - adındaki şahıs saat 11/15 te köşke gelerek yarım saat kalmış ve çıkıp gitmiştir. Mumeileyhin esbabı müdaceatinin reşanın akrabası olan hakimlerden birinin deleletiyle Uskûdar mahkemesindeki davasının -- kolaylaştırılmasına dair olduğu anlaşılmıştır.

3- Refet Paşa; saban ve öyleden sonra birer defa Emine hanımı ziyaret etmiş ve ikametgâhına dönmüştür. Saat 18 de pengaltıda 132 numaralı saatçı dükkânına girip çıkmış ve tekrar Emine hanımın hanesine girmiştir. Yarım saat sonra Paşa, Emine hanım, Esat Bey, --

EMİNE HANLIĞI ARŞIVI
No. : _____

Dahiliye Vekaletine

Müteairren takip ve tarasut edilen sekke şahsın 10/8/933 sabahından 11/8/933 sabahına kadar 24 saat zarfındaki hareketlerine ilair alınan rapor bñlasalana aşağıya yazılmıştır:

1 - Kâzım Karabekir pağa köşkten hiç bir tarafa gitmemiş ve yalnız bahçede yalnız ameleye nezaretle meşgul olmuştur. Öğleden evvel bir aralı elektrikli Mehmet efendi gelerek muntacı tamir olan radyo makinasını alıp çıkmıştır. Bir müddet sonra otobüsle Cafer Tayyar pağa gelmiş ve iki saat kalar kalarak çıkmış ve yaya olarak Döntepe istikametine gittiği görülmüştür. Bundan önce gece ve gündüz gelen ve giden olmamıştır.

2 - Cafer Tayyar pağa öğleden evvel yalından çıkarak yaya olarak Haydarpaga tarikiyle Kadıköye kadar gitmiş ve oradan otobüsle takiben Erenköyünde Kâzım Karabekir pağanın köşküne girmiş ve iki saatte yakın Kâzım Karabekir pağanın köşkünde oturmuş ve bir müddet sonra Kâzım Karabekir pağanın köşkünden çıkarak Haydarpaga - Karacaahmet ve Doğacılar yolu ile ve yaya olarak ikametgahına girdiği görülmüştür. Bundan sonra çıkmamış, bundan sonra ziyafetine de katılmamıştır.

3 - Rafet pağa öğleye kadar ikametgahından çıkmamış ve bilahare çıkarak yalnızca tramvay caddesinde 293 numarada satık bangaçlı Esat beyin evine girmiş ve yarı saat kadar kalarak çıkıp apartmanına avnet atmıştır. Bilahare ipekçi Kâni biraderzadesi Mehmet bey pağanın yanına gelmiş ve bir saat sonra birlikte çıkıp Osman beyoğlu'nun paparak telraf Esat beyin evine girilip orada bir müddet sonra Kibar nâde Fadil beyde mezkûr eve gelmiş ve

A	IV-16-d
D	8F
F	JK-6

Gayet mahremdir

76
3765

Daniliye vekaleti Yüksek makamına

Öz.

Takip edilen yedi şahıs H.

Mistemirren takip ve tarassut edilen yedi şahsın 11/7/933 sabahından 12/7/933 sabahına kadar 24 saat zarfındaki hareketlerine dair alınan rapor hususları aşağıya yazılmıştır.

1 - Kâzım Kâta Bekir paşa ; Gündüz ve gece ikametgahından dışarıya çıkmamış ve haricîten yanına gelen de olmamıştır.

2 - Cafer Tayyar paşa ; Gündüz ve gece hanesinden dışarı çıkmamıştır. Saat 10 da Üsküdar elektrik şirketinden memur Halil efendi köşke gelmiş ve elektrik ütüsü verdikten sonra çıkıp gitmiştir.

3 - Hefet paşa ; Saat 16.10 da Apartmanına Mehmet bey gelmiş iki saat yanında kaldıktan sonra her ikisi beraber dışarıya çıkmışlar ve doğruca tepeye gidip iki buçuk saat oturmuşlardır. Oradan kalkıp yine birlikte paşanın ikametgahına girmişler ve tekrar çıkarak 21.10 da Saat beyin evine gitmişlerdir. Saat 24.30 da Paşa , Mehmet bey, Saat bey ve Emine hanım hep birlikte çıkmışlar ve harbiyeye kadar bir gezintiden sonra evlerine dağılmışlardır. Paşa bundan sonra harice çıkmamış ve yanına gelen de olmamıştır.

4 - Ali İhsan paşa ; Sabah saat 10.30 da hanesinden çıkmış ve yazıhanesine gelmiştir. Saat 16.50 de yazıhaneden çıkarak Beyoğlu'na geçmiş foto Süreyyaya uğradıktan sonra istiklal caddesinde refikasına , ramak geçerek birlikte diğci Sami beye gitmişler oradan çıkıp terzi Cemaile uğramışlar ve oradan da çıkarak Ali İhsan paşa apartmanına girip çıktktan sonra tramvayla hanelerine avdet etmişlerdir. Bundan sonra bir daha

T. C.
DAHLİYE VEKÂLETİ
Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü

Sıra **I**
Hesap **B**
Tarih **23/9/34**

21 / 12 / 1934

İt: _____
CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞİVİ
Yer No: _____
Dos. No: _____
Vorski'ye: _____

Riyaseticumhur Umumi Kâtipliğine

Mahalliflerden ve cebek mebnualardan Hüseyin Avnî'nin 17-18/12/34 günleri İstanbulda bazı etkili adamlara (Erzurum vilayeti ve kasaları ehaliine beyanname) Bağlı altında dağıttırıldığı beyannamenin elde edileninden bir örneği bilgi etmek için ilişik olarak sunulmuştur.

Bu ve emsalinin intihap vasıtasıyla tahrikata yeltenmeleri ihtimalinin ehemmiyetle gös önünde bulundurulması için İstanbul ve Erzurum vilayetlerine ilep eden talimatın verildiğini saygılarımla arz ederim.

Dahiliye Vekili

S. Kaya

TOPLAMA
RİYASETİCUMHUR
VEKİLİ

23 - XII - 1934

A	17-18-34
D	62
F	40-2

3/7060

T. C.

Daniliye Vekâleti
Hukukî Kurul Hâkimliği

(Suret)

13/7/933

16
3775 Em. 8744

Daniliye vekaleti Yüksek makamına

Gayet mahremdir:

Oz.

Takip edilen yedi şahs H.

Müstemirren takip ve tarassut edilen yedi şahsın 12/7/933 sabahından 13/7/933 sabahına kadar 24 saat zarfındaki hareketlerine-- dair alınan rapor hulaseleri aşağıya yazılmıştır.

1- Kâzım Kara Bekir Paşa; Bahçesinde yaptığı bir iki gezin--tiden maada hiç bir tarafa çıkmamış ve köşküne hariçten gelip giden de olmamıştır.

2- Cafer Tayyar Paşa; gündüz saat 12 de hanesinden çıkarak İstanbul'a geçmiş ve Mühimtipaşada Hacı Gökçek camii karşısında Hacı Hakkı Muhittin mağazasına ve Eminönünde Valide Kiraathanesine ve Liman Hamnında biraderi Hamdi Beyin yazıhanesine uğradıktan sonra 14/30 vapuru ile Usküdarda hanesine avdet etmiştir. İstanbulda dolaştığı esnada Yerli mallar Pazarı önünde tesadüf ettiği komisyoncu Emin Zeki Beyle ayak üzerinde konuşmuş ve Valide Kiraathanesine girdiği vakitte Kiraathanenin müsteciri Abdullah Çavuşun damadı Sabık Komiser muavinlerinden Hamdi ile beş dakika kadar görüşmüştür. Hanesine avdetinden sonra hariçten gelen dahi olmamıştır.

3- Refet Paşa; gündüz saat 10/20 de hanesinden çıkarak evvela otomobil ile Beşiktaş'a ve oradan tramvayla Bebeğe ve oradan dahi yaya Rumelihisarında Fakih Hanımın yalısında mukim Kısırlı Salih Hımdavî Beyin hanesine girmiş Hımdavî ve ailesi beraber olduğu halde 17/7 - vapuru ile Yeniköyde Karatodori Paşanın yalısına gitmiştir. Saat 18 te

T. C.

Dahiliye Vekâleti

Huzur Kalem Müdârlığı

(2)

4 - Ali İhsan Paşa - Saat 10.25 de hanesinden çıkarak doğrudan yazıhanesine gelmiştir. Saat 15 e kadar yazıhanesinde meşgul olmuş ve 15.25 de Beyoğlu'na çıkmış ve İstiklal caddesinde Boter terzihanesine uğramış ve hanesine avdet etmiştir. Gece bir tarafa çıkamamış ve yanına gelen de olmamıştır.

5 - Çolak Salahattin bey - Saat 8.35 de hanesinden çıkarak metro hanındaki yazıhanesine gelmiştir. 12 de yazıhanesinden çıkmış sirkedide sütçüde öğle yemeğini yiyerek doğrudan Aksaray deposuna gitmiştir. Buradan çıktıktan sonra Beyazıttaki Elektrik dairesine gitmiş ve orada bir müddet meşgul olduktan sonra hanesine avdet etmiştir. Gece bir tarafa çıkmamış ve yanına gelen de olmamıştır.

6 - Hüseyin Avni bey - Gündüz ve gece ikametgahından dışarı çıkmamıştır. Hizmetçi kız bir kaç defa eczahaneye gidip gelmiş ve mümâileyinin mahdumunun hasta olduğu öğrenilmiştir.

7 - Cafer Tayyar paşanın biraderi Hamdi bey - Ankara'ya gitmiş ve henüz avdet etmemiştir. Arz olurur efendim.

İstanbul Valisi M.

Rıza

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞİVİ	
Yer No. :	_____
Öns. No. :	_____
Vesika No.:	_____

A	IV-10-0
D	57
F	22-3

17. 5. 11

(Sıret)

Dehiliye Vekâleti
Hüseyin Kâzım Mâhârîpaşa

Rn. 9806

A	IX-16-d/1
D	57
F	37

Dehiliye vekaleti yüksek mekâmına

Gayet mahremdir

Ca.

GÜMRÜĞ BAĞKANLIĞI ARŞİVİ	
Y. No. :	_____
Dos. No. :	_____
Vezn. No. :	_____

Takip edilen 7 şahıs K.

Müstemirren takip veterasut edilen yedi şahsın 14/7

933 sabahından 15/7/933 sabahına kadar 24 saat zarfındaki hareketlerine

○- dair alınan rapor mülâsaları aşağıya yazılmıştır.

1 - Kâzım Kara Bekir Paşa - Gündüz ve gece ikametgâhından çıkmamış ve yanına gelen de olmamıştır.

2 - Cafer Tayyar paşa - Gündüz ve gece evinden dışarı çıkmamış ve hariçten yanına gelen de olmamıştır.

3 - Refet Paşa - Sabahleyin evinden çıkmış ve tramvayla köprüye gelmiştir. Adalar iskelesinden hareket eden 10.5 vapuruna binerek Büyükdâyâ çıkmış ve Çankaya caddesinde 27 numaralı Selanikli Kâtip zede Sabri beyin evine girmiştir. Akşam Osta paşa Mehmet beyle beraber mekûr haneden çıkmış ve son vâpura binerek İstanbul'a geçmiştir. Ve işliye çıkmışlardır. Bomontide Mehmet beyden ayrılan paşa saat 23 de Emine hanımın evine gitmiş ve saat 21 de ayrılmış ve ikametgâhına girdikten sonra bir daha dışarı çıkmamış ve yanına gelen de olmamıştır.

4 - Ali İnsan paşa - Refikasıyla birlikte saat 16.40 da vapurla Kadıköyüne geçmiş ve Bostancı otobüsüne bineceği sırada takibinin hissedilmesiinden korkulmuş ve orada peşini bırakmak zarureti hasıl olmuştur. Akşam üzeri aynı vasıta ile dönmüşler ve 21 de ikametgâhlarına girmişlerdir. Gece bir taraf çıkmamış ve yanına gelen de olmamıştır.

5 - Çolak Selahattin bey - Saat 10.30 da karısıyla beraber çıkmış ve Cihangirde müteaddit kiralık apartmanları doluştuktan sonra Ertap sokağındaki baldısı Hafide hanımın evine gitmişlerdir. Bir müddet sonra çıkmışlar ve meşka cihazlarında gezinti yaptıktan sonra ikametgâhına

T. C.

Dahiliye Vekâleti

İstanbul Kalem Mektebi

-11-

6- Çolak Selâhattin Bey; Sabah saat 9 da ikametgâhından çıkarak doğrudan metrohanındaki yazıhanesine gelmiştir. İki saat meşgul olduktan sonra yazıhaneden çıkmış ve ikametgâhına avdet etmiştir. Bundan sonra bir daha dışarı çıkmamış ve haricte yanına gelen de olmamıştır.

6- Huseyin Avni Bey; Sabah saat 9 da hanesinden çıkmış ve -- 17/40 vapuru ile İstanbula geçerek yazıhanesine girmiştir. Akşama kadar yazıhanede meşgul olduktan sonra saat 17/35 vapuru ile Kandilliye geçmiş ve ikametgâhına avdet etmiştir. Bundan sonra harice çıkmamış ve yanına gelen de olmamıştır.

7- Cafer İsyar Paşahan biraderi Nandî Bey; saat 9 vapuru ile Kadıköyünden İstanbul ciyetine geçerek yazıhanesine girmiştir. Bir saat meşgul olduktan sonra yazıhaneden çıkmış ve Unkapanında 165 numaralı Keresteci Mağazasına erden Divanyolunda 165 numaralı Karabet Faskalyan ve 167 numaralı Kundura Mağazalarına , 191 Ali Gierzade -- bakkaliye Mağazasına ve Yıldırım Terzihanesine, yerli Kallı Mağazasına uğrayarak yazıhanesine avdet etmiştir. Akşam üstü saat 18/50 vapuru ile Kadıköyüne geçmiş ve Kızıltopraktaki ikametgâhına girmiştir. Arzulunur efendim.

İstanbul Valisi Namına

Rıza

T.C. DAHİLİYE VEKÂLETİ	
Arş. No. :	_____
Dos. No. :	_____
Vasika No. :	_____

A	IV-16-d
D	67
F	32-11

EMRE YAYINLARI KİTAP LİSTESİ

KÂZİM KARABEKİR

- İstiklâl Harbimiz (2 Cilt Büyük Boy 1. Hm. Ciltli)
İstiklâl Harbimiz (2 Cilt Büyük Boy 2. Hm. Ciltli)
İstiklâl Harbimiz (5 Cilt Küçük Boy 1. Hm. Ciltli)
İstiklâl Harbimiz (5 Cilt Küçük Boy 2. Hm. Karton Kapak)
Paşaların Kavgası (İnkılap Hareketlerimiz)
Paşaların Hesaplaşması
(İstiklâl Harbine Neden Girdik, Nasıl Girdik,, Nasıl İdare Ettik?)
Ermeni Dosyası
Birinci Cihan Harbine Neden Girdik
Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik
Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik (Erzurum-Erzincan)
Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik (Sarıkamış Kars ve Ötesi)
Birinci Cihan Harbi Serisi (4 Cilt)
İttihat ve Terakki Cemiyeti
Ankara'da Savaş Rüzgarları (CHP Grup Tartışmaları)
İzmir Suikastı (1.Hm.)
İzmir Suikastı (2. Hm.)
Kürt Meselesi (1. Hm.)Kürt Meselesi (2. Hm.)
Hayatım
Çocuk Davamız (2 Cilt)
Çocuklara Öğütlerim
İngiltere-İtalya ve Habeş Harbi
Bir Düello ve Bir Suikast
İstiklâl Harbimizin Esasları
- Yakın Tarih*
Cehennem Değirmeni (2 Cilt) Rauf Orbay
İdama Beş Kala / Cavit Bey

İsmet BOZDAĞ

- Bir Darbenin Anatomisi 27 Mayıs İhtilali
Gazi ve Latife
Demirkırat Aldatmacası
Bitmeyen Kavga Atatürk-İnönü-C.Bayar Çekişmeleri
Harem Penceresinden Sultan Abdülhamid
Mustafa Suphi'yi Kim Öldürttü? (Atatürk mü, Lenin mi?)
Atatürk'ün Sofrası
Değişim Şafağı
Batı Trakya Türkleri ve Medine Müdafaası
Demokrat Parti'yi İktidara Taşıyan Yıllar

Celal Bayar; Atatürk, Menderes ve 27 Mayıs'ı Anlatıyor
Mükerrem Sarol: Menderesli Yıllar
Sadettin Bilgiç'in Anıları
İnsanlığın Son Çerçevesi (Üçüncü Çözüm)
Türkiye'de ve Dünya'da Basın İstibdadı
Kemal Tahir'in Sohbetleri

Abdurrahman DİLİPAK
Anayasa ve Demokrasi, İslam
Anarşi, Şiddet
Dam Üstünde Saksığan

Abdullah ÖZKAN
Sam Amcanın Çocukları
Sömürü Düzenine Asil Başkaldırı Cezayir
Türkiye'deki Amerika

Ahmet KEKEÇ
CIA ve 12 Eylül
İnek Sosyalizmi
Atam Sen Kalk Ben Yatam

Ahmet KÜÇÜKAĞA
Türkiye'de ve İslam Ülkelerinde Demokrasi Oyunları
Türkiye'de Laikliğin Serüveni

Mehmet Arif DEMİRER
Sosyalizm, Anarşi, Terör

Tercüme
Kutsal Kan ve Kutsal Kâse

Şiir
Divan Edebiyatında Aşk ve Çapkınlık /İsmet BOZDAĞ

Roman
Bir Zamanlar Kardeşiler / Orhan Büyük
Sürgünde / Hüseyin Karatay
Hayallerin Ölümü / M.Cahid Yalvaç

Set
Cumhuriyet Tarihi Seti 1 (11 Kitap 1. Hm. Ciltli, Lüks Kutulu)
Cumhuriyet Tarihi Seti 1 (11 Kitap 2. Hm. Ciltli, Lüks Kutulu)
Cumhuriyet Tarihi Seti 2 (14 Kitap 1. Hm. Ciltli, Lüks Kutulu)
Cumhuriyet Tarihi Seti 2 (14 Kitap 2. Hm. Ciltli, Lüks Kutulu)

"Kâzım Karabekir Paşa, Ulusal Kurtuluş Savaşımızın en önemli komutanlarından birisidir. İstiklal Harbi sonrası çeşitli sıkıntılara maruz kalan Paşa'nın hayatına bir suikast yapılmak istenir ve Paşa derhal aldığı bu bilgiyi Başvekil İsmet İnönü'ye bir mektupla bildirir. Paşa'nın mektubu şöyledir :
* Aldığım bazı şayanı teessür haberler dolayısıyla zatı biraderlerini rahatsız etmek zaruretinde kalıyorum. Mesele şudur: Şahsıma karşı bir suikast tertip olunmaktadır. Bunu bir Ermeniye yaptırmak veyahut mümkün olmazsa suikast yapan imha olunarak bunun Ermeni olduğunu ilan etmek düşünülüyormuş. Şahsıma karşı yapılacak herhangi bir suikastten endişe edecek hilkatte değilim. Hayatım bunun pek bariz delilleriyle doludur. Endişem şudur : Bu suikastın tahakkuku halinde efkarı umumiyeye faili hakikileri bulmakta pek güçlük çekmeyecektir. Ve aksi sadalar vatan ve milletimize meş'um akibetler mukadder kılabilir. Acaba bu suikast işi İstiklal Harbi arkadaşlarının eskisi gibi samimi olacakları ve birlikte yürüyecekleri hakkında çıkan şayialar üzerine muhtemel bir birlik cephesini bozmak için mi tertip edilmiştir? Binbir tehlikeden kurtulan vatan ve milletimizin menfur suikastlerle tehlikeye düşürülmemesi için nazarı dikkatinizi samimane celp ederim"... İşte bu eserde bu olayı en ince ayrıntısına kadar bulacaksınız. Hemde ilk defa yayınlanan ilave belgeleriyle birlikte ...

ISBN 975-7369-39-X

BİR DÜELLO ve BİR SUİKAST KÂZIM KARABEKİR

BİR DÜELLO BİR SUİKAST • KÂZIM KARABEKİR

EMRE
YAYINLARI

A.Y.
8350